

ONLY ONE HOTAN IN THE WORLD

دۇنيادا بىرلا خوتەن بار

❁ خەلق داستانلىرى

شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتى

دۇنيادا بىلا خوتەن بار

ناملىق يۈرۈشلۈك كىتابلار

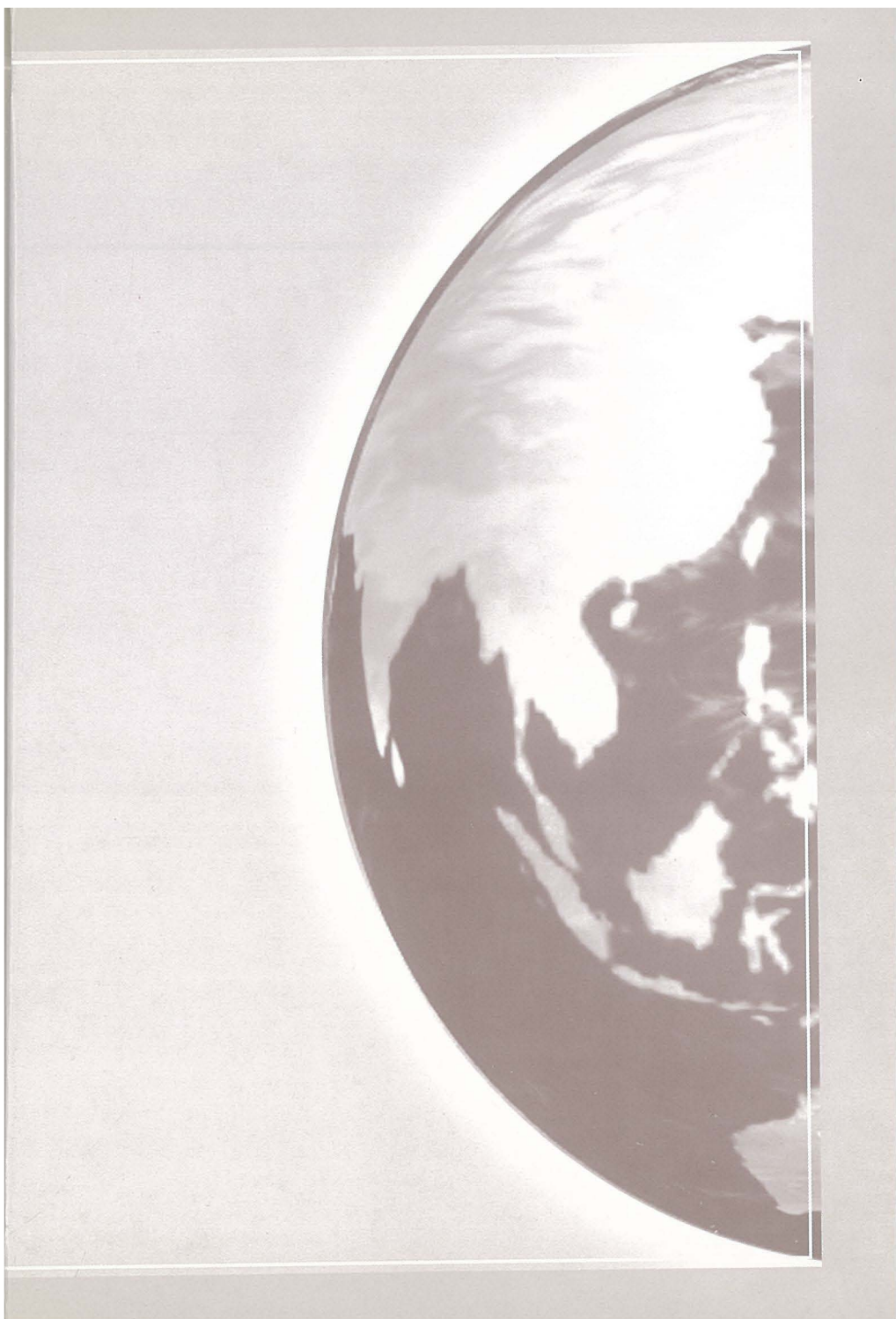
يىللار ، ئادەملەر ، ۋەقەلەر
مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ، بوستانلىق ۋە ئېكولوگىيە
مەدەنىيەت ، مائارىپ ، تېبابەت
يىپەكچىلىك ، قاشتېشى ، گىلەمچىلىك
ئەدەبىيات - سەنئەت
ھېكايەتلەر
خەلق قوشاقلىرى (تاللانما)
ئەپسانە - رىۋايەتلەر ، چۆچەكلەر (تاللانما)
خەلق داستانلىرى
يەر ناملىرى
خوتەن دىئالېكتى
كىتابلار ئۇچۇرى
چەت ئەللىكلەر نەزىرىدىكى خوتەن
كار خانىچىلار

ISBN 7-5631-2038-6

9 787563 120383 >

ISBN 7-5631-2038-6
(维文) 定价 : 21.70 元

دۇنيادا بىرلا خوتەن بار

ONLY ONE HOTAN IN THE WORLD

خەلق داستانلىرى ❁

تۈزگۈچى : ئابدۇللا سۇلايمان

BY
ABDULLA SULAYMAN

شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتى

مەسئۇل مۇھەررىرى: تۇرسۇن ئابدۇللا
مەسئۇل كوررېكتورى: ئادالەت ياقۇپ
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: ئەكبەر سالھ

دۇنيادا بىرلا خوتەن بار — خەلق داستانلىرى

تۈزگۈچى: ئابدۇللا سۇلايمان

شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى غالىبىيەت يولى 14-نۆمۈرى، پوچتا نومۇرى: 830046)

شىنخۇا كىتابخانىلىرى تەرىپىدىن سېتىلىدۇ
ئۈرۈمچى شەھەرلىك يىبەيفېڭ مەتبەئەخانىسى چەكلىك

مەسئۇلىيەت شىركىتىدە بېسىلدى

فورماتى: 880×1230 مم 1/32 باسما نۇسخى: 11.375 قىستۇرما ۋارىقى: 2

2006 - يىلى 4 - ئاي 1 - نەشرى

2006 - يىلى 4 - ئاي 1 - بېسىلىشى

تىراژى: 3050 — 0001

ISBN 7-5631-2038-6

باھاسى: 21.70 يۈەن

كىرىش سۆز ئورنىدا

«دۇنيانىڭ ئۆگزىسى» دەپ ئاتالغان قارا قۇرۇم تاغلىرىنىڭ شىمالىي ئېتىكى بىلەن تارىم بوستانلىقىنىڭ جەنۇبىي قىسمى ئارىسىدىكى «يېشىل مەرۋايىت» — خوتەن دىيارى ئۆزىنىڭ جەزىپىدار ۋە جەلپكار مەدەنىيەت خاسلىقى بىلەن ھەقىقەتەن «دۇنيادا بىرلا خوتەن بار». بۇ ئىدىئوم ئۆز ھېكمىتى بىلەن مۇبالىغە ئەمەس، خوتەننىڭ سىرلىق ۋە سېھىرلىك مەدەنىيەت ئېكولوگىيىسىنى ئەتراپلىق يورۇتۇپ بەرگەن بۇ يەرلىك قامۇستىكى كۆپ قاتلاملىق مەزمۇنلار بۇ ماۋزۇنىڭ دەلىلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. دەرۋەقە، شۇنداق!

«دۇنيادا بىرلا خوتەن بار» مەجمۇئەسىنىڭ 9-تومى خوتەن خەلق داستانلىرىغا بېغىشلانغان بولۇپ، ئۇنىڭغا خوتەن فولكلورىنىڭ گۈلتاجىسى بولمىش 18 پارچە خەلق داستانى تاللاپ كىرگۈزۈلگەن. بۇ داستانلارنىڭ كۆپچىلىكى خوتەننىڭ يېقىنقى زامان، ھازىرقى زامان (18-، 19-ئەسىرلەر) تارىخىدىكى مەشھۇر تارىخىي شەخسلەرنىڭ ئىش ئىزلىرى پوئېتىك ھالدا ئەكس ئەتتۈرۈلگەن بولۇپ، قويۇق يەرلىك پۇراققا ئىگە؛ يەنە بەزىلىرى شەرقنىڭ ئەنئەنىۋى سۆزلىرى ئاساسىدا بارلىققا كەلگەن ئۇيغۇر خەلق داستانلىرىنىڭ خوتەن ۋارىيانتلىرى بولۇپ، ئۇنىڭدا تىلغا ئېلىنغان نام-نشانلاردىن قارىغاندا، بىرلەمچى نۇسخىسىنىڭ خوتەندە يارىتىلغانلىقىنى مۆلچەرلەشكە بولىدۇ. قىسقىسى، مەجمۇئەدىن ئورۇن ئالغان بۇ داستانلار ئۆز مەنۇبىيىتى

بىلەن خوتەن فولكلور مەدەنىيەت گۈلىستانىنىڭ سەرخىل مېۋىسى ھېسابلىنىدۇ.

مەلۇمكى، خەلق داستانلىرى مۇكەممەل سۈپەتتە ۋە جانلىق پوئېتىك ئوبرازلار ئارقىلىق بىر دەۋرنىڭ سىياسىي، ئىجتىمائىي ۋە مەدەنىيەتكە ئائىت زور مەسىلىلەرنى تىپىكلەشتۈرۈپ بەرگەن يېرىك ھەجىملىك مۇزىكىلىق ئەسەر بولۇپ، بىر مىللەت روھىي ماھىيىتىنىڭ كۆرگەزمىخانىسىدۇر. داستانلارنىڭ يارىتىلىشى خەلقنىڭ مەنئى قىياپىتى، ئىجتىمائىي-سىياسىي كۈرەشلىرى، ھايات سەرگۈزەشتىلىرى، ئەخلاقىي، ئېستېتىك قاراشلىرى، ئادالەت ۋە ھەققانىيەت، ئازادلىق ۋە باراۋەرلىك، قەھرىمانلىق ۋە ۋەتەنپەرۋەرلىك، ئىنسانپەرۋەرلىك ۋە گۇمانزىملىق، مۇھەببەت ۋە نەپەس ھەققىدىكى ئىدىئالىلىرى بىلەن چەمبەرچاس باغلانغان. داستان مۇشۇ مەنىلەردە بىر خىل مۇرەككەپ سەنئەت ئەسىرى بولۇپ، ئۇنىڭ داستان بولۇشى ئۈچۈن تۆۋەندىكى ئۈچ شەرت ھازىرلىنىشى كېرەك:

1. مۇكەممەل ۋەقەلەر قۇرۇلمىسىدىكى ئەدەبىي تېكىست؛

2. قەھرىمانلارنىڭ روھىي ھالەتلىرى ۋە ھەرىكەت پائالىيەتلىرىگە ماس ھالەتتىكى مۇزىكىلىق مېلودىيە؛

3. غەزەلخانلىق سەنئىتىنى پۇختا ئىگىلىگەن داستانچى (خەلق ئارىسىدا «مەدداھ» دەپ ئاتالغان كۈيلىگۈچى).

مانا بۇ شەرتلەر «خوتەن خەلق داستانلىرى» دا تولۇق گەۋدىلەنگەن بولۇپ، بۇ داستانلار خوتەن دىيارىدىكى شاھ مەھەممەد، ئابلىمىت قارىمىدەك ئاتاقلىق خەلق سەنئەتكارلىرىنىڭ نامى بىلەن باغلىنىدۇ. ئەنە شۇنداق خەلق داستانچىلىرى بۇ داستانلارنىڭ خەلق ئارىسىدا ئومۇملىشىپ ئەۋلادتىن-ئەۋلادقا داۋاملىشىشىدا كۆرۈنەرلىك رول ئوينىغان.

داستانلار ماكرولۇق نۇقتىدىن ئېيتقاندا، رايون ۋە مىللەت كۆلىمىدىكى بىر پۈتۈنلۈككە ئىگە مەدەنىيەت سىستېمىلىرىغا ۋەكىللىك قىلىدىغان ئۆلمەس پىرامىدا ھېسابلىنىدۇ. شۇڭا فولكلور شۇناسلىقتا مەدەنىيەت سىستېمىلىرى داستانلارنى بەلگە قىلىدۇ. مۇشۇ نۇقتىدىن «خوتەن خەلق داستانلىرى» نى بىر پۈتۈنلۈككە ئىگە بولغان خوتەن مەدەنىيىتىنىڭ كۆزىنىكى ۋە ئۆزىكى دېيىشكە بولىدۇ.

بۇ قېتىم خوتەن خەلق داستانلىرىنىڭ تۇنجى قېتىم ئاساسەن جەملىنىپ، مەجمۇئە سۈپىتىدە نەشر قىلىنىشى يالغۇز ئۇيغۇر مەدەنىيەت تارىخىدىكى ئەھمىيەتلىك خىزمەت بولۇپلا قالماستىن، ئۇنى يەنە دۇنيانىڭ ئاغزاكى غەيرىي ماددىي مەدەنىيەت مىراسلىرىنى قۇتقۇزۇش، قوغداش، ئەۋج ئالدۇرۇش ۋە نۇرلاندۇرۇش چاقىرىقىنىڭ تۈرتكىسىدە بارلىققا كەلگەن يېڭى نەتىجە، يېڭى ئۇتۇق دېيىشكە بولىدۇ. مۇشۇ مۇناسىۋەت بىلەن، بۇ جاپالىق خىزمەتكە بىۋاسىتە ئەجىر سىڭدۈرگەن ئابدۇللا سۇلايمانغا، مۇتەخەسسسلەرگە ئالاھىدە رەھمەت ئېيتىمەن.

شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى فىلولوگىيە
ئىنستىتۇتىنىڭ پروفېسسورى
ئابدۇكېرىم راخمان

2005-يىلى 12-ئاينىڭ 5-كۈنى

مۇندەرىجە

1	..... سەنەۋبەر
71	..... ھۆرلىقا - ھەمراجان
151	..... ئىككى شاھزادىنىڭ ھېكايىسى
203	..... مەلىكە سەنەمخان
213	..... شەكەر ئايلا بىلەن نەبات خوجا
227	..... تاھىر ۋە زۆھرە
245	..... ئابدۇراھمان غوجا
267	..... زىۋىدىخان
277	..... بىنامازچوق
283	..... ھەۋزىخان
291	..... باي نەزەر
293	..... كۆسىلە
297	..... يالپۇزخان
313	..... ئەبەيدۇللاخان
321	..... سادىق تۈپتەللە
325	..... شېرىپ بوجاڭ
335	..... ئەيسا بەگ
355	..... بىر قالاپ قوياڭ دېسەم

目 录

赛努拜尔.....	1
月尔丽卡与艾木拉江	71
两个王子的故事.....	151
赛乃木汗公主.....	203
甜男蜜女.....	213
塔伊尔与左乎拉.....	227
阿布都热合满和加.....	245
孜卫迪汗.....	267
闭那麻孜丘克.....	277
艾吾孜汗.....	283
巴依乃扎尔.....	291
库斯来.....	293
亚力普孜汗.....	297
艾白都拉罕.....	313
沙迪克推台来.....	321
西日甫保长.....	325
艾沙伯克.....	335
求你瞟一眼.....	355

سەنەۋبەر

ئەمما راۋىيانى ئەخبارۇ ئاقلانى ئاسار ۋە بوستانى داستان ئاندىن نەقىل قىلۇرلاركىم، چىنى ماچىن شەھىرىندە خۇرشىد شاھ ئاتلىق بىر پادىشاھ بار ئېردى ۋە ئانىڭ بىر ئوغلى بار ئېردى. ئاتى سەنەۋبەر ئېردى. ئۆزى بائەقىل، ساھىبجەمال ئېردى. يەتتە ياشدىن تا ئون ياشقىچە ئىلىم ئۆرگەندى. خۇرشىدشاھ ئوغلىغە بىركۈن ئايدىكى: — ئەي پەرزەندى دىلبەند، يەتتە ياشىڭدىن بۇ ۋەقتىگەچە ئىلىم ئۆرگەندىڭ. ئەمدى سپاھلىقدىن باخەبەر بولساڭ ياخشى ئېرىدى. شاھزادە سەنەۋبەر ئاتاسىن سۆزىن قەبۇل قىلىپ، خىزمەتتە بەل باغلاپ، نەچچە كۈنلەر سپاھلىقنى خۇپ بىلدى. ئاندىن سوڭ خۇرشىدشاھ ئوغلىغە قاراپ ئايدىكى:

— ئەي ئوغلۇم، لايىق سازاۋەر بۇ ئېرۇركىم ئۆزۈڭگە نەۋكەرى ئەلىدار قىلساڭ، سالاھ شىپاگەرلىكىنى ھەر قايسىسىگە بېرىپ ۋە ئۇلارنى ئۆزۈڭدىن ۋەزىپەخۇر قىلساڭ. ئانىڭ ئۈچۈنكىم، سەن پادىشاھ ئېرۇرسەن، لايىق شول ئېرۇر، دەپ خۇرشىد شاھ قىرىق مەھرەم ناز پەرۋەردۇ دىلبەزىرگە ئات سەرۇپا ۋە سەلاھلار بېرىپ ئوغلىغا جۆرە قىلدى. نەچچە مۇددەت - نەچچە ئەيىاملار ئىش - ئىشرەتتە شاد - خۇررەم بولۇپ يۈرۈر ئېردى. ناگاھ، شاھزادە سەنەۋبەر ئۆز ئۆلپەتلىرى بىلەن سەير سەھرا قىلۇر بولىدىلار، ئەمما، پادىشاھنىڭ بىر مەزىلگاھى بار ئېردى، باغى مەيدان دېگەن. شاھزادە جۆرەلەرى بىلەن ئوشۇل جايغە بارىپ، ئىش - ئىشرەت قىلۇر ئېردى، شۇ يوسۇندا نەچچە مۇددەت ئۆمۈر ئۆتكەزدىلەر. شاھزادە ئالتۇن تەخت ئۈستىگە چىقىپ ئىستىراھەت قىلدى، ناگاھ، شاھزادەنى خابى غەپلەت ئىلىتتى. بەيەكبەر تۇش كۆردىكىم، بىر پەرزاد گوللارنىڭ ئاراسىدا سەير قىلىپ يۈرۈر، شاھزادە ئوشۇل پەرزادنى كۆرگەچ ئەقىلدىن بىگانە بولدى ۋە بىھۇش بولۇپ يېقىلدى، بىر زاماندىن سوڭ ھۇشىغە

كەلدى. ئېرسە بىر پەرزاد تىزىنىڭ ئۈستىگە باشىنى ئالىپ، مۇشكى ئەنەبەر زۇلفىلارنى دىماغىغا تۇتار ئېردى.

ئەلەقسىسە، شاھزادە ھۇشىغا كەلگەندىن سوڭ، خۇشۋەقىت بولۇپ، قوللارنى بوينىغا سالپ، مۇھەببەت تامام ۋە مېھرىبانلىق بىرلە سورىدىكىم:

— قايىسى باغنىڭ گۈلىسەن ۋە قايىسى چەمەنىنىڭ بۇلبۇلىسەن ۋە قايىسى ئاشياندىن بولۇرسەن؟ پەرۋاز قىلىپ كېلەرسەن ۋە قايىسى گۈلزارغا قونارسەن؟

ئوشۇل پەرزاد شەكەرفىشان فەسىھ تىل بىلەن جاۋاب بەرگەنى:

— شەمسۇقەمەر يۈزلۈكۈم زۇلفى ئەنەبەرىم،
كۆزلەرى مەستانىم قايدىن بولۇرسەن؟
... لاچىندەك ئۇچۇشلۇق پەرىم،
تازا نەۋجەۋانىم قايدىن بولۇرسەن؟

— مېنى سورىساڭ پەرزادنىڭ شاھىمەن،
ئەسلى شەھرى شەبىستاندىن بولۇرمەن،
فەھىم ئەيلەسەڭ ھۆسن ئەھلىن ماھىمەن،
خەزانى يوق گۈلىستاندىن بولۇرمەن.

— باشىڭگە كېيىپسەن مۇرەسسە تاجى،
كۆرگەن ئادەم بولۇر يۈزۈڭ مۇھتاجى،
چەشمەڭ چىراغى، باشىمنىڭ تاجى،
غەمزەسى پەيكانىم قايدىن بولۇرسەن؟

— ئاشىقلارنىڭ مەسكەنى مەلامەت تاشى،
سەلدەيىن ئاققۇزمە كۆزۈڭدىن ياشى،
مەسكەنىم خەلقدۇر، چەشمەلەر باشى،
مېنى سورىساڭ پەرى مەكاندىن بولۇرمەن.

- خىنايى قوللارنىڭ بوياپسەن قانە،
زەرەفشان زۇلفىڭگە ئۆرۈپسەن شانە،
يۈسۈفدەيىن سالدېڭ مېنى زىندانە،
زىلەيخا نىشانىم قايدىن بولۇرسەن؟
- يەققۇبىدەيىن كەلدىم سېنى سوراغلاپ،
ھەسرەتتىڭدە لېك سىينەمنى داغلاپ،
كەلمىشەم بۇ ئىشقىڭ مەتائىن باغلاپ،
بىر تۈتى شەكەر كاندىن بولۇرمەن.
- خەنجەر چېكىپ باغرىم قانە تولدۇرماڭ،
قىزىل يۈزۈم زەئىفىرانىدەك سولدۇرماڭ،
غەمزە بىلە نازلى دىلبەر ئۆلتۈرمەڭ،
كەرەملى سۇلتانىم قايدىن بولۇرسەن؟
- ئۇزۇرانىڭ ھەمدەمى دەريادە ماھى،
ئالەمنى ياندۇردى ۋامىقنى ئاھى،
گەسلىمنى سورىساڭ، پەرىلەر شاھى،
ياقۇتلى، گەۋھەرلى كاندىن بولۇرمەن.
- كۆزلەرنىڭ نەرگەسدۇر، قامىتىڭ تۇبى،
نازلى دىلبەر سەن جەھان مەھبۇبى،
نەچچە يىللىق يولدۇر مەنزىلىڭ خۇبى،
سۆزلە نەۋجەۋانىم قايدىن بولۇرسەن؟
- ئەسلىمىز پەرىدۇر، يوقتۇر نىشانىم،
گەگەر ئاشكار گەتسەم سىررى نىھانىم،
ئۈچ يۈز يىللىق يولدۇر مېنىڭ مەكانىم،
بىلسەڭ شەھرى شەبىستاندىن بولۇرمەن.

— شاھى خۇرشىد ئوغلى ئاتىم سەنەۋبەر،
 ھەسرەتتىڭدە بەسكى كۆڭلۈم مۇكەددەر،
 مەللىك سۈرەتلى، گۈل يۈزلى دىلبەر،
 راستىن دېگىل قايسى كاندىن بولۇرسەن؟

— شاھى فەررۇخ قىزى ئاتىمىز گۈلدۈر،
 غەمىدىن پەرىلەر شەيدا بۇلبۇلدۇر،
 تا ئۆلگۈنچە قىلغان ئىقرارىم شولدۇر،
 فەھىم ئەيلەسەڭ ئول مەكاندىن بولۇرمەن.

ئەلقىسسە، ئاندىن سۇڭ پەرى شاھزادىنىڭ قولىغە بىر گۈل بەردى، ئىسلەدى دەپ. سەنەۋبەر ئول گۈلنى ئىلەدى، بېۋۇش بولدى. زەماندىن سوڭ ھۇشىغە كەلدى. كۆردىكىم، تۇشى ئىكەن. شازادە فەرياد قىلدى ۋە دىلدارىنى ياد قىلىپ بىر سۆز ئايتقانى:

غەمزەسى جان ئالىپ كەتكەن پەرىزاد،
 گۈلگۈن كىيىپ يانە - يانە كەل ئەمدى.
 شەمسۇقەمەر يۈزلىم، قامەتى شەمشاد،
 خەنجەر چېكىپ بۇ قۇربانە كەل ئەمدى.

بىلقىسنىڭ ھىجرىندە كۆيدى سۈلەيمان،
 يەققۇب ئوغلى ئۈچۈن دىدەسى گىربان،
 بىچارە ئاشىقمەن دىدەسى گىربان،
 رەھىم ئەيلەيۈپ ناتەۋانە كەل ئەمدى.

شېرىن ئۈچۈن كۆپ جەفا چەكتى فەرھاد،
 بۇ دۇنيادىن كەچتى ئول شاد - ناشاد،
 مەستانە كۆزلۈكۈم قامەتى شەمشاد،
 قۇلاق سالىپ بۇ ئەفغانە كەل ئەمدى.

مەجنۇن ئاشىق بولۇپ كېزەردى ھەريان،
لەيلىنى ئىشقىدىن يىغلادى چەندان،
رەھىم ئەيلە ھالىمە ئەي شاھى خۇبان،
ئەرەق ئەيلەپ دانە - دانە كەل ئەمدى.

سەيفۇلمۈلك يۈردى نەچچە يىل يىغلاپ،
بەدىئىن ئىشقىدە باغرىنى داغلاپ،
مۇرەسسە بېلىگە شەددەلەر باغلاپ،
ئەرەق ئەيلەپ دانە - دانە كەل ئەمدى.

مەھمۇدنى كۆيدۈردى مەھۋەش غۇلامى،
ھەمدەننىڭ ئەفكارى مەۋلەۋى جامى،
كۆزۈمنىڭ رەۋشەنى كۆڭلۈم ئارامى،
سەيلانە - سەيلانە يانە كەل ئەمدى.

مۈشك تاتار بويلى قەددى نىھالىم،
غەمزەسى جان ئالغان كۆزلەرى زالىم،
سەنەۋبەر ھەمدەمى ۋەفالىق يارىم،
رەھىم ئەيلەپ بۇ گىريانە كەل ئەمدى.

ئەلقىسسە، ئاندىن سوڭ شىھزادە مەست بىئىختىيار بولۇپ،
ھۇجرەگە كىرىپ سېنەسنى بەرگە قويۇپ يانتى. ئاندىن سوڭ
جۆرەلەرى خەبەردار بولۇپ كېلىپ سورىدىلەر. ھەرگىز جەۋاب
بەرمەدى.

ئەلقىسسە، ئۇلارنىڭ ئاراسىدا ۋەزىرنىڭ زىيۋەر ناملىق ئوغلى
بار ئېردى، كېلىپ شىھزادەدىن جەۋاب سورىغانى، ئاندىن سوڭ بۇ
بېيىتنى ئوقۇغانى:

سۆلەيمان دەۋلەتم ئىسكەندەر تىلىم،
سۆزلە ھالى پەرىشانىڭ، نە بولدى؟

سەلاتىن باقىشلىق كاكۈلى زەرىم،
رەۋشەن قىلغىل بۇ ھىجرانىڭ، نە بولدى؟

ئەلفدەك قامەتنىڭ يايىدەك پۈكۈلمىش،
جەمالنىڭ سەفەسى كۈندەك تۇتۇلمىش،
ئاھۇ نالەڭ يەردىن ئەرشە چېكىلمىش،
راستىن دېگىل بۇ ئەفغاننىڭ، نە بولدى؟

يۈسۈف كەئناننىڭ ئاتاسى يەققۇب،
يىغلامادى سەنچە ئەي تازە مەھبۇب،
فىراقىڭدىن يىغلاپ خۇب ئىلە ناخۇب،
سۆزلە، كۆزدىن ئاققان قاننىڭ، نە بولدى؟

كۆزلەرنىڭ قانلىق ياشقە تولدۇرمە،
گۈل يۈزۈڭنى كەھرىبادەك سولدۇرمە،
دوست يىغلاتىپ، دۈشمەنىڭنى كۈلدۈرمە،
تۈگەنمەس ھەسرەتلىك جاننىڭ، نە بولدى؟

گۈلشەننىڭ تولۇپتۇر خەزان بادىغە،
بىر سۆزۈم بار ئاڭلا كۆڭۈل شادىغە،
قۇلاق سالغىل زىبۇەر قۇلۇڭ دادىغە،
سۆزلە چاكى گىربانىڭ نە بولدى؟

ئەلقىسسە، ئاندىن سوڭ شاھزادە ھېچ جاۋاب بەرمەدى. چۆرەلەرى
گىربانىنى چاك قىلىپ، پادىشاھنىڭ خىزمەتىگە باردىلەر. بايانى
ۋاقىئەنى پادىشاھكە بىر - بىر ئايدىلەر. ئېرسە، شاھ غەمكىن
بولدى.

ئەلقىسسە، پادىشاھ جەمئىي مۇنەججىملەرنى، قۇرغەندازلارنى
يىغىپ كەلتۈردى. مۇنەججىملەر ئايدىلەر: پەرى ئەسەر قىلىپدۇر،
خاننى ئوقۇتسە سىھەت بولۇر، دېدى ۋە يەنە ئول پەرىنىڭ مەكانى ئۈچ

يۈز يىللىق يولدۇر، دېدى.

ئەلقىسسە، ھەرچەند ئەزايىملار ئوقۇدىلەر، سۇد قىلمادى، ئاخىر پادىشاھ مۇنادى قىلدۇردى: «ھەر كىم سۆزلەتسە بىر ھۇجرە زەر بېرۇرمەن»، دېدى. شۇل زەمان بىر كېنىزەك كەلدىكىم: — ئەي شاھزادە، ھەرنە كۆڭلۈڭدە بولسا ئايت، مەن مەقسۇدكە يەتكۈزەيىن، — دېدى. ئېرسە، شاھزادە ئاتاسى قاشىغە كىرىپ، ھەرنە كۆرگەننى بىر - بىر بايان قىلىپ سۆزلىگەنى:

بىر سۆز ئايتاي ئاغالار، بەگلەر،
تۈشۈمدە كۆرۈندى بىر چەمەنزارلىق،
ئەلغەدەك قامەتى، گۈل يۈزلۈك دىلبەر،
ئانىڭ ئىشقى بىلە بولدۇم ئەسەرلىك.

دىلبەر بىزگە ئەيلەدىكى ئىشارەت،
بۇزۇلغان كۆڭلۈمنى قىلىپ ئىمارەت،
كۆزلەرى جان ئالۇر غەمزەسى ئاپەت،
زۇلفى زەرەپشانلىق، مۈشكى ئەنبەرلىك.

بىر پەرى كۆرۈندى شېرىن شەمايىل،
كۆرگەن زەمان ئەتتى ئەقىلمنى زاپىل،
مۇندا ھەسرەتدە تۇرماغمم مۈشكىل،
مۇرەسسە كەمەرلىك، زۇلفى گەۋھەرلىك.

غەمزەسى بىرلە گاھى قايرىلىپ باقار،
ھەر باققاندا شېرىن جانىمنى ئۆرتەر،
روھىم پەرۋاز ئېتىپ تېنىمدىن چىقار،
بىر مۇرچە مېيانلىق مۈشكى چىن پەرلىك.

بىر گۈل بېرىپ قىلدى دىلبەر مەستانە،
ئول مىنا گۆھەرلىك دۇررى يېگانە،

ئۈچ يۈز ئەھمىد ئېتىپ، بەردى نىشانە،
بىر غۇنچە دەھانلى شەھدۇ شەكەرلىك.

كالامە يۈزلەندى نىقابىن ئاچىپ،
تۈتىدەك سۆزىدىن شەكەرلەر ساچىپ،
سەنەۋبەر دەز كېلىپ سىنەسىن ئاچىپ،
ھۇمايۇن باقىشلىق، كاكۈلى زەرلىك.

ئەلقىسسە، ئۇمەرا، فۇزەلالارغە:
— بۇ ئىشنىڭ مەسىلەھەتى نەچۈك بولۇر، — دېدى. ئېرسە،
ھەممە:

— ئەي شەھرىيارى ئالەم، پەرىنىڭ مەكانى ئۈچ يۈز يىللىق يول
بولسا، ئىلاجى يوقتۇر، — دېدىلەر، — ئەمما دۇنيانىڭ چاھار
تەرەپىگە كىشى ئىبەرنىڭ، ھەر يەردە ساھىبجەمال بولسا ئالىپ بېرنىڭ،
— دېدى. ئاندىن سولڭ پادىشاھ ئوغلىغە ئايدى:
— ئەي يىگانە پەرزەند، كىشى تۇشىنىدە كۆرگەننى ئوڭدا تاپسا
بولماس، ھەر يەردە ساھىبجەمال قىز بولسا ئالىپ بېرەي، — دېدى.
ئېرسە شەھزادە زار - زار چۈن ئەبىرى نەۋبەھار يىغلاپ، ئاتاسىدىن
رۇخسەت بەر، دەپ بىر سۆز ئايتقانى:

بىر رۇخسەت ئېتىڭىز ئادالەت شاھى،
قايتىدىن شاد بولسۇن يۈز پارە كۆڭلۈم.
جان دىلىدىن سۆيۈنسۈن قادىر ئىلاھىم،
سۆزۈڭدىن تۇشمەسۇن ئازادە كۆڭلۈم.

لاچىندەك سىلكىنىپ قاقتى قانات - پەر،
جانىمنىڭ ئافەتى غەمزەسى كافەر،
كۆزلەرنىدىن بىر زەمان كەتمەس ئۇ دىلبەر،
تەلپۈنۈپ جۇش ئۇرار ئول يارغە كۆڭلۈم.

مەنسۈردەكى تۇرغان دارغە ئاسىلماي،
ئىبراھىم خەلىلئەلەيھىسسالام ناراغە ئاتىلماي،
يۈسۈفدەك بۇ بازارغە ساتىلماي،
ھېچ قەرار ئەيلەمەس بول پارە كۆڭلۈم.

ھەر كىمىگە تۈشسە ئىشقىنىڭ ھەۋاسى،
بولغۇسى سۇلتانلار ئانىنىڭ گەداسى،
بۇ ئىشقىنىڭ يەنە مىڭ بىر بەلاسى،
ياندۇرۇر ئەسىل زەمان يۈز پارە كۆڭلۈم.

ئاشىقلار قۇۋانماس دۇنيا مالغە،
كىمىسە يىغلار غەربىلەرنىڭ ھالىغە،
ئاق يۈزىگە قوشە - قوشە خالىغە،
ئاچىلۇر غۇنچەدەك يۈز پارە كۆڭلۈم.

ئەلقىسسە، ئاندىن سوڭ پادىشاھ زار - زار يىغلاپ رۇخسەت بېرىپ
بىر سۆز ئايتقانى:

ئەيلەيىن جانىم بالام ئەۋۋەلدەنى كۆردۈم سېنى،
جانىم ئىچرە جا ئىدىنىڭ سىينەمدە جا قىلدىم سېنى.
ناز پەرۋەر ئەيلەبان... رەسا قىلدىم سېنى،
بارغىل، ئەي جانىم بالام، ئاللاغا تاپشۇردۇم سېنى.

گۈلشەنى ئۆمرۈمدە گۈل بەرگى بەھارىم سەن ئىدىنىڭ،
دۇررى نايابىم، شەكەر خەندىم نىگارم سەن ئىدىنىڭ.
ئەقلى - ھۇشۇم، راھەتىم، جانىم - مەدارىم سەن ئىدىنىڭ،
بارغىل، ئەي جانىم بالام، ئاللاغا تاپشۇردۇم سېنى.

مەن نەچكە تاقەت قىلاي، ھەجرىڭدە جانىم، ئەي ئوغۇل،
يىغلاپ ئايتقان بۇ مۇناجاتىمنى ھەق ئەتكەي قەبۇل.

دائىما بولسۇن ئىلاھا كىم مەدەدكارنىڭ رەسۇل،
بارغىل، ئەي جانىم بالام، ئاللاغا تاپشۇردۇم سېنى.

سەن كېتەرسەن باش ئالبان، مەن يەنە مەستۇ خەراب،
ھەسرەتتىڭدە يۈرەكىم قاندۇر "يەنە" باغرىم كەباب.
فۇرقەتتىڭدە ئەمدى نەيلەيىنكى يوقتۇر مەندە تاب،
بارغىل، ئەي جانىم بالام، ئاللاغا تاپشۇردۇم سېنى.

مەنكى خۇرشىدىم ئەجەب يوق، ئاھۇ ئەفغان ئەيلەسەم،
ھەر زەمان يادىڭدە مىڭ چاكى گىرىبان ئەيلەسەم.
پەندىم ئالمادىڭ ئەگەر يۈز باغرىمنى قان ئەيلەسەم،
بارغىل، ئەي جانىم بالام، ئاللاغا تاپشۇردۇم سېنى.

ئەلقىسسە، بۇ سۆزدىن سوڭ، شاھزادە كېتەر بولدى.
جۆرەلەرى:

— ئەي شەھرىيار، سەندىن ئايرىلماسمىز، — دېدى. ئېرسە،
شاھزادە جۆرەلەرىگە:

— سىزلىرىگە يۇرت قۇتۇلۇق بولسۇن، ماڭا يول! ئەمدى سىزلىرى
مۇندا خۇش قالغىنلار، — دەپ بىر سۆز ئايتقانى:

قاشمىزىدە ئايە مەڭزەپ، بىزلىرى بىلەن ھەمدەم بولغان،
دەۋران جانلار خۇش قال ئەمدى، دىدەلەرى پۇرنەم بولغان،
كېسىپ-كېسىپ باغرىم تۇزلاپ، سىرىمىزغە مەھرەم بولغان،
كەلگەن جانلار خۇش قال ئەمدى. نوكتەدانلار خۇش قال ئەمدى.

مەجلىسىندە قۇلى سازلىق، ئاتامىز مۈلكىنىڭ ماھى،
نالەسى بۇلبۇل ئاۋازلىق، بەگلەر كىشىۋەرلەرنىڭ شاھى،
بەدۇ ئاتلىق تەبلىبازلىق، بارچە مىسكىنلەر پەناھى،
نەۋ جەۋانلار خۇش قال ئەمدى. بەگۈ خانلار خۇش قال ئەمدى.

ياۋ كۈنى رۇستەم سىفەتلىك، قارى قۇرئان ھەم بولغانلار،
 باش چاقماق، تىلى پاكلىق، دۇر فىشانلار خۇش قال ئەمدى.
 نەيزە زەررىن .....
 خۇش فىشانلار خۇش قال ئامدى. تۇشۇپدۇر ئىشقىنىڭ ھەۋاسى،
 تىلىمدىن كەتمەس سەناسى،
 شەھرى چىن كەد خۇداسى،
 ئەھلى ئىشان خۇش قال ئەمدى.
 ھەقىقەت شەرابىن ئىچكەن،
 مەجلىسىندە دۇرلار ساچقان،
 مەئرىفەت بازارىن ئاچقان،
 خۇب ئىشانلار خۇش قال ئەمدى.
 سەنەۋبەر دەر ۋەفادارىم،
 ئىشىنىڭ ئاھ ئىلە زارىم،
 بارچە كەلگەن دوست - يارىم،
 مېھرىبانلار خۇش قال ئەمدى.
 ھەق كالامىن چىن بىلگەنلەر،
 قارا باغرى قان قىلغانلەر،

ئەلقىسسە، بۇ سۆزدىن سولڭ بەش يۈز يىگىت شاھزادە بىرلە
 كېمىگە كىردىلەر. ئۇممان دەرياسىغا كىرىپ رەۋان بولدىلەر. نەچچە
 كۈنلەر يول يۈرۈپ، ناگاھ بىرگىردابى خۇنخاراغا تۇشتىلەر.
 ئەلقىسسە، ئالتە ئاي ئول گىرداب ئىچىرە يۈردىلەر. بىسىيار
 ھەلاكەتتىن قۇتۇلدى. سەھەرلەردەن بىر سەھەردە خۇدايىتائالانى ياد
 قىلىپ، زار - زار يىغلاپ، مۇناجات قىلۇر ئېردى. جۆرەلەرى «ئامىن»
 دەر ئېردىلەر. سەنەۋبەر خۇداغە نالە قىلىپ، دەرياغە بىر سۆز ئېيتقانى:

تۇشۇپدۇر باشمە ئىشقىنىڭ سەۋداسى،
 بىر مۇرۇۋۇۋەت قىلغىل مىسكىن گەداغە.
 قايناپ جۇش ئۇرغان ئۇممان دەرياسى،
 قويا مېنى مۇنچە جەبرۇ جەفاغە.

ئەۋۋەل ئادەم سەفىيۇللا ھەققى ئۈچۈن،
 دەۋۋۇم نۇھ نەبىيۇللاھ ھەققى ئۈچۈن.
 يەنە مۇسا كەلىمۇللا ھەققى ئۈچۈن،
 گىرىفتار ئەيلەمە جەۋرۇ جافاغە.

ئەرزىمنى ئىشكىل، قادىر ئاللاھىم،
 بۇتەقى جەھاندا سەن - سەن پەناھىم،
 فەلەك تىترەشۇر ئىشتىپ ئاھىم،
 بىرمۇرۇۋۇت ئەيلەگىل مىسكىن گەداغە.

ئاغۇ قۇشتى فەلەك ئىچكەن ئاشمىغە،
 بىر پەرزاد كىردى مېنىڭ تۇشمىغە.
 ئىلياس پەيغەمبەرنى يەتكۈز قاشمىغە،
 بىر مۇرۇۋۇت ئەيلە مىسكىن گەداغە.

كۆڭلۈمگە ئوشۇپدۇر ئىشقىنىڭ ھەۋاسى،
 مەئشۇقنىڭ ۋەسلىدۇر يارمۇددەئاسى،
 بىر مۇرۇۋۇت ئەيلەگىل ئۇمان دەرياسى،
 قويمە مېنى مۇنچە جەبرۇ جەفاغە.

كۆڭلۈمنى ئالدى بىر زۇلفى ئەنبەر،
 ماڭا كېرەكمەسدۇر تاج ئىلە گەۋھەر،
 بىچارە ئاشىقمەن ئاتىم سەنەۋبەر،
 بىر مۇرۇۋۇت ئەيلەگىل مىسكىن گەداغە.

ئەلقىسسە، بۇ سۆزدىن سوڭ، ناگاھ، بىر بادى مۇخالىق ئوردى،
 كېمەلەرنى بىر - بىرىگە ئۇرۇپ، پارە - پارە قىلدى. تەمام يىگىتلەرنى
 دەرياغە غەرق قىلدى. سەنەۋبەر ۋە يەنە ۋەزىر بەچچە زىيۋەرنام ھەر قايسى
 بىر تەختە پارە ئۈستىدە قالىپ ئىدىلەر. سەنەۋبەر بۇ ۋاقىتتىن ھەيران
 بولۇپ، زار - زار چۈن ئەبرى نەۋبەھار يىغلاپ بىر سۆز دېگەنى:

مەن كىمگە ئايتايىن ئەرزى ھالىمنى،
 بۇ كۈن ماڭا ئاخىر زەمان بولۇپتۇر.
 ھەق تەئالا كۆرگەپسەن، دەرد ھالىمنى،
 بۇ كۈن ماڭا ئاخىر زەمان بولۇپتۇر.

جانمە قەسەد ئەتمىش دەريايى ئافەت،
مۇندىن قۇتۇلماغمى يوقتۇر سەلامەت.
بۇ كۈن بولدى ماڭا ۋەھمى قىيامەت،
بۇ كۈن ماڭا ئاخىر زەمان بولۇپتۇر.

ياقامنى چاك ئېتىپ، ئەيلەينىن فەرياد،
يېقىلسۇن، يىمىرىلسۇن بۇ چەرخى ناشاد،
ھەيىق ئول نەۋجەۋانلار قامەتى شەمشاد،
بۇ كۈن ماڭا ئاخىر زەمان بولۇپتۇر.

ئەمدى مەن يىغلايىن بۇ خەستەنى جان،
يۈسۈقدىن ئايرىلىپ قالدى ئول كەنشان.
بىر ياندىن قايغۇسى، بىر ياندىن ھىجران،
بۇ كۈن ماڭا ئاخىر زەمان بولۇپتۇر.

سەنەۋبەر ھەمراھى قۇدرەتلىك رەھمان،
مېنى بۇ غەملەردە قويمە سەرگەردان.
ئەۋۋەلدە ئامان بەر، ئاخىردا ئىمان،
بۇ كۈن ماڭا ئاخىر زەمان بولۇپتۇر.

ئەلقىسسە، ئۈچ كېچە - كۈندۈزدىن سوڭ، دەريانىڭ ياقاسىغە
چىقىنلەر. زىيۋەر ئول بىشەدە بىمار بولدى. بىر نەچچە كۈندىن سوڭ
زىيۋەر ھالى زەبۇن بولدى. ئېرسە، سەنەۋبەر زىيۋەرنىڭ باشىنى تىزىغە
ئالىپ تەلمۈرۈپ، «نەچۈكدۈرسەن؟» دەپ بىر دەۋر ساقى ئايغانى:

— سۆيۈكلۈك ھەمدەمىم، ۋەفالىق يارىم،
تازە نەۋجەۋانم ھالىڭ نەچۈكدۇر؟
رەھىقىم، مۇنىسىم، ئەيشىم، مەدارىم،
نۇرى دىيدەم، جانىم ھالىڭ نەچۈكدۇر؟

— ئەرزىمنى ئىشلىتىشكە ئەزىز پادىشاھىم،
مەن سۆزلەيدىن سەن قۇلاڭنىڭ سال ئەمدى.
قۇلاق سالىپ فەھىم ئەيلەڭىل سۆزۈمنى،
مەن كېتەرمەن، سەن بۇزارە كەل ئەمدى.

— يۈزۈڭ ئاتەشنىدۇر، كۆزلەرنىڭ بىمار،
نازۇك تېنىڭ سىمابىدەيدىن بىقەرار.
يارۇ ۋەفادارىم ئەيلەڭىل ئىزھار،
كۆزلەرى مەستانىم ھالىڭ نەچۈكدۇر؟

— ئىشىتمەس پىكىرىم نارە تۇتاشدىم،
ئەۋۋەلا غەربىلىك ئوتىغە پىشىدىم،
ئاخىرى شۇم ئەجەل دامىغە تۇشۇدۇم،
ئالۇر بولساڭ بۇ زىنداندىن ئال ئەمدى.

— ساڭا پىدا بولسۇن بۇ شېرىن جانىم،
تەسەددۇق جانىڭگە روھى رەۋانىم.
سەن سەن تېرىكلىكىم، شاد - شادمانىم،
يارۇ مېھرىبانىم ھالىڭ نەچۈكدۇر؟

— ھالىم بولۇپتۇر بەتتەردىن بەتتەر،
ئەجەل نەشتەرى جانىمنى ئۆرتەر.
ئەجەل ئەزىزىم بارچەنى يۈتەر،
غەنىمەتدۇر بۇ دەۋرانلار بىل ئەمدى.

— ئەۋۋەل ئانادىن بولماسام ئىدىم،
غەرىب كۈنىدە قالماسام ئىدىم،
سېنى بۇ ھەسرەتتە كۆرمەسەم ئىدىم،
خەتەرلىك كارۋانىم ھالىڭ نەچۈكدۇر؟

— گەۋۋەل ئەمەس ئىدىم، غەمدىن ئازادە،
غەربلىك كۈنىدە قالدىم پىيادە.
يىغلا - يىغلا، دەردىم بولۇر زىيادە،
رۇيمال ئالىپ كۆزۈم ياشىن سىل ئەمدى.

— سەنەۋبەر دەر ئەمدى باغرىم ئېزىلدى،
ساڭا ھەقدىن بۇيلە قىسمەت يازىلدى.
ۋاقتى يېتىپ، جان جەسەددىن ئايرىلدى،
يۈسۈفى كەنئانم ھالىڭ نەچۈكدۈر؟

— زىيۋەر ئايتور: جىسمىم نارغە تۇتاشتى،
قىرمىزى كۆيلەكىم قانغە بۇلاشتى.
جانىم چىقىپ، ئۆلەر ۋەقتىم يېتىشتى،
مەن كېتەرەمەن، سەن يىغلاشىپ قال ئەمدى.

ئەلقسىسە، بۇ سۆزدىن سوڭ زىيۋەر «ھەق» دەپ جان بىمەق
تەسلىم قىلدى. ئېرسە، سەنەۋبەر زار - زار چۈن گەبرى نەۋبەھار يىغلاپ
بىر سۆز ئايتقانى:

غەربلىك كۈنىدە غەربلەر كەتتى،
مېنىڭ ئۈچۈن غەرب ئۆلگەن زىيۋەرىم،
گۈل يۈزلەرى زەئفىراندەك سارغىيىپ،
مېنىڭ ئۈچۈن غەرب ئۆلگەن زىيۋەرىم.

مېنىڭ ئۈچۈن ئاتا - ئانادىن كېچىپ،
قازا ئوقلارغە سىنەسىن ئاچىپ،
ئاخىرى ئەجەلنىڭ شەرىپەتتىن كېچىپ،
مېنىڭ ئۈچۈن غەرب ئۆلگەن زىيۋەرىم.

مەگەر جان ئالغۇچى كەلگەننى بىلىپ،
چەھار تەرەفكە تەلمۈردۈك باغرىمنى تىلىپ.
شېرىن جاننىڭ چىقتى تەندىن ئايرىلىپ،
مېنىڭ ئۈچۈن غەرب ئۆلگەن زىيۋەرىم.

گۈل - غۈنچەدەك يافاڭ بەندى ئاچىلماي،
بۇلبۇل بولۇپ، كۆزۈڭ ياشنى ساچىلماي،
مىڭ گۈلۈڭدىن بىر گۈلى ھەم ئاچىلماي،
مېنىڭ ئۈچۈن غەرب ئۆلگەن زىيۋەرىم.

شېرىن سۆزلەر بىلەن كۆڭلۈمنى ئالىپ،
ئۆرتەنگەن جانىمغا ئوتلارنى سالىپ،
سەنئەتچى دەپ ئاخىر دۇئالار قىلىپ،
مېنىڭ ئۈچۈن غەرب ئۆلگەن زىيۋەرىم.

ئەلقىسسە، ئاندىن سوڭ، زىيۋەرنىڭ جىنازەسىنى ئوقۇپ، دەفسىن
قىلدى. ئاندىن سوڭ، قەلەكنىڭ دەستىدىن داد دەپ بىر سۆز
ئايتقانى:

بىر پەرىنىڭ ھەسرەتتىن، قانى مۇنچە بارۇياران،
كۆزدە ياشىم قان بولدى. فەلەك ئەتتى، بىزنى يەكسان.
كېچە - كۈندۈز فۇرقەتتىن، باشىمىزدە ياخشى جەھان،
رەۋشەنمە ھىجران بولدى. قاپقاراڭغۇ زىندان بولدى.

بىزگە قىسمەت شولدۇر باشدىن، رەھىم ئەتمەدى بىرۇ بارىم،
يىدەمىز قانلىقدۇر باشدىن، يېتىشمەدى ئاھۇ زارىم.
ئايرىلىپ قەۋم - قەبرىنىداشتىن، سىياھ بولدى روزىگارىم،
سەۋدا ئىشىم زىيان بولدى. قارا باغرىم قان بولدى.

سەنەۋبەر ئىستەن يولداشنى، ئاققۇزۇپ بۇ كۆزدىن ياشنى،
ئۇچۇرۇپ قولدىن شۇڭقارنى. قايتادىن ھىجران بولدى.

ئەلقسىسە، سەنەۋبەر بىشەنىڭ ئىچىندە بارۇر ئېردى. كۆرەركىم،
مېۋىلەر پىشىپ، بەزىلىرى تۈكۈلۈپ مەينە، قۇمى ۋە تۇتۇلار نالە
قىلىپ، زار يىغلاردى. سەنەۋبەر بىر دۇرساقى بىلەن بۇلاردىن يارىن
سوراغانى:

گۈلىستان ئىچىندە كەزگەن تۇتۇلار،
خەبەر بېرىڭ بىزنىڭ يارىنى كۆردۈڭمۇ؟
چەمەندە سەير ئەتكەن شەيدا بۇلبۇللار،
خەبەر بېرىڭ بىزنىڭ يارىنى كۆردۈڭمۇ؟

بىر لاپىن باقىشلىق سەلاتىن بويۇق،
قولنى تەر ھىنالى زەرەفشان بويۇق،
ياخشى مەلاھەتلىك مەلائىك خۇيۇق،
شۇنداي يارى ۋەفادارنى كۆردۈڭمۇ؟

كۆيلەكى گۈلگۈندۈر، تونى قىرمىزى،
شەكەردىن شېرىندۈر لەئىلىنىڭ سۆزى،
ئەسلىنى سورىساڭ پەرىنىڭ قىزى،
ئوشۇل شوخى دىئازارنى كۆردۈڭمۇ؟

چەمەندە چىرماشقان سەبىزە، سۇنبۇللار،
تازە ئەرغەۋانلار قىرمىزى گۈللەر،
بىشەنىڭ شۇڭقارى ئالغۇر لاپىنلار،
تەر ئاچىلغان لالەزارنى كۆردۈڭمۇ؟

سەنەۋبەر قالمىش بۇ يەردە ھەيران،
بىر گۈزەل يار ئۈچۈن ھالى پەرىشان،

تاغدىكى تاۋۇس بۇ چۆلدە ھەيران،
شۇنداغ يارى ۋەفادارنى كۆردۈڭمۇ؟

ئەلقسىسە، ئافتاب پاتتى. سەنەۋبەر بىر نەره فەغە بارۇر ئېردىكىم،
ناگاھ، كۆزىگە بىر بىشە سۇفە كۆرۈندى، زىيادە ئارەستە ۋە يەنە بىر
چىنار بار ئېردى. سەنەۋبەر چىنارغا چىقىپ ئولتۇردى.
ئەلقسىسە، يېرىم كېچە بولدى. كۆردىكىم، دەريانىڭ ئىچىندە
ناگاھ بىر قارا ئۆكۈز پەيدا بولدى. ئاغزىدا بىر گەۋھەرى شەب چىراغ
بار ئېردى، كەلتۈرۈپ سۇفەنىڭ ئۈستىدە قويدى. ئېرسە، تەمام بىشە
مۇنەۋۋەر بولدى. سەنەۋبەر بىر سۆز دېدى:

غەۋۋاس كەبى چىقتىم بۇ جاندىن كېچىپ،
شۈكرى لىلاھ، لەئلى كانغە يېتۈشتۈم.
ساقى ئىلىكىدىن ئال شەراب ئىچىپ،
قايتا باشدىن چىققان جانغە يېتۈشتۈم.

بىر يار ئۈچۈن بۇ چۆللەردە يالبارىپ،
مېھنەت چېكىپ، زەئفىراندىك سارغارىپ،
سەرراف ئىدىم، دۇررى نىھان ئاخبارىپ،
شۈكرى لىلاھ، بەدەخشانغە يېتۈشتۈم.

بەختىمنىڭ كەۋكەبى ياندى، ساچىلدى،
ئۈمىدىم غۇنچەسى گۈلدەك ئاچىلدى،
مېھنەتنى شەرابى قولىدىن ئىچىلدى،
قىش ئاچىلغان گۈلىستانغە يېتۈشتۈم.

غەمنىڭ گىردابىندە سەرگەردان بولۇپ،
پىراغلىغ دەردىدىن باغرىمنى تىلىپ.
مەجنۇندەك چۆللەرگە باش ئالىپ غەرىپ،
ياقۇتلۇق، گەۋھەرلىك كانغە يېتىشتۈم.

سەنەۋبەر دەر: ئۆتكەرمە ئۇشبۇ دەۋراننى،
يۈرەكلەردە كۆپلەپ قالدى ئارمانى.
ھەق مۇيەسسەر ئەتمىش دۇررى غەلتاننى،
بۈگۈن مانا بەدەخشانغە يېتىشتۈم.

ئەلقسىسە، سەنەۋبەر دەرەختىن تۇشۇپ ھۆكۈزنى شەئىندە
ئوقۇدى:

كۆردۈم بىر ئۆكۈز ئاغزىدا بىر دۇررى غەلتان،
كىم ھەيىبەتىدىن تىترەپ ئاقار دەريايى ئۇمان.
ئوت ئوتلاماققە كەلدى، ئول ۋەھشى ھەيۋان،
بىردەمدە قىلۇر يەر يۈزىن مىڭ يولى يەكسان،
ئول لەھزە قاراڭغۇ كېچەنى ئەيلەدى تابان.

بىر تۇرفە ئۆكۈز كۆرىڭىز سەنئەتى جەبىبار،
چۈن كۆھ تەنى، باشى ئۇنىڭ گۈنبەزى دەۋۋار،
كىم شاخى چىنارە تېنى مارۇنى غار،
بىردەمدە قىلۇر يەر - يۈزىنى مىڭ يولى فەركار،
ئەزم ئايىن جۇدا قىلماق ھەرسارى ئېتىپ تابان.

ئول كاۋشەپ ئېڭىز بىلە گاۋقەششەم،
دۇنيا يۈزىنى تۈپتۈز ئەيلەيدۇ ئۆلدەم،
ياندى ئاخىرى ئانچەسىن پىشەزەم،
تۇرغان يېرىدىن قوزغالىبان، كۆچتى ئۇ شۆلدەم،
كىم ھەيىبەتىدىن شىر پەلەڭ رەۋزىگە ھەيۋان.

ھەر بىر سۆزىن دېيەيىن مىسلى سەنەۋبەر،
ئول ۋەھشى سىغەتىن قىلايىن ئالەمە يەكسەر،
خۇرشىد چىقتى، جەھان بولدى مۇنەۋۋەر،
كەلگەن يولىنى تاپتى ئوشۇل ۋەھشىنى خەيپەر،
ئۇمان تۈبىگە سالدى ئۆزىنى ئەيلەدى پىنھان.

ئەلقسىسە، سەنەۋبەر يارىنى قايدىن ئىزدەشنى ئويلاپ، بۇ
بېيىتنى ئوقۇدى:

كەلگىل كۆڭلۈم ئەمدى ۋەفالىق ياردىن،
ئاختارىپ بىر نەچچە نىشان ئىزلەيىن.
زۇلفى بىنەفشەلىك تازا بەھادىن،
بۇلبۇل بولۇپ گۈلى خەندان ئىزلەيىن.

ئاشىق بولماس شېرىن جاندىن كەچمەگەن،
ئىشىق ئوتىغە كۆيۈپ يانىپ ئۆچمەگەن،
ھىجرانلىقنىڭ شارابىنى ئىچمەگەن،
پەرۋانەدەك شەمئى سوزان ئىزلەيىن.

ئۇمان كەبى تولۇپ - تاشىپ جۇش ئۇرۇپ،
پەرۋانەدەك ھەر شۇئىلەگە باش ئۇرۇپ،
مەجنۇن بولۇپ، كۆكسۈم ئۈزە تاش ئۇرۇپ،
مېھنەتلىك كۈلفەتلىك ھىجران ئىزلەيىن.

ئەمدى ئەزم ئەيلەيىن خەتەرلىك جايدىن،
سوراغىن ئەيلەيىن خۇشىدى ئايدىن،
تىللا تۇماغلىق ھۆسنى ھۇمايدىن،
ئاختارىپ دۇنيانى نىشان ئىزلەيىن.

سەنەۋبەر دەرلەر مېنىڭ ئاتىمنى،
ئاللاھدىن ئىزلەيىن كۆڭۈل شادىمنى،
ئىشىق ئېلىندى يەتمىگەن يەنە دادىمنى،
مۇرەسسە كەمەرلىك سۇلتان ئىزلەيىن.

ئەلقسىسە، سەنەۋبەر بىر نەچچە كۈنلەر يول يۈرۈپ بارۇر ئېردى،

بىر توپ بۆدۈنە ھەۋادىن ئۇچۇپ بارۇر ئېردى. سەنەۋبەر بۆدۈنەلەرنى كۆرۈپ، يارىغە سالام ئىبەرگەنى:

قىرقىلاشىپ كۆكدە ئۇچقان بۆدۈنە،
مېنىڭ سەلامىمنى يارىغە دېگەيسىز،
شەبىستان شەھرىغە كېتەن بۆدۈنە،
ئەرزىم، ھالىم بىرۇ بارغە دېگەيسىز.

قۇربان بولاي يارنى قارا كۆزىغە،
پىستە دەھانغە، شېرىن سۆزىغە،
قەلەم قاشلىق ماھى تابان يۈزىغە،
مەن قالمىشىم ئاھۇ - زارە دېگەيسىز.

مەرھەمەت ئەيلەسۇن ئۇممان قۇللارغە،
سارغىرىپ مەن ئۆرتەنباي چۆللەرغە،
سەلامىمنى دېگەيسىز ئىككىچىگە بەللەرغە،
زىنھار - زىنھار ئەرزىم يارىغە دېگەيسىز.

مەن مۇندا قالمىشىم غەمدە، مېھنەتدە،
يارىم ئاندا كېزەر ئەيشۇ ئىشرەتتە،
پەرىشان ھالىمنى بارساڭ ئەلبەتتە،
قولى خىنالىق يارىغە دېگەيسىز.

سەنەۋبەر دەر قالدېم ياردىن ئايرىلىپ،
قاناتلارم سىندى غەمدە قايرىلىپ،
ياتمىشىم يولوڭدا كۆزۈم تەلمۈرۈپ،
ئەرزى ھالىم زۇلفى تارغە دېگەيسىز.

ئەلقىسسە، بىر نەچچە كۈنلەر يۈرۈپ ئىدى، ئەمما بىر كېچە تاڭ
ۋەقتىدە بادى سەبا ئەستى. سەنەۋبەرنىڭ يارى تۇشىغە كىرىپ بادى

سەبادىن سەلام يىبەرگەنى:

ئەي بادى سەبا يەتكۈر ئول يارغە سەلاممىنى،
خۇرشىدى قەمەر يۈزلۈك دىلدارغە سەلاممىنى،
ئول خالى سىيەھ زۇلفى سەپىر مارغا سەلاممىنى،
ئەرز ئەيلە بارىپ شۇلدەم دىلدارغە سەلاممىنى.

ئول سەرۋى خىرامانىم بىر شۇخى شەمايىلدۇر،
كىرىكىلارى قەسدىمدە بىر خەنجەرى قاتلىدۇر،
رەھىم ئەتمەسە ھالىمغا شۇل دىلبەر نە مۇشكىلدۇر،
باشمىغە بەلا ھەردەم ھىجرانىغا نازىلدۇر،
مەستانە بارىپ ئايتقىل ئول يارغە سەلاممىنى.

شەيدايى، گىرىفتارى ئول قاشى قارا بولدۇم،
ھەجر ئاتەشىغە ھەردەم ئۆرتەندىم، ئەدا بولدۇم،
غەم دەشتىمدە مەجنۇندەك، ئىشقىدا گەدا بولدۇم،
بىر تازە نىھال ئېردىم، غەم بىرلە دۇتا بولدۇم،
ئەي پەيك، بارىپ ئايتقىل ئول يارغە سەلاممىنى.

ھەجرىندە سەمەندەردەك ئوتلارغە تۇتاشىپمەن،
بىر زەررە ۋەفا كۆرمەي، يۈزغەمگە ئۇلاشىپمەن،
مەجنۇنى بەلا كەشەك چۆللەردە ئاداشىپمەن،
كۆكسۈمنى تىلىپ گويا قانىمغە بۇلاشىپمەن،
بۇ نەۋى بارىپ ئايتقىل ئول يارغە سەلاممىنى.

جانىمغە جەفا قىلغان ئول غەمزەلى دىلبەردۇر،
مەستانە سىيەھ چەشمى جان ئالغۇچى كافەردۇر،
باشمىغە مېنىڭ گويا يۈز شورىشى مەھشەردۇر،
ئەرزىمنى بەيان ئەتكىل بىچارە سەنەۋبەردۇر،
ئەرز ئەيلە بارىپ شۇلدەم ئول يارغە سەلاممىنى.

ئەلقسىسە، نەچچە كۈنلەر يول يۈرۈپ ئىدى، كۈنلەردە بىر كۈن بىر چەھارباغ كۆرۈنىدىكەن، دىۋارى مۇشكى زەئىمىراندىن قىلىنغان ئىدى. سەنەۋبەر ئۆز كۆڭلىدە خۇشۋەقت بولۇپ، يارىمنىڭ مەكانى كۆرۈندى بولغاي، دەپ بىر سۆز ئايتقانى:

كۆزلىرىمدە جىلۋە ئەيلەر باغلارنى،
شۈكرى ئەمدى يار مەكانى كۆرۈندى.
بۇلبۇللارنى قونۇپ، ئۇچار زاغلارنى،
شۈكرى ئەمدى يار مەكانى كۆرۈندى.

مەن مۇندا كەلمىشىم يارنى سوراغلاپ،
پىراقلىق ئوتىغە باغرىمنى داغلاپ،
ئەمدى غەم يېمەسمەن ئاھ ئۇرۇپ يىغلاپ،
شۈكرى ئەمدى يار مەكانى كۆرۈندى.

مۇندا كەلدىم ئەرز ئەتمەككە دادىمنى،
ئاختاراپ تاپمىشىم كۆڭۈل شادىمنى،
ھەق مۇيەسسەر ئەتمىش شول مۇرادىمنى،
شۈكرى ئەندى يار مەكانى كۆرۈندى.

يارىمنى ياراتمىش قىرمىزى گۈلدىن،
زۇلفى بىنەفشەلىك، ساچى سۈنبۈلدىن،
سوراغىن ئالمىشىپ شەيدا بۇلبۇلدىن،
شۈكرى ئەمدى يار مەكانى كۆرۈندى.

چىن شەھىرىدىن ئىستەپا بىر ھەمدەم،
كۆز ياشىم بولۇپتۇر لالەگە شەبنەم،
سەنەۋبەر يىغلاما داد ئېتىپ شولدەم،
شۈكرى ئەمدى يار مەكانى كۆرۈندى.

ئەلقسىسە، ئاستا راۋان بولۇپ چەھارباغقا كىردىكەن، ھېچ

ئادەمزادنىڭ قەدىمى يەتكەن جاي ئەمەس، ئول جايدا تەمام تىللادىن قىلىنغان بىر گۈمبەزنى كۆردى ۋە ئىچكىرى كىردى، ئەمما بۇ بىر جادۇگەرنىڭ ماكانى ئىدى. ئول جادۇگەر ئادەمزادنىڭ ئىسىنى ئالىپ قارادىكىم، باغدا بىر ئادەمزاد يۈرۈپتۇر. فەرياد قىلدىكىم: «ئەي ئادەمزاد خەبەردار بولغىن!» — سەنەۋبەر يۇقارى قارادى. جادۇگەر بىر ئاۋۇچ تۇپراقغە ئىسمى ئەزەم ئوقۇپ تاشلادى. ئېرسە “سەنەۋبەر” بىر كىيىك سۈرەتدە بولۇپ قالدى. ئاندىن سوڭ سەنەۋبەر بىر بەيپانغە باش ئالىپ كەتتى. نەچچە كۈنلەر يول يۈرۈپ، زار - زار چۈن ئەبرى نەۋ بەھار يىغلاپ مۇناجات قىلغانى:

قادىر ئاللاھ، سەن سەن مېنىڭ پەناھىم،
 ھېچ كىمنى مېنىڭدەك ھەيران ئەيلەمە.
 بىر ئاسى قۇلۇڭمەن كۆپتۈر گۇناھىم،
 رەھىم ئەيلە قولۇم تۇت، گىربان ئەيلەمە.

كۈن - كۈندىن بولدى زۇلۇم زىيادە،
 غەربىلىك كۈندە قالدىم، خەتەردە،
 مېنىڭدەك ھېچ كىمنى فانى دۇنيادە،
 يار كويىدا زارى گىربان ئەيلەمە.

مەن مۇندا قالمىشىم نەسەبىم تارتىپ،
 يىراغلىق خەنجەرى باغرىمنى تىلىپ،
 ھېچكىمنى مېنىڭدەك رەڭگىن سارغارتىپ،
 غۈنچەلىكىدە رەڭگىن خەزان ئەيلەمە.

مەن قايتابان بارايسن ئەمدى باش ئالىپ،
 كىمگە داد ئەيلەيسن كۆزگە ياش ئالىپ،
 ھېچكىمنى باشغە مۇنداغ كۈن سالىپ،
 سەنەۋبەر دەر: ھالىن يامان ئەيلەمە.

ئەلقىسسە، نەچچە كۈنلەر يول يۈرۈپ بىر گۈمبەزگە يېتۈشتى.
 ئىشىكىگە پەردە تارتقان “بىر ئۆينىڭ” ئىچكىرىسىگە “كىردى”. كۆرەر

كىم تەختنىڭ ئۈستىدە يۈزىگە پەردە تارتقان «بىر قىز» ئولتۇرۇپدۇر. جەمەلى ماھى تابان ئىدى. قىز كىيىكنى كۆرۈپ كۆڭلىگە رەھىم كەلدى. ئايدىكىم، «مەگەر ئوۋچىلاردىن قۇتۇلۇپ كەلگەندۇر»، دېدى. ئاندىن سولڭ «كىيىكنىڭ» ئالدىغا سۈت، كىشىمىش قويدى. كىيىك ھەرگىز باقمادى. ئەمما، ئۇنىڭ كۆزىدىن ياش ئاقار ئېردى. ئاخىر مەلىكە ئايدى: «ئەي جانىۋار، مەن سېنىڭ دەردىڭنى بىلمەسمەن، ئۆزۈڭ ئايغىل»، — دېدى. «كىيىك» زەبەنغە كېلىپ يىغلاپ، بىر سۆز دېدى.

قەمەر يۈزلۈك، قەلەم قاشلىق نىگارم،
چاكى گىرىيانىم غەرىب يەرلەردە،
كىيىگەنى قىرمىزى، قامەتى شەمشاد،
ھالى پەرىشانىم غەرىب يەرلەردە.

ھېچ كىشى يارىدىن جۇدا بولماسۇن،
بىر مېنىڭدەك بەختى قارا بولماسۇن،
يار كويىدا يىغلاپ ئادا بولماسۇن،
دېدەسى گىرىيانىم غەرىب يەرلەردە.

ھەر كۈنۈم بولۇپتۇر بىر ئايدىن بەتتەر،
كېچە - كۈندۈز يىغلاپ ئەۋقاتىم ئۆتەر،
بىرغلىق تېغى باغرىمنى يىرتار،
بىر باغرى بىرىيانىم غەرىب يەرلەردە.

قەبا فەلەك سالىدى خەتەرلىك جايغە،
مېنى چاتۇشتۇردى سانسىز بەلاغە،
مۇناجات گەيلەپمەن قادىر ئاللاھغە،
ئاداشقان كارۋانىم غەرىب يەرلەردە.

سەنەۋبەرمەن شاھى خۇرشىد ئوغلىدىم،
بىر يار ئۈچۈن سىينەلەرىم داغلادىم،

بىر جادۇگەر قولىنىدە بەند باغلادىم،
پۇر سەرگەشتە ئىنسانمەن غەرىب يەرلەردە.

ئەلقىسسە، ئەسلىدە ”بۇ قىزنى“ مېھرى ئەنگىز جادۇ دەپ ئېرىدىلەر.
بۇ جاي ئۇنىڭ مەكانى ئېرىدى. ”ئۇ“ بىر ئاۋۇچ تۇپراغقا ئىسمى ئەنگىزەم
ئوقۇپ، ساچىپ ئىدى، سەنەۋبەر دەرھال ئادەم سۈرەتتە كەلدى.
مېھرى ئەنگىز: «نە سەبەبتىن بۇ يەرگە تۈشتۈك؟»، — دېدى.
”سەنەۋبەر“ ئەھۋالنى بەيان قىلدى:

شۈكرى لىلاھ، قايتادىن ئالەمدە گویا بولمىشەم،
گۈلشەن ئىچرە ئەندەلبى مەستۇ شەيدا بولمىشەم،
گويىيا بىر بەرق ئىدىم، يوقىدىن ھۇۋەيدا بولمىشەم،
يا ئەسىرى كافەرى بەد مېھرى تەرسا بولمىشەم،
بولمىشەم سەرگەشتە ئى مەجنۇنى سەھرا بولمىشەم.

قالمىشەم يالغۇز بەلا دەشتىدە يوقتۇر مەھرەمىم،
ھەرزەمان يۈز دەردۇ مېھنەتتىن قۇتۇلماس پەيكەرىم،
ھەمدەم مېھنەت مۇساھىب، غەم فەلاكت لەشكەرىم،
كۆيدۈرۈپ ھىجران ئوتى ساۋۇردى بۇ خاكىستەرىم،
غەم قولىدا بىسمىلى شەمشىر بۇررا ئولمىشەم.

ئەي قەمەر يۈزلۈك، شەكەر سۆزلۈك پەرىلەر سەرۋەرى،
مەھۇ بولدۇم مەن جەمالىڭغە قاراپ، ئەي مۇشتەرى،
دەھر ئارا سەن سەنەۋبەرنى ۋە فالق دىلبەرى،
مەستۇ ھەيرانىم خەتى خالىڭنى كۆرگەندىن بېرى،
مەن ئەجەب مۇستەغرىقۇ روپى تەماشىا بولمىشەم.

ئەلقىسسە، سەنەۋبەر مېھرى ئەنگىز جادۇ بىرلە ئىكەۋلەن بىرلىكدە
مەستان جادۇنى ئۆلدۈردىلەر. سەنەۋبەر جادۇگەرنى ئۆلتۈرۈپ،
«بىۋەفا دۇنيا» دەپ بىر سۆز ئايتقانى:

ۋەلى كۆڭلۈم بۇ دۇنياغە قۇۋانمە،
بۇ دۇنيا كىمسەگە ۋەفا ئەيلەدى.
كەل كۆڭلۈم بۇ دۇنياغە قۇۋانمە،
بى بەقادۇر كىمگە ۋەفا ئەيلەدى.

ھەرگىز قۇۋانماغىل دۇنيا مالىغە،
ئېتىماد ئەتمەگىل ماھۇ سالىغە،
بىرەۋنى يەتكۈزۈپ يار ۋىسالىغە،
بىرەۋگە مىڭ تۈرلۈك جەفا ئەيلەدى.

بۇ دۇنيادە ھەر كىم مەنمەنلىك ئەتتى،
فەلەك ئاخىر ئانىڭ باشىغە يەتتى،
بىر نەچچە ئاشىقلار مۇرادغە يەتتى،
نەچچەنى يارىدىن جۇدا ئەيلەدى.

دۇنيادە كەچتى نەچچە دەۋرانلار،
خەزاندىن قۇتۇلماس گۈلىستانلار،
ئەجەلنىڭ قولىدىن بەگ - سۇلتانلار،
ئاخىر ھەسرەت بىلەن فەزا ئەيلەدى.

ئاشىقلار نەيلەسۇن يارسىز بۇ جاننى،
زىنداندۇر كۆزىگە ياخشى جەھانى،
سەنەۋبەر يارىنىڭ داغى ھىجرانى،
ئەلغەدەك قەددىمنى دۇتا ئەيلەدى.

ئەلغەسسە، مېھىر ئەنگىز سەنەۋبەرگە ئاشىق بولدىلار. ئۇلار
ئەيىش - ئىشرەتكە مەشغۇل بولدىلار، بىر نەچچە كۈندىن سوڭ
سەنەۋبەر دۇتا قىلىپ كېتەر بولدى. مېھىر ئەنگىز كۆڭلى بۇزۇلۇپ:
«مۇندىن كەتسەڭ مېنى ئۈنۈتمىغايسەن»، — دەپ بىر سۆز ئايتقانى:

مۇندىن كەتسەڭ سۆيەر يارىم، يادىڭدىن چىقارپ مېنى،
 بىزنى ھەم پىنھان ئەيلەمە. ھالىم پەرىشان ئەيلەمە.
 سەن مېنىڭ ۋەفالىق يارىم، سەنسەن جانىمنىڭ جەۋشەنى،
 قارا باغرىم قان ئەيلەمە. قويدى ماڭا ھىجران بەسى،
 سەن بارۇرسەن ئايدەك تولۇپ، پەرۋەر ئېتىپ بۇلبۇل كەبى،
 باغرىم ئىچى زەرداپ بولۇپ، گۈلشەنم خەزان ئەيلەمە.
 مەن قالدۇرمەن گۈلدەك سولۇپ، ئەھد ئىلە پەيمان ئەيلەمە.
 سەن كېتەرسەن ئايدەك تولۇپ، يۈرەكىم پەردەسىن يىرتىپ،
 سەنسەن جانىمنىڭ جەۋشەنى، مېھرىم ئەنگىزنى قان يىغلاتىپ،
 گۈل يۈزلۈك جۇفت گۈلشەنى، باغرىمنى بىريان ئەيلەمە.

ئەلقىسسە، سەنەۋبەر مېھرىم ئەنگىزگە تەسەللى بېرىپ، قايتقىل
 دەپ كۆڭلىنى ئالىپ بىر سۆز ئايتقانى:

سۈنۈلدەك باشىن ئېگىپ يىغلاغان،
 ئاھۇ كۆزلۈك شەھسەۋارىم، قايت ئەندى.
 يىراغلىغ ئوتغە باغرىن داغلاغان،
 شېرىن تىللىق شەھسەۋارىم، قايت ئەندى.

مېنى دەبان بولما يەنە پەرىشان،
 بېھۋدە تارتىمىغىن ئاھ ئىلە ئەفغان،
 مەجنۇندەك بولۇرسەن چۆللەردە ھەيران،
 نازلىق دىلبەر بۈگۈن يەنە قايت ئەندى.

نې سەبەبتىن قارا كۆرۈڭ سۈزۈلدى،
 زەئىفراندەك رەڭگى - رويۇڭ ئۈزۈلدى،
 يىغلاما دىلبەرىم باغرىم ئېزىلدى،
 خۇش قىلىقلىق ۋەفادارىم، قايت ئەندى.

مېنى كەتتى دەبان چىقما يوللارغە،
قايرىلىپ باقماغىل ساغۇ سوللارغە،
جانىم فىدا بولسۇن ئىككىچ بەللەرگە،
نازەننىم، ۋەفادارىم، قايت ئەمدى.

سەنەۋبەرنىڭ سەنەن ۋەفالىق يارى،
ساڭا سەدقە بولسۇن جانى ئەفكارى،
كۆزۈم رەۋشەنى، كۆڭلۈم مەدارى،
ئورتا بويلىق، ئاق مەزارىم قايت ئەمدى.

ئەلقىسسە، ”سەنەۋبەر يۈرۈپ كەتتى“. كۈنلەردىن بىر كۈنى بىر
جايغە يېتىشتىكىم، ئاخشام ياتارغا ھېچ يەر تاپمادى. ئاخىر بارىپ،
بىر چىنارنىڭ ئۈستىدە ياتتى. ئېرسە، تۈشىندە بىرەۋ ئۇنىڭغا
ئايدىكىم:

— بۇ يەردە چەھارىباغ باردۇر، ئاندە نەسسبەڭنى
ئالغىن، — دېدىلەر.

ئەلقىسسە، ئەتىگەن تۇرۇپ قارىسا بىر چەھارىباغ كۆرۈندى، بارىپ
چەھارىباغقا داخىل بولدى. كۆرەركىم، بىر ھەۋزىنىڭ لېۋىدە قىرىق
قەلەندەر شەراب ئىچىپ ئولتۇرۇپدۇرلەر. ئۇلار سەنەۋبەرنى چىراپ
ئالدىلەر ۋە يەنە بىر كاسە شەراب بەدىلەر ”سەنەۋبەر شەرابنى ئىچتى“.
كۆككە باقىپ يەتتە قات ئاسماننى كۆردى. يەرگە باقىپ پۇشتى ماھىنى
كۆردى. قەلەندەر سورادىكىم:

— ئەي يىگىت، كۆكتە نە كۆردىڭ؟ ۋە يەنە يەردە نە كۆردىڭ؟
سەنەۋبەر بىر - بىر بەيان قىلغانلارنى:

ئەرزىمنى ئىشتىڭ ئەزىز ئىشانلار،
ئەۋۋەلا چەپلىتەنلەر بارىنى كۆردۈم،
قولنىدە پىيالە، ياندى شەراب،
ئاندا قىرىق قەلەندەر قارىنى كۆردۈم.

بىر كاسانە قۇيۇپ بەردى رەۋانە،
ئالىپ ئىچتىم يەنە بولدۇم دىۋانە،
نەززارە ئەيلەدىم باقىپ ئاسمانە،
يەتتە قات گاسماننى بارىنى كۆردۈم.

بارچەسىنىڭ ئىچى تولا پەرىشتە،
ئانى كۆرمەس بول ئادەمى سىرىشتە،
تۇبى ياغاچنى كۆردۈم بېھىشتىدە،
ئاندا بۇلبۇللارنىڭ زارىنى كۆردۈم.

رەسۇلنى كۆرمىشەم ئۈمىت غەمىندە،
سەھابە ياندا كەۋسەر بويىندە،
ھەر قايسى ھەر ياندا كاسە قولىندە،
رەسۇلنىڭ تۆت سۆيەر يارىنى كۆردۈم.

تۆرتىلەنچى ئاسماندا ھەزرەتى ئېيسا،
ئالتىلەنچى كۆكدە مەسجىدى ئەقسا،
ئول مەقامى بولغان جۈملە ئەنبىيا،
ئاندا جىبرىئىلنىڭ پىرىنى كۆردۈم.

بىر نەچچە مەلائىكە تەسبىھىن ئايتىپ،
چىقارپ ئاقتابىنىڭ تەنابىن تارتىپ،
بىر نەچچەسىنى تائەت ئەيلەپ سەپ توپ - توپ،
ئاندا مەلائىكلەر زارىنى كۆردۈم.

بۇ دۇنيانى كۆردۈم يوقتۇر بەقاسى،
غەنىمەتدۇر ۋەلى زەۋقى سەفاسى،
ھەزرەتى مۇسانىڭ قولدا ئەساسى،
مۇناجات ئەيلەگەن تۇرىنى كۆردۈم.

مەي ئىچىپ ھالىم بولدى دېگەرگۈن،
ئالدىمىدىن پەردەنى كۆتەردى شول كۈن،
ئىبراھىم خەلىلىنى كۆيدۈرمەك ئۈچۈن،
نەمرۇدنىڭ ياندۇرغان نارىنى كۆردۈم.

مەنسۇرنىڭ تىرەسىنى سويدۇردىلار،
سەمان تىقىپ دەرۋازەگە قويدۇردىلار،
باشىن كېسىپ، دەرۋازەگە ئاستىلار،
مەنسۇرنىڭ ئاسلىغان دارىنى كۆردۈم.

كەراماتى ھەقدۇر بارچە ۋەلىنىڭ،
بىر ئاللاغە ئاشىق بولغان قۇلىنىڭ،
خانىقاھ ئىچىندە ھەزرىت ئەلىنىڭ،
ئون بىر ئوغلى بىلەن چېھرىنى كۆردۈم.

سەنەۋبەر دەر يىغلاپ ئەفغان ئەيلەسەم،
نېھان سىرلارنىمى ئەيان ئەيلەسەم،
كۆرگەننىمى بىر - بىر بەيان ئەيلەسەم،
ھەقىنىڭ دەرگاھىندە بارىنى كۆردۈم.

ئەلقىسسە، سەنەۋبەر ئۇلاردىن رۇخسەت ئالىپ كەتتى. بىر نەچچە كۈنلەر يول يۈرۈپ، بارۇر ئېردىكىم، ناگاھ بىر ھەۋز ۋە يەنە بىر چەھارباغ كۆرۈندى. ئايدىكىم: «بۇ مەنزىلدە فەراغەت قىلماسام بولماس» دەپ، ساپەدە ياتىپ ئارام ئالدى. ئامما، بول جايدا بىر زەڭگى پادىشاھنىڭ قىزى بار ئېردى «بۇ» ئانىڭ چەھارباغى ئېردى. چەھارباغدا شەراب ئىچىپ ئولتۇرۇپ ئېردى. ناگاھ، قىزلارنىڭ بىرسى بۇ چەھارباغقا كەلدى. ئېرسە، سەنەۋبەرنى كۆرۈپ، مۇنى ئۇلارغا خەبەر بەردى. سەنەۋبەرنى تۇتۇپ ئالىپ بارار ئېردى. ئامما سەنەۋبەر زار - زار يىغلاپ، بىر سۆز ئايتقانى بۇتۇرۇر:

ئىشقى ئوتىغە يانە - يانە،
گۈل يۈزۈم سولدى نەيلەيىن،
قولۇمدىن كەتتى دەۋرانىم،
پەيمانە تولدى نەيلەيىن.

تۈشۈمدە كۆردۈم بىر پەرى،
باشمە سالدى مەھشەرى،
تېشىپ بۇ ئىشقىڭ خەنجەرى،
باغرىمنى تىلدى نەيلەيىن.

ئۆرتەنىپ داغى ھىجرانىم،
خەزان ئوردى گۈلىستانىم،
يىغلاشىپ يارۇ يارانىم،
رەقىبىلەر كۈلدى نەيلەيىن.

ئۈستىمىزدىن ئۆتەر ئايىلار،
بىزە قويدى ئاھ - ۋايىلار،
زەررىن جىيغالىق ھۇمايىلار،
بىگانە بولدى نەيلەيىن.

نەلەر كەزدىم چۆللەرى،
تولانسە ساغ - سوللارى،
شۇم فەلەك ئۆتمەس كۈنلەرى،
باشمە سالدى نەيلەيىن.

سەنەۋبەر يىغلا بۇ فۇرسەت،
پىرىڭدىن ئىستەگىن ھىممەت،
بىزگە بۇ يازىلغان قىسمەت،
ئاللاھدىن كەلدى نەيلەيىن.

ئۆلدۈم يىراغلىق دەردىغە،
قالدىم غەربىلىك يۇرتىغە،

ئەلقىسىسە، زەڭگىنىڭ قىزى سەنەۋبەرغە ئاشىق بولۇپ،
ئابدىكىم:

— ئەي ئادەمزاڭ، شەئنىمدە بىر سۆز تەئرىق قىلىپ
ئايتقىن، — دېدى. ئېرسە تەئرىق قىلغانى:

تەئرىقنىڭ ئايتايىن ماملىق مەستان،
قازاندىن قارادۇر يۈزلەرنىڭ سېنىڭ،
قاشلارنىڭ قىلىچدۇر، قۇلاڭنىڭ قالغان،
شەھ كاسە مەڭزەر كۆزلەرنىڭ سېنىڭ.

ساچباغنىڭ ئىلاندىر، قەددىڭ مۇنارە،
قوللارنىڭ ئوخشايدۇر شاخى چىنارە،

ماڭا باقىپ كۆپ سۆزلەمە بىر بارە،
زەھەردىن ئاچچىغۇر سۆزلەرنىڭ سېنىڭ.

ئىگىنىڭگە كىيىپسەن قارا لىباسى،
بىلمەدىم كىم ئۈچۈن تۇتۇڭ ئەزاسى،
ئۇزاتما قولۇڭنى كۆيدۈر ئىزاسى،
تايماقتىن قاتتىقتۇر نازلارنىڭ سېنىڭ.

خىزمەتىڭدە تۇرۇپدۇر بىر نەچچە قارقىن،
باشىغە كىيىپدۇر ئەسكى قۇلاقچىن،
بارىنىڭ بويداشى ئالا ئارغامچىن،
ئورداتە مەڭزەر قىزلارنىڭ سېنىڭ.

سەنەۋبەرنى ئۆرتەپ، كۆيدۈردى داغنىڭ،
ئەجەب بەدەنەمدۇر باشدىن - ئاياغنىڭ،
كەربەلا چۆلىنىدە باغ - چەھارباغنىڭ،
زېمىستان مەڭزەر يازلارنىڭ سېنىڭ.

ئەلقىسسە، قىزنىڭ ئاچچىغى كەلدى:
— سەنەۋبەرنى ئۆلتۈرۈڭلار، — دەپ بۇيرۇدى. سەنەۋبەرنىڭ
قول - ئاياغىن باغلاپ ئۆلتۈرۈر بولدى. ئېرسە، سەنەۋبەر «يارىمنى
كۆرمەس بولدۇم» دەپ كۆڭلى بۇزۇلۇپ، زار - زار چۈن ئەبرى
نەۋبەھار يىغلاپ بىر سۆز ئايتقانى:

مەن نەبىلەيىن نازۇك قولۇم باغلاندى،
يار جەمالىن كۆرمەس بولدۇم مەن ئەمدى،
بۇ زەڭگىلەر ئۆلتۈرۈرگە چاغلادى،
يار جەمالىن كۆرمەس بولدۇم مەن ئەمدى.

قەبىھە فەلەك ئاغۇ قوشتى ئاشىمە،
تۈگەنمەس سەۋدالار سالىدى باشىمە،

ھېچكىم رەھىم ئەيلەمەس قانلىق ياشىمە،
يار جەمالىن كۆرمەس بولدۇم مەن ئەمدى.

ئەمدى بىلىدىم جانىم تەندىن ئۈزۈلدى،
يىراغلىغ دەردىدىن باغرىم ئېزىلدى،
پېشانەمگە بۇ قىسمەتلەر يازىلدى،
يار جەمالىن كۆرمەس بولدۇم مەن ئەمدى.

جۇدالىغ دەردىدىن باغرىم پارەدۇر،
ھېچ بىلمەدىم بەختىم نېدىن قارەدۇر،
ھەسرەت بىلەن ئۆمرۈم ئۆتۈپ بارەدۇر،
يار جەمالىن كۆرمەس بولدۇم مەن ئەمدى.

سەنەۋبەرنىڭ پىرى يا شاھى مەردان،
زەڭگىلەر قولىدا قالمىشەم ھەيران،
رەھىم ئەيلە قولۇم تۇت، قويما سەرگەردان،
يار جەمالىن كۆرمەس بولدۇم مەن ئەمدى.

ئەلقىسسە، بىر دايمە تىلەپ ئالدى ۋە يەنە بىر نەچچە ئادەم
سەنەۋبەرنى قەپەسكە سالىپ قويدى. كۈنلەردە بىر كۈن ”زەڭگىلەر“
شەراب ئىچىپ مەست بولۇپ، يېقىلدى. ئېرسە، سەنەۋبەر قەپەسنى
ئۇشاتىپ چىقتى. ئاخىر قاچىپ، نەچچە كۈنلەر يول يۈرۈپ بىر
مۇرغىزارغىغە يولۇقتى. ھاۋادا سۈيى تورغاي سايرار ئېردى،
سەنەۋبەرنىڭ يارى يادىغە تۇشۇپ بىر سۆز ئايتقانى:

كۆكدە كەزگەن تورغاي قۇشى، بۇلبۇلدەك چېكىمەن زارى،
يارنى كۆردۈڭمۇ - كۆردۈڭمۇ؟ ئىسنىرەم ۋەفالىق يارى،
نە ئۈچۈن چەكداڭ نالەشى، بىشەدە لاجىن، شۇڭقارى،
يارنى كۆردۈڭمۇ - كۆردۈڭمۇ؟ يارنى كۆردۈڭمۇ - كۆردۈڭمۇ؟

باغچەلىق، بوستانلىق باغلار، باغدەكى بۇلبۇلۇ زاغلار،
 تەر ئاچىلغان گۈلىستانلار، يارنى كۆردۈڭمۇ - كۆردۈڭمۇ؟
 تۈتى قۇمى غەزەلخانلار، كۆكە باقتىم كۆردۈم ماھى،
 يارنى كۆردۈڭمۇ - كۆردۈڭمۇ؟ يەر يۈزىدە چەكتىم ئاھى،
 ئۈستى قارلىق بىيىك تاغلار، سەنەۋبەر قۇلنىڭ ھەمراھى،
 ئاۋجى مەزارىن ئاۋلار، يارنى كۆردۈڭمۇ - كۆردۈڭمۇ؟

ئەلقىسسە، سەنەۋبەر بېيشەنى سەير قىلىپ يۈرۈر ئېردى. ناگاھ
 كۆزىگە بىر ئادەمزاد كۆرۈندى، دەرەختلەرنىڭ ئاستىدا ئولتۇرغان
 ئىدى. ئەمما، بۇلار رۇدەپا ئىدى. سەنەۋبەر ئۇلارنىڭ قاشىغە باردى.
 ئېرسە ھەممە زارى قىلا باشلادىلەر، ئايدىكى:
 — ئەي يىگىت، بىزلەرنى بوينىڭغە كۆتەرىپ، دەرەختلەرنىڭ
 ئۈستىگە قويساڭ! بىزلەرنى ھالىمىز يوقتۇر، مېۋەلەردىن ئۈزۈپ
 يېگەلى، — دېدى. ئېرسە، سەنەۋبەر رەھىم قىلىپ، بوينىغە
 كۆتەردى. ئېرسە، ئاياغىدىن چىرماشىپ، قوللارنى بەند قىلدى.
 سەنەۋبەر ھەر چەند ھىيلە قىلدى، بولمادى. سەنەۋبەرنىڭ ھالى
 قالمادى. سەنەۋبەر زار - زار يىغلاپ بىر سۆز ئايتقانى:

بىر بەلادىن قاچتىمۇ مىڭ بىر بەلاگە ئۇچرادىم،
 ھەر زەمان يۈزىمىڭ ئەلەم بىرلە جەفاگە ئۇچرادىم،
 بىر نەفەس شاد ئولمادىم، يۈز ماجەراگە ئۇچرادىم،
 قان تولۇپ ھەر لەھزە دەردى بىدەۋاگە ئۇچرادىم،
 نەيلەيمىن، ئەي دوستلار، مەن رۇدەپاگە ئۇچرادىم.

مەن نەچۈك ئاۋارە ئى - بىچارە دۇرمەن پىشپان،
 تالىتىم ئاشۇقتە ئەھۋالىم زەبۇن، بەختىم يامان،
 لەختە - لەختە داغى ھەسرەتىدىن يۈرەكىم بولدى قان،
 ئون گۈلۈمدىن بىر گۈلۈم ئاچىلمايىن بولدى خەزان،
 نەيلەيمىن، ئەي دوستلار، مەن رۇدەپاگە ئۇچرادىم.

شۇم فەلەكنىڭ گەردىشى ھەرگىز مېنى شاد ئەتمەدى،
خەستە كۆڭلۈمنى بەلاۋۇ غەمدىن ئازاد ئەتمەدى،
ئايرو تۇشتۇم قەۋم - قەرىنداشىم مېنى ياد ئەتمەدى،
مەندەيىن ھېچكىمىنى بۇ چەرخى ناشاد ئەتمەدى،
نەيلەيىن، ئەي دوستلار، مەن رۇدەپاگە ئۇچرادىم.

كۆرسە ئەھۋالىمنى ھەر بىر مۇبتەلا يىغلار ماڭا،
داد ئېتىپ بىگانەنى ھەم ئاشىنا يىغلار ماڭا،
ئاھۇ نالەم ئىشىتىپ ھەر مۇبتەلا يىغلار ماڭا،
بىلسە ئەھۋالىمنى ھەر شاھۇ گەدا يىغلار ماڭا،
نەيلەيىن، ئەي دوستلار، مەن رۇدەپاگە ئۇچرادىم.

ھېچ كىشى، ئەي دوستلار، مەندەك پەرىشان بولمىسۇن،
يار ھەجرىدە كۆيۈبان زار - گىريان بولمىسۇن،
ئۆرتەنىپ ئىشىق ئوتى بىرلە باغرى بەريان بولمىسۇن،
مەندەيىن بەختى قاراۋۇ خانەۋەيران بولمىسۇن،
نەيلەيىن، ئەي دوستلار، مەن رۇدەپاگە ئۇچرادىم.

تۇشمىشەم بىر دەردغە ھەردەم بولۇر دەردىم بەتەر،
يارۇ دوستۇم ئالمادى ھالى خەرابىمدىن خەبەر،
نە ئۈچۈن قادىر خۇدايىم بىزگە قىلماسكىن نەزەر،
مىڭ بەلالەرگە گىرىفتار ئولمىشەم شامۇ سەھەر،
نەيلەيىن، ئەي دوستلار، مەن رۇدەپاگە ئۇچرادىم.

بىر غەربۇ بىكەسۇ ئاۋازەنى ھالىم خەراب،
غۇسسەنى دەردى ئەلەمدىن ئۆرتەنىپ باغرىم كەباب،
خەستەلەردەك تەلمۈرۈبان قالمىشەم دىدەم پۇرئاب،
ئاھۇ نالەم بىئەدەد، ئېرمەس دۇئايم مۇستىجاب،
نەيلەيىن، ئەي دوستلار، مەن رۇدەپاگە ئۇچرادىم.

نەۋبەھار ئولدى، مېنىڭ ھەرگىز بەھارىم ئولمادى،
 بىر نەفەس گۈل غۇنچە ئى باغقە ئۈمىدىم بولمادى،
 بۇ بەلا مۇڭلۇغ باشمىدىن بىر زەمان ئايرىلمادى،
 نالىشىم ھەر دەرگە ھىدە ھېچ ئىجابەت بولمادى،
 نەيلەيىن، ئەي دوستلار، مەن رۇدەپاگە ئۇچرادىم.

ئەي خۇدايا ئەيلەگىل غەمدىن سەنەۋبەرنى رەھا،
 ھېچ مۇسۇلمان بولمىسۇن مەندەك غەم ئىچرە مۇبتەلا،
 لۇتق ئېتىپ يا خىزرى پەيغەمبەر، نەزەر قىلغىن ماڭا،
 قالمىشەم دەيرى فەنا ئىچرە گىرىفتارى بەلا،
 نەيلەيىن، ئەي دوستلار، مەن رۇدەپاگە ئۇچرادىم.

ئەلقىسسە، خۇدايىتائالادىن ئاۋاز كەلدىكى: «رۇدەپانىڭ باشنى
 ئۈرۈكنىڭ چېجەسىگە قويۇپ ئۈزگىل، ئاندىن سولڭ خەلاس
 بولۇرسەن».

سەنەۋبەر ئۈرۈكنىڭ چېجەسىگە رۇدەپانىڭ باشنى قويۇپ ئۈزدى.
 سەنەۋبەر رۇدەپادىن قۇتۇلۇپ قولىغا قىلىچ ئالىپ «شۇبۇ كۈن بارىڭنى
 قىرارمەن» دەپ بىر سۆز ئايتقانى بۇ تۇرۇر:

يىغلاشا كۆر رۇدەپالار،
 بولدى ئاخىر زەمان ساڭا،
 سۇد ئەيلەمەس ئاھۇ ۋاھلار،
 بۈگۈن تۇشەر قىرغىن ساڭا.
 ئەمدى باشىڭنى كېسەرەن،
 شېرىن جانىڭنى ئۈزەرەن،
 قانىڭنى سۇدەك ئىچەرەن،
 غەنىمەتدۇر بۇ جان ساڭا.

باشىڭ كېسەرەن بۇ سائەت،
 جانىڭغا سالىپ قىيامەت،
 تەۋەللا قىلماق نە ھاجەت،
 ئەندى بەرمەن ئەمان ساڭا.
 بارىڭنى ئاسارمەن دارە،
 چېكەرەن يۈزۈڭغە قارە،
 باشىڭدىن كاللا مۇنارە،
 كۆتۈرۈرمەن نىشان ساڭا.

سەنەۋبەر جان، دوست ئۆلمىسۇن، ئىلاھىم ئۆزى ئەيلەسۇن،
رەقىبىلەر ھەرگىز كۆلمىسۇن، جەھەننەمدە مەكان ساڭا.

ئەلقىسىسە، سەنەۋبەر رۇدەپالارنى ئۆلتۈردى. ئەندى تېزىرەك
مۇندىن كەتمەسەم، بىر يولغا رەۋانە بولمىسام بولماس، دەپ سۆز
ئايتقانى بۇ تۇرۇر:

ئۆمرۈم زايىپتە يۇلدۇز كەبى، يالبارىپ،
ئەندى مەسلەھەت ئەتمەسەم بولماس،
ۋەلى كۆڭلۈم تۇرماق بولماس بۇ جايدە،
قاينغۇ - ھەسرەت بىلە كەتمەسەم بولماس.

مەجنۇن بولۇپ، بۇ چۆللەردە ئاھ ئۇرۇپ،
خەستەلەردەك چەھار تەرەپكە تەلمۈرۈپ،
كۆزلەرمىنى قانلىق ياشغە تولدۇرۇپ،
زار ئەيلەپ يانە يۈرمىسەم بولماس.

مەن ئاشىقمەن پەرىلەرنىڭ شاھىغە،
جەھد ئەيلەپ يېتە بىلمەم يانغە،
غەۋۋاس بولۇپ بۇ گەۋھەرنىڭ كانغە،
ئۆزۈمنى ئۇمانغە ئاتامسام بولماس.

قەقنۇس كەبى ئىشىق ئوتىغە ئۆرتەنىپ،
بىسىمىل بولۇپ ئۆز قانىمغە بۇيالىپ،
بۇ بىشەدىن كەلدىم باشىمنى ئالىپ،
يارنىڭ ۋىسالغە يەتمەسەم بولماس.

سەنەۋبەر دەر فەلەك يۈزى شانمىنى،
ئۆنغە ياقتى گەۋھەرمىنى كانمىنى،
يار يولىنىدە بېرىپ شېرىن جانمىنى،
بىۋەفا دۇنيادىن ئۆتمەسەم بولماس.

ئەلقسىسە، بىر نەچچە نازۇ نېمەتلەردىن يىغىپ ئالدى ۋە يەنە سال باغلاپ، دەرياغا كىرىپ كەتتى. بىر نەچچە كۈنلەر دەريادە سال سۇلادى. ھەر چەند جەھد قىلدى، چىقمايدى. ئۇ شولەمدە دەرياغا بىر سۆز ئايتقانى:

ناگىھاندىن تۈشتۈم ساڭا،
ئۇممان دەريا، ئەمان - ئەمان،
مەن كېلەرەم يانە - يانە،
فەلەك بىلەن دۇنە - دۇنە،
ئەرزىمنى دېمىشەم ساڭا،
ئەندى چىقماغمىم گۇمانە،
ئۇممان دەريا ئەمان - ئەمان.
ئۇممان دەريا ئەمان - ئەمان.

بەتەر بولدى دەردىم شۇ كۈن،
كۆزدە ياشىم بولدى گۈلگۈن،
كەچمىشەم ياخشى جەھاندىن،
شېرىن جانىم چىقار تەندىن،
مۇستەفانىڭ ھەقىقى ئۈچۈن،
مۇرۇۋۋەت ئىستەرەم سەندىن،
ئۇممان دەريا، ئەمان - ئەمان.
ئۇممان دەريا، ئەمان - ئەمان.

ئەلقسىسە، دەريانىڭ ئىچىندە ئاقىپ بارۇر ئىدى. ناگاھ، دەريانىڭ ئورتاسىدا بىر ئۇلۇغ ياغاچ كۆرۈندى. ئەلقسىسە، بارىپ ئول ياغاچقە چىقتى، ئېرسە، سەنەۋبەر فەلەكنىڭ دەستىدىن شىكۋە ئەيلەپ بىر سۆز ئايتقانى:

زۇلمۇڭ بىلەن كۆزۈم ياشىن قان ئەيلەدىڭ،
فەلەك سەندىن شاد ئولمادىم بىر زەمان،
ھەسرەت بىلەن ئۆتتۈم فانى دۇنيادىن،
فەلەك سەندىن شاد ئولمادىم بىر زەمان.

جۇدالىق دەردىدىن گۈل كەبى سولدۇم،
مېھنەت ئەيىمىدا كۆيدۈم، كۈل ئولدۇم،
قانلار يىغلاپ ئەمدى دەريادە زار ئولدۇم،
فەلەك سەندىن شاد ئولمادىم بىر زەمان.

سەنەۋبەر دەرلەر كىمگە ئايناي دەردىمنى،
 غەم بادى ئاسمانغە چەكتى گەردىمنى،
 ئەمدى ساڭا ئەرز ئەيلەدىم دادىمنى،
 فەلەك سەندىن شاد ئولمادىم بىر زەمان.

ئەلقسىسە، سەنەۋبەر خۇدايتائالاغە تەۋەككەل قىلىپ ئولتۇرۇپ
 ئىدى. ناگاھ، ئاسماندىن بىر ئۇلۇغ قۇش پەيدا بولدى. سەنەۋبەر ئۇنى
 كۆرۈپ كاۋاڭقا ياشۇرۇندى. ئېرسە، ئۇلۇغ قۇش كېلىپ ياغاچقا
 قوندى. سەنەۋبەر ئۆز كۆڭلىدە ئايدىكىم:

«ئەگەر بۇ قۇشنىڭ ئاياقىغە ياپۇشسام، شايدە چىققايمەن» دەپ
 ئاھىستە كېلىپ، ئاياقىغە ياپۇشتى. ئېرسە، قۇش ھاۋاغا ئالىپ
 ئۇچتى. ئانداغ چىقىدىكىم، سەنەۋبەرنىڭ قۇلاقىغە مەلائىكلارنىڭ
 نەسبىھى كېلۇر ئېردى. ئىشتىپ، زار - زار يىغلاپ بىر سۆز
 ئايتقانى:

سۈنئىڭدىن ئالەمنى ياراتقان جەببار،
 ھېچ بەندەنىڭ بەختىن قارا ئەيلەمە،
 قۇدرەتتىڭدىن مېنى قىلىدىڭ پەرىشان،
 رەھىم ئەيلە، قولۇم تۇت، ھەيران ئەيلەمە.

يىغلاماقتىن كۆزدە ياشىم قان ئولدى،
 قارا باغرىم سۇ بولۇپان ئېزىلدى،
 يۈسۈفى كەنئاندىن يەققۇب ئايرىلدى،
 مېنىڭدەك دىيدەسەن گىربان ئەيلەمە.

ئىبراھىم خەلىلىنى ئايرىدى خىتاب،
 ئوغلدىن قۇربان ئەتتى ئوشۇل ماھىتاب،

ئىسمائىل دەردىدىن سىينەسى كەباب،
مەندەك باغرىنى بەريان ئەيلەمە.

بۇ يولدا ئۆتۈپدۇر يۈسۈفى كەنئان،
زىلەيخا ھەجرىدە يىغلادى چەندان،
ئالەمنى ياراتقان قۇدرەتلىك رەھمان،
مەندەك ئاشىقى نالان ئەيلەمە.

بىستۇن تاغىنى كۆپ قازدى فەرھاد،
فەلەكنىڭ ئىلكىدىن ئول ئۆتتى ناشاد،
باچەنى ياراتقان قازىيۇلھاجات،
ھېچكىمنى مەندەك ھەيران ئەيلەمە.

ئەھۋالىم بولتۇپۇر بەتەردىن - بەتەر،
كېچە - كۈندۈز يىغلاپ ئەۋقاتىم ئۆتەر،
كى بۈيلە ئۆتۈپتۇر شۇئەيب پەيغەمبەر،
مەندەك كۆزلەرنى گىريان ئەيلەمە.

لەيلى - مەجنۇن دەرلەر ئاشىقى نالان،
بۇ فانى دۇنيادىن ئۆتتىلەر گىريان،
ھېچ ئادەم ئوغلىنى قۇدرەتلىك رەھمان،
سەنئەۋبەردەي زارۇ ھەيران ئەيلەمە.

ئەلقىسسە، ئول قۇش ئاشىيانغە قوندى. ئېرسە، سەنئەۋبەر ھەم
ئۆزىنى ئاندا سالدى. ئەمما، سۇمرۇغ قۇش سەنئەۋبەردىن سورادىكىم:
— ئەي ئادەمىزاد نە سەبەبتىن بۇ جايلارغە تۇشتۇڭ، — دېدى.
سەنئەۋبەر ھەرنە كۆرگەننىن بەيان قىلىپ بىر سۆز ئايدى:

ياتىپ ئىدىم تەخت ئۈستىدە بىر كېچە،
چۈشۈمدە بىر تۇرغۇ جانان كۆرۈندى،
ئەنئىنىن ئەيلەپ ئانى بۇ كېچە،
ھۆسنى ئەنئەنە، ماھى تابان كۆرۈندى.

قاشلارنى ھىلالدۇر، كۆزلەرنى مەستان،
كۆرگەن ئادەم بولۇر ھۆسنىگە ھەيران،
ئول سالدى باشىغا تۈگەنمەس دەۋران،
ماڭا بىر دەۋلەتنى سۇلتان كۆرۈندى.

بىر پەرىدۇر كىيگەن تونى قىزىمىزى،
ئاتى گۈلدۈر شاھ فەرۇخنىڭ قىزى،
بۇ زەمان ناز ئىلە بىزنى ئۆلتۈردى،
بىر غۇنچە دەرھانلىق جانان كۆرۈندى.

بىر ئەجەب دىلبەردۇر، رىزۋانە مەڭزەر،
قولى تەر ھىنالى ھۆسنى مۇنەۋۋەر،
بىر شېرىن دىلبەردۇر لەبلەرنى شەككەر،
شۇنداغ كەرەشمەلىك جانان كۆرۈندى.

سەنئەتچى دەپ بۇدۇر ھالۇ ئەھۋالىم،
كېچە - كۈندۈز بۇدۇر فىكرۇ خەيالىم،
نەزەرىمدىن كەتمەس دەۋرانى زالىم،
شۇنىڭدەك فىتنەلىك دەۋران كۆرۈندى.

ئەلقسىسە، سۇمۇرۇغ ئايدى:

— ئەي ئادەمىزاد، سېنىڭ ئۈچۈن بىر ياخشىلىق قىلايىن،
مۇندىن شەھرى شەبىستانغىچە نەچچە يۈز يىللىق يول ئېرۇر، ئورتادە

يەتتە دەريا ئاقادۇر. ”ئۆزۈڭ يالغۇز“ بارالمەيسەن، — دېدى.
ئېرسە، سەنەۋبەر سۇمرۇغنى تەئرىق قىلىپ بىر سۆز ئايتقانى:

سۈلەيمان سۇمرۇغى، ئەي شاھى مۇرغان،
ھەمىشە دەۋلەتنىڭ بەر قەرار ئولسۇن،
ساڭا بىر نەچچە يول بولسۇن بۇ چەندىن،
ئالەمدە پەناھنىڭ بىرۇبار ئولسۇن.

مەنزىلگاھنىڭ بولسۇن مەسجىدى ئەقسا،
تۆرتۈنچى ئاسماندا ھەزرەتى ئېيسا،
ئاشىقلارنىڭ پىرى يۇسۇف - زىلەيخا،
ئۇلار كېلىپ ساڭا مەدەدكار ئولسۇن.

خىزىر بىلەن ئىلياس غەۋس پەيغەمبەر،
خىزمەتتىكىدە ئۇلار بولسۇن مەدەدكار،
گەبۇ بەكرى، ئۆمەر، ئوسمانۇ ھەيدەر،
مەدەدكارنىڭ يەنە چەھارىار ئولسۇن.

تەڭرىنىڭ مەھبۇبى ئەھمەدى مۇختار،
ئاندىن شىفا تاپار جۇملەئى بىمار،
نىگاھدارنىڭ بولسۇن ياراتقان جەببار،
دۈشمەنلەرنىڭ ساڭا مەدەدكار ئولسۇن.

سەنەۋبەر دەرلەر مەن بىر فەقىرىم،
نەچچە يىلدۇر غەم قولىنىدە ئەسىرىم،
باشىمدىن ئۆتكەن مەن ساڭا دېدىم،
ناگاھ سۆزۈم ساڭا ئېتىبار ئولسۇن.

ئەلقىسسە، سۇمۇرۇغ سەنەۋبەرنى ئارقاسىغە كۆتەرىپ پەرۋاز قىلىپ كەتتى. قىرىق كېچە - كۈندۈز ئۇچۇپ، شەھرى شەبستانغە يېتىشىۋىتى. ئەمما بىر دەريا بار ئېردى. شول دەريانىڭ لەبىگە تۇشتىلەر. سۇمۇرۇغ ئايدىكىم:

— ئەي ئادەمزاد ھالا چەھار باغغا بارۇرسەن. دەرۋازەدە دېۋىلەر ياتقاندۇر. ئۇلاردىن قورقما. ئىچكەرى كىرسەڭ، مەلىكە تەخت ئۈستىدە ئۇخلاپ ياتقاندۇر. تەختنىڭ باشىدە بىر قەفەسنىڭ ئىچىدە زەررىن بال دېگەن بىر قۇش باردۇر. سېنى كۆرسە فەرياد قىلار. مېنىڭ پەياممىنى يەتكۈزسەڭ دەم ئۇرماس ...، — دەپ ۋىدا قىلىپ ياندى. ئاندىن سول سەنەۋبەر سۇمۇرۇغقا «رۇخسەت بەر» دەپ، بىر سۆز ئايتقانى:

كەلگىل ئەمدى سۇمۇرۇغ قۇشى، پەرۋاز ئېتىپ بول ۋەتەندىن،
شول كۆرگەن مەكانغە يۈزلەن، ئوشۇل خانىمغە يۈزلەن.
بىلمەسدىن بۇرۇن ھېچ كىشى، ھەمدەملەرنىڭ ناشاد ئولۇپ،
ئەزىم ئېتىپ جەۋلانغە يۈزلەن. كۆزلەرنى ياشغە تولدۇرۇپ،
سەن بارۇرسەن يوللار ئاشىپ، چەرخى فەلەك پەرۋاز ئۇرۇپ،
مەن قالۇرمەن يانىپ - پىشىپ، بۇ كۆرگەن ئاشيانغە يۈزلەن.
ئۆمەن كەتتى تولۇپ - تاشىپ، سەنەۋبەر دەر ئىشقىم فۇزۇن،
چۆلدىن گۈلىستانغە يۈزلەن. تازە بولدى دەردىم بۇ كۈن،
كۆپ ياخشىلىق كۆردۈم سەندىن، ھەر كىشى بىلمەسدىن بۇرۇن،
ئەمدى رىزا بولغىن مەندىن، كۈلبەئى ئەھزانغە يۈزلەن.

ئەلقىسسە، سۇمۇرۇغ ۋىدا قىلىپ كەتتى. سەنەۋبەر ئاھىستە - ئاھىستە رەۋان بولدى. كۆردىكىم دىۋارى تەمام زەئىفىراندىن

قىلىنغان. ”ئۇنىڭ“ ئاب تۇرىدىن كىرىپ ئاھىستە رەۋان بولدى. كۆردىكىم بىر كوشىك تەمام مۇرەسسە تىللادىن ئىدى. كوشىكنىڭ ئايۋاندا تەخت، تەخت ئۈستىدە پەرىزاد ياتىدۇر. يەنە ئەتراپىدا جەمئىي پەرىزاد قىزلار مەست ياتىدۇر. سەنەۋبەر بۇلارنى كۆرۈپ، ھەيران بولۇپ ئەفغان قىلىپ بىر سۆز ئايتقانى:

مەجنۇن بولۇپ، بوستانلارنى گەشت ئېتىپ،
ئۆز - ئۆزۈمدىن بىر سەۋداغە يېتۈشتۈم،
پەرىلەرنىڭ ھەسرەتدە قان يۇتۇپ،
باغچەلىق، بوستانلىق جايغە يېتۈشتۈم.

قەسىل زېمىستانىم، دەۋلەت بەھارە،
بەھارىم - گۈلشەنم بولدى زىيادە،
بارچەسى سۈرتۈپتۈر يۈزىگە غازە،
قىزىقارلىق تەماشاغە يېتۈشتۈم.

ئەقىلمىنى لال ئەتتى ئاغزى خەيالى،
شەككەردىن شېرىندۇر لەئلىنىڭ بالى،
ھەر بىرى جەننەتنىڭ ھۆرى مىسالى،
ئاھۇ كۆزلۈك، شەككەر جايغە يېتۈشتۈم.

چەمەن ئىچىرە ياتمىش سەف - سەف گۈزەللەر،
رەڭ - بەرەڭ ئاچىلىپ، قىرمىزى گۈللەر،
تازە نەۋجەۋانلار - گۈل يۈزلۈك دىلبەر،
سىياھ كۆزلۈك سۈمەنساغە يېتۈشتۈم.

بىرسى مەلەكدۇر، بىرسى رىزۋان،
گوياكى جەننەتدە ھۆر ئىلە غىلمان،

ئىشىكىلىك، ئايۋانلىق، باغچىلىك باغبان،
تۇرغۇ باغى مۇستەفاغە يېتۈشتۈم.

ئۈستىدە ياتىش بىر ئەجەب دىلبەر،
زۇلفلارىغە تاقىش بەھاسىز گەۋھەر،
شاھى خۇرشىد ئوغلى - ئاتىم سەنەۋبەر،
بىر ئەجايىب ئەمەش ئاشاغە يېتۈشتۈم.

ئەلقسەسە، سەنەۋبەر رەۋان بولدى. تەختنىڭ قاشىغە باردى.
ئېرسە، زەررىن بال: «ھەيھات! ئادەمىزدا!» — دەپ بىر نەئىرە
ئوردى.

ئېرسە، باچە دېۋەلەر جايدىن قوپتى. سەنەۋبەر دەرھال ئۆزىنى
تەختنىڭ ئاستىغە ئالدى. پەرى قىزلار ھەرچەند ئاخباراتلار،
ئاپمادىلار. سەنەۋبەر ئاندا قورقۇپ بىر سۆز ئايتقانى:

غەمدىن قۇتۇلماغان مېھنەتلىك باشىم،
كۈندە يۈزىڭ ھىجرانغە دوندى نەيلەيىن،
قەرارى يوق شۇم فەلەكنىڭ گەردىشى،
تۈگەنمەس سەۋداغە سالىدى نەيلەيىن.

بۇلبۇل بولۇپ گۈلشەننىڭ كىرمەدىم،
باغبان بولۇپ ئالما، نارىن تەرمەدىم،
يارە يېتىپ شەھەر لەپىن شورمادىم،
كۆڭلۈمدە ئارمانلار قالدى نەيلەيىن.

ياخشىلىق ئىستەيۈپ يۈردۈم ھەريانە،
ھەممە سۇد ئىشلارم دوندى زىيادە،
بىر قىيا باقىشلىغ دۇررى يىگانە،
ئاقلىمنى لال ئېتىپ ئالدى نەيلەيىن.

باشمىغە ھەر زەمان يېتەر سەۋدالار،
يېتۈشۈر جانمىغە سانسىز بەلالار،
كۆزلەرىمدىن ئاقار قانلىق دەريالار،
غەرق ئېتىپ جەھاننى ئالدى نەيلەيىن.

سەنەۋبەر دەيدۇرلار مېنىڭ ئاتىمنى،
فەلەك ھېچ بەرمەدى كۆڭۈل شادىمنى،
رەھىم ئەيلەمەس ھېچكىم قىلغان دادىمنى،
ياخشى كۈن يامانغە دوندى نەيلەيىن.

ئەلەقسە، پەرىلەر گۈللەر ئاراسىنى ئاخبارىپ يۈرۈر ئېردى. سەنەۋبەر
مەشۇقنىڭ باشىدىن ئاياقنى مۇناسىپ تەئرىپ قىلىپ بىر سۆز ئايتقانى:

بىر پەرى كۆرمىشىم مۇندە،
يۈرۈر سەيلانە - سەيلانە،
قاشى ئايدەك، كۆزى مەستان،
قالمىشىم بۇيلە مەن ھەيران،
گۆھەر تىشلىق، قەلەم قاشلىق،
چەشمى مەستانە - مەستانە.
ئەيلەرەم جانىمنى قۇربان،
شول تۇتمى خۇش ئەلھانە.

باشىندە بار زەررىن تاجى،
سۈنبۈل كەبى ئانىڭ ساچى،
غەمزە بىلەن سۈزۈپ كۆزىن،
ھەر تەرەپكە تاشلاپ ئۆزىن،
ئوخشاتتىم يارىمنىڭ يۈزىن،
قىش ئاچىلغان گۈلىستانە.
مەڭزەر لەئلى بەدەخشانە.

يۈزىندە باردۇر خاللارى،
شەككەردىن شېرىن تىللارى،
نەرگىسدەك ئېگىپ باشىن،
چېكىپ چىقار بىزگە قاشىن،
ئوخشاتتىم يارىنىڭ بويداشىن،
بىر سۈنبۈلى زەر ئەفشانە.
قەندۈر نەباتتۇر لەبلەرى،
مەڭزەر لەئلى بەدەخشانە.

شەددە قۇچقان نازۇك بېلى، تىلىندە باردۇر سەناسى،
باشىدە باردۇر جىغاسى، مەڭزەر تەختى سۇلايمانە.

ئەلقىسسە، ”گۈلىپەرى“ جۆرلەرغە غەزەپ قىلىدىكىم،
«تاپماساڭىز ئۆلتۈرۈرمەن» — دېدى. ئېرسە قورقۇنچىدىن بىرسى
گۈلىنىڭ ئاستىغا ياشۇندى. كۆرەركىم بىر ئادەمىزاد ياتىپدۇر.
سەنەۋبەرنى كۆرۈپ، تۇتۇپ مەلىكەنىڭ ئالدىغا ئالىپ باردىلەر. ئېرسە
مەلىكەنىڭ كۆزى چۈشكەچ جايدىن تۇرۇپ، تەختنىڭ ئۈستىگە
چىقارپ، كۆڭلىنى ئوۋلاپ بىر سۆز دېگەنى:

خۇش كېلىپسەن سېۋەر يارىم، بولسۇن ساڭا تەختى رەۋان،
قۇتلۇق بولسۇن مەكان ساڭا، سەن - سەن دەردىمغە دەرمان،
تۇشۇمدە كۆرگەن دىلدارىم، يولۇڭدادۇر بول شېرىن جان،
سەدقە بولسۇن بۇ جان ساڭا. مەن ئەيلەيسن قۇربان ساڭا.

تىلەر ھەجرىڭدە يىغلادىم، بىر گۈلۈم سېنىڭ دەستىڭدە،
كېسىپ باغرىمنى داغلادىم، بولمىسۇن رەقىب قەسدىڭدە،
يۈرۈپ شەئنىڭنى ئىزلەدىم، تاكى ئۆلگۈنچە دەستىڭدە،
ھېچ تاپمادىم نىشان ساڭا. بولسۇن ياخشى جەھان ساڭا.

ئەلقىسسە، ”سەنەۋبەر“ مەشۇقىنىڭ كۆڭلىن ئوۋلاپ، تەئرىق
قىلىپ بىر سۆز ئايتقانى:

كۈلۈپ كەلمىش بارچە دىلبەر قاشمە،
مەڭزەر لەئلى بەدەخشانغە نىگارم.
شەمشاددەك ساپە سالىدى باشمە،
مەڭزەر سەرۋى خىرامانغە نىگارم.

ئاق يۈزىنىڭ قوشە - قوشە خالى بار،
 سورۇپ كەلدىم لەبلەرنىڭ بالى بار،
 رۇخسارىدا مىڭ تۈمەنلىك نازى بار،
 تەرگە چۆممىش دانە - دانە نىگارم.

كۆزلەرى جادۇ، غەمزەسى ئافەت،
 ھۇمايۇن باقىشلىق بارچە سەئادەت،
 كىيگەنى قىرمىزى خۇش قەددۇ قامەت،
 مەڭزەر شەمئى شەبىستانغە نىگارم.

بىر پەرى بولۇپتۇر مەن بىلە ھەمدەم،
 لەبىدىن ئاقادۇر شەرىبەتى زەمزەم،
 خىزمەتىدە مېنى ئەيلەدى مەھرەم،
 رەھىم ئەيلەيۇپ بۇ گىرىيانغە نىگارم.

سەنەۋبەرنىڭ يارى گۈل يۈزلۈك دىلبەر،
 ساڭا فىدا بولسۇن سانسىز پەرىلەر،
 ئاشىقىن ئۆلتۈرۈر خىتائى قوللار،
 بۇيانمىشتۇر قىزىل قانغە نىگارم.

ئەلقىسسە، بىر - بىرىگە پىيالە تۇتۇشۇپ، ئەيش - ئىشرەتكە
 مەشغۇل بولدىلەر. سەنەۋبەر يارىدىن بىر بوسە تىلەپ بىر سۆز ئايتقانى:

گۈلۈمسەن سىياھ زۇلفىڭ، سۈرمەلىك قەلەم قاشلارنىڭ،
 دال گەردەنغە كەمەند ئولسۇن. تىزىلغان ئىنجۇ تىشلارنىڭ،
 بەرسەڭ ئاشىقنىڭ مۇرادىن، كەلامدە شېرىن تىللارنىڭ،
 بۇ جان ساڭا فىدا ئولسۇن. شەككەردىن لەزىز قەند ئولسۇن.

تۇرغان يۇلتۇز ئىلە ماھلار، گۈل يۈزۈڭگە ئاققان شەبنەم،
 ئاھۇ كۆزلۈك زىلەبخاھلار، دانە - دانە سېپەند ئولسۇن.
 خىزمەتتىڭدە كېلىپ شاھلار، سەنەۋبەر دەر سېنىڭ زارىڭ،
 چەرخى فەلەك سەمەند ئولسۇن. كېچە - كۈندۈز گىرىفتارىڭ،
 مەن بولمىشەم ساڭا ھەمدەم، روھى سىياھ رەقىبلىرىڭ،
 كۆڭلۈمدىن كەتتى يۈزىڭ غەم، ئۆزى ئىگلىنىسۇن بەند ئولسۇن.

ئەلقىسىسە، ئىككىسى بىر - بىرسىدىن كامى دىل ھاسىل قىلىپ،
 بىر نەچچە كۈن ئەيش - ئىشرەتكە مەشغۇل بولىدىلەر. ئارادىن نەچچە
 كۈن ۋە نەچچە سائەت ئۆتتى. بىر كېچە سەنەۋبەر مەي ئىچىپ مەست
 بولۇپ ياتىپ ئېردى. يار - جورەلەرى يادىغا تۇشۇپ بىر ئاھ تارتتى.
 گۈل پەرزى ئايدىكى:
 — ئەي ئادەمىزاد، مەگەر مەندىن ئۆزگە غەيرى يارىڭ بار كىم،
 ئاھ تارتتىڭ، — دېدى.

سەنەۋبەر گۈل پەرىدىن بۇ سۆزنى ئىشتىپ، بىر دۇرساقى
 ئايتقانى:

ناگەھان كېزەر ئېردىم مەست - مەستانە،
 چەشمى جادۇگەرنىڭ يادىمە تۇشتى.
 گۈل ئاچىلىپ، تاڭ شامالى ئىسسىدى،
 زەرەفشان زۇلفىڭ يادىمە تۇشتى.

خىتائى بارماقلار، ھىنالى قوللار،
 خەنجەر ئالىپ يۈرەك باغرىمنى داغلار،
 سەھەر سەير ئەتكەن شەيدا بۇلبۇللار،
 شەكەرلىك لەبلىرىڭ يادىمە تۇشتى.

ئاگەھاندىن كېزەردىم گۈلۈ گۈلشەندە،
سەرۋى خىرامان كۆردۈم چەمەندە،
قول سالىپ، ئاق سىينە بەند ئىچىندە،
قوجمالىق بەللەرنىڭ يادىمە تۇشتى.

مەنكى ئاشقىلىقنىڭ لافىنى ئۇردۇم،
نەچچە يىل ھەجرىگدە يىغلاپ يۈگۈردۈم،
ئاينىدە جەمالنىڭ شەمئىنى كۆردۈم،
خالى ھىندۇلارنىڭ يادىمە تۇشتى.

خۇرشىدىنىڭ ئوغلىمەن، ئاتىم سەنەۋبەر،
بىر يار ئۈچۈن بەسكى كۆڭلۈم مۈكەددەر،
خاتىرىمدىن چىقماس ياخشى ھەمدەملەر،
مۇساھىب ئەيلەرىم يادىمە تۇشتى.

ئەلقىسسە، گۈل پەرى دېۋەلەرغە بۇيرۇدىكىم: «سەنەۋبەرنى
تەختى بىرلە كۆتەرىپ، چىن يېرىغە ئالىپ بارىڭلار»، — دېدى.
دېۋەلەر كۆتەرىپ، چىن سارى رەۋان بولدىلار، ئاگاھ، بارۇردە،
مېھرىئەنگىز جادۇنىڭ مەكانىغە يېتۈشىدىلەر. ئېرسە، مېھرىئەنگىز
سەنەۋبەرنىڭ يادىغە تۇشۇپ، مەلىكەگە باشىدىن ھەرنە كەچكەنسىن
بىر - بىر بەيان قىلىپ بىر سۆز ئايتقانى:

نازلىق دىلبەر بىر سۆزۈم بار دىيەيىن،
چەرخى فەلەك كۆر، نە جەفا ئەيلەدى.
بىرەۋگە كىيگۈزۈپ تاجى خۇسرەۋىن،
بىرەۋنى ئەل ئىچرە گەدا ئەيلەدى.

بىرەۋگە ئىلاھىم بىرەر دەۋلەتى،
كىمىسەگە يەتكۈزۈر رەنجى مېھنەتى،

ساڭا دەيىن باشدىن كەچكەن كۈلفەتى،
كىمىسەنىڭ بەختىنى سىياھ ئەيلەدى.

ئىننى ئايرىيدۇ ياخشى ئاغادىن،
ھەسرەت بىلەن ئۆتەر فانى دۇنيادىن،
قىزلارنى ئايرىپ مۇشقىق ئانادىن،
ئاتانى ئوغۇلدىن جۇدا ئەيلەدى.

بىرەۋگە ئىچۈردى لالەگۈن شەراب،
بىرەۋنىڭ باغرىنى ئەيلەدى كەباب،
ئاخىرىدە قىلۇر خانەسەن خەراب،
ھەر كىمگە بىر قىسمەت، خۇدا ئەيلەدى.

فەرھاد - شىرىن بىلە ۋامىقۇ ئۇزرا،
ئۇلارنىڭ باشىدا مىڭ تۈرلى سەۋدا،
باچەنى ئۆلتۈرگەن ۋەفاسىز دۇنيا،
ئاخىرى جۈملەسىن فەنا ئەيلەدى.

ھەزرەتى داۋۇدنىڭ ئوغلى سۈلەيمان،
بىلىقىنىڭ ھەجرىدە يىغلادى چەندان،
يەئقۇب ئوغلى ئۈچۈن دىيدەسى گىريان،
يۈسۈفى كەنتاندىن جۇدا ئەيلەدى.

رەسۇلنىڭ سۆيەر ئوغلى ئىبراھىم،
جامالىغە مۇشتاق ئىدىلەر دايم،
ئەمر ئەيلەپ جانىن ئالدى خۇدايم،
سۆيەر پەرزەندىدىن جۇدا ئەيلەدى.

ئىلاھىم ھەر كىمگە بەرسە تەختۇ تاج،
ئالەم ئەھلى بولۇر دەستىغە مۇھتاج،

بىرەۋنى ئەيلەيۈپ مۇفلىسى قەللاج،
مېھنەت ئىچرە قەددىن دۇتتا ئەيلەدى.

كىمسەگە دەرد بېرۇر، كىمسەگە دەۋا،
كىمسەلەر دەردىغە ھېچ تاپماس دەۋا،
بىرەۋنىڭ ئەيلەيۈپ كۆزىن نابىنا،
قولغە ياغاچدىن ئەسا ئەيلەدى.

بىر نەچچەگە ئەيلەدى داخلى جەننەت،
بىر نەچچەگە بېرۇر دەرد ئىلە مېھنەت،
بىر نەچچەگە بېرىپ ئەيش ئىلە ئىشرەت،
نەچچەنى يارىدىن جۇدا ئەيلەدى.

لەيلى - مەجنۇن دەرلەر ئالەمگە ئۇستاد،
جاھاننىڭ غەمىدىن بولمادى ئازاد،
نازلىق دىلبەر ئىشىت بۇ چەرخى ناشاد،
بۇ غەرب جانىمغە جەفا ئەيلەدى.

مەست ئولۇپ ياتۇردىم ئۇيقۇدە بىر كۈن،
سېنى كۆرۈپ ھالىم بولدى دېگەرگۈن،
ئىشقىڭ مېنى ئەتتى مىسالى جەپپۇن،
گويا بىر بۆلبۈلى شەيدا ئەيلەدى.

سېنىڭ ئىشقىڭ مېنى ئەتتى دىۋانە،
ھەسرەتلەرنىڭ بىلەن بولدۇم ھەمخانە،
فراقىڭدا كۆيدۈم مىسلى پەرۋانە،
بەش يۈز يىگىت ماڭا ھەمراھ ئەيلەدى.

ناگەھاندىن تارتىپ گىردابى خۇنخار،
ئالتە ئاي ئول يەردە بولدۇق گىرىفتار،

خۇداغا يالبارىپ يىغلادۇق بىسىيار،
كۈندىن - كۈنگە ھالىم تەباھ ئەيلەدى.

بىر كۈن جۇش ئۇرۇپ دەريايى ئۇممان،
بارچەنى غەرق ئېتىپ ئەيلەدى پىنھان،
مۇساھىپ ھەمدەمم ئول يارۇ ياران،
تەڭرى ھۆكمى بىلەن قەزا ئەيلەدى.

بىر تەختە ئۈستىدە قالدىم مەنى زار،
ھېچ كىمسە بولماسۇن مەندەك دىلىڭگار،
قىسمەتتىم شول ئېتىپ ياراتقان جەببار،
ياخشى ھەمدەملەردىن جۇدا ئەيلەدى.

ئۈچ كېچە، ئۈچ كۈندۈز يىغلاپ دەۋامەت،
دەريانىڭ ئىچىندىن چىقتىم سەلامەت،
ياراتقان قادىرىم ئەيلەپ ئىنايەت،
قايتا باشدىن جانىم ئەتا ئەيلەدى.

بىر نەچچە كۈن بولدۇم قايغۇدىن ئازاد،
ۋە لېكىن نەيلەپمىن خانىرىم ئاشاد،
فەلەكىنىڭ ئىلكىدىن داد ئىلە بىداد،
يەنە كۆرگىن نەچچۈك جەفا ئەيلەدى.

ناگاھ بىر جادۇنىڭ تۈشتۈم قولىنىدە،
ۋەھشى ئەيلەپ سالدى ھىجران چۆلىنىدە،
مەن نەيلەپمىن پىشانەمنىڭ شورىدە،
كۆز ياشىم قانلارنى دەريا ئەيلەدى.

ۋەھشىيلەر ئىچىنىدە كەزدىم ئاھ ئۇرۇپ،
كۆزلەرىمنى قانلىق ياشىغە تولدۇرۇپ،

بىر گۈنبەزگە يەتتىم نەچچە كۈن يۈرۈپ،
جەسەد - جانىم قورقۇپ ئىبار ئەيلەدى.

گۈنبەز ئىچرە كۆردۈم تۇرغە بىر جانان،
كۆزىگە تەلمۈرۈپ، يىغلادىم چەندان،
باشىم يەرگە قويۇپ ئەيلەدىم ئەفغان،
رەھىمى كېلىپ ئۆلدەم دۇئا ئەيلەدى.

ئوقۇغان دۇئاسى ئەيلەمەك ئەسەر،
سۈرەتىمنى ئەتتى سۈرەتىل - بەشەر،
نەۋازىشلاپ مېنى ئول ياخشى دىلبەر،
مېنى بۇ غەملەردىن رەھا ئەيلەدى.

تەخت ئۈستىدە قىلدى پەرى ئىشارەت،
بۇزۇلغان كۆڭلىمىز بولدى ئىمارەت،
بىر نەچچە ۋاقىت سۇرۇبان ئەيش ئىلە ئىشرەت،
بىزىلەرگە كۆپ زەۋقۇ سەفا ئەيلەدى.

مېھرئەنگىز دېمىشلەر جادۇنى قىزى،
ياخشىلىق ئەيلەيۈپ يېبەردى بىزى،
ئەگەر بەيان ئەتسەم بۇ پىنھان سۆزى،
مېنىڭ بىلەن ئەھدۇ پەيما ئەيلەدى.

ئاندىن كەتىپ تۈشتىم خەتەرلىك جايغە،
كېچە - كۈندۈز قالدىم ئاھ ئىلە ۋايغە،
ئەقلىم ئازىپ تۈشتۈم ئول رۇدەپايغە،
باشىمغا كۈلفەتى بەلا ئەيلەدى.

بارىب رۇدەپانىڭ بارچەسىنى قىردىم،
باشىن ئۈزدىم جەھەننەمگە يېبەردىم،

كۆرمىگەن بەلانى بۇ يولدا كۆردىم،
تەڭرىم بۇ كۈلفەتلەر رەۋا ئەيلەدى.

ئاندىن سوڭ بېلىمنى مەردانە باغلاپ،
بىر نەچچە كۈن يۈردىم سېنى سوراغلاپ،
بىر زەڭگىلەر تۇتۇپ، قولۇمنى باغلاپ،
ھەر بىرى مېڭا تۈرلۈك جەفا ئەيلەدى.

سىدىق ئىلەن يىغلادىم باغلابان ئىخلاسى،
پىرىم شاھى مەردان قىلىدىلەر خەلاس،
يەنە مەدەد قىلىدىلار خىزر ئىلە ئىلياس،
قايغۇدىن كۈلفەتتىن سەۋا ئەيلەدى.

بىر زەڭگىدىن قاچىپ كىردىم دەرياگە،
قايتادىن ئۆزۈمنى سالىدىم سەۋداگە،
كېچە - كۈندۈز يىغلاپ قادىر خۇداگە،
كۆرگىن نەچچۈك قىسمەت خۇدا ئەيلەدى.

بىر نەچچە كۈن كەتتىم دەريادە ئاقىپ،
يىراغلىق ئوتىغە ياغرىمنى ياقىپ،
غەرق ئەتتى باشىمغا توپانلار چاچىپ،
يەنە مېڭا شورىشى دەريا ئەيلەدى.

دەريانىڭ ئىچىدە بىر ياغاچ كۆردۈم،
تەلپۈنۈپ ئول جايغە ئۈزۈمنى ئالدىم،
بارىپ ئول ياغاچنىڭ ئۈستىگە مىندىم،
خەستە كۆڭلۈم شۈكر خۇدا ئەيلەدى.

ئۈچ كېچە، ئۈچ كۈندۈز يىغلاپ جەفادىن،
ئول ياغاچ ئۈستىدە ئەيلەدىم مەسكىن،

ناگەھاندىن بىر قۇش ئىندى. ھەۋادىن،
قەسد ئېتىپ جانىمغە جەفا ئەيلەدى.

ئول قۇشنىڭ پايدىدىن تۇتدۇم مەستانە،
شۇلدەم مېنى ئالىپ چىقتى ئاسمانە،
مېنىڭ ئۈچۈن يۈز تۇتۇپ قادىر رەھمانە،
مەلائىكلەر زىكرى - سەنا ئەيلەدى.

مېنى ئۇ قۇش ھەم كۆتەرىپ كېتۈردى،
پەرۋاز ئېتىپ ئاشىيانغە يېتۈردى،
نەۋازىشلار قىلىپ ھالىمنى سورىدى،
بىزنى بۇ غەملەردىن سەۋا ئەيلەدى.

ئۇ قۇشنى ئاتىنى بۇ خەلقى جەھان،
ھەم سۈمرۈغ دېمىشلەر ھەم شاھى مۇرغان،
كۆھىناق ئۈستىدە ئەيلەمىش ئاشيان،
مېنىڭ بىرلە ئۇلغەت بەنا ئەيلەدى.

كۆكۈمنى چاك ئېتىپ قانلار يىغلادىم،
كېسىپ - كېسىپ قارا باغرىم تۈزلادىم،
بىر - بىردىن ئەرزى ھالىم سۆزلەدىم،
رەھمى كېلىپ بىزگە نىگاھ ئەيلەدى.

چىدايالىماي ئاخىر مېنى كۆتەردى،
جەفا تارتىپ دەريالاردىن ئۆتكۈزدى،
قىرىق كۈن ئۇچۇپ بۇ مەنزىلغە يەتكۈزدى،
مېنىڭ ئۈچۈن جانىم قىدا ئەيلەدى.

كۆپ جەفالار چېكىپ باغىڭە كىردىم،
باغبان بولۇپ ئالما - نارىن تەرمەدىم،

شۈكرى لىلاھ يەنە جەمالىڭ كۆردىم،
تەڭرى سېنى بىزگە ئەتا ئەيلەدى.

بەلالاردىن قاچىپ كىردىم دەرياگە،
ھەر زەمان ئۇچرادىم تۈرلى جەفاگە،
قۇلاق سال دىلبەرا ئۇشبۇ سەۋداگە،
بىزگە بۇ قىسمەتنى خۇدا ئەيلەدى.

سەن - سەن سەنەۋبەرنى ۋەفالىق يارى،
ساڭا فىدا بولسۇن جانۇ ئەفكارى،
مۇختەسەر ئەيلەسەم ئۇشبۇ دەفتارى،
بول بىۋەفا كىمگە ۋەفا ئەيلەدى.

ئەلقىسسە، مەلىكە: — ئول ياخشىلىق قىلغان بولسا ئالىپ
كەلگىل، — دېدى. ئېرسە، سەنەۋبەر مەلىكەنى كۆڭلىنى ئوۋلاپ
ئېيتقانى:

قىزىل يۈزلۈك، قەلەم قاشلىق نىگارم،
سەندىن ئۆزگە سۆيەر يارىم يوق مېنىڭ،
تازە گۈلىستانىم ماھى ئەنۋارىم،
ھەسرەتتىگە ھېچ قەرارىم يوق مېنىڭ.

سېنى كۆرسەم بولۇر فىتنە كۆڭلۈم شاد،
جەمالىڭ غەمىدىن بولۇرمەن ئازاد،
نەزاكەت باغىدە قامەتنى شەمشاد،
سەندىن ئۆزگە زۇلق تارىم يوق مېنىڭ.

نازلىق دىلبەر سەنسەن ۋەفالىق جانان،
يۈزىڭنى كۆردىمۇ، قالمىشىم ھەيران،

يۈزىڭنىڭ فىدا بولسۇن ساڭا شېرىن جان،
لەبلەرنىڭدەك شەكەر بارىم يوق مېنىڭ.

ساڭا فىدا بولسۇن بۇ شېرىن جانىم،
بىر زەمان كۆرمىسەم چىقار فىغانىم،
سەن - سەن تاجى سەرىم روھى رەۋانىم،
سەندىن غەيرى لالەزارىم يوق مېنىڭ.

سەنەۋبەرنىڭ يارى گۈل يۈزلۈك دىلبەر،
ساڭا فىدا بولسۇن ھۇرۇ پەرىلەر،
ئىشقىڭدا بولمىشىم مىسلى سەمەندەر،
سەندىن ئۆزگە تودە يارىم يوق مېنىڭ.

ئەللىقىسىسە، ئاندىن سول شول جايغا تۇشتىلەر. سەنەۋبەر بارىپ
مېھرىئەنگىزنى گۈل پەرى قاشىغە ئالىپ كەلدى. مېھرىئەنگىز گۈل پەرى
بىلەن تەخت ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ئىدى. ئېرسە سەنەۋبەر بىر سۆز
ئايتقانى:

ئىككى گۈزەل تەخت ئۈستىدە ئولتۇرمىش،
ھۆسنى مەڭزەر بىر دەۋلەتلىك ھۇمايغە،
ئىككى ماھنى ھەق مۇپەسسەر ئەيلەمىش،
بىرى كۈنگە مەڭزەر، بىرسى ئايغە.

بىرىنىڭ بار ئىكەن مۇرەسسە تاجى،
ھۆسنى ئالار ئاي ۋە كۈندىن باجى،
مەن بولمىشام ئىككىسىنىڭ مۇھتاجى
سىتەم ئەيلەپ ئالدى مېنى جەفاغە.

بىرىسىدۇر مەلەك، بىرىسى رىزۋان،
بىرىسىنىڭ ھۆسنى بىر ماھى تابان،

بىرسىنىڭ قامەتى شەرۋى خىرامان،
بىرى ئوخشار قىش ئاچىلغان رەئىناغا.

بىرسىنىڭ لەبلەرىدە بالى بار،
ئاق يۈزىدە قوشە - قوشە خالى بار،
بىرسىنىڭ باغچىسىنىڭ نارى بار،
كۆزى مەڭزەر بىر نەرگىسى شەھلاغە.

ئىككى دىلبەر بىر - بىرىگە قاش قاقىپ،
باغرىمنى كۆپدۈرۈپ، ئوتلارغە ياقىپ،
سەنەۋبەر ئۇلارنىڭ ھۆسنىگە باقىپ،
ئوخشامىشدۇر بىر بۇلبۇلى شەيداغە.

ئەلقسىسە، سەنەۋبەر خۇشۋەقت بولۇپ، چىن ۋىلايىتىگە ئەزىم
ئەتتىلەر. ناگاھ ئول دەريايى ئافەت سەنەۋبەرنىڭ كۆزىگە كۆرۈندى.
چۆرەلەرى يادىغە تۇشۇپ فەرياد قىلىپ بىر سۆز ئايتقانى:

ئەۋۋەل ئەتتى شاد - خۇررەم، مەن قايان بارايىن دادىغە،
ئاخىرى خەراب ئەيلەدى. يۈرەكىم تولدۇرۇپ دەردىگە،
كۆڭلىمىزگە تولدۇرۇپ غەم، خەستە جانىم ياقىپ ئوتغە،
باغرىمنى كەباب ئەيلەدى. باغرىمنى كەباب ئەيلەدى.

كىمگە بىرۇر رەنجۇ مېھنەت، سەنەۋبەر دەر بۇيلە خۇدا،
باشىمىزگە كېلىپ كۈلغەت. كى باشىمىغە سالدى سەۋدا،
كىمگە بېرىپ تاج - دۆلەت، ئەي يارانلار فانى دۇنيا،
ئىچدۇكىن شەراب ئەيلەدى. كىمىسەگە ۋەفا ئەيلەدى.

ئەلقسىسە، سەنەۋبەر ئايدى:

— مەن مۇندا بەش يۈز يىگىت بىرلە كېلىپ ئىدىم. ھالا مەن
ئۆزۈم (يالغۇز) بارسام، جۆرەلەرىمنىڭ ئاتاسى كۆرۈپ، پەرزەندلەرنى

سورسە نەجەۋاب بېرەيسن؟ — دەپ ئاتاسىغا خەبەر قىلىپ بىر سۆز ئايتقانى:

ئەگەر بارساڭ شاھى خۇرشىد يانغە،
ئوشۇل مېھرىبانىڭ كەلدى دېگەيسەن،
كۆيۈپ - يانپ يىراغلىقنىڭ ئۆتغە،
ھالى پەرىشانىڭ كەلدى دېگەيسەن.

يۈسۈفنىڭ ئاغاسى چاغغە تاشلادى،
يەتقۇب ئوغلى ئۈچۈن قانلار يىغلادى.
ئىلاھىم يۈسۈفكە پەناھ ئەيلەدى،
خەتەرلىك كارۋانىڭ كەلدى دېگەيسەن.

ئاشىق بولۇپ سىينەسىگە تاش ئۇرۇپ،
پەرۋانەدەك ئىشىق ئوتغە باش ئۇرۇپ،
فەلەكنىڭ قولىدا جەفالار كۆرۈپ،
كۆزلەرى گىرىيانىڭ كەلدى دېگەيسەن.

ھەرگىز قۇتۇلمادىم بەلادىن قاچىپ،
نەچچە يىللار كەزدىم جانىمدىن كېچىپ،
ئاخىرى مېھنەتنىڭ شەرابىن ئىچىپ،
چاكى گىرىبانىڭ كەلدى دېگەيسەن.

سەنەۋبەر دەر غەملىك قۇلنىڭ ئوتغە،
بىر سۆزۈم بار دەيىن كۆڭۈل شادىغە،
نەچچە يىللار يانپ ئىشقىڭ ئوتغە،
ئەزىز مېھرىبانىڭ كەلدى دېگەيسەن.

ئەلىقىسسە، بۇ سۆزدىن سوڭ بۇ نامەنى ئول پەرىزاد شاھى

خۇرشىدىننىڭ خىزمەتىگە بىتسپ يىبەردى. خۇرشىد شاھ ئول خەتنى ئوقۇپ، بېھۇش بولدىلەر ۋە يەنە ھۇشىغە كېلىپ بىر سۆز ئايتقانى:

شۈكرى ھەقىنىڭ دەرگاھىغە،
 مەقسەدىمىز ھاسىل ئولدى،
 بىزدىن كەتكەن دەۋلەت قۇشى،
 قايتا باشدىن نازىل ئولدى.
 كۆتۈرىلدى ھىجران شەبى،
 تاپىلدى كۆڭۈل مەتلەبى،
 چىقتى بەختىمنىڭ كەۋكەبى،
 ياندى بەدر كامىل ئولدى.
 ئىشىتىڭلار ئاھۇ زارىم،
 قۇۋانىڭلار دوست - يارىم،
 خۇرشىد ئايتۇر بۇدۇر زارىم،
 ئاچىلدى باغىم - گۈلزارىم.
 شۈكر يەنە بۇ كۆزلەرىم،
 گۈل يۈزىغە نازىر ئولدى.

ئەلقىسسە، خۇرشىد شاھ ۋەزىرى ۋەكىل بىرلە ئۇلۇغ بەگلەر شۈكر ئايتىپ رەۋان بولدىلەر. بىر نەچچە كۈن قەتئى مەنازىل ۋە تەبىبى مەراھىل قىلىپ يېتىشتىلەر. سەنەۋبەر بىر مەنزىل يولغە پىشپاز كېلىپ چىقتى. خۇرشىد ئۇزاغدىن ئوغلىنى كۆرۈپ يىغلاپ، قۇچاغىنى يايىپ بېھۇش بولدى ۋە يەنە ھۇشىغە كەلدى.
 ئەلقىسسە، بەگلەر ۋە خانلاردىن ئاناسىنىڭ ئەھۋالىنى سوراپ، ئۆمەرلار ۋە قۇزەللار ۋە ئاغا - ئىنىلارنى بىر - بىر سورىدى ۋە يەنە ئاناسى بىرلە بەگ - خانلارغا بىر سۆز ئېيتقانى:

چىن ماچىن شەھرىدىن كەلگەن بەگلەرىم،
 خەبەر بېرىڭ بىزنىڭ خانلار ئامانمۇ؟
 سۈلەيمان دەۋلەتىم، ئىسكەندەر تىلىسىم،
 خەبەر بېرىڭ بېرىڭ خانلار ئامانمۇ؟

ساقىنىڭ ئىلكىنىدىن بادەلەر ئىچكەن،
 بۈگۈن مەست ئولۇپ سىرىندىن كەچكەن،
 مەيدان ئىچرە سەيران ئەيلەگەن،
 باي دەۋلەتلىك نەۋجەۋانلار ئامانمۇ؟

ھېچ رەۋشەن ئولمادى سۇندى چىراغىم،
 ئاھ ئۇرسام ئايرىلماس سىينەمدىن داغىم،
 ئىگەسىز قالدىلار باغ — چەھار باغىم،
 تەر ئاچىلغان گۈلىستانلار ئامانمۇ؟

مەنسۈردەك مېنى دارغە ئاستىلەر،
 ئىبراھىم خەلىلدەك تارغا ئانتىلەر،
 مەلائىك سۈرەتلىك قازى، مۇفتىلار،
 ئەفلاتۇندەك نۈكتەدانلار ئامانمۇ؟

سەنەۋبەر دەر بۈيلە بولدى قىسمەتىم،
 ھېچ باشىمدەن كەتمەس دەردۇ مېھنەتىم،
 چىن شەھرىنە تاج - تەختىم، دەۋلەتىم،
 ياقۇتلۇق، گەۋھەرلىك كانلار ئامانمۇ؟

ئەلقىسسە، خۇرشىد شاھ ئۈچ كېچە - كۈندۈز توي بەردى. ئاندىن
 سوڭ ئايدىكىم:

— ئەي فەزرەند، يۈرگىن ئەمدى چىن شەھرىغە بارالى، ھەممە
 ساڭا ئىنتىزار.

ئېرسە سەنەۋبەر زار - زار چۈن ئەبىرى نەۋبەھار يىغلاپ بىر سۆز
 ئايتقانى:

چىن ماچىن شەھرىغە نەچۈك بارايسىن،
 مەندە شاد - خۇررەم كۆڭۈل بولماسە،

ھەمدەملەر يۈزىغە نەچۈك قاراينى،
كۈلۈپ سۆزلەمەككە تىلىم بولماسە.

ھەر كۈنۈم بولۇپتۇر بىر ئايدىن بەتتەر،
كېچە - كۈندۈز يىغلاپ ئەۋقاتىم ئۆتەر،
ئۆزۈمنىڭ بۇ دەردتە بولغانىم يېتەر،
كاشكى، ئەلدىن ماڭا خىجىل بولماسە.

مېنىڭ بىلەن كەلگەن ئول يار - ياران،
بارچەسىن غەرق ئەتتى دەريايى ئۇمان،
شۇم فەلەك ئەيلەدى يەر بىرلە يەكسان،
نەيلەين ئۆزۈمگە ئۆلۈم بولماسە.

ئالدىن ئىستەدىم بەردى بۇ گەنجى،
بىر يار ئۈچۈن يۈردە بولدۇم دولانچى،
مەن نەيلەي چەكمىسەم مېھنەتۈ رەنجى،
نەيلەين تۇرماغم ھالىم بولماسە.

سەنەۋبەر دەر ئېلەر چەكتىم ھىجرانلار،
ياقامنى چاك ئېتىپ قىلدىم قىغانلار،
چىن شەھرىغە نەچۈك باراي، يارانلار،
مۇساھىب دوستلارنىم يارىم بولماسە.

ئەلقسىسە، بۇ سۆزنى ئىشتىپ ھەممە پەرىشان بولدىلەر. ئەمما،
شول زەمان سەنەۋبەرنىڭ يادىغە خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەرگەن
نشانلارنى تۇشتى. ھەزرەت نىشانە بېرىپ: «ئەي فەرزەند، ھەر ۋاقىت
باشىڭغە مۇشكۈل ئىش تۇشسە بۇنى دۇد قىلغىل، ھازىر
بولۇرمەن!» دەپ ئىدىلەر.

ئەلقسىسە، سەنەۋبەر ئول نىشانەنى دۇد ئېتىپ، ھەزرەت خىزىر

ئەلەيھىسسالامنى تەلەپ قىلغانى بۇ تۇرۇر:

خىزىر، ئىلياس پەيغەمبەرىم،
مەردۇ مەيدانىم كەل ئەمدى.
ھەقىقەت شەرابىن ئىچكەن،
مەئرىفەت بازارىن ئاچقان،
تەرىقەت يولىدىن ئۆتكەن،
ئۇلۇغ ئىشانىم كەل ئەمدى.
قۇتبى دەۋرانىم كەل ئەمدى.

ماڭا يۈز ماجەرا ئولدى،
روزگارم قارا بولدى،
يەنە بەختىم سىياھ ئولدى،
ماھى كەتتىم كەل ئەمدى.
ئىستەرەم خىزىر، ئىلياسى،
كېلىڭ غەۋس ئىلە غىياسى،
مۆئمىنلەرنىڭ مۇقتەداسى،
ياخشى سۇلتانىم كەل ئەمدى.

ئەلقىسسە، شول زەمان ھەزرىتى خىزىر ئەلەيھىسسالام ھازىر بولدىلەر. سەنەۋبەر خىزىر ئەلەيھىسسالامغە ئەھۋالنى بايان قىلىپ بىر سۆز ئايتقانى:

ئەرزىمنى ئىشتىڭ ئەزىز ئىشانلار،
ئەمدى بۇ كۈن ئۇمرۇ جاننى نەيلەيىن،
كېرەكمەسدۇر دۇنيانىڭ گەنجى گەۋھەرى،
مۇساھىبىسىز بۇ دەۋراننى نەيلەيىن.

سۆزلەمەككە ھەرگىز كىشىم بولماسە،
ئالدىنماققا يازۇ قىشىم بولماسە،
بۇلبۇل بولۇپ كۆڭۈل خۇشۇم بولماسە،
تەر ئاچىلغان گۈلىستاننى نەيلەيىن.

يانىمدا بار ئىدى بەش يۈز مەھرەم،
بولدىلەر بۇ جايدا بارچەسى بەرھەم.
ئۇلار ئۇچۇن تازە بولدىلەر ماتەم،
دوست - يارىسىز بۇ جەھاننى نەيلەيىن.

ئەۋۋەلا ئاشقىلىق كويىغە تۇشتۇم،
 نەچچە يىل جۇدالىق ئوتىغە پىشىدىم،
 قايتا باشىدىن بۇ سەۋداغە ئۇلاشتىم،
 ئەيشى - ئىشرەت خانىماننى نەيلەپتىن.

سەنەۋبەر دەر بۈگۈن دەردىم قوزغالدى،
 جۇدالىغ ھەسرەتى جانىغە ئوت سالدى،
 بارچە دوست، يارانلار تەلمۈرۈپ قالدى،
 ئەمدى بۇيلە ئۆمرى جاننى نەيلەپتىن.

ئەلقىسسە، خىزىر ئەلەيھىسسالام جاينەمازلارنى ياپىدىلەر، ئىككى
 رەكئەت نەماز ھاچات ئوقۇدىلەر. ئايدىلەر:
 — گەي سەنەۋبەر، دۇئا ئېتەپتىن، سەن «ئامىن» دېگىل.
 شايدەكى، پەرۋەردىگار مېھرىبانلىق ئەتكەي. سەنەۋبەرنىڭ دۇئاغا قول
 كۆتەرىپ ئايتقان مۇناجاتى بۇ تۇرۇر:

بىر ئاسىي قۇلۇڭمەن كۆپتۈر گۇناھىم،
 مۇشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.
 ئەۋۋەل رەھىمدۇر ئاتنىڭ ھەم رەھمان،
 مۇشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

كەربەلا دەشتىدە قالمىشەم شەھىد،
 بىر مىسكىن گەدامەن قىلما نائۇمىد.
 بىھەققى كەلامىن قۇرئانى مەجىد،
 مۇشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

ئەرش ئىلە كۇرسدۇر، لەۋھ ئىلە قەلەم،
 سېنىڭ دەرھىڭغە بولدى مۇكەررەم.

بىھەققى ھەۋۋاۋۇ ھەزرەتى ئادەم،
مۈشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

دەرگاھىڭە كەلدىم تىلەيۇپ ھاجات،
مەقسۇدۇم تىلەرمەن ئەيلەپ مۇناجات.
بىھەققى شول تۇران يەتتە سەماۋات،
مۈشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

سۇنىڭدىن ئالەمنى ياراتقان جەببار،
مېنى بول ئارادە قويما يەنە زار.
سېھەققى بېھىشتى تەھتەتۈل - ئەنھار،
مۈشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇزارە.

قەھرىڭدىن دەۋزەخنى ئەيلەدىڭ بەريا،
دىنسىزلارغە ئانى ئەيلەدىڭ مەئۋا.
بىھەققى ھۆرمەتى جۈملە ئەنيا،
مۈشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

بىر ئاتنىڭ رەھماندۇر، بىر ئاتنىڭ رەھىم،
سەنالەر ئايتامەن، تىلىمدە زارىم.
بىھەققى ھۆرمەتى ئول مۇسا كەلىم،
ئاسان ئەت مۈشكىلىم قويما بۇ زارە.

تۆرتلەنچى ئاسماندا ھەزرەتى ئېيسا،
دەمىدىن مۇردەلەر بولدىلار گويا،
بىھەققى جىبرەئىل مەسجىدى ئەقسا،
مۈشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

كەئبەنى سىتۇنى ھەننۇمەننان،
ئالشىمىدىن تىترەر يەتتە قات ئاسمان،

بىھەققى ئىبراھىم خەلىلۇ - رەھمان،
مۈشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

ئۈمىمەتلەرنىڭ پۇشتى پەناھى بولغان،
ئۈمىمەت - ئۈمىمەت دەپ كۆپلەر يىغلاغان.
بىھەققى ھۆرمەتى شول فەخرى جەھان،
مۈشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر ئالەمغە سەرۋەر،
رەسۇلنىڭ دوستىدۇر ئۇسمانى ھەيدەر.
بىھەققى ھۆرمەتى جۈملە پەيغەمبەر،
مۈشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

ھەسەن بىرلە ھۈسەين سەيبىدى ئالەم،
سېنىڭ دەرگاھىڭغە بۇلار مۇكەررەم.
بىھەققى ھۆرمەتى مەككەئى ئەئزەم،
مۈشكۈلۈم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

ئىبراھىم خەلىلنى سالدىلەر نارە،
ئول زەمان ئول ئاتەش دوندى گۈلزارە.
بىھەققى ئىسمائىل ھاجى ئاسارە،
مۈشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

غەربىلەرنىڭ ئاقار كۆزىنىڭ ياشى،
رەھىمى كېلىپ ھالىن سورماس ھېچ كىشى.
بىھەققى يەتمىلەر كۆزىنىڭ ياشى،
مۈشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

سەنەۋبەر قۇل دەرد ئەيلەپ مۇناجات،
ئاللىشىدىن تىمىزەر يەتتە ساماۋات.

بارچەنى ياراتقان قازىيۇلهاجات،
مۈشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

ئەل قىسسە، ھەزرەتى خىزىر ئەلەيھىسسالام ۋەسەلات بەش
پەنجەلەرىنى «بىسىمىلاھ» دەپ دەرياغە ئۇردىلەر. ئېرسە، بەش كېمە
دەريانىڭ ئىچىدىن جۇش ئۇرۇپ چىقتىلەر. ھەر كېمەدە يۈز يىگىت
ئولتۇرۇپ ئىدى. بارچەسىنىڭ ھۆسنى ماھى مۇنەۋۋەر ئېردى.
سەنەۋبەر بۇلارنى كۆرۈپ خۇشۋەقت بولۇپ، خۇدايىتائالانىڭ دەرگاھىغە
شۈكرى ئايتىپ بىر سۆز ئايتقانى:

شۈكرى ھەقىنىڭ دەرگاھىغە، تاشلارغە ئۇرۇپ باشىمنى،
كۆر نەچۈك فەرمان ئەيلەدى. نەلەر تۆكۈم كۆز ياشىمنى،
كەرەم قىلدى قوللارغە، مېنىڭ بۇ مۈشكىل ئىشىمنى،
قايتادىن شادمان ئەيلەدى. ھەق ئىگەم ئاسان ئەيلەدى.

كور ئولسۇن رەقىبىنىڭ كۆزى، سەنەۋبەر دەر بۇ غەم زارىم،
مەلامەت ئەيلەمىش بىزى، كەرەم ئەيلەپ بىرۇ بارىم،
دۈشمەنلەرنىڭ تەئىنە سۆزى، مۇندا كەلگەن دوستۇ يارىم،
يۈرەكىمنى قان ئەيلەدى. قايتادىن شادمان ئەيلەدى.

ئەل قىسسە، سەنەۋبەر ئول دىلبەرى نامدارنى كۆرۈپ بىر سۆز
ئايتقانى:

ئەي يارانلار، مۇسۇلمانلار، ئاخىر كېلىپ دەۋلەت قۇشى،
دەۋلەت بىزگە ماھىر ئولدى، باشىم ئۆزرە چادىر ئولدى.
ئون ئىككى بەگۈ سۇلتانلار، چىقتى دەۋلەتنىڭ ئەختەرى،
خىزمەتمدە زاھىر ئولدى. يازىلدى غەمنىڭ دەفتەرى.
نەلەر چەكتىم مەن كاھىشى، دۇنيانىڭ گەنجى - گەۋھەرى،
نەلەر ئاقتى كۆزۈم ياشى، خىزمەتمدە زاھىر ئولدى.

بىرىسى تازە تەر گۈلۈم، سەنئەتچىلەر دەر بۇ ئىرادە،
 بىرىسى ساچى سۇنبۇلۇم. سۆزۈڭ ئەيلەمە زىيادە.
 يارنى كۆرۈپ خەستە كۆڭلۈم، ئەمدى سۆزلەمە بۇ دادە،
 جەمالىغە ماھىر ئولدى. ئەمدى دەردىڭ زاھىر ئولدى.

ئەلقتىسە، ئۇلار مۇرادىغە يېتىپ، ئەيش - ئىشەرەتكە مەشغۇل
 بولدىلەر. ھەر كىم جەفا چەكسە، راھەت كۆرۈر.

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئەيساجان مۇسا

ھۆرلىقا - ھەمراجان^①

راۋىيانى ئەخبار ۋە ئاقىلانى ئاسارلار ئانداغ رىۋايەت قىلىپدۇرلەر كىم، مىسىر شەھىرىدە بىر پادىشاھ بار ئېردى. ئول پادىشاھنىڭ ئاتى كەيخۇسرەۋ ئېردى. ئوچ يۈز ئاتىشى ئالتە شەھەرگە پادىشاھ ئېردى، تەختى دەۋلەت، ئىززەت - ھۆرمەت ۋە شەئىنى - شەۋكىتى ھەددىدىن تاشقىرى ئىدى. بۇ پادىشاھ دەۋلەت - فەرمانەت بىرلە ئۆتسىمۇ، ئەمما ئۇنىڭ ھېچ پەرزەندىسى يوق ئېردى. ئەدىلى - ئادالەتتە بىننەھايەت ياخشى ئېردى. ئەرزدارلارنىڭ ئەرزىنى ئادىللىق بىلەن سورار ئېردى. ئۇنىڭ قىرىق خاتۇنى بار ئىدى.

كۈنلەردە بىر كۈن پادىشاھ قولىغا ئەينەك ئېلىپ كۆردىكى، ساقالىغا ئاق سانجىپتۇر. ياشىنى ھېساب قىلىپ باقسە، ئاتىشىقا يېتىپتۇر. ئۇ ئۆز - ئۆزىگە: «ۋادەرىخ، مېنىڭ ئۆمرۈم ئاتىشىقا يەتسە، تېخى بىر پەرزەندىم بولمىسا، مەن ئۆلسەم بۇ تەختى بەختىم كىمگە قالغۇسىدۇر» دەپ كۆڭلى پەرىشان بولۇپ، پادىشاھلىق تەختىنى تاشلاپ، كۆزىنى ياشلاپ خۇدايىتائالانىڭ دەرگاھىغا سېغىنىپ، پەرزەند تەلەبىدە ئىبادەتكە مەشغۇللۇق قىلماقچى بولدى. بىر كېچىدە شاھلىق لىباسىنى تاشلاپ، ئۇچىسىغا جەندە، باشىغا كۇلاھ كىيىپ، قولىغا بىر سولتە ئېلىپ ئوردىسىدىن چىقىپ كەتتىلەر، بۇ ئارالىقتا ئوچ كۈن ئۆتتى.

خۇسرەۋ شاھنىڭ قاسىم ۋەزىر دەپ بىر ۋەزىرى بار ئىدى. ھەر كۈنى سالامغا كىرەر ئىدى، «ئوچ كۈن بولدى، پادىشاھ كۆرۈنمەيدۇ» دەپ، ۋەزىر قاسىم ھەرەم ساراينغا كىردى، پادىشاھ يوق ئېردى. ئۇ ئەركانى دۆلەت بىرلە پادىشاھنى قوغلاپ ئوچ كۈنلۈك يەرگە بارغاندا

① بۇ داستان موللا مۇھەممەد تۆمۈر قاراقاشنىڭ 1878 - يىلى رەتلەپ كۆچۈرگەن قولىزما نۇسخىسىدىن نەشرگە تەييارلانغان.

يەتتىلەر. بارغانلار:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، ساراڭ بولىدىغىزمۇ، شۇنچە پادىشاھلىقنى تاشلاپ قەيەرگە بارىسىز؟ — دېدى. پادىشاھ ئايدىكى:
— مەن بىر پادىشاھ بولسام، بۇ ۋاقىتچىلىك مەندە بىر پەرزەند بولمىسا، خۇدايىتائالانىڭ دەرگاھىدا پەرزەند تەلەپىدە بولغايمەن، — دېدى. ۋەزىر قاسىم پادىشاھنىڭ ئالدىنى توسۇپ تۇرۇپ:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، سىز پەرزەندىم يوق دەيسىز، سىزلەردىن مۇقەددەم ئۆتكەن نەچچەند پەيغەمبەر، ماشايخ، ئەۋلىيالارمۇ پەرزەندىسىز ئۆتكەن ئىكەن، — دەپ تەسەللى خاتىر بەرمەك ئۈچۈن نېمە دەيدۇ قېنى:

پادىشاھىم ئەرزىم ئىشت،
كىملەر ئۆتمىدى ئوغۇلىسىز،
بىر خۇدانىڭ مەشھۇر دوستى،
مۇرسەل ھەم ئۆتتى ئوغۇلىسىز.
بۇ ئالەمگە پادىشاھ بولغان،
دېۋ - پەرىگە ھۆكۈم سۈرگەن،
ھەق ئەمىرگە بويۇن سۇنغان،
سۈلەيمان ئۆتتى ئوغۇلىسىز.

نەفىسى بىلەن جەڭلەر قىلغان،
ئىنجىل ئاڭا نازىل بولغان،
ئاسماندا مەكان تۇتقان،
ئەيسا ئۆتتى ھەم ئوغۇلىسىز.
تۇر تاغدا رازىن ئايغان،
تەۋرات ئاڭا نازىل بولغان،
ئاساسىنى ئەژدەر قىلغان،
مۇسا ئۆتتى بىر ئوغۇلىسىز.

ئۈممەت ئۈچۈن زارى قىلغان،
كېچە - كۈندۈز يىغلاپ يۈرگەن،
رەسۇلىللاھ خىرقىن كىيگەن،
ئۆۋەپس قىران ئۆتتى ئوغۇلىسىز.
سەھرالارنى كېزىپ يۈرگەن،
بىر خۇداغە جاننى بەرگەن،
مىڭ ئۆلۈپ، مىڭبىر تېرىلگەن،
جىرجىس ئۆتتى بىر ئوغۇلىسىز.

چاھ ئىچىندە شاھى زەندە،
چىن ئاشىقلار كىيەر جەندە،
بەھاۋىدىن نەقىشەندە،
ئۇلار ئۆتتى ھەم ئوغۇلىسىز.
بىر خۇدانىڭ مەشھۇر دوستى،
ئانىڭ ئۈچۈن قىلدى بېھىشتى،
بارچىلارنىڭ مەھبۇب دوستى،
مۇھەممەد ئۆتتى ئوغۇلىسىز.

قاسىم دەرلەر قۇل ئاتىنى،
قۇلاق سالغىل پەريادىنى،
ئىگەم بەرسۇن مۇزادىنى،
كىملەر ئۆتتى بىر ئوغۇلسىز.

پادىشاھ ئايدىكى:

— پەرزەندىسىز ئۆتكەن ماشايىخلارنىمۇ خوپ بىلۈرمەن. ئەمما،
بىر ئارمانىم قالمىسۇن، — دەپ پادىشاھلىقنى قاسىم ۋەزىرگە
تاپشۇرۇپ يولغا راۋان بولدى. ئۈچ كۈنلۈك يەرگە بارغاندا ئالدىغا بىر
مەردىكالىن ئاقساقال كىشى ئۇچرىدى، دېدىكى:
— ئەي خۇسرەۋ، قەيەرگە بارۇرسىز؟ پادىشاھ بۇ مەردىكالىن
كىشىگە قاراپ تۇرۇپ نېمە دەيدۇ قېنى:

پىراق ئوتىدا كۈندە يانىمەن،
خۇدادىن بىر ئوغۇل تىلەپ يىغلارمەن،
ئەلدىن ئايرىلغان غەرىب گەدامەن،
ماڭا بىر ئاچىلغان گۈل دەپ يىغلارمەن.

كىمگە ئايتاي باشىمدىكى غەمىمنى،
قەزا فەلەك ئەزدى يۈرەك - باغرىمنى،
بۇلبۇل ئېردى، خەزان ئوردى باغىمنى،
ماڭا پەرزەند ئەتا قىل دەپ يىغلارمەن،

ئاللاھ سالىدى غېرىبلىقنىڭ جەبىرگە،
قەرارىم يوق مېنىڭ ئوڭدىن - سولۇمگە،
تاپشۇردۇم تەختىمنى ۋەزىر قۇلۇمگە،
بىر پەرزەندىسىز ئۆتكەنمىگە يىغلارمەن.

خۇسرەۋ ئابتۇر كۈنۈم ئاھ بىلەن كېچەر،
ئۆزۈم ئۆلگەن كۈنۈم چىراغىم ئۆچەر،
ئەجەل كېلىپ بىر كۈن تونۇمنى پىچار،
ماڭا ئوغۇل پەرزەند بەرگىل دەپ يىغلارمەن.

ئول يولۇققان كىشى ھەزرىتى خىزىر ئەلەيھىسسالام ئېردىلەر.
دېدىكىم:

— مەن بىر دۇئا قىلاي. سەن ھەزرىتى ئەلنىڭ قەدەم جايلىرىنى
ئىستەپ تاپىپ مەدەد ئىستىئائەت تىلەگىل، — دەپ غايىب بولدى.
پادىشاھ ھەزرىتى ئەلنىڭ قەدەم جايلىرىنى ئىستەپ تېپىپ،
تەھارەت تازا قىلىپ، ئىككى رەكئەت نەماز ئۆتەپ، ھەزرىتى ئەلنىڭ
روھناتلىرىدىن مەدەد تىلەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇيدۇر:

تەڭرىمنىڭ مەھبۇبى ئەھمەدى مۇختار،
سەن ئۇلارنىڭ نايىبى بولغان ئەلسەن،
قۇدرەت بىلەن ئالدىڭسەن شەھرى خەيبەرنى،
كۇفربلارنى دىن يولىغە سالغان ئەلسەن.

دىن ئۈچۈن ئۆزۈڭنى سالىدىڭ ئول سەۋدا،
كۇفىرى ئەھلى بىلەن قىلدىڭ ماجەرا.
رەسۇلىللاھ باردى گۈنەزى خۇزرا،
چېھلىتەنلەر سەردارى بولغان ئەلسەن.

كەۋسەرنىڭ ساقىسى مەھشەر كۈنىدە،
يېشىل تۇغ قولىدا رەسۇل ياندا،
ئالتىنچى كۆكدە مېئراج تۈنىدە،
رەسۇلىللاھ يۈگەننن ئالغان ئەلسەن.

غەرب خۇسرەۋ ئايتۇر سىفاتلاردىن،
بىر زاتى شەرىفى غەرەب زەمىندىن،
نەچچە نەۋبەت دىنسىزلارنىڭ قولىدىن،
ھۆكىمى خۇدا بىرلە چىققان ئەلسەن.

پادىشاھ ئول كېچە تەۋەججۇھ قىلىپ ئولتۇردىلەر. كۆزى ئۇيقۇغا
باردى. چۈشىدە كۆردىكى، ھەزرىتى ئەلى شاھمەردان ھازىر بولۇپ
گايىدىكىم:

— ئەي خۇسرەۋ، ساڭا دەرگاھى ھەقدىن پەرزەند تىلەپ ئېرىدىم. ساڭا خۇدايىتائالا تۆرت پەرزەند ئەتە قىلدى، ئۈچ ئوغۇل، بىر قىز ۋە لېكىن بۇ ئوغۇللار ئون تۆرت ياشىدا ئالەمدىن كېتۈر، — دېدىلەر. پادىشاھ ئاھ تارتىپ ئويغانسە تۈشى. پادىشاھ دېدىكىم: «بۇ ۋە قىتخىچىلىك پەرزەندىم يوق دەپ يىغلاسام، ئەمدى خۇدايىتائالا پەرزەند بەرسە ئون تۆرت ياشقە كىرگەندە ئۆلسە، مەن پەرزەند داغدا نەچۈك تاقەت قىلۇرمەن. بۇنداق پەرزەند بولغاندىن بېيەرزەند ئۆتكەنم ياخشىدۇر. ئەمدى ئورداغە بارىپ، پادىشاھلىقنى تاشلاپ، خاتۇنلارنى تالاق ئېتەيىن. بۇ خاتۇنلاردىن پەرزەند ۋۇجۇدغە كەلسە داغى پەرزەند بولغۇدەكمەن» دەپ ئۆيىگە كەلگۈنچە بىپايانى پەرزەندنىڭ ئېتىبارى نېمە بولادۇر، دەپ بۇ نەزمنى ئوقۇدى:

ۋالەئى كۆڭلۈم بۇ تۈشكە گول بولما،
پايانى يوق پەرزەندنىڭ ئېتىبارى ئولماس،
باشىڭ ئالىپ كەتكىل، بۇ يەردە تۇرما،
ئەمدى ساڭا لازىمى روزگار ئولماس.

بۇ كۆڭلۈم تىنمايدۇ بۇزارمەن بارىن،
بارىپ تاراج ئېتەيىن خانلىق دەپتەرىن،
ئوتلارغە سالاي دۇنيانىڭ بارىن،
مۇندا ئەمدى ماڭا روزگار ئولماس.

بىپايان پەرزەندنى كۆرۈپ نېتەيىن،
بارىپ خاتۇنلارنى تالاق ئېتەيىن،
ئۆلگۈنچە تەڭرىمگە قۇللۇق ئېتەيىن،
ھەققە قۇللۇق ئەتكەن نامۇس - ئارا ئولماس.

نە مۈشكۈلدۈر تەڭرىم پەرزەند بەرمىسە،
بەرگەن پەرزەند قېرىغۇنچە تۇرمىسە،
مىسكىن خۇسرەۋ ئۆلسە ھېچكىم كۆرمىسە،
كىشى مۇندىن ئارتۇق شەرمىساز ئولماس.

ئەل قىسسە، پادىشاھ مىسىرغا يېزىپ كەلدى. خاتۇنلارنىڭ ئالدىغا كېلىپ دېدىكىم:

— ئەي خاتۇنلار، خۇدايىتائالا ماڭا سىزلەردىن پەرزەند بەرسە، ئون تۆرت ياشقا كىرگەندە ھەزرىتى ئەزرائىل ئەلەيھىسسالام جاننى ئالۇر ئىمىش. ئەمدى سىلەر ئۆز ئەۋقاتىڭلارنى قىلىڭلار، — دەپ تەلاقنى قولغا بەردى. ئاندىن نېمە دەيدۇ قېنى:

كېتەر بولدۇم كەئبەگە،	بۇ كۈنى مۇندا بولۇپ،
سىزلەر ماڭا يار ئولماڭىز،	مەن خەستەغە ھەمراھ بولۇپ،
بۇ مېنىڭ كەسەفەتمگە،	قېرىلىقدا گەدا بولۇپ،
سىزلەر گىرىفتار ئولماڭىز.	سىزلەر ماڭا يار ئولماڭىز.

دەپ ئىدى. جەمئى ئەركانى دەۋلەت، تاجىدار ھاكىملار: «سىزلەرمۇ كەئبەگە بىرگە بارامىز» دەپ ئايدى. پادىشاھ ۋەزىرى قاسىمغا ئايتتىكى:

— ماڭا بىر جايى خىلۋەت راست قىلىپ بەرگىل. ئاندا ئىبادەت قىلاي، — دېدى. بىر جايى خىلۋەت راستلاپ بەردى.

پادىشاھ بىر كۈنى ئىستىبراھ شىكەسىنىگە كېلىپ بىر كېسەككە ئىستىبراھ قىلىپ تۇرار ئېرىدى. قەزارا بىر چايان كېسىلىپ پادىشاھنىڭ ئالەتگە زەھرىنى سالىدى. پادىشاھنىڭ نالەئى زارەسى ئاسمانغا ئۆرلىدى. ۋەزىرى قاسىم پادىشاھنىڭ قاشىغە كىرىپ ھال سورىدى. پادىشاھ ۋاقىئەنى بەيان قىلدى. ۋەزىر قاسىم پادىشاھنى ئورداغە ئالىپ كەلدى. پادىشاھ بارچە ھۆكەمالارنى يېغىپ:

— بۇ دەردىمغە بىر ئىلاج قىلىڭلار، — دەپ ئىدى، ھۆكەمالار مۇجامىئەتكە بۇيرۇدى. پادىشاھ تەقدىرغە تەدبىر تاپالماي بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

رازى ئېزدىم تەڭرىم ئالسە بۇ جانىمنى،
باشىدا ماڭا مۇنداغ كېپىل ئولماسە.
كۆڭۈل كەچمەي بۇ دۇنيانىڭ زەۋقىدىن،
كىشى، تەبىب سۆزىگە ئەمەل قىلماسە.

باشدا مۇنداغ پۈتۈلگەندۇر قىسمەتتىم،
جانغە ئافەت تۇشتى، يوقتۇر ئاقەتتىم،
كوڭلۇمدە يوق ئېردى مۇنداغ نىيەتتىم،
مەگەر ئەمدى جانغە زەرەر ئولماسە.

خۇسرەۋ ئاپتۇر فەلەك بۇزدى شەئىمنى،
ئوتقە سالىدى گەۋھەر بىلە كانىمنى،
رازىدۇرمەن تەڭرىم ئالسىە جانىمنى،
بىر زەمان دۇنيادا ھايال بولماسە.

ئەلقىسسە، پادىشاھ ئىككى زەئىفەلەرنى نىكاھ قىلدۇرۇپ، ھەر قايسىلارى بىرلەن مۇجائىمەت قىلدىلەر. دەردى كۈندىن - كۈنگە دەفئى بولدى. تەقدىر ئىلاھى بىرلەن ئىككىلاسى ھامىلەدار بولدى. توققۇز ئاي، توققۇز كۈن، توققۇز سائەتدە تەۋەللۇد قىلدى. چوڭ خاتۇنى ئىككى ئوغۇل تۇغدى. چوڭ ئوغلىنىڭ ئاتىنى شاھ ئەندۇق، كىچىكىنى شاھ قاسىم قويدى.

كىچىك خاتۇنى بىر ئوغۇل، بىر قىز تۇغدى. ئوغلىنىڭ ئاتىنى ھەمرا قويدى، قىزىنىڭ ئاتىنى گۈلجەمىلە قويدى. ئەلقىسسە، پادىشاھ بۇ پەرزەندلىرىنىڭ باشىدىن ئالتۇن - كۈمۈش، دۇررى - جەۋھىراتلارنى نىسار قىلىپ، فەقىرلەرگە بېرۇر ئېرىدى.

بىر كۈنى پادىشاھ پەرزەندلەرنىڭ ئۆمرىنى ھېساب قىلىپ باقسە ياشى ئون ياشقە كىرىپدۇر، تۆرت يىل ئۆمرى قالىپدۇر. مىسالى تۆرت كۈندۈز، دەپ زار - زار ئەبرى نەۋبەھار يىغلاپ ۋەزىر قاسىمنى چىرلاپ ئاپتۇنكى:

— ئەي قاسىم، بۇ فەرزەندلەرنىڭ ئۆمرى ئاخىرىغە يېتىپدۇر. بىر يىراق يەرگە ئالىپ بارغىل. ئۆلگەننى كۆرۈم سۇن، قۇلاقىم ئىشىتمەسۇن. مۇندا ئۆلسە مەن بىتاقەت بولۇرمەن، — دەپ، بەش يۈز تىۋەگە ئاشلىق يۈكلەپ، قاسىم ۋەزىرنى قوشۇپ چىن ماچىنغە سوداغە بۇيرۇدى. كەينىدىن شەھەر خەلقى بىرلەن زار - زار چۈن ئەبرى نەۋبەھار يىغلاپ نېمە دەيدۇ قېنى:

مۇندىن كېتەر بولدۇڭ چىن ماچىنغە،
بۇ ئوچ پەرزەندىمنى ئاللاغە تاپشۇردۇم،
ئاللا سالىدى جۇدالىقنىڭ دەردىگە،
قوزى - قۇچقارىمنى ئاللاغە تاپشۇردۇم.

يېقىن يەتتى بىزلەرگە دېگەن مۇددەتى،
مەن نەيلەيىن پايانى يوق دەۋلەتى،
كۆزۈمنىڭ رەۋشەنى بىلىم قۇۋۋەتى،
كۆڭۈل مەدارىمنى ئاللاغە تاپشۇردۇم.

پايانى يوق پەرزەندىنى خۇدا بەرمەسۇن،
يىراق كەتسۇن، بۇ يەرلەردە تۇرماسۇن،
ئۆلگەننى بەلكىم كۆزۈم كۆرمەسۇن،
بۇ قوش چارلارنى ئاللاغە تاپشۇردۇم.

بوستان سالىپ سايەسىدە ياتىمەن،
كۆكسۈم ئاچىپ شادمان بولۇپ كۈلمەدىم،
پەرزەند تاپىپ مۇرادىمغە يەتمەدىم،
پەرزەندىمنى ئاللاھ ساڭا تاپشۇردۇم.

قاچان كېتەر مۇندىن يۈرەك ياراسى،
قۇشۇم ئوچتى قولۇمدىن يوقتۇر ۋەفاسى،
قاراپ ئىزلەر يولۇڭغە كۆزۈم قاراسى،
بۇ ئوچ پەرزەندىمنى ئاللاغە تاپشۇردۇم.

خۇسرەۋ ئايتۇر تەڭرىم تۇرۇر تەبىبىم،
مەدەد قىلۇر رەسۇلىللاھ ھەبىبىم،
ئەجەب ئېرمەس ئاللاھ بەرسە نەسبىم.
شۇڭقار - لاچىنلارنى ئاللاغە تاپشۇردۇم.

دەپ زار - زار يىغلاپ خوشلاشتى. ھەمراڭ ئاناسى كېلىپ،

يۈزىگە تۇپراق ساچىپ يىغلاپ نېمە دەيدۇ قېنى:

ئەۋۋەل خۇداغا تاپشۇردۇم، مەن سېنى جانىم بالام،
قايداغ قىلۇرسەن يوق ئۇكاڭ، شېرىن سۆزلۈك جانىم بالام.

ئاندىن پىرىمىغە تاپشۇردۇم، مەن سېنى جانىم بالام.

گۈل ئاندا گۈل بولماي، غۈنچەسى ئاچىلمادى.

ئاچىلىپان ساچىلمادى، غۈنچە كەبى جانىم بالام.

ئاتاڭنى سەن كىمگە قويدۇڭ، ئاناڭنى سەن كىمگە قويدۇڭ.

يۈرەكىمنى داغدا قويدۇڭ، بۇلبۇل كەبى جانىم بالام.

مەدەد قىلىپ مەدەد قىلسۇن، خۇش كەتتىڭىز جانىم بالام.

مەدەد قىلىپ يولغە سالسۇن، مېھرىبان ئاناڭ ئەمدى نېتەر،

سەن يوق بىزدىن دەۋلەت كېتەر، كۈندىن - كۈنگە بولدۇق بەتتەر،

خۇش كەتتىڭىز جانىم بالام. خۇش كەتتىڭىز جانىم بالام.

قان يىغلاسۇن جانىڭ ئاناڭ، باشىڭدىن ئۆرۈلسۇن ئاناڭ.

ئەلقىسسە، كۈل ئالسىڭىز كۈمۈش، تۇپراق ئالسىڭىز ئالتۇن

بولسۇن، دەپ نەچچەنە تاغار ھەيرانىڭ باشىدىن ئۆرۈپ فەقىرلەرگە

ئۈلەشتۈرۈپ بەردى. ئاندىن ھەيرانىڭ سىڭلىسى گۈلجەمىلە

ئاتاسىنىڭ خەزىنىسىدىن بىر گەۋھەرى شەب چىراغ ئالىپ كېلىپ

ھەمراغە بەردى.

— ئەي ئاكا، بىر يەردە مۈشكۈل ئىش باشىڭىزغە كەلسە سەدىقە

قىلۇرسىز. قەزايى ئەمەللىك كەلسە دەقىقى بولۇر. قەزايى مۇتلەق كەلسە

ئاڭغا ھېچ چارە يوقتۇر، — دەپ نېمە دەيدۇ قېنى:

ئاكاملار قاسىم بىلەن يولغا كىردى،

ھەمرا قېرىنداشىم ئاكام كەتتى،

چىن شەھىرى دەپ چۆلگە كىردى،
ھەمرا قېرىنداشىم ئاكام كەتتى.

دەرد يەتتى، دەرمان كەتتى،
ئەلى ئايىغان مۇددەت يەتتى.
نەۋبەت ئەمدى بىزگە يەتتى،
ھەمرا قېرىنداشىم ئاكام كەتتى.
گۈلجەمىلە سۆزلەردىن،
ياشلار ئاقسۇن كۆزلەردىن،
ھۇش كەتتى ھەم ئۆزلەردىن،
ھەمرا قېرىنداشىم ئاكام كەتتى.
ئوتلار تۇشتى يۈرەكلەرگە،
پىچاق سالىدى بىلەكلەرگە،

دەپ زار - زار چۈن ئەبرى نەۋبەھار يىغلادى. ئاسمان - زېمىن
نالەگە كەلدى. ھەمرا ئاتا - ئانىسى سىڭلىسىغا قاراپ نېمە دەيدۇ
قېنى:

يىراق كەتتى دەبان كۆڭۈلنى بۇزماڭ،
يىغلاماڭ جانلارنىم بارساق كېلۈرمىز.
ئەمدى كەلمەسكىن دەپ ئۈمىدىنى ئۈزمەڭ،
يىغلاماڭ جانلارنىم بارساق كېلۈرمىز.

ئەلقىسسە، پادىشاھ ئوغلانلىرىنى ۋەزىر قاسىمغا تاپشۇردى.
قاسىم ۋەزىر «چىن ماچىنغا نېمە ئالىپ بارغىنىمىز ياخشى بولۇر
ئىكەن» دەپ، مىسىرنىڭ گۈزەرگاھىغا چىقىپ «چىن ماچىندىن
كەلگەن كىشى بارمۇ» دەپ مۇنادى قىلدى، ئاندىن چىن ماچىندىن
كەلگەن سودىگەرلەر بار ئىكەن. ئۇلاردىن:
— چىن ماچىندا ئەھۋال قانداق؟ — دەپ سورىدى. سودىگەرلەر
دېدىكىم:

— شەھرى چىن ماچىن بۇ ۋاقىتلەردە ناھايىتى قەھەتچىلىكدۇر،
شەھەرگە ھەممىدىن ئاشلىق ئالىپ بارغان خوپدۇر، — دېدى.
نەچچە مىڭ تىۋىلەرگە ئاشلىق يۈكلەپ، ئۈچ ئوغۇلنى ئالدىغا

سېلىپ «شەھرى چىن ماچىنغا بارىپ سەير قىلىپ كېلۈرمىز» دەپ يولغا رەۋان بولىدىلەر. ئاتا - ئاناسى، سىڭلىسى، ئۇلۇغ - كىچىك ھەممە زار - زار يىغلاشىپ شەھەرگە ياندى.

ئەلئىسىسە، بۇ ئۈچ شەھزادە بىلەن قاسىم ۋەزىر نەچچە كۈن يۈرۈپ، مەنزىل مەراھىللىرىنى تەي قىلىپ، بادىيەلەرنى قەتئىي ئەپلەپ، ئاخىرى چىن ماچىننىڭ «تەۋەككۈل دەشت» دېگەن قاراۋۇلىغە يەتتى. قاراۋۇل باشى ئايدىكىم:

— سىزىلەر نېمە ئادەملەر؟ نە يەرگە بارۇسىزىلەر؟ — دېدى.

بۇلار:

— چىن ماچىنغە مىسىر شەھىرىدىن ئاشلىق ئېلىپ كەلدۇق،

— دېدى. ئاندا قاراۋۇل باشى دېدىكىم:

— سىزىلەر شۇبۇ يەردە تۇرۇپ تۇرۇڭىزىلەر، مەن كىرىپ پادىشاھغە مەلۇم قىلاي. كىرسۇن دېسە كىرىڭىزىلەر، — دەپ قاراۋۇل باشى پادىشاھنىڭ ئالدىغە كىرىپ:

— تەقسىر پادىشاھىم، مىسىر شەھىرىدىن بىر مۇنچە كىشىلەر ئاشلىق ئالىپ كېلىپدۇر، — دېدى. پادىشاھ خۇشال بولۇپ، كاناي-سۇناي چالدۇرۇپ، ئەركانى دۆلەتلەر بىلەن بۇلارنىڭ ئالدىغە چىقىپ شەھەرگە تەكلىپ ئېيتىپ، ئىززەت - ئىكراملار بىلەن ئېلىپ كىردى. بۇلارنىڭ ھەر بىرىگە بىردىن مېھمانخانا تەئىين قىلىپ تۇشۇرۇپ قويدىلەر. بۇلاردىن پادىشاھ سوردىكىم:

— بۇ ئاشلىقلارنى ساتارمۇسىزىلەر؟ — دەپ ئېردى، شاقاسىم ۋە

شاھ ئەندۇقلار «ساتارمىز» دېگۈنچەلىك ھەمراپىگ:

بۇ ئاشلىقلارنى ساتمايمىز، خۇدا يولىدا نەزىر قىلادۇرمىز، — دېمەك ھامان ئىككى ئاكاسىنىڭ ئاچچىقى كەلدى.

ھەمراپىگ بۇ ئاشلىقلارنى بىر يەرگە جەمئى قىلىپ دۆۋلەپ، ئوتتۇرىغا مۇمۇن قاداىپ شەھرى چىن ماچىن خەلقىنى:

— ئېلىڭلار، خۇدايى قىلدىم، — دېمەك ھامان ھەممە خەلايىق ئالغىلى تۇردى. يەتتە كېچە - كۈندۈز توشۇدىلەر، تۈگىدى.

ھەمراپىگ:

— تويدۇڭلارمۇ؟ — دەپ سوردىلەر. ھەممە خەلايىق:

— ئەمدى تويدۇق، — دېدى. ئاندىن پادىشاھنىڭ ساڭىغە

توشۇدى. ساڭ تولىغاندىن كېيىن مۇمۇننىڭ ئۈچىغە بىر كەبۇتەر قوندى. كەبۇتەر غايىب بولدى، ئاشلىقمۇ غايىب بولدى. ھەمرا بەگ «ئاشلىقلارنى ئېلىڭلار» دېمەك ھامان دەريالاردىن سۇلار تاشتى. مېۋىلەر پىشىپ گۈل - گۈلزارلىق بولدى. پادىشاھ ۋەزىر - ئۆمەرالىرىغا قاراپ دېدىكىم: شۇنداغ قەھەتچىلىك بولۇۋاتقان شەھەرگە ئاشلىق ئېلىپ كەلگەن ئادەمنى نېمە قىلماق لازىم؟ — دېدى. ۋەزىر - ئۆمەرالىر دېدىكىم:

— تەقسىر پادىشاھىم مۇنداغ ئادەم ھايات بولسە پىر تۇتماق كېرەك، ئەگەر ئۆلگەن بولسە مەزار قىلماق لازىمدۇر. ئاندىن تەمام ئەركانى دۆلەت باشلىغ ھەممەسى ھەمراغە مۇرىد بولىدۇلەر.

بىر كېچەسى ھەمرا بەگ مېھمانخانادە قۇرئان تىلاۋەت قىلىپ ئولتۇرۇپ ئېردى. ئىككى ئاكاسى ئىشىكىنى ئاجراتىپ كىرىپ: — بۇ ئاشلىقلارنى ساتالى دېسەك، سىز خۇدايى قىلامىز؟ — دەپ، ھەمرا ئى باسىپ بىر نەچچە كالتەك ئۇردى. ھەمرا بەگ ئايدىكىم: — ئەي ئاكالارىم، سىزلەرگە پۇل كېرەك بولسە مانا پۇل، — دەپ ھېلىقى ئىككى گەۋھەرنى بەردى. بۇلار چىقىپ كەتتى.

بىر نەچچە زەماندىن كېيىن ۋەزىر قاسىم مىسىردىن چىققانىنى ھېساب قىلىپ باقسەلەر ئون ئۈچ ئاي بولۇپدۇر. «ئۆلەدۇر» دېگەن مۇددەتتىن بىر ئاي ئېشىپدۇر. ۋەزىر قاسىم دېدىكىم «بۇلارگە خۇدايىتائالا ئۆمرى داراز قىلغانىمكى، بۇلار تېخى تېرىك يۈرۈپدۇ» دەپ، بەگزادىلەر قېشىغا كىرىپ:

— ئەمدى يۈرتۈمىزغە ياناساق، — دېدىلەر. بۇلار خۇشھال بولۇپ بىر كېچەدە شەھەردىن ئۈزۈلۈپ چىقتىلەر. بۇلارنىڭ كەينىدىن چىققان ئادەمنى ھېساب قىلىپ باقسە توقسان مىڭ ئادەم بىللە چىقىپدۇر. ھەمرا بەگ ۋەزىر قاسىمغە:

— ئەمدى يانىپ مۇنادى قىلىڭ. ھەر كىشى بىزنىڭ بىلە مىسىرغا بارسە، بارغىچىلىك ئاب - ئاش، يول خىراجاتى بېرىپ بىللە ئالىپ كېتەرمىز. مىسىرغا بارغاندا ھەر بىرىگە ھويلا - ئىمارەت، يەر - سۇ تەئىين قىلىپ بېرۈرمىز، دەپ مۇنادى قىلىڭلار، — دېدىلەر. ۋەزىر قاسىم شەھەرگە كىرىپ مۇنادى قىلغاندا، يەنە توقسان مىڭ

ئۆيلۈك ئادەم بىللە چىقتىلەر. بۇ جەمئىي يۈز سەكسەن مىڭ ئادەم بولۇپدۇر. بۇلار بىلەن چىن ماچىنىدىن چىقىپ شەھرى مىسىرنىڭ ئارلىقىدا كېلىپ يانتۇر ئېرىدىلەر، ئەرابى سۈرەتىدە بىر ئادەم كېلىپ سالام قىلدى ۋە بۇ بەگزادىلەرنىڭ ئالدىنى توساپ:

— ئەي گۈدەكلەر، گامانەتنى بېرىڭلار، — دېدى. ئاندا ھەمراپەگ دېدىكىم:

— بىزدە كىشىنىڭ نېمە ئاماننى بار؟ — دېدى. ئول ئەرابى ھەزرىتى ئەزرائىل ئەلەيھىسسالام ئېرىدى. ئۇ:

— سىزلەردە جان ئاماننى بار ئىكەن، — دېدى، — ئەمىرى ھەقدىن جان ئالغىلى كەلدىم، — دېيىشى ھامان ھەمراپەگ:

— جان ئاماننى بولسا ھېچ ئىلاج قىلىپ بولماس، ئەمدى ئۇشبۇ خەلايىقلار بىلە بىر ۋىدائىلاشپ ئالاي، — دەپ زار - زار يىغلاپ نېمە دەيدۇ قېنى:

چىقادۇر جانىم بۇ تەندىن ئەي نىگارم ئەلۋىدا،
بىر زەمان سەبىر ئەيلەمەس روھى ۋەرانىم ئەلۋىدا.
جانۇ تەندىن ئايرىلىپ، سۇندى قاناتىم قايرىلىپ،
ئوتتۇز كىكى پارە بۇ تەن - ئۇستخانم ئەلۋىدا.

ھەر كىشى جاندىن كېچىپ كىرسە ئىشقىنىڭ بەھرىگە،
يەنە ھەقدىن قورقامەن، جان ئاچچىقىنىڭ قەھرىگە.
ئەزرائىلنىڭ زەخمەتى يەتتى بۇ جاننىڭ قەئىرىگە.
ئايرىلىپ چىقسە بۇ جانىم ئۇشبۇ تەندىن ئەلۋىدا.

ئاينىڭىزلەر ياقاسىن چاك قىلماسۇن جانىم ئانام،
«ۋاي بالام» دەپ ئۆزنى غەمناك قىلماسۇن جانىم ئاتام،
رازى بولسۇنلار مېنىڭدىن چوڭ - كىچىكۈ خاس - ئام،
مەن جۇدا بولدۇم ئۇلاردىن خانمانىم ئەلۋىدا.

ھەمرا ئايتۇر ھەق تەئەلا ئۆزىدۇر خەيرۇل - بەشەر،
بىرنى قىلدى ماھىتابان، بىرنى قىلدى كۆككە سەير،

تەختۇ - بەختىم تاشلاپان قىلسام بۇ دۇنيادىن سەپەر،
بۇيرۇساڭ پەرۋەردىگارم نۇرى ئىمان ئەلۋىدا.

ياشىم ئون تۆتكە كىرىپدۇر مەن كىرەي يەر قەئىرىگە،
مەن نەچۈك تاقەت قىلاي جان ئاچچىغىنىڭ دەردىگە.
ئۆلگەنمنى كىم بارىپ ئايتۇر بۇ مىسىرى شەھىرىگە،
ھەم ئاتام بىلە ئانام، جەمىلە سىڭلىم ئەلۋىدا.

دەپ يىغلاپ تۇردى.
ئەلقىسسە، ھەزرىتى ئەزرائىل ئەلەيھىسسالام جان ئالغىلى قەست
قىلدى. ۋەزىر قاسىم كۆردىكى، بۇ ئوغۇللار ئاتتىن يەرگە
يېقىلىپدۇر، جان تىرناققا كېلىپدۇر. ۋەزىر قاسىم دەرھال
قەلەندەرلىك لىباسنى كىيدى، زار - زار يىغلاپ:
— ئەي خەلايىقلار، ئاللاتائالا ئايتىپدۇركى، ئەلبەتتە ئامىن
مىڭغە يەتسە ئىجابەت بولۇر. ھەممەڭلەر ئامىن دەڭلەر، مەن
رەسۇلىللاھدىن مەدەد تىلەيمەن. شايدەكى ئاللاتائالا ئىجابەت قىلسە
ئەجەب ئېرىمەس. بۇلەرگە ئۇمرى داراز ئەتا قىلسە كېرەك، — دېدى.
ۋەزىر قاسىم قەلەندەر لىباسنى — باشىغە كۇلاھ، ئەڭلىگە جەندە
كىيىپ خەلايىقلار بىلەن دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ، رەسۇلىللاھدىن مەدەد
تىلەپ بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

قادىر ئاللاھ ئىگەم مېنىڭ پەناھىم،
رەسۇلىللاھ مەدەد بېرۇر كۈنۈڭدۇر.
سەندىن ئۆزگە يوقتۇر مېنىڭ ئىلاھىم،
رەسۇلىللاھ مەدەد بېرۇر كۈنۈڭدۇر.

ئىككى ئالەمدە دۇرسەن بىرۇ بارىم،
تېرىكىنى ئۆلتۈرۈرسەن پەرۋەردىگارم،
ئۆلۈكىنى تىرگۈزۈرسەن قادىر ئىلاھىم،
رەسۇلىللاھ مەدەد بېرۇر كۈنۈڭدۇر.

ئۈچ ئوغۇلدۇر بىر ئاتادىن تۇغۇلغان،
غەربلىق بۇ چۆللەردە ھەيران بولغان،
رەھىم ئەيلەسەڭ نە بولغاي بىر ئاتىڭ رەھمان،
رەسۇلىللاھ مەدەد بېرۇر كۈنۈڭدۇر.

شاھ خۇسرەۋنىڭ مىسىر ئېلىنىدە تەختى بار،
بۇ نە ئافەت، بۇ نە مېھنەت سەختى بار،
بۇ ئۆلۈمنىڭ قېرىلىقىدا ۋەفتى بار،
رەسۇلىللاھ مەدەد بېرۇر كۈنۈڭدۇر.

قەلەندەرمەن باشمىدادۇر كۇلاھىم،
سەن - سەن مېنىڭ ئەۋۋەل - ئاخىر پەناھىم،
جاننى تەنغە باغىشلا قادىر ئىلاھىم،
رەسۇلىللاھ مەدەد بېرۇر كۈنۈڭدۇر.

قىزىل يۈزى سارغارىبان سولمىسۇن،
ئەجەل يېتىپ پەيمانەسى تولىمىسۇن،
تىلەكم شول قېرىغۇنچە ئۆلمىسۇن،
رەسۇلىللاھ مەدەد بېرۇر كۈنۈڭدۇر.

قاسىم ئايتۇر ئالغىل مېنىڭ جانىمنى،
ئوتغە سالغىل گەۋھەر بىلە كانىمنى،
يەرگە تۆكىل قەترە - قەترە قانىمنى،
رەسۇلىللاھ مەدەد بېرۇر كۈنۈڭدۇر.

دەپ تەئزىيەت تۇتۇپ تۇرغاندا ھەممە خەلايىقلاردىن غۇلغۇلە
پەريادى چىقتى:

— ئەي بارا خۇدايا، بۇ پەرزەندلەرگە ئۆمرى دەراز ئەتا قىلغىل،
ياكى ھەممىمىزنىڭ جانىنى ئالغىل، — دەپ يىغى - زارى قىلىشتى.
خۇدايىتائالانىڭ رەھىم ئىنايىتى بىرلە شول زەمان قۇلاقغە بىر ئاۋاز

كەلدىكىم:

— ئەي قاسىم، دۇئاڭنىڭ مۇستىجاب بولدى. بۇ يىگىتلەرگە ھەر قايسىسىغا يۈز يىگىرمە يىلدىن ئۆمرى ئەتا قىلدىم.

بۇ نىدايى ھەق ئىشتىلگەندىن كېيىن بۇ پەرزەندلەر تىرىلىپ ئورنىدىن قوپتى. ھەممە خەلايىقلار شادۇ خۇررەم بولدىلەر، شول يەردە خۇدايىتائالاغە ئۈچ كېچە - كۈندۈز شۈكرى - سەنالار قىلدى. ئاندىن يولغە رەۋان بولدىلەر.

بۇلار نەچچە كۈن يول يۈرۈپ، مىسىرغا يەتكىلى يىگىرمە بىر كۈن قالغاندا ۋەزىر قاسىم دېدىكىم:

— ئەي بەگزاڭلىرىم، ماڭا رۇخسەت بەرسىڭىزلەر. مەن سىزلەردىن ئىلگىرى بارىپ ئاتاڭلارغا ئۆلۈپ - تىرىلگەن خۇش - خەبەرنى يەتكۈزسەم، — دېگەندە بۇلار رۇخسەت بەردىلەر. ۋەزىر قاسىم يىگىرمە بىر كۈنلۈك يولنى يەتتە كېچە - كۈندۈزدە بېسىپ مىسىرغە كەلدى ۋە شاھ خۇسرەۋنىڭ ئورداسىغە كىردى.

ئەلقىسسە، پادىشاھ پەرزەندلىرىنىڭ ئوت - پىراقىدا باغرىنى ھۆل يەرگە ياقىپ، كېچە - كۈندۈز يىغلاپ ياتىپ ئېرىدى. ۋەزىر قاسىم پادىشاھنىڭ ئورداسىغە كىرىپ نېمە دەيدۇ قېنى:

پادىشاھىم ئەرزىم ئىشىت،	ئاچىلدى باتىن بۇلاقنىڭ،
جان بىرلە جانانىڭ كەلدى.	يۈرەكدە قالمىدى داغنىڭ.
ئاسان بولدى ھەر مۇشكۈلۈڭ،	ئىگەم ياندۇردى چىراغنىڭ،
خەتەرلىك كارۋانىڭ كەلدى.	قوزى - قوچقارلارنىڭ كەلدى.

بايان قىلاي دۇئاسىنى،	قاسىم قۇلۇڭنىڭ دادىغە،
يۈرەكىڭنىڭ داۋاسىنى،	قۇلاق سالغىل پەريادىغە،
ئىگەم ياندۇردى قەزاسىنى،	ھەق يەتكۈزدى مۇرادىغە،
كەتكەن ئوغلانلارنىڭ كەلدى.	كەتكەن پەرزەندلەرنىڭ كەلدى.

ئەلقىسسە، پادىشاھ ۋەزىر قاسىمدىن بۇ سۆزنى ئىشىتىپ، كۆڭۈللەرىنى بۇزۇپ يىغلاپ، ئورنىدىن قوپۇپ ۋەزىر قاسىم بىلەن

كۆرۈشۈپ ھال - ئەھۋاللارنى بىر - بىرىگە بەيان قىلىپ يىغلاشتى . قاسىم ۋەزىر يولدا ئۆلۈپ - تېرىلگەن ئەھۋاللارنى بەيان قىلدى . ئاندىن پادىشاھ ئۆلۈم - ھۆكەمالارنى يىغىپ ئوغلانلارنىڭ ئالدىغە چىقىپ كۆرۈشتىلەر . ئاندىن ئۇ شادلىقىدىن قايسى بېيىتنى ئوقۇيدۇ قېنى :

شۈكرى ئەمدى قالغان بۇدەم ،
يەنە روزىگار ئولدى ،
خازانلىق مۇھەببەت باغمى ،
قايتا باشتىن گۈلزار ئولدى .
تەڭرىم يەتكۈزدى كەمالە ،
چەكمەس بولدۇم ئاھۇنالە ،
ئېچىلدى تېز گۈل ۋە لالە ،
تەختى بەختىم گۈلزار ئولدى .
خۇسرەۋ ئايتۇر كۆڭۈل خوشۇم ،
كەتتى ئەمدى غەم ۋە قايغۇم ،
بۈگۈن قوندى دەۋلەت قۇشۇم ،
بەختىم ئۆيى گۈلزار ئولدى .
ھاسىلدۇر دىلىم مۇرادى ،
كۆڭلۈم بولدى بۈگۈن شادى ،

ئەلەقسىسە ، ئوغلانلار ئاتتىن پەرگە ئۆزىنى تاشلاپ ، ئاتىسى بىلەن كۆرۈشتى . شادمان بولدى . ئاندىن ئۇلارنى شەھەرگە باشلاپ كىرىپ باشدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلەرنى بەيان قىلدى . شاھ خۇسرەۋ چىن ماچىنىدىن كەلگەن يۈز سەكسەن مىڭ ئۆيلۈك ئادەمنىڭ ھەر قايسىسىغا جاي تەئىين قىلدى . ئاندىن ئوغۇللىرىنى يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ ، شەھەرنى ئاينە باغلاپ ، بارلىق خەلايىقلارنى جۇغلاپ يارلىغ قىلدى :
— قىرىق كېچە - كۈندۈزگىچە ئۆيۈڭلەردىن ھېچنەرسە يېمەيسىزلەر ، پادىشاھلىقتىن يەيسىزلەر . بەناگاھ ئۆيۈڭلەردىن تۈتۈن چىققانىنى كۆرسەم ، ھەممەڭلەرنى قەتلى ئام قىلغۇمدۇر ، — دەپ مۇنادى قىلدى . شۇبۇ تەرىقىدە قىرىق كېچە - كۈندۈز مەجلىس بۇنياد قىلىدىلەر .

ۋەقتىكى بەھار بولدى . بىر كۈنى پادىشاھ ۋەزىر قاسىمغا :

— چاھار باغنى مەجلىس ئاراستە قىلسۇن. ئۈچ ئوغلۇم، خاتۇنلار، تەمام ئەركانى دۆلەتلەرم بىلەن ئۈچ كېچە - كۈندۈز مەجلىس ئاراستە قىلىپ، كۆڭلۈمنى خۇرسەند قىلغۇمدۇر، — دەپ ئېردى، ۋەزىر قاسىم دەرھال چاھار باغنى مەجلىس ئاراستە قىلدۇردى. پادىشاھ ئوغللىرى ۋە تەمامى ئەركانى دۆلەتلىرىگە ئۈچ كېچە - كۈندۈز مەشرەپ بېرىپ مېھماندارلىققە مەشغۇل بولدى. شۇنىڭدىن كېيىن شاھ خۇسرەۋ شادمان بولۇپ، پەرزەندلىرىنى مەكتەپكە بەردى. پادىشاھنىڭ غەم - غۇسسەسى فەرامۇش بولدى ۋە شادلىققە يەتتى. بىناگاھ پادىشاھ بىر كۈنى بىر باغنىڭ ئىچىدە ئولتۇرۇپ كۆزى ئۇيقۇغا باردى. تۇشىدە كۆردىكىم، بىر چاھار باغدا سەير - تاماشا قىلىپ يۈرۈۋاتتى. ئالدىغا قىرىق قىز كەلدى. بۇ قىزلارنىڭ ئاراسىدا ئاپتاپ تەلگەت بىر مەلىكە بار ئىدى. ئۇ پادىشاھنىڭ يانغىغا كېلىپ ئولتۇردى. ئۇل مەلىكەنىڭ قولىدا ئالتۇن قەفەستە ئەجايىب بىر جاندارنى كۆردى. شۇل ھالدا ئۇل مەلىكە جاندارغا باقىپ بىر سۆزلەپ ئىدى. ئۇل جاندار قەفەستىدىن چىقىپ «ھەيھات، ئادەمزا» دەپ بىر سايراپ ئىدى، ئۇنى مەغرىبتىن مەشرىققە ئىشلىدى. ئاغزىدىن رەڭگارەڭ گۈللەر ئاچىلدى. ئالەمنىڭ ئىچى ئۇد - ئەنەبەر بويىدا گۈلزارلىق بولدى. ئۇل جاندارنىڭ ئاغزىدىن بىر پارە ئوت چىقىپ پادىشاھنىڭ سىنەسىگە بەد بولدى. ئاندا پادىشاھ ئايدى:

— ئەي مەلىكە، بۇ قۇشنىڭ جاي - مەنزىلىرى نە يەردە؟ ئۆزى نەچۈك قۇشۇدۇر؟
 مەلىكە ئايدىكى: — بۇ بۇلبۇلگوييا قۇشىدۇر، — دېدى.
 پادىشاھ:

— بۇ قۇشنى ساتارسەنمۇ؟ — دېدى. مەلىكە:
 — ساتسام نېمە بېرۇرسەن؟ — دېدى.
 — ئەگەر ئالتۇن دېسەڭىز ئۈچ يۈز ئاتمىش شەھرىم بار. ھەر شەھەردە قىرىق خەزىنەدىن ئالتۇنۇم بار، ھەممەسىنى بېرەي. ئەگەر شەھەر دېسەڭ ئۈچ يۈز ئاتمىش شەھرىمنىڭ ھەممەسىنى بېرەي، ئەگەر غۇلام دېسەڭ قىرىق مىڭ غۇلام بېرەي، — دېدى. ئاندا مەلىكە

قەھقەھ بىلەن بىر كۈلۈپ دېدىكىم:

— ئەي — پادىشاھ، ئەگەر ئالتۇن سورىساڭ بىزلەردىن سورىغىل. بەش يۈز يىللىق يەردىكى كۆھىناق پادىشاھنىڭ قىزى بولۇرمەن. بۇ شەھەرلەرنىڭ ھەممەسى ئالتۇندىن، تام - تورۇسلىرى ھەم ئالتۇندىندۇر. بىزلەر ئالتۇندىن بىھاجەتدۇرمىز. ئەگەر شەھەر دېسەڭ كۆھىناق ئىچىندە تۈمەننىڭ شەھەرلىرىم بار. شەھەردىن، غۇلاملاردىن بىھاجەتدۇرمىز، — دېدى. ئاندا پادىشاھ دېدىكىم:

— قانداق قىلسام بولۇر؟ مەلىكە ئايدى:
— قەدەم رەنجىدە قىلسە قولغا كەلگۈسىدۇر.
ئاندا پادىشاھ بۇ قۇشنىڭ جاي - مەنزىللىرى نەپەردە، سىلەرنىڭ جاي - مەنزىللىرىڭلەر نەپەردە؟ دەپ سورىماق ئۈچۈن نېمە دەيدۇ قېنى:

چىن بىرلە باقىشلىغ جەپرائىل پەرى،
تازە نەۋجەۋانىم قايدىن كېلۇرسەن؟
شەمسى قەمەر يۈزلۈك، زۇلفى ئەنەبەرىلىك،
كۆزلىرى مەستانە قايدىن كېلۇرسەن؟

ئاتىڭنى سەن ماڭا ئەيان ئەيلەگىل،
كەلگەن جايىڭنى ھەم بەيان ئەيلەگىل،
قايسى ئىقلىم شاھى سەن ئەيان ئەيلەگىل،
مېنىڭ ئۇشبۇ باغىمغە قايدىن كېلۇرسەن؟

نازۇكغىنە قوللارنىڭ بوياپسەن قانە،
پەرىشان زۇلفۇڭنى ئوراپسەن شانە،
يۈسۈفكە ئوخشە مېنى سالمە زىندانە،
زۇلەيخا نىشانىم قايدىن كېلۇرسەن؟

ئاندا مەلىكە جاي - مەنزىللىرىنى بەيان قىلماق ئۈچۈن پادىشاھقا قاراپ نېمە دەيدۇ قېنى:

مېنى سورىساڭ پەرىلەرنىڭ خانىمەن،
جاپىم شەھرى شەبىستاندىن كېلۈرمەن.
فەھىم ئەيلەسەڭ جىن شەھرىنىڭ خانىمەن،
خەزانى يوق گۈلىستاندىن كېلۈرمەن.

ئۇزراڭ ھەمدەمى دەريادا جايى،
ئالەمنى كۆيدۈردى ۋامۇقنىڭ ئاھى،
ئاتىمنى سورىساڭ پەرىلەر شاھى،
ياقۇتلۇق، گۈھەرلىك كاندىن كېلۈرمەن.

ئەگەر ئاشكار ئەيلەسەم سىررى نىھانىم،
بەش يۈز يىللىق يول بولۇر مېنىڭ مەكانىم،
ئاتىم پەرىدۇر مېنىڭ يوقتۇر مەكانىم،
بىلسەڭ شەھرى شەبىستاندىن كېلۈرمەن.

شەھرىمىزدە باردۇر ئالتۇن - كۆمۈشلەر،
سېنى ئاشىق، بىزنى مەئشۇق دېمىشلەر،
مەن پەرىمەن مەندە مەكان نە ئىشلەر،
بىلسەڭ شەھرى شەبىستاندىن كېلۈرمەن.

شاھرۇخ شاھنىڭ قىزىمەن ئاتىم بىر گۈلدۈر،
غەمىدىن پەرىلەر شەيدا بۇلبۇلدۇر،
تا ئۆلگۈنچە قىلغان قەرارىم شولدۇر،
فەھىم ئەيلەسەڭ شەبىستاندىن كېلۈرمەن.

دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇغاندىن كېيىن پادىشاھ سورىدى:
— ئەي مەلىكە، ئۆزلىرى پەرىزادىمۇ يا ئادەمىزادىمۇ؟ — دەپ
ئېردى، مەلىكە دېدىكىم:
— ئالدىڭىزدا قاچاي، قوغلاپ تۇتۇپ ئالساڭىز ئادەمىزاد،
بولمىسا پەرىزاددۇرمەن، — دېدى.

پادىشاھنىڭ ئالدىدىن مەلىكە قاچتى، پادىشاھ قوغلىدى، يېتەلمىدى. مەلىكە قەھقەھ بىلەن بىر كۈلۈپ غايىپ بولدى. پادىشاھ بىر ئاھ تارتىپ ئويغاندى. باقسالار كۆرگەن تۇشى ئىكەن. پادىشاھ ئول جاندارنىڭ ئىشىقىدا تاقەت قىلالماي زار - زار يىغلاپ، باغرىنى ھۆل يەرگە ياقىپ بىھۇش بولدى. تەمام ئەركانى دۆلەت، ۋەزىر - ئۆمەرلار يىغىلىپ كىرىپ پادىشاھنىڭ ئەھۋاللىرىنى سورىدى. پادىشاھ ئىشقا دەردىدىن ئاھ تارتىپ نېمە دەيدۇ قېنى:

ناگىھان بىر باغدا كۆردۈم ئۆزۈمنى،
بارچە بۇلبۇللار تۇرۇپ پەرياد ئەيلەدى.
يىتتۈردۈم ئاغزىمدىن ئايغان سۆزۈمنى،
ئەقلىم ئالىپ، ھۇشۇمنى بەرباد ئەيلەدى.

يىغىلىپ كەلدىلەر بۆلەكچە قىزلەر،
ھەر بىرى شاھتۇتى سۆزىنى سۆزلەر،
ئەرزىمنى ئىشىتنىڭ ساھىب تەمىزلەر،
جادۇ كۆزى بىزلەرگە جەللاد ئەيلەدى.

قەھەس ئىچرە كۆردۈم بىر قۇش مۇنەققەش،
جانىمنى ئوۋلادى ئول يەرگە يەتكەچ،
شۇم فەلەك ئۇچۇردى بادىئى غەشغەش،
شاد كۆڭلۈمنى مېنىڭ ناشاد ئەيلەدى.

سەسكەنىپ ئويغاندىم بولدۇم يېگانە،
ھەجر ئىشقا ئوتى تۇشتى بۇ جانە،
ئاچىلىبان گۈللەرى بولدى خەزانە،
جەببار بىزگە بۇ قىسمەتلەر ئەيلەدى.

خۇسرەۋ ئايتۇر بۇدۇر ئاھ ئىلە زارىم،
ئەمدى تەرك ئەيلەرمەن نامۇسۇ ئارىم،

بىر زەمان كۆرمەسەم يوقتۇر قەرارىم،
ئاشىقى بىقەرارلار فەرياد ئەيلەدى.

ئەلقىسسە، پادىشاھ ئايدىكى:

— ئەمىرلىرىم، مەن چۈشۈمدە بىر قۇش كۆردۈمكى، ئول قۇشنىڭ تۇمشۇقلىرى ياقۇتتىن، قاناتلىرى زۈمرەتتىن، قۇيرۇقلىرى زەبەرچەددىن، ئاياغلىرى مەرۋايىددىن، تىرناقلىرى مەرجاندىن، باشلىرى گەۋھەردىن. بۇ سۈپەت بىلەن قەددى - قامەتنى تۈزۈپ بىر سايىراپ ئېرىدى، زەمىن - زەمان، مەكىنۇ - مەكان نەئىرگە كەلدى. ئول قۇشنى كۆرمەك ھەمان ئىشقى ئوتى مېنى بىقەرار قىلدى. تولا بىتاقەت بولدۇم. شول قۇشنى ھەر كىم كەلتۈرۈپ بەرسە، تاجى - تەختىمنى شول كىشىگە بەرسەم، — دېدى. ئاندا ۋەزىر - ئۆمەرلارى ئايدى:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، ئانداغ قۇش بۇ ئالەمدە يوقتۇر. بولسەمۇ كۇھىقاق پەرىلەرنىڭ شەھىرىدە بولۇر. ئانىڭ مەنزىللىرى بەش يۈز يىللىق يەردە بولۇپ، ئۇلار مەنزىلىغە قايداغ ئادەم يېتەر. بۇ ئىشغە نەچك تەدبىر قىلماق كېرەك؟ — دېدى. پادىشاھ خۇسرەۋ باشىنى تۆبەن سالىپ ئولتۇردى. ھېچ كىمدىن تۇن چىقمىدى. ئاخىر قاسىم ۋەزىر ئورنىدىن قوپۇپ:

— ئەي پادىشاھى ئالەم پەناھ، ئەتراپى - ئالەمگە، شەھەر - شەھەرگە نامە ئىبەرەيلى، ئول قۇش بىلەن مەلىكەنى ئىستەسۇن. ئۆزىنى تاپارمىز يە خەبەرنى ئالۇرمىز. ئاڭا بېقىپ ئىش قىلماق كېرەك، — دېدى.

بۇ سۆز پادىشاھقا مەئقۇل ئىشتىلدى. ئاندا ۋەزىر قاسىمغا:
— بۇ قۇشنى سىز ئىستەپ باقىڭ. بۇ ئىش سىزدىن بۆلك كىشىنىڭ قولىدىن كەلمەس، — دېدى. ۋەزىر قاسىم «خوپ بولغاي» دەپ جابدۇغ قىلىپ ئەتراپى ئالەم شەھەرلەرگە چىقىپ كەتتى. ھېچ يەردىن خەبەرنى ئالالماي بىر يىلدا يېتىپ كەلدى. پادىشاھغە خەبەر بولدىكىم «قاسىم ۋەزىر كېلىپدۇر» دەپ. ئاندا پادىشاھ پىشپاز ئالدىغە چىقتى. ئول قۇشنىڭ بار - يوقىنى سورىدى.

— ھېچ يەردىن نىشان تاپالمىدىم، — دېدى قاسىم ۋەزىر. پادىشاھنىڭ كۆڭلى پەرىشان بولۇپ ئىدى، پادىشاھنىڭ ئىككى ئوغلىنى:

— ئەي ئاتا، بىزلەرگە رۇخسەت بەرسىلەر، شاپەدىكى ئول قۇشنى بىز تېپىپ كېلۈرمىز، — دېدى. پادىشاھ خۇشال بولۇپ:

— ئەي پەرزەندلىرىم، سىلەر بۇ قۇشقا قەدەم قويساڭلار خۇدايتائالا ئەجرى ئەزىم ئەتە قىلسۇن، — دەپ ئوغلىلارنىڭ يول جابدۇغىنى راست قىلىپ بەردىلەر. ئۇلار ئىككى يىل بىردىن ئىككى خورجۇن ئالتۇنلارنى، ئوزۇق - تالغانلارنى ئالىپ، ياخشى ئاتلارغا مىنىپ يولغا رەۋان بولدىلەر. ئول ۋەقەتتە ھەمرا مەكتەپتە ئوقۇر ئېردى. بىر كۈنى ئورداسىغە كەلسە ئىككى ئاكىسىنى كۆرمىدى.

— ئەي ئاتا، ئاكالىرىم قاين باردى؟ — دەپ سورىدى. ئاندا پادىشاھ:

— مەن چۈشۈمدە كۆرگەن قۇشنى ئىستەپ كەتتى، — دېدى. ھەمرا ئايدى:

— ئەي ئاتا، بىزلەرگە ئاللاتائالا ئۆمرى داراز ئەتە قىلغاندا مەن «ئۆلگۈنچە ئاتامنىڭ خىزمەتىنى قىلسام» دەپ ئېردىم. بۇ خىزمەت ماڭا لازىم ئىدى، — دېدى. پادىشاھ:

— ئەي بالام، ئول قۇش بارقۇشمۇ، يا يوق قۇشمۇ. سىزدىن بىر سائەت ئايرىلۇرغە تاقەتم يوقتۇر. ئىككى ئاكاڭ مېنى تاشلاپ كەتتى. سەن ھەم مېنى داغى ھەسرەتتە قويماغىل، دەپ ھەمراغە قاراپ نېمە دەيدۇ قېنى:

سېنىڭ ئۈچۈن ئىككى ئاغاڭنى ئىبەردىم،
سەن ھەم ئوتلارغە سالما مېنى ھەمرايم.
كۈندىن - كۈنگە دەدىم بولدى زىيادە،
دەردنى سالما ئىچىمگە سەن ھەمرايم.

باشدا ئايغان «ئون تۆرت ياشدا ئۆلەر» دەپ،
پەرزەندلەرنىڭ پەيمانەسى تولار» دەپ،

خۇشال ئېردىم يەنە ئۆلمەي كەلدى، دەپ،
جۇدا قىلار بولدۇڭ جانىم ھەمرايىم.

مۇندىن كەتسەڭ بەش يۈز يىلدا يېتەرسەن،
بۇ دىيارغا ئەمدى ھەرگىز كەلمەسسەن،
ئاتاڭ قىلغان نەسىۋەتنى ئالماسسەن،
چۇلغاشۇرمەن كەفەنگە جانىم ھەمرايىم.

باشىڭدىن ئۆرگۈلەي ئوغلۇم ھەمراجان،
ئايىلىپ سېنىڭدىن نەچۈك چىندار جان،
ئۇنۇتماغىل مېنى ھەمرا ھەر زەمان،
ھەسرەتتە قويماغىل مېنى ھەمرايىم.

خۇسرەۋ ئاپتۇر تەختىمنى كىمگە بېرەيىن،
سېنىڭ بىلەن بەش كۈن دەۋران سۈرەيىن،
سەن بولمىساڭ نەچۈك تاقەت قىلايىن،
خۇدايىمغا تاپشۇردۇم سېنى ھەمرايىم.

دەپ پادىشاھ ھەمراغە رۇخسەت بەردىلەر ۋە يەنە بۇ بېيىتنى
ئوقۇدى:

گۈلشەنى باغىمدا بىر گۈل نەۋ بەھارنىم سەن ئىدىڭ،
تەنىم ئىچرە جان كەبى سىينەمدە جا قىلدىم سېنى.
دۇررى ناپايىم، شەكەر - قەندىم، نىگارنىم سەن ئىدىڭ،
نەيلەيىن جانىم بالام ئاللاغە تاپشۇردۇم سېنى.

مەن نەچۈك تاقەت قىلاي ھەجرىڭدە مەن جانىم ئوغلۇم،
يىغلاپان قىلغان مۇناجاتىمنى ھەق ئەتكەي قەبۇل،
دائىما قىلغاي مەدەدكارى خۇدا بىرلە رەسۇل،
نەيلەيىن بارغىن بالام ئاللاغە تاپشۇردۇم سېنى.

سەن كېتەرسەن باش ئالىپ، مېنى قىلارمۇ سەن خەراب،
 ھەسرەتتىكىدە يۈرەكىم قاندۇر يەنە باغرىم كەباب،
 فۇرتقەتتىكىدە ئەمدى ئەيلەين ماڭا يوق ھېچ تاب،
 ئەيلەين بارغىن بالام ئاللاغە تاپشۇردۇم سېنى.

ھەر زەمان يادىمدا سەن چاكي گىرىيان ئەيلەسەم،
 كەربەلاغە يۈز تۈمەن سىنەمنى بەرياد ئەيلەسەم،
 مەنكى خۇرشىدىمكى يوق سەدپارە ئەفغان ئەيلەسەم،
 ئەيلەين بارغىن بالام ئاللاغە تاپشۇردۇم سېنى.

ئەلقىسسە، پادىشاھ خۇسرەۋ يىغلاپ ئايدىكى:

— ئەي بالام، ھەر يەردە ياتساڭ بىر پىنھان يەردە ياتقىل، تۆپەسى
 ئوچۇق يەردە ياتماغىل، — دېدى، ھەمرا:
 — خوش بولغاي، — دەپ ئاتاسىدىن رۇخسەت ئالدى. ئاندىن
 ئاناسى مەلىكە ماھى قاشىغە كىردى. مەلىكە ماھى ھەمراغە باقىپ،
 جۇدالىق دەردىدىن زار - زار چۈن ئەبرى نەۋبەھار يىغلاپ قايسى بېيىتنى
 ئوقۇيدۇ:

گۈللەر ئاندا گۈل بولمادى، خىزىر بوۋام يولداش بولسۇن،
 گۈل غۇنچەدىن ئايرىلمادى، ئەلى پىرىم مەدەت قىلسۇن،
 ئايرىلىبان ساچىلمادى، مەدەت قىلىپ يولغا سالسۇن،
 گۈللەر يەڭلىغ جانىم بالام. خۇش كەتتىڭىز جانىم بالام.

بالام قويدۇڭ مېنى داغدا، سەنسىز ئاندا نەچۈك ئۆتەر،
 تاشلاپ كەتتىڭ ئاخىر چاغدا، سەن يوق بىزدىن دەۋلەت كېتەر،
 بۇلبۇل قالدى گۈللۈك باغدا، كۈندىن كۈنگە ھالىم بەتەر،
 خۇش كەتتىڭىز جانىم بالام. خۇش كەتتىڭىز جانىم بالام.

دەپ ئانىسى ھەيرانىڭ باشىدىن پەرماندەك چۆرگۈلۈپ ھەمراغە
 رۇخسەت بەردىلەر، ئاندا ھەيرانىڭ سىڭلىسى گۈلجەمىلە مۇنى

ئىشتىپ ئاكىسى ھەمراغا قاراپ جۇدالىق دەردىدىن نېمە دەيدۇ:

ئۈچ ئاكام كىردى بىر يولغە، قانلار ئاقار كۆز ياشىمدىن،
قەدەم قويدى دەشت - چۆلگە، ھۈشۈم كەتتى بۇ باشىمدىن،
داغلار قويدى يۈرەكىمگە، پەلەك تىترەر نالەشىمدىن،
قېرىنداشىم ئاكام كەتتى، قېرىنداشىم ئاكام كەتتى.

دەپ گۈلجەمىلە ئونقا چۈشكەن قىلدەك تولغىنىپ يىغلىدى.
ھەمرا بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئۇزاق يولغە كىردى دەپ مەلۇل بولماغىل،
ئېسەن بولساق ھەرقاچان يانىپ كېلۈرمىز.
ياقاڭنى چاك ئېتىپ سەن يىغلاماغىل،
ئامان بولساق ھەرقاچان يانىپ كېلۈرمىز.

يىغلاماغىل ھەرگىز قادىر ئىگەم بار،
ئىگەم بار ھەر يەردە بىزدىن نە غەم بار،
مەدەد قىلۇر ھەر قاچان ئەلى پىرىم بار،
ئامان بولساق ھەرقاچان يانىپ كېلۈرمىز.

ھەمرا ئايتۇر، سىزگە ئايتاي دەردىمنى،
خۇدا بىلۇر ئىچىمدىكى سىرىمنى،
ئامان قىلسە ئىگەم مېنىڭ باشىمنى،
ئېسەن بولساق ھەر زەمان يانىپ كېلۈرمىز.

دەپ، ھەمرا ئاتا - ئاناسى، گۈلجەمىلە بىلەن رىزالاشىپ يولغا
رەۋان بولدى. ئاتاسى بىر كۈنلۈك يەرگە بارىپ خوشلاشىپ ياندى.
ھەمرا ئاتا - ئانىسىدىن ئايرىلىپ، ئۈچ كېچە - كۈندۈز يول
يۈرۈپ ئاكىلىرىنىڭ كەينىدىن يەتتى. ئاكىلىرى كۆرۈپ ئاچچىغى
كەلدى. ئاندا ھەمرا:

— ئەي ئاكىلىرىم، ھەرگىز كۆڭلۈڭلەرنى مەلۇل قىلماڭلار. سودىگەرنىڭ يولى بىر، ئەمما رىزقى بۆلەك. سىزىلەر يۈرگەن يولدا مەن يۈرمەسمەن. بۇ ئىشلارنى خۇدايىتائالا قايسىمىزغا بەرسە شۇنىڭ بىرلە كۈشاد بۇلغۇسىدۇر، — دەپ كېتىپ بارۇر ئېردى. بىر يەردە ئۈچ ئاچا يول پەيدا بولدى. بىر قارا تاشقا خەت بېتىپدۇركى: «ھەر كىمنىڭ بۇ يەرگە قەدەمى يەتسە ئوڭ قولىدىكى يولغا كىرسە پات پۇرسەتتە يانپ كېلۇر. ئوتتۇرىسىدىكى يولغا كىرسە ياكېلۇر، يا كەلمەس، چەپ قولىدىكى يولغا كىرسە ئەسلا كەلمەس».

ئاندا ئىككى ئاكاسى بارسا كېلۇر يولنى ئىختىيار قىلدىلەر. ھەمرا بارسا كەلمەس يولنى ئىختىيار قىلدى. خۇدايىتائالاغە تەۋەككەل قىلىپ يولغە كىردى.

ئۈچ ئوغۇل بىردىن ئوقنى تاشنىڭ تۈۋىگە قاداپ قويدى. «ھەر قايسىمىز بۇ يەرگە بالدۇر كەلسەك ئوقنى ئالۇرمىز، شۇندىن بىلۇرمىز» دەپ خوبلاشىپ يولغا رەۋان بولدىلەر.

ھەمرا ئاكىلىرىدىن ئايرىلىپ ئۈچ كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ بىر بەياباندا كېتىپ بارۇر ئېردى. ئالدىغا بىر ئاقساقال نۇرانە كىشى ئۇچرىدى. ھەمرا ئۇنى كۆرۈپ، ئول چىن ماچىن يولىدا يولۇققان ھەزرىتى ئەزرائىل ئەلەيھىسسالام خىيال قىلىپ دېدىكىم: «سېرىغ تون ئۇچاسىدا، ياشىل تۇغ قولىدا، كەپش مەسە پۈتىدا، بىر يېشىل نۇر پېشانەسىدە تۇرادۇر.» ئول كىشى ھەمرانى كۆرۈپ پىشپاز ئالدىغە كەلدى، سالام قىلدى، ھەمرانىڭ قولىدىن تۇتۇپ:

— ئەي غەرىب بىچارە، ئۆز يۇرتۇڭدىن ئايرىلىپ، ئۆزۈڭنى بىر بەلايى مېھنەتكە گىرىفتار قىلىپ بۇ چۆل - بەيابانغە قايدىن كېلىپ، قايدا بارۇرسەن؟ — دېدى. ھەمرا:

— ماڭا خۇدايىتائالا خىزمەتىدە بار يۈز يىگىرمە يىل ئۈمىر ئەتتا قىلىپدۇر، ئاتا خىزمەتغە چىقىپدۇرمەن. نە يەرگە بارۇرمەنكى، كېلۇر - كەلمىشمنىڭ قارارى يوقتۇر، — دەپ ئېردى، ئول كىشى:

— ئەي پەرزەند، ساڭا مەن مۇنتەرىز ئىدىم. ئەلھەمدۇلىللاھ، مۇرادىمغە يەتتىم. بىر نەچچە نەسەبەتم بار، قەبۇل قىلغىل، — دەپ ئەسلىنى يەرگە قاداپ قويۇپ ئولتۇردى. ھەمرا «خوپ بولغاي» دەپ

تەۋەزۇۋى بىلەن تۇردى. ئول قېرى كىشى ھەمراغا قاراپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

چىقىپسەن مەسرىدىن ھەمرا، دەۋام ئاللاننى ياد ئەيلە.	چىقىپسەن ئاتا خىزمەتتە، رىيازەت بىرلە مېھنەتتە، مۇشەققەت دەشتى كۈلغەتتە، دەۋام ئاللاننى ياد ئەيلە.
خۇداۋەندە ئەتا قىلغاي، مۇرادىڭنى ئىگەم بەرگەي، رەسۇلىللاھ مەدەد قىلغاي، دەۋام ئاللاننى ياد ئەيلە.	كىشى راستقا ئەمەل قىلماس، رىيازەتكە قەدەم قويماس، قارارىغە زەمان يەتمەس، دەۋام ئاللاننى ياد ئەيلە.
كىرىپسەن دەشت ئارا چۆلگە، خەتەرلىك بىر يامان يولغە، تۈشۈپسەن باش كېتەر يولغە، دەۋام ئاللاننى ياد ئەيلە.	سېنىڭكى زۇلقى تارىڭغە، يېتەرسەن ئالما باغىڭغە، قويار مەرھەمنى داغىڭغە، دەۋام ئاللاننى ياد ئەيلە.
بىشارەتتۇر ساڭا سۆزلەر، ئەمەلسىزلەر يېقىن كۆزلەر، بولۇر ئاشىق ساڭا قىزلار، دەۋام ئاللاننى ياد ئەيلە.	ئاچىلىپدۇر گۈلى رەئىنا، چېكىپسەن ئاھ - ۋاۋەيلا، كېلۇرسەن پاتىغىنە ھەمرا، دەۋام ئاللاننى ياد ئەيلە.

دەپ ئانچىنان ۋەسىيەتلەرنى قىلىپ ئايدىكى:

— ئەي بالام، مۇندىن ئۈچ كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ بىر مۇرغىزارلىققا يېتەرسەن. ئاندا بىر غۇلغۇلە ماجەرلەر باردۇر. ئول جاي جادۇگەرنىڭ مەكانىدۇر. ئۇنىڭ ئەمچىكىگە جەراھەت چىققاندۇر. جەزىرەدە بىر بۇلاق باردۇر. ئول بۇلاقغە ئەمچىكىنى سالىسە زەھىرىنى ئالادۇر. ئەمما پىرلار ئول بۇلاققا جادۇنى ئىلىم - ھېكمەت بىلەن

ئاندا بەند قىلغاندۇر. جادۇگەر يىگىرمە كۈندىن بېرى ئول بۇلاقنىڭ باشىدا تۇرۇر. ئەمما بۇلاققا ئەمچىكىنى سالاماس. مەكانغا كېتەي دېسە، ئەمچىكىنىڭ دەردى زىيادە بولۇپ، تاقەت قىلالمايدۇر. قارىسى ئالتە ئايدا جاراھەت ساقىيادۇر، ئاڭغىچە تېزدىن بارغايىسىز. ئول يەردە ئېرىقلاردا سۇلار ئېقىپ تۇرادۇر. كۆللەردە سۇلار توشقۇزۇقلۇق تۇرادۇر. نەچچە قىسىم تەئام مۇھەببەت قىلغاندۇر. بىساتى پاي رەڭگارەڭ سېلىغلىقتۇر. تۆپىسىگە چىقماڭ. ئول ئەئاملاردىن ھەرگىز يېمەڭ، تۆپەسى ئوچۇق يەردە ئۇيقۇلماڭ. بۇ جادۇگەر بەك ياماندۇر. بۇ نېمەرسىلەرنى ئول تىلىمات بىلەن ئاندا بىنا قىلغاندۇر. ھەزەر قىلغايىسىز. ئاندىن تېزدىن ئۆتۈپ كېتىڭ. ئوتتۇز كۈن يول يۈرۈپ بىر تاغقا يېتەرسىز. ئول تاغ تۆپىسىدە بىر يېشىل گۈمبەز بار. ئانىڭ ياندا بىر بۇلاق بار. بۇلاققا غۇسلى تەھارەت قىلىپ، ئول گۈمبەزدە بىر كېچە ياتىپ ئۆتكەيسىز، — دەپ، تەمام مەخپىي سۆزلەرنى بەيان قىلىپ ھەمرانى يولغا سالدى. ئۆزى غايىب بولدى.

ھەمرا ئول قېرى كىشى — ھەزرىتى خىزىر ئەلەيھىسسالامدىن ئايرىلىپ ئۈچ كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ، ئول جادۇگەرنىڭ مەكانىغا يەتتىلەر. كۆردىكىم، بىر سەبزەزارلىق، مۇرغىزارلىقتا بىر باغ - بوستان، ئىمارەتلەر بولۇپ، ئانى ئىلمىي ھېكمەت بىلەن پەيدا قىلغاندۇر. ئول باغنىڭ ئەتراپىدىكى ئۆلۈكلەرنىڭ ھەددى - ھېسابى يوق. ئېرىقلارنىڭ سۇلارى مەۋج ئۇرۇپ تۇرار. بىساتى پاي رەڭگارەڭ سېلىغلىق، خونلاردا ئالمىلار تىزىغلىق، نېمەتلەر فەراۋان تۇرادۇر. پىيالىلەردە، قەدەھلەردە شىرنە - شەربەتلەر توشقۇزۇغلىق، گۈنە - گۈن مېۋەلەر پىشىپ تۇرار، بۇلبۇللار ھەزار داستان يەڭلىخ سايراپ تۇرار، ھەمرا مۇنى كۆرۈپ ھۇشى كالىسىدىن كېتىپ، يەنە ھۇشىغا كەلدىلەر. ھەمرانىڭ كۆڭلى بۇزۇلۇپ ئاندا بىر سائەت يىغلاپ ئولتۇردى. ھېچ نېمىرسىگە ئىلتىپات قىلمادى. ئاندىن ئۇ يەنە يولغا چۈشتى. ئوتتۇز كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ ئوتتۇز بىر كۈن بولغاندا، بىر تاغ نەمايان بولدى. ئول تاغقا چىقىپ قاراسا، بىر يېشىل گۈمبەزنىڭ يېنىدا بۇلاقتا سۇ ئېقىپ تۇرار ئىكەن. سەبزەزارلىقتىن خۇشبۇي گىياھلار ئۈنۈيدۇر، ئالەمنى مۇئەتتەر قىلىپتۇر. ئاندا بىر

سائەت ئارام ئالدى. ئاڭاغىچە كۈن كەچ بولدى. ھەمرا ئول بۇلاقتا غۇسلى تەھارەت قىلىپ، ئىككى رەكئەت نەماز ھاجەت ئۆتەپ، گۈمبەزنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئىبادەتكە مەشغۇل بولدى. ئول گۈمبەز ھەزرىتى سۇلتان ئۇۋەيس قىران پادىشاھىمنىڭ گۈمبەزلىرى ئەردى. تۈن ھەسسە بولۇپ ئەردى، ھەمراڭنىڭ كۆزى ئۇيقۇغا باردى. كۆردىكى، ئاسمان تەرەپتىن بىر ئالتۇن تەخت پەيدا بولدى. ئۈستىدە ھەزرىتى مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم چاھارىپار باسەفالار ۋە جەمئىي ئەنبىيا ۋە ئەسھاب، ھەزرىتى سۇلتان ئۇۋەيس قىران پادىشاھىم ھازىر بولۇپ گۈمبەزنىڭ ئىچىگە تولدى. ھەزرىتى رەسۇل ئەلەيھىسسالام ئايدى:

— يا شاھمەردان، سىز كۇھىنقاغە بارىپ شەھرى شەبىستاندىن شارۇخ شاھىنىڭ قىزى ھۆرلىقانى ئالىپ كېلىڭ، — دېدى. شول زەمان ھۆرلىقانى ھازىر قىلىدىلەر. يەنە ئايدىلاركىم:

— يا ئەلى بېھىشتىن شەرىبى ئەنتەھۇر ئالىپ كېلىڭ، — دېدى. بىر سائەتتە قەدەھلەردە شەرابى ئەنتەھۇر ئالىپ كەلدىلەر. رەسۇل ئەلەيھىسسالام ئايدى:

— ھۆرلىقا قوپقىل، بىزلەرگە شەراب تۇتۇپ ساقى بولغىل، — دېدىلەر. ھۆرلىقا ھەممەلەرگە بىر كاسەدىن مەي تۇتتىلەر. ھەمراغە كەلگەندە توختاپ تۇرۇپ ئېرىدى، رەسۇل ئەلەيھىسسالام ئايدى:

— ئەي ھۆرلىقا، ھەمراغە ھەم مەي تۇتقىل. ھەمراغە ھەم مەي تۇتۇپ بەردىلەر. شۇل سائەت ھۆرلىقانىڭ ئاغزىدىن بىر پارە ئوت چىقىپ ھەمراڭنىڭ سىنەسىگە بەند بولدى. ھەمراڭنىڭ ئاغزىدىن بىر پارە ئوت چىقىپ ھۆرلىقانىڭ سىنەسىگە بەند بولدى. ئاندىن رەسۇل ئەلەيھىسسالام ئايدى:

— يا ئەلى، سىز ھەمراغە ۋەكىل بولۇڭ، ئەي ئۇۋەيس قىران، سىز ھۆرلىقاغە ۋەكىل بولۇڭ، يا ئۆمەر، سىز بۇ پەرزەندىلەرنى بىر - بىرىگە نىكاھ قىلىڭ. بىز جەمئىي يارانلار، سەھابىلەر بىرلە گۇۋاھ بولايمىز، — دېدى. ھەزرىتى شاھمەردان ھەمراغا ۋەكىل بولدىلەر. سۇلتان ئۇۋەيس قىران پادىشاھىم ھۆرلىقاغا

ۋەكىل بولدىلەر. ھەزرىتى ئۆمەر نىكاھ قىلدىلەر. ھەزرىتى رەسۇل ئەلەيھىسسالام جەمئى سەھابىلەر بىرلەن يارانلىرى گۇۋاھ بولدىلەر، ئاندىن ھەمرا ئايدى:

— ئەي ھۆرلىقا، سېنىڭ مەنزىلىڭ قايدا، نەچچە كۈنلۈك يول تۇرۇر، — دەپ سوراپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

— سېنى كۆرۈپ كەتتى ئەقلى - خەيالىم،
قايدا بولۇر يارىم مەكانىڭ سېنىڭ،
پەرزاد ئەھلى ئەزىز پادىشاھىم،
قايدا بولۇر يارىم مەكانىڭ سېنىڭ.

— مېنى سورىساڭ شاھرۇخ شاھنىڭ قىزىمەن،
باغى ئىرەم بولۇر مەكانىم مېنىڭ.
ئەسلىم ئوتدۇر پەرزادىڭ قىزىمەن،
ئەنە شۇندا بولۇر مەكانىم مېنىڭ.

— سېنى كۆرگەن ئادەم ئەقلى لال بولۇر،
تاپالماي ھۇشنى قىيىلۇ قال بولۇر،
بۇ ئارادە نەچچە كۈنلۈك يول بولۇر،
قايدا بولۇر يارىم مەكانىڭ سېنىڭ.

— ئاشىق بولساڭ كۆيۈپ - يانپ ئۆچەرسەن،
سەبەر ئەيلەسەڭ دەۋلەت ئىلكىن تۇتارسەن،
يىلدام يۈرسەڭ بەش يۈز يىلدا يېتەرسەن،
بەش يۈز يىللىق يولدۇر مەكانىم مېنىڭ.

— باشدا تەڭرىم مېنىڭ جانىم ئالمادى،
شۇم ئەجەلنىڭ پەيمانەسى تولمادى،
ئانىڭ ئۈچۈن يارنى كۆرمەي بولمادى،
بەش يۈز يىللىق بولسە مەكانىڭ سېنىڭ.

— بىزنىڭ يەردە باردۇر ئالتۇن كەمەرلەر،
بىزنى ئاشىق، سىزنى مەشۇق دېگەيلەر،
مەن پەرىمەن مەندە مەكان نە ئىشلەر،
ھەر يەردە ھازىردۇر مەكانىم مېنىڭ.

— مەن سېنىڭ ئىشقىڭدا ئاغرىدىم دەرددە،
راست جەۋاب ئايغىل مەكانىڭ نە يەردە،
سىررىڭنى دېمەسىمىز ھەرگىز نامەدە،
قايدا بولۇر يارىم مەكانىڭ سېنىڭ.

— جەمالىڭنى كۆرمىسەم قاراڭغۇ جەھاندۇر،
مەشۇقنى كۆرمىسەم ئاھۇ ئەفغاندۇر،
سۆزلەسەممەن چۆللەر ماڭا مەكاندۇر،
بەش يۈز يىللىق يولدۇر مەكانىم مېنىڭ.

— ئاتىم ھەمراھ شاھ خۇسرەۋنىڭ ئوغلىمەن،
سېنىڭ ئۈچۈن سىنەلەرىم داغلارمەن،
تا ئۆلگۈنچە بىقەرار بوپ يىغلارمەن،
بەش يۈز يىللىق يول بولسە مەكانىڭ سېنىڭ.

— ئاتىم ھۆرلىقا شاھرۇخ شاھنىڭ قىزى،
پەرىزاد تۇرۇرمەن تونۇساڭ مېنى،
تاپالمىساڭ مەن ئىزدەپ تاپارمەن سېنى،
ساڭا قۇربان بولسۇن بۇ جانىم مېنىڭ.

دەپ ئىدى، ھەمرا بىر ئاھ تارتىپ يىغلاپ:

— ئەي ھۆرلىقا، بەش يۈز يىللىق يول بولسىمۇ سېنى ئىستەپ
تاپماي چارەم يوقتۇر، — دېدى. ئاندىن ھۆرلىقانىڭ بى ئىختىيار
رەھمىسى كېلىپ:

— ئەي ھەمرا، بۇ سىرنى ھېچكىمگە ئايتىمىغىل. سېنىمۇ ھەم
ئۆزۈم ئىستىمەسلىككە چارەم يوقتۇر. يەنە قىرىق كۈن يول يۈرسەڭ

مېنىڭ مەنزىلىمغە يېتەرسەن، — دېدى. ھەمرا ئايدى:
— ئەي ھۆرلىقا، سەن ئادەمىزادىمۇ يا پەرىزادىمۇ؟ — دېدى.
ھۆرلىقا ئايدى:

— مەن ئالدىڭىزدا قاچاي، سىز ئارقامدىن قوغلاپ يەتسەڭىز
ئادەمىزاد، بولمىسا پەرىزاددۇرمەن، — دېدى. ھۆرلىقا ھەمراڭنىڭ
ئالدىدىن قاچتى، ھەمرا قوغلاپ يېتەلمىدى. ھۆرلىقا قەھقەھ بىرلە
بىر كۈلۈپ غايىب بولدى. ھەمرا بىر ئاھ تارتىپ ئېرىدىلەر، ھەزرىتى
رەسۇلىللاھ باشلىغ ھەممىلىرى گۈمبەز ئىچىدىن غايىب بولدىلەر.
ئاندىن ھەمرا ئۇيقۇدىن ئويغاندى، باقسەلەر كۆرگەن چۈشى ئىكەن.
ھەمرا ئاھ تارتىپ ھۆرلىقاننىڭ ئىشىقىدا زار - زار يىغلاپ بۇ بېيىتنى
ئوقۇدى:

قادىر ئاللاھ ئۆلەر بولدۇم بۇ يەردە،
مەن نەيلەيىن مەندە مەكان بولماسە.
بۇ فەلەكدىن ماڭا كەلگەن قايغۇدە،
مەن نەيلەيىن مەندە مەكان بولماسە.

چۈشۈمدە كۆرۈندى بۇ نەچۈك جايدۇر،
چېھلىنەنلەر بەرگىنى ماڭا شەرابدۇر،
بۇ ھەسرەتدە مېنىڭ ھالىم خەرابدۇر،
قورقادۇرمەن بەختىم قارا بولماسە.

ۋەھكى كۆڭلۈم قايدا سەن يۈرەك كامدە،
ئۇيقۇلۇقىدا كۆرگەنى بولۇرمۇ ئوڭدە،
بۇ چۆللەردە ئۆلۈپ بولماي شەرمەندە،
بارالماسەن بەلكى ئىمكان بولماسە.

ھەمرا ئاخبارىپ يۈرۈر گۈل يۈزلۈك خانىن،
ئاخبارىپ باقارمەن دۇنيانىڭ بارىن،
گەۋھەرنىڭ ئۇچۇردى سەبىرى - قەزارىن،
قايدىن تاپاي بۇ چۆلدە مەكان بولماسە.

دەپ ھەمرا ئورنىدىن قوپۇپ قارالاسا، سەھەر ۋەقتى بولۇپدۇر. ھەۋادا تورغايلىرىنىڭ ئاۋازىنى ئىشتىپ ھۆرلىقانى يادلانپ يىغلادى، ئاندىن يولغا رەۋان بولدى. ئاتاسىنىڭ خىزمەتى ئۈچۈن قۇش ئىزدەپ چىققانى يادىدىن چىقىپ كېتىپتۇ. ھەمرا نەچچە پەرسەڭ يول يۈرۈپ، بىناگاھ يولدىن ئازىپ كەتتى. بارۇر يولىنى بىلەلمەي يىغلاپ تۇرۇپ ئەردى، بىر تورغاي كېلىپ باشدا سايىراپ تۇردى. ھەمرا نىڭ كۆڭلى بۇزۇلۇپ ئول تورغايغا قاراپ، خۇن جىگىرىدىن ئاھ تارتىپ نېمە دەيدۇ:

خۇدا بىزنى ياراتتى بۇ گۈلىستان ئىچىندە،
ئۈزۈم غۇربەتتە قالدىم، يۈرەكىم قان ئىچىندە.
نەچكە قىلىپ يۈرۈمەن بۇ بەيبان ئىچىندە،
مەن يارىمنى تاپالماي قالدىم ھەيران ئىچىندە.

مەھشەر كۈنى خۇدادۇر ئاشىقلارنىڭ گۇۋاسى،
ئاشىق بولسە ھەر كىشى بولماس ئانىڭ دەۋاسى،
مەجنۇن كەبى باشىمدا بۇ قۇشلارنىڭ ئۇۋاسى،
فەرھاد كەبى قالدىمەن ئاھۇ - فىغان ئىچىندە.

ھەۋادىكى بوز تورغاي سايىرىماساڭ نېم بولغاي،
غېرىب بولغان جانىمنى قىيناماساڭ نېم بولغاي،
سۆزلەگەلى تىلىڭ يوق، يول كۆرسەتسەڭ نېم بولغاي،
مۇنداغ قاتىغ ئازىقتىم بۇ چۆلىستان ئىچىندە.

ساقى، ئەجەل يېتىشكەچ قىلغىل ئەۋۋارە مېنى،
ئىبراھىمدەك تاشلاغىل ئىشقىڭدا نارغە مېنى،
نەسىمىدەك ئەيلەگىل بەلكى سەدپارە مېنى،
يەئقۇب ئوغلى يۈسۈفدەك قالدىم زىندان ئىچىندە.

ھەمرا ئوتغە تۇتاشتى، كۆيدۈرمەگىن يۈرەكىم،
بىۋەفا زالىملارغە يوقتۇر مېنىڭ كېرەكىم،

ھەمرا دەرىلەر خۇدادىن ئاخىرىدا تىلەكمە،
مەن يارىمنى كۆرمەيىن ئۆلسەم ئارمان ئىچىندە.

دەپ ھەمرا يىغلاپ تۇردى. ھۆزلىقا تورغاي سۈرىتىدە بولۇپ
كېلىپ ئىدى. ئول تورغاي يەرگە چۈشۈپ ھەمرا ئىككى ئالدىدا يورغىلاپ
بىر پەرسەك يول باشلاپ يۈردى. ئاندىن ئوڭ تەرەپكە ئۇچۇپ غايىب
بولدىلەر.

ئاڭغىچە تاڭ يورۇدى. ئاندىن ھەمرا قىرىق كۈن يول يۈردى.
بىر كۈنى باياندا كېتىپ بارۇر ئېرىدى، بىر ئېگىز قۇم دۆڭىگە
ئۇچرادى. ئول قۇمدىن ئۆتمەكنىڭ ئىلاجى بولمىدى. ئول كۈنى ھەۋا
ئىسسىق ئېرىدى. ھەمرا ئائىلاچ قۇمغە قەدەم قويدى، بىر مۇنچە يول
يۈرۈپ ئېرىدى، قۇمدىن سېرىلىپ تۆۋەنگە چۈشتى. بېلىغىچە يەرگە
ياتتى. ئانچۇنان زوق قىلدى، يەنە يېقىلدى. ئاخىر ئۆتەلمىدى.
كۆڭلىدە ئايدىكىم: «مېنىڭ ئەجىلىم ئۇشبۇ يەردە ئىكەن» دەپ ھالى
تەڭ بولۇپ خۇدايىتە ئالاغا سېغىنىپ بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

يەرۈ كۆكنى خەلق ئەتكەن بىرۈ بارىم،
ئەجەب سەۋدانى سالىدىڭ باشىمغە مېنىڭ.
سەن كەرمىسەن مەندە يوقتۇر ئىختىيار،
بىر پەرزاد كىردى تۈشۈمگە مېنىڭ.

ئۆزۈڭ قۇتقازمىساڭ مەن نە قىلۇرمەن،
قارىنىم ئاچىپ بۇ يەرلەردە قالۇرمەن،
ئاچ - گۈرىسەن بۇ چۆللەردە ئۆلۈرمەن،
قارغا - بۈركۈتلەر قونار باشىمغە مېنىڭ.

قادىر ئاللاھ مەقسۇدىمغە يەتكۈزسە،
ئوشۇل يارىم كېلىپ مېنى قۇتقازسە،
فەلەك بىزنى خەتەرلەردىن ئۆتكەزسە،
گۈل يۈزلۈك يارىم كەلسە قاشىمغە مېنىڭ.

يارىمنىڭ باغدىكى ئالما - نارىمدۇر،
يارىم مېنىڭ ئۈچۈن ئاھ تۇرارىمدۇر،
ئامان بولسا يەنە كۆرمەك بارىمدۇر،
ھۆرلىقا جان كۆڭلۈم خۇشى يارىمدۇر مېنىڭ.

ھەمراجان دەر، ئەمدى ئۆزۈڭ فەھىم ئەيلە،
ياردىن جۇدا بولدۇڭ ئەمدى ۋەھىم ئەيلە،
بىر ئاسىي قۇلمەن ئىگەم رەھىم ئەيلە،
كۆزۈمدىن ئاققان قانلىق ياشىمغە مېنىڭ.

دەپ يىغلاپ كۆزىنى ئاچىپ كۆردىكىم، ئەندەك شامال كېلىپ
سىنەسىگە تەگدى. ئاندىن بىر بۇلۇت پەيدا بولۇپ، بىر سائەت
سىم - سىم يامغۇر ياغدى. قومقاتىپ يول ئاچىلدى. ھەيرانىڭ ئالدىغە
غايىبىتىن بىر دەستۇرخان پەيدا بولدى. ئاچىپ باقسە ئىچىدە ئىككى
ئارپا ناننى بار ئىكەن. خۇداغە شۈكرى سەنالار قىلىپ، ناننى يەپ دۇئا
قىلدى. دەستۇرخان غايىب بولدى. ھەمراغە خوپ قۇۋۋەت ھاسىل
بولدى. ئاندىن ھەمرا بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

ئىلاھا، قادىرا، پەرۋەردىگارم،
مېنىڭدەك ئاسىي قۇلغە بولسە سەرۋەر.
جەمئىي شاھلارنىڭ شاھىدۇرسەن،
غەرب، مىسكىن يەتمەلەرگە ئەيلە رەھبەر.

يېتەر غەم دەشت ئىلە سەھرا بۇ يولدا،
ئىلاھا، يولنى سەن قىلغىل مۇنەۋۋەر.
مەگەر كۆڭلۈم مېنىڭ ۋەيران بولۇپدۇر،
... ھەم ۋەيرانلەر بولسۇن مۇزەممەر.

نە خۇشلۇق يوق ماڭا يوقتۇر نە راھەت،
ئۈمىدىم كۆپ ئېرۇر سۇلتانى ئەكبەر.

جەراھەتدۇر مېنىڭ ئەزالارمىدىن،
سالىپدۇر بىر پەرى باغرىمغە خەنجەر.

ئىنايەت ئەيلەسەڭ، سەن پادىشاھسەن،
سالۇرسەن سەن سەممىغە ئۇد - ئەنەبەر،
ئىلاھا، پادىشاھ قانداق خۇداسەن،
ئەتا ئەيلەپ ماڭا قىل ھەۋزەكەۋسەر.

ئىجابەت قىل دۇئايمىنى بىرۇ بار،
ئەگەرچە يەتمەگەي جانىمغە نەشتەر.
غەرب ھەمرا قۇلۇڭنى ئەيلەگىل شاد،
بىھەققى ھۆرمەتى ھەم بۇيى ھاجەر.
ئىلاھا، مەن ساڭا قىلدىم تەۋەككەل،
بۇ دۇنيا ئاخىرەتلىك ھاجەتتىم بەر.

ئەلقىسسە، ھەمرا زار - زار يىغلاپ كۆزىنى ئاچتى ۋە يەنە قوپۇپ
قۇمغە قەدەم قويدى. خوپ يول يۈرۈپ قۇمنىڭ ئۈزەسىگە چىقىپ
ئىدى، شامال كېلىپ ھەمرا ئالدىنى توسۇپ:
— ئەي ھەمرا، نە يەرگە بارۇرسەن؟ — دېدى. ھەمرا ئايدى:
— يارنىمنىڭ چەھار باغىغە بارۇرمەن. شامال ئايدى:
— سەندىن مەن ئىلگىرى بارۇرمەن، ھەمرا:
— سەن مەندىن ئىلگىرى بارساڭ مەندىن يارىمغە سالام
دېگىل، — دەپ بادى سەبادىن پەيام ئىبەرىپ نېمە دەيدۇ:

بادى سەبا فەيامىمنى، سۆزى شېرىن، لەبى شەكەر،
ھۆرلىقا يارىمغە يەتكۈز، غۇنچە خەندانىمغە يەتكۈز.

مېنىڭ ئەزى سەلامىمنى، مەرد بولۇپ قويغىل ئۈزۈڭنى،
كۆزى مەستانەگە يەتكۈز. غەم سارغارتۇر گۈل يۈزۈڭنى،
تەڭرىم ئۈچۈن بۇ سۆزۈمنى، بولاي مەن ئول شاھغە نەۋكەر،
تىنماي بارىپ يارغە يەتكۈز، داخىل ئولسام قانىم تۆكەر،

ھەمراجان دەرلەر ئاتىمىنى، مېنىڭ بۇ ئەرزى ھالىمنى،
ئاشكار ئەيلەسەم دادىمنى. كۆزى مەستانىمگە يەتكۈز.

دەپ بادى سەبادىن پەيام ئىبەردى.
ئەلقسىسە، ھەمرا بىر كەم قىرىق كۈن يول يۈرۈپ، بىر تاغنىڭ
داۋانىغە يەتتى. ئول تاغقە قەدەم قويدى.
بادى سەبا چەرخ ئۇرۇپ بىر سائەتتە شەھرى شەبىستانغە بارىپ،
ھۆرلىقانىڭ ئالدىغە كىرىپ:

— ئەي ھۆرلىقا، ھەمرا يارىڭىز كېلەدۇر، مەندىن سىزگە دۇئاىي
سەلام ئىبەردى، — دېدى.

ھۆرلىقا بۇ خەۋەرنى ئىشىتىپ، غەرب ھەمراھىنىڭ
ھەققىدە تەبەق - تەبەق ئالتۇنلارنى نىسار قىلدى. ئاندىن گۈلى رەئنا
ئاتلىق بىر پەرىزاتنى بۇيرۇپ:

— سەن بىر جانۋار سۈرەتمدە بولۇپ يارىم ھەمراى مۇندا ئالىپ
كەلگىل، — دېدى ۋە بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئاقىل بولساڭ بىلۈرسەن مېنىڭ ھالىمنى،
ئالتۇن - كۈمۈش بىرەيىن كەلتۈر يارىمنى،
ئەي گۈلى رەئنا ئالۇرسەن ئالتۇن ئۇزۇكنى،
تىللامۇ ھەم بېرەيىن كەلتۈر يارىمنى.

ھەر نە دېسەڭ بېرەيىن ئەي گۈلى رەئنا،
ئالتۇن تەخت بېرەيىن كەلتۈر يارىمنى.
ھۆرلىقاخان نە قىلسۇن ھەمرا بولماسا،
جاندىن جانان بېرەيىن كەلتۈر يارىمنى.

دەپ ھۆرلىقا گۈلى رەئنا پەرىنى ئىبەردى. ئۆزى پەرىلەر بىلە
شىكارغە كەتتى. گۈلى رەئنا پەرى ھۇد - ھۇد سۈرەتمدە بولۇپ كېتىپ
بارۇر ئېرىدى. كەبۇد ئاتلىق بىر دېۋە ئول گۈلى رەئناغە ئۈچ يىلدىن
بېرى ئاشىق ئىدى. ئول دېۋە يولدا ئۇچراپ ۋەقتىنى غەنىمەت بىلىپ،

بىر قۇش سۈرەتمە بولۇپ كېلىپ گۈلى رەئنا پەرىنى ئالىپ قاچتى. زۇلمات تەرەپكە ئالىپ باردى. ئول دېۋە مۇسۇلمان ئېرىدى، پەرىنى ئۆز نىكاھىغە ئالدى.

ئەلقسىسە، ھەمرا ئاخىرى ھېلىقى قۇمنىڭ تۆپىسىگە چىقىپ كۆردىكى، بىر سەبەزار مۇرغىزارلىقتا چەھار باغ كۆرۈندى. ھەمرا خۇدايىمىتاڭالاغا شۈكرى - سەنالار قىلىپ ئايدىكى:

شۈكرى لىللاھ چەھار باغ كۆرۈندى،
ھۆرلىقا يارىمنىڭ جايى كۆرۈندى،
يارىم ئۈچۈن مېنىڭ باغرىم يارىلدى،
شۈكرى لىللاھ چەھارباغ كۆرۈندى.

ھېچكىم يار دەردىدە مەندەك بولماسۇن،
ئىشقى ئوتىدا كۆيۈپ ۋەيران بولماسۇن،
دەردۇ ئالەم دەستىدىن ھەيران بولماسۇن،
شۈكرى لىللاھ چەھار باغ كۆرۈندى.

قارىسام كۆرۈندى بىر باغى ئەيۋان،
ئانى كۆرۈپ ئەيلەدىم مەن ئاھۇ ئەفغان،
ھۆرلىقا يارىم ئۈچۈن بولدى باغرىم قان،
شۈكرى لىللاھ چەھارباغ كۆرۈندى.

ئەلقسىسە، ھەمرا: «يارىم ھۆرلىقانىڭ چاھار باغى ئۇشۇبۇ بولغاي» دەپ قۇمدىن تۇشۇپ چاھارباغنىڭ ئالدىغا كېلىپ كۆردىلەركىم، ھەيوات! چاھار باغنىڭ ياغاچلىرى ئالتۇندىن - گۆھەردىن، چىراغلىرى لەئلى جەۋاھىراتلاردىن كۆز قويۇلغان، دەرۋازىلىرى ياقۇتتىن، بوسۇغىسى پولاتتىن، ئىشىكلىرى زۇمۇرەتتىن، قۇلۇپلىرى زەبەرچەتتىن، ئول باغنىڭ دەرەخلىرى ئىپار زەئفىراندىن ئىكەن. ھەمرا باغقا كىرىپ كۆردىكىم بىر ئالىي ئىمارەت، ئىمارەت ئالدىدىكى سۇپا ئۈزەسىدە بىر ئالتۇن تەخت، ئۇنىڭ يېنىدا

نەچچەند خىل تەئام، نازۇ نېمەتلەر تەييار قىلىغلىق تۇرۇر. ھەمرا ئول تاڭاملارغا قول ئۇزارتىپ ئېردى. غايىتىن بىر مۇشت كېلىپ بېشىغا تەگدى. مېۋىلەرگە قول ئۇزارتىپ ئىدى، يەنە بىر مۇشت تەگدى. سۇ ئىچكىلى كۆل لەبىگە بارسا، كۆلنىڭ سۈيى قاچتى. ھەمرا بىچارە يىغلاپ ئايتتىكى، «ۋا دەرىخ بۇ يەرلەر گۆش، ئاش يەيدىغان يەر ئەمەس ئىكەن ۋە بەلكى باشقا مۇشت يەيدىغان يەر ئىكەن» دەپ قاچىپ بىر يەرگە بارىپ ئولتۇرۇپ ئىدى، بىر غەۋغا ئاڭلادى. ھەمرا دەرىخ كۆل بويىدىكى بىر چىنارغا چىقىپ، ياپراقلىرىنىڭ ئاراسىغا كىرىپ ئولتۇردى. شول ساگەت يەنە بىر شەپە پەيدا بولدى. بىر مۇنچە كۆك كەبۇتەر پەيدا بولۇپ چاھار باغقا تولدى. بۇ كەبۇتەرلەر كۆلگە كىرىپ بىر چۆمۈپ ئېردى، ھەر قايسى بىردىن نازەتنى پەرزاد قىزغا ئايلاندى. ھۆرلىقا ئالتۇن تەختىدە، دېۋە سۇرۇخ كۈمۈش كۈرسىدا ئولتۇرۇپتۇ. باشقا پەرزادلار سەپ تۈزۈپ قاتار ئولتۇرۇپتۇ. ھەمرا «ئۆزۈمنى يارىمغە بىلىندۈرەي» دەپ، چىنار تۆپىسىدە تۇرۇپ ھۆرلىقاغا قاراپ نېمە دەيدۇ:

قادىر ئاللاھ قۇدرەتىڭدىن يارىم كۆرۈندى،
ئانىڭ شەمى جەمالىدىن كۆڭلۈم سۆيۈندى،
شۈكرى ئەلھەمدۇلىللاھ يارىم كۆرۈندى،
قۇربان بولۇپ ئۆرگۈلەيىن قارا كۆزۈڭدىن.

قارا كۆزلۈك شېرىن سۆزلۈك يارىمغە يەتتىم،
ھەقدىن ماڭا نەسىپ بولغان جانمغە يەتتىم،
رىيازەتلەر چېكىپ ھەم شول يارىمغە يەتتىم،
ئايلانايىن يارىم سېنىڭ نەرگەس كۆزۈڭدىن.

باغبان بولۇپ باغقا كىرىپ تەرسەم گۈلۈڭنى،
شەكەردىن تاتلىغدۇر ئىشتىسەم سۆزۈڭنى،
كۆزۈمگە سۈرمە قىلاي تاپسام ئىزىڭنى،
ھەمراھ قۇلۇڭ قۇربان بولسۇن قارا كۆزۈڭدىن.

دەپ ئىدى، ھۆرلىقا ھەيرانىڭ ئاۋازىنى ئىشتىپ نېمە دەيدۇ:

ئەي يارانلار، مۇسۇلمانلار، كۆرمىگەن جايلارنى كۆردۈم،
 ئۆلەر بولدۇم يار دەردىدىن، كۆيەر بولدۇم يار دەردىدىن.
 ھەجر ئوتىدا يانە - يانە،
 كۆيەر بولدۇم يار دەردىدىن. ئاتىم مېنىڭ ھۆرلىقادۇر،
 فانى دۇنيا بىۋەفادۇر،
 فانى دۇنيانى ئاخبارىدىم، كەچكەن كۈنۈم كۆپ جەفادۇر،
 مىسىرغا قىرىق كۈندە باردىم، ئۆلەر بولدۇم يار دەردىدىن.

دەپ ئىدى، «يارىمنىڭ مەندىن خەبەرى بار ئىكەن» دەپ،
 ھەيرانىڭ كۆڭلى تەسكىن تاپتى.
 ھۆرلىقا قارىغىدەك بولسا، سۇنىڭ تېگىدە بىر ئادەمزادنىڭ
 سايىسى كۆرۈنۈر. دەرھال كۆلگە پەرىلەرنى چۈشۈرۈپ، ئىزدەپ
 تاپالمىدى. يانىپ چىقتى، يانە سۇ سۈزۈلدى، ئول سايە كۆرۈندى.
 ھۆرلىقا ئايدى:

— ئەي دېۋە سۇرۇخ، مېنىڭ يارىم كەلگەنگە ئوخشايدۇ، ئىستەپ
 باقىڭلار!

پەرىزادىلار چاھار باغنى ئانچۇنان ئىستەپ تاپالمادى. ئاندا ھۆرلىقا
 پەرىزادىلارغا:

— يارىم ھەمراغە دەخلى قىلماسلىققا قەسەمىياد قىلىپ
 بېرىڭلار، — دېدى. دېۋىلەر، پەرىزادىلار قەسەم قىلىپ بەردىلەر.
 ئاندىن ھۆرلىقا:

— ئەي يار مەھبۇب، ئۆزۈڭنى ئاشكارە قىلغىل، — دېدى،
 پەرىزادىلار چىنار تۈۋىگە كېلىپ ئۈستۈن باقىسalar ھەمرا كۆرۈندى.
 ھۆرلىقاغا پەرىزادىلار:

— چىنار تۈپىسىدە بىر ئادەمزاد تۇرادۇر، — دېدى. ھۆرلىقا
 ئالتۇن تەختىدىن يەرگە چۈشۈپ، چىنار تۈۋىگە كېلىپ ھەيرانى كۆردى

ۋە قەھقەھ بىرلە بىر كۈلۈپ ئىشقى دەردىدىن ھەمراغە قاراپ نېمە دەيدۇ:

ئەدەمزاڭ ئەزىزى، شاھلارنىڭ شاھى،
ئەسىرنىڭ بولايىن قايدىن كېلۈرسەن؟
پەرىزاد ئەھلىنىڭ جانى راھەتى،
قۇرباننىڭ بولايىن قايدىن كېلۈرسەن؟

ئاۋازنىڭ ئىشتىپ كەلدىم غايىبانە،
سېنىڭ ئىشقىڭ مېنى قىلدى دىۋانە،
ئۆرگۈلەيىن قارا كۆزۈڭ مەستانە،
قۇرباننىڭ بولايىن قايدىن كېلۈرسەن؟

نەيلەيىن قالدىم سېنىڭ ئاھ - ۋاھىڭغە،
سېنى ئىستەپ نەچە باردىم جايىڭغە،
جانىم پايانداز بولسۇن خاكى پايىڭغە،
ئەسىرنىڭ بولايىن قايدىن كېلۈرسەن؟

ھۆرلىقا دەرلەر: كۆڭۈلنىڭ مۇھتاجى،
قارا كۆزۈم ئالۇر كۆپ ئەلدىن باجى،
ئۆمرۈمنىڭ خۇشگاھى، باشمىنىڭ تاجى،
ئەسىرنىڭ بولايىن قايدىن كېلۈرسەن؟

دەپ ئېردى، ھەمرا ھۆرلىقاغە باقىپ تۇرۇپ نېمە دەيدۇ:

مېنى سورىساڭ مىسىر ئېلىدىن بولۇرمەن،
بىر يار ئۇچۇن سىنەلەرىم داغلارمەن،
ئاتمىنى سورىساڭ، ئاتىم ھەمرا مەن،
سېنى ئىزدەپ بۇ چۆللەرگە كېلىپمەن.

ئاتام خۇسرەۋ مىسىر يۇرتىدىن بولۇرمەن،
شاھ خۇسرەۋنىڭ ئوغلى، ئاتىم ھەمىرا مەن،
ھۆرلىقاخان مەھبۇبۇمنى ئىستەرمەن،
ئانى ئىزدەپ بۇ مەكانغە كېلىپمەن.

چىن ئاشىقلار دەرىغ ئەتمەس ئۆلۈمدىن،
پەرۋايم يوق باشىم كەتسە تەنىمدىن،
مەي ئىچتىممەن توشۇمدە سېنىڭ قولۇڭدىن،
سېنى ئىزدەپ بۇ مەكانغە كېلىپمەن.

مىسىردىن كېلۇرمەن چىراي سارغارتىپ،
قىرىق كۈن بولدى بۇ چۆلىستان ئاخبارىپ،
ئۈچ ئاي بولدى يېتەلمەدىم چۆل كېزىپ،
سېنى ئىزدەپ بۇ مەكانغە كېلىپمەن.

دەپ ئاھ تارتىپ يەنە نېمە دەيدۇ:

باشتا تەڭرىم نە ئۈچۈن جانىم ئالمادى،
ئەجەل يېتىپ شۇم پەيمانەم تولمادى،
يارنى كۆرمەك بەسى مۈشكىل ئىش بولدى،
بەش يۈز يىللىق يول بولسا مەكانىڭ سېنىڭ.

رىيازەت تارتىبان سېنى ئىزلەدىم،
سېنىڭ ئۈچۈن ئۆز يۇرتۇمدىن ئايرىلدىم.
يارنى تاپىپ مەقسەدىمگە يەتمەدىم،
بەش يۈز يىللىق يول بولسا مەكانىڭ سېنىڭ.

تەقدىر ماڭا ئەزەلدە شۇنداق بولمىسا،
نەچكۈ قىلاي مۈشكىل ئاسان بولمىسا،

بارىپ كەلمەككە يەنە ئۆمرۈم بولمىسا،
بەش يۈز يىللىق يول بولسا مەكاننىڭ سېنىڭ.

دەپ ھەمرا بىسىيار يىغلادى، ھۆرلىقانىڭ ئۇنىڭغا رەھىمىسى
كېلىپ:

— ئەي ھەمرا، كۆڭلۈڭنى بۇزماغىل، مەن پەرىزاددۇرمەن، مەن
نە يەردە بولسام جاي مەنزىلىم شول يەردە ھازىردۇر، — دەپ ھەمراڭنىڭ
كۆڭلىگە تەسەللى خاتىر بېرىپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

پەرىزادنىڭ ئۆزىگە مەكان ھازىردۇر،
ھەر يەردە ھازىردۇر مەكانىم مېنىڭ.
مېنى سورىساڭ شاھرۇخ شاھنىڭ قىزىمەن،
ئىرەم باغدا بولۇر مەكانىم مېنىڭ.

تۇرار جايىم كۈھىقاپ، شۇندا يۈرۈرمەن،
كۆڭلۈم نەنى خالىسا شۇندا بارۇرمەن،
بىر سائەتتە خالىسام مەكان قىلۇرمەن،
ھەر يەردە ھازىردۇر مەكانىم مېنىڭ.

ئەلقىسىسە، پەرىزادلار ھەمراغا قاراپ زوق قىلىشتى، ئاندا ھۆرلىقا
پەرىزادلارنىڭ كۆڭلىگە تەسەللى خاتىر بەرمەك ئۈچۈن:
— ئەي ھەمرا، بۇ پەرىلەرنىڭ قايسىنى كۆڭلۈڭ خالىسا شۇنىڭ
بىلەن سۆھبەت قىلغىل، — دېدى، ئاندا ھەمرا ھۆرلىقاغا بېقىپ بۇ
بېيىتنى ئوقۇدى:

مېنىڭ كۆڭلۈم ئولدۇر ساڭا قۇل بولسام،
سېنىڭ سۆزۈڭ نەدۇر، نە خەيالىدا سەن.

يول يۈرسەڭ ئاياغىڭدا خاكپا بولسام،
سېنىڭ سۆزۈڭ نەدۇر، نە خەيالدا سەن.

ئۇزاق يولدىن كەلدىم ساڭا يۈزلەنمىپ،
ئاشىق بولۇپ جەمالىڭغا ساغىنىپ،
مېنىڭ سۆزۈم ياتسام بېلىڭ ياستانىپ،
سېنىڭ سۆزۈڭ نەدۇر، نە خەيالدا سەن.

چىن ئاشىقىمەن ھەزەر ئەتمەم ئۆلۈمدىن،
باشىم كەتسە ياناسمەن ھەرگىز يولۇمدىن،
مېنىڭ سۆزۈم قۇچاغلاپ ياتسام بېلىڭدىن،
سېنىڭ سۆزۈڭ نەدۇر نە خەيالدا سەن.

مەقسۇدۇمدۇر بىر ئۆيگە كىرسەك بوستانە،
يارىم سېنىڭ دەردىڭدە بولدۇم مەستانە،
سېنىڭ ئېشىقىڭ قىلدى مېنى دىۋانە،
سېنىڭ سۆزۈڭ نەدۇر، نە خەيالدا سەن.

مەن كەلدىم يىراقتىن جاڭگال ئاختارىپ،
سېنىڭ ئۈچۈن جانىم چىقار ياستانىپ،
يول يۈرسەڭ ئاياغىدا خاك - خەسلەنمىپ،
سېنىڭ سۆزۈڭ نەدۇر، نە خەيالدا سەن.

چىن ئاشىقىنى مەھرۇم قىلما مېھرىڭدىن،
قۇلۇڭمەنكى كېتەرەمەن ھەر كۈن رەڭگىمدىن،
ئارزۇيۇم شول قۇچاغلىسام بېلىڭدىن،
سېنىڭ سۆزۈڭ نەدۇر، نە خەيالدا سەن.

ھەمرا دەرلەر نە ئىش كۆردۈم ئىرادە،
ئاشىقلارنى رەقىب قويماستىن ئارادە،
مېنىڭ كۆڭلۈم يەتسەم مەقسۇد - مۇرادە،
سېنىڭ كۆڭلۈڭ نەدۇر، نە خەيالىدا سەن.

بۇنى ئىشتىكەن پەرىلەر غۇلغۇلە قىلىشىپ:
— بىزنىڭ پادىشاھ بىۋەفا ئادەمزاڭدا كۆڭۈل بېرىپدۇر، — دەپ
ئاچچىقى كەلدى. ھۆرلىقا بۇنى ئىشتىپ:
— ئەي ھەمرا، پەرىزادىلار تولا غۇلغۇلە قىلادۇر. مەن باشتىن
كۆك گۈمبەز ئىچىدە نىكاھ قىلغاندىن ئىپتىدا قىلىپ سوراي. سىز
بىردىن - بىردىن جەۋاب بېرىڭ. پەرىزادىلارنىڭ كۆڭلى تىنسۇن، —
دەپ ھۆرلىقا ھەمرادىن سوئال سورىغانلارنى، ھەمراڭنىڭ جەۋاب
بەرگەنلىرى. ھۆرلىقا:

تۇتۇپ دەستۇ، رۇمانىمدىن،	ھەيىبەتى ئالەمگە تولغان،
ئالىپ بارغان گۈلزارىمدىن،	ئۇلار ئۆزى كىملىرى ئىدى؟
ئۇلۇغ بابامنىڭ ئالدىدىن،	ھەمرا:
ئۇلار ئۆزى كىملىرى ئىدى؟	ھەممىدىن ئۈستۈن ئولتۇرغان،
ھەمرا:	قامەتلىرى بەلەند تۇرغان،
تۇتۇپ دەستۇ رۇمانىڭدىن،	ھەيىبەتى ئالەمگە تولغان،
ئالىپ بارغان گۈلزارىڭدىن،	ئۇلۇغ ئادەم ئاتام ئىدى.
ئۇلۇغ بابامنىڭ ئالدىدىن،	ھۆرلىقا:
خىزىر ئىلياس پىرىم ئىدى.	ئالتۇن تەختتە ئولتۇرغان،
ھۆرلىقا:	يارانلىرى بىلەن تۇرغان،
ھەممىدىن ئۈستۈن ئولتۇرغان،	زىكرى ئاللاغە مەشغۇل بولغان،
قامەتلىرى بەلەند تۇرغان،	ئۇلار ئۆزى كىملىرى ئىدى؟

يارانلارى بىلەن تۇرغان،
ئۇۋەيس قىران پىرىم ئەردى.
ھۆرلىقا:

كىتابىنى قولغا ئالغان،
مېنى ساڭا نىكاھ قىلغان،
ئۇزۇن بويلىق، قارا ساقال،
ئۇلار ئۆزى كىملەر ئەردى؟
ھەمرا:

كىتابىنى قولغا ئالغان،
سېنى ماڭا نىكاھ قىلغان،
ئۇزۇن بويلىق، قارا ساقال،
ئول ھەزرىتى ئۈمەر ئەردى.
ھۆرلىقا:

تەخت ئۈستىدە ئولتۇرغان،
يانغىل دەبان ئەمر قىلغان،
مەينى تۇتغىل دەپ بۇيرۇغان،
ئۇلار ئۆزى كىملەر ئەردى؟
ھەمرا:

تەخت ئۈستىدە ئولتۇرغان،
يانغىل دەبان ئەمر قىلغان،
مەي تۇتغىل دەبان بۇيرۇغان،
پەيغەمبىرىم رەسۇل ئەردى.

ھەمرا:

ئالتۇن تەختتە ئولتۇرغان،
يارانلىرى بىلەن تۇرغان،

زىكرى ئاللاغە مەشغۇل بولغان،
پەيغەمبىرىم رەسۇل ئەردى.
ھۆرلىقا:

بېھىشتىن مەينى كەلتۈرگەن،
رەسۇلۇمغا قول باغلىغان،
ماڭا - ساڭا ۋەكىل يولغان،
ئۇلار ئۆزى كىملەر ئەردى.

ھەمرا:

بېھىشتىن مەي ئالىپ كەلگەن،
رەسۇلۇمغا قول باغلىغان،
ماڭا - ساڭا ۋەكىل بولغان،
شىرى خۇدا ئەلى ئەردى،

ھۆرلىقا:

يېشىل دەستار باشىدا تۇرغان،
يېشىل ئاسا قولىدا تۇتقان،
يارانلارى بىلەن تۇرغان،

ئۇلار ئۆزى كىملەر ئەردى؟

ھەمرا:

يېشىل دەستار باشىدا تۇرغان،
يېشىل ئاسا قولىدا تۇتقان،

پەرىزادىلار مۇنى ئىشتىپ:

— بىزنىڭ غۇلغۇلە قىلىشقانىمىز بىكار ئىكەن. پادىشاھىمىز
ھۆرلىقانى ئادەمزاغە خۇدايىتائالانىڭ پەرمىنى بىرلە، ھەزرىتى

رەسۇلىللاھ باشلىغ جەمئىي سەھابەلەر ھەزرىتى سۇلتان ئۇۋەيس قىران پادشاھىمنىڭ گۈمبەزلىرىدە نىكاھ قىلغان ئىكەن، — دېيىشتى، غۇلغۇلىسى پەست بولدى، ئاندىن كېيىن ھۆرلىقا چىنار تۇۋىگە كېلىپ ھەمراھى ئۆز شەھىرىگە تەكلىپ قىلدى، ھەمرا چىناردىن چۈشۈپ ھۆرلىقانىڭ تەختىگە چىقىپ ئولتۇردى. ئۇلار بىر - بىرىگە سۆز قىلىشماي، ناز - كەرەشمىلەر بىلەن ئولتۇرۇشتى. ھۆرلىقا ئىچىدە: «مەن قىز بالا بولسام، ئاڭا سۆز ئايتۇرمەنمۇ» دەر ئىدى. ھەمرا بولسا: «مەن مۇساپىر بولسام، مەن نېمە دەرەمەن» دەر ئېردى. ئاخىر ھۆرلىقا كۆڭۈل زەۋقىدىن ھەمراغا قاراپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

بۇ كېچە بولۇرسەن مېنىڭ مېھمانىم،
بېرى كەلگىل ھەمراھىم، دەۋران سېنىڭدۇر،
سېنى دەپ كەلدىمەن گۈلزار باغىمدىن،
بېرى كەلگىل ھەمراھىم، دەۋران سېنىڭدۇر.

سېنى دەپ كەلدىم چەھار باغىمدىن،
خەبەر ئالغىل مېنىڭ ئاھۇ زارىمدىن،
تەسەددۇق بولايىن شېرىن جانىڭدىن،
سۆيە كۆر، ھەمراھىم، دەۋران سېنىڭدۇر.

شافتالۇ ئۈزگىل سەن شېرىن لەبىمدىن،
ئەسەل ئالغايىسەن مېنىڭ بۇلبۇل تىلىمدىن،
ئەلغەدەك قامەتتىم، نازۇك بېلىمدىن،
قۇچاغلا، ھەمراھىم، دەۋران سېنىڭدۇر.

باغبان بولۇپ ئۈزگىل مېنىڭ گۈلۈمدىن،
ئۆرگۈلەيىن يارىم ئالتۇن باشىڭدىن،
سېنىم ئۆزۈرە تۇرغان قوش ئانارمىدىن،
تۇتۇپ كۆر، ھەمراھىم، دەۋران سېنىڭدۇر.

ئەمدى بىلىدىم فانى دۇنيا پەندىنى،
يارىم كۆرگىل شېرىن لەبىم قەندىنى،
كۆكسۈمدەكى ئالتۇن تۈگمەم بەندىنى،
پەشىپ كۆرگىل، ھەمراھىم، دەۋران سېنىڭدۇر.

ھۆرلىقا ئايتادۇر: كۆرگىل ئارادە،
تىلەي يارىم بولسۇن ئۆمرۈڭ زىيادە،
بۇ كېچە مېنىڭ بىلەن مەقسۇد - مۇرادە،
يېتىپ كۆر، ھەمراھىم، دەۋران سېنىڭدۇر.

ئەلقسىسە، ھەمرا ھۆرلىقانىڭ چەھار باغىدا ئەيش - ئىشرەتكە
مەشغۇل بولدىلەر. پەرىزادىلار نەغمىنى ئوتتۇز ئىككى سەداغا
كەلتۈردىلەر.

ھەمرا بىر كېچەسى ئۇيقۇلاپ ياتىپ بىر ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ
ئاھ - زار چېكىپ ئەردى، ھۆرلىقا كۆڭلىدە: «بۇ ئادەمزاد ۋەفا
قىلۇرمىكىن دېسەم ۋەفا قىلمىغۇدەك» دەپ:
— ئەي ھەمرا، مېسىردا مەندىن بۆلەك يارىڭ بارغا ئوخشايدۇ.
شول يار مەھبۇبۇڭ يادىڭغە كېلىپ ئاھۇزار چەكتىڭ، — دەپ
ھەمرادىن سوئال سوراپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ھۆرلىقا:

باشىڭدىن ئۆرگۈلەي، ئەي ھەمرا جانىم،
سەن نە ئۈچۈن ئاھۇ ئەفغان ئەپتەرسەن؟
سۆزۈڭ ئىشتىمەگۈنچە يوقتۇر قەرارىم،
سەن نە ئۈچۈن ئاھۇ - ئەفغان ئەپتەرسەن؟
ھەمرا:

چىن ئاشىقمەن ھەزەر ئەتمەم ئۆلۈمدىن،
پەرۋايىم يوق سەندىن ئۆزگە يارىمدىن،

جۇدا توشۇپ ئايرىلىدىم ۋەتەنمىدىن،
ئانىڭ ئۈچۈن ئاھۇ - ئەفغان ئېتەرمەن.
ھۆرلىقا:

باغبانسەن، مۇندا ئانار باغنىڭ بار،
باغنىڭ ئىچىرە ئالما - ئانارلارنىڭ بار،
مىسىر شەھرىنىدە مەندىن ئۆزگە يارىڭ بار،
سەن نە ئۈچۈن ئاھۇ - ئەفغان ئېتەرسەن.
ھەمرا:

سوئال قىلىدىڭ، گۈزەل يارىم، مېنىڭدىن،
جۇدا بولدۇم ئاتا - ئانام، سىڭلىمدىن،
قورقۇنچۇم يوق سەندىن ئۆزگە يارىمدىن،
ئانىڭ ئۈچۈن ئاھۇ - ئەفغان ئېتەرمەن.
ھۆرلىقا:

مەندىن ئۆزگە يار تۇتۇپسەن، ھەمراھىم،
ئوتغە سالغان ئوخشە مېنىڭ بۇ جانىم،
يادىڭدا يىغلايمەن ھەردەم، ھەمراھىم،
سەن نە ئۈچۈن ئاھۇ - ئەفغان ئېتەرسەن؟

باغ ئىچىنىدە بۇلبۇل سايرار گۈلۈڭ بار،
باشىم ئۆزرە ئالتۇن - گۆھەر تاجىم بار،
مەندىن ئۆزگە خوپ چىرايلىق يارىڭ بار،
سەن نە ئۈچۈن ئاھۇ - ئەفغان ئېتەرسەن؟
ھەمرا:

ئاتام تۇشىدە ئاشىق بولدى بۇلبۇلغە،
ئۈچ قارىنداش ئىستەپ كىردۈك ئۈچ يولغە،
ئۈچ ئاي بولدى يېتەلمىدۈك مەنزىلگە،
ئانىڭ ئۈچۈن ئاھۇ - ئەفغان ئېتەرمەن.
ھۆرلىقا:

پەرىدۇرمەن ھەر يەردە ھازىردۇرمەن،
ھەر نە ئىشىڭ بولسا رەۋا قىلۇرمەن،

يارىڭ بار دەپ سەندىن گۇمان قىلۇرمەن،
سەن نە ئۇچۇن ئاھۇ - ئەفغان ئېتەرسەن؟
ھەمرا:

پادىشاھ خۇسرەۋ ئاتام كىردى تۈشۈمگە،
مېھرىبانىم ئاتام كىردى تۈشۈمگە،
گۈلجەمىلە سىڭلىم كىردى تۈشۈمگە،
ئانىڭ ئۇچۇن ئاھۇ - ئەفغان ئېتەرمەن.

ئەلقىسسە، ھۆرلىقا ئاندىن:

— ئەي ھەمرا، سەن ئاتا خىزمەتى ئۇچۇن بۇلبۇلگويا قۇشنى
ئىستەپ كېلىپسەن. تەقدىر ئىلاھى بىرلە ماڭا ۋاسىل بولدۇڭ.
مەقسىتىڭنى كەلگەن زەمان ئىزھار قىلمادىڭ. ھالا ھەم تاپىلۇر. ئاتام
شاھرۇ شاھ ئۇچ ئىقىلمىغا پادىشاھ ئەردى. ئاتام ۋەفات بولغاندىن
كېيىن، بىر يېرىم ئىقىلىم كۇھىناق بىلەن بۇلبۇلگويا قۇش، ئىگىچىم
ھۆر زەئىفىرانغا مىراس قالغان ئىدى. بىر يېرىم ئىقىلىم كۇھىناق
بىلەن بۇلبۇل زەررىن ماڭا مىراس قالغان ئىدى. ئول ھۆر زەئىفىران
شەھرى قۇلۇزۇمىغا پادىشاھدۇر. مەن شەھرى شەبىستانغە
پادىشاھدۇرمەن. بۇلبۇل زەررىننىڭ بۇلبۇلگويادەك يۈزىڭ ھەسسە
خىسلىتى باردۇر. ئاتاڭنىڭ قەستى بۇلبۇلگويادا ئىكەن. ھالا بۇ
كۈنلەردە قۇلۇزۇم خەلقى قىرىق كېچە - كۈندۈز ئۇيقۇلايدۇ. قاشىغا
بارىپ ھەر قانچە پەرياد قىلسا ھەم ئەسلا تۇيمايدۇ. ئەي ھەمرا، كىشى
قوشسام ئالىپ كېلۇرسەنمۇ؟ — دېدى. ھەمرا:

— خوپ بولغاي، — دېدى. ئاندىن ھۆرلىقا جەمئىي
دەۋە - پەرىلەرنى يىغدى ۋە ئۇلارغا:

— ئەي دەۋە - پەرىلەر، شەھرى قۇلۇزۇمدىن بۇلبۇلگويانى
قايسىڭىز تېز ئالىپ كېلۇرسىز؟ — دەپ سورىدى. دەۋە - پەرىلەر:
— ئەمىر قىلساڭىز ئەتىگەندىن كەچكىچە ئالىپ كېلۇرمىز،
دېدى. ھۆرلىقا:

— ئەتىگەندىن كېچەگىچە ھەمرا يارىمدىن ئايرىلۇرغە تاقەتم يوقتۇر، — دېدى، شۇندا دىۋە سۇرۇخ:

— سىز «ئەلھەمدۇ» نى باشلاڭ، «ۋەلەززالىن» غە يەتكۈنچە ئالىپ كېلۈرمەن، — دېدى. ھۆرلىقا:

— ھەمرا ئالتۇن تەخت ئۈستىدە كۆتۈرۈپ باشىڭغا قويۇپ، دەريايى شامال، دەريايى ئاتەش، دەريايى سىماپ — بارچە خەتەرلەردىن ئۆتكۈزۈپ شەھرى قۇلۇمغا ئالىپ بارىپ، ھەر نە پەرمان قىلسا قەبۇل قىلغىل. يارىم ھەمرا ئۆزى ھۆر زەئىفىراننىڭ ئورداسىغا كىرىپ بۇلبۇلگويا قۇشنى ئۆزى ئالىپ چىقسۇن، — دېدى. ئۇ يەنە:

— دىۋە - پەرىلەر ھەمراغا زەرەر يەتكۈزمەسۇن، سەھەت - سەلامەت قاشىمغا ئالىپ كەلگىل، — دەپ دىۋە سۇرۇخنى ھەمراغا قوشۇپ يولغا سالدى. دىۋە سۇرۇخ ھەمرا ئىبىرىنچى ئاسمانغا ئالىپ چىقىپ بارچە دەريالاردىن ئۆتكۈزۈپ، شەھرى قۇلۇمغا — ھۆر زەئىفىراننىڭ ئورداسىغا ئالىپ باردى. دىۋە سۇرۇخ ھەمرا ئىبىرىنچى ئالىپ يەرگە قويدى، ھەمرا:

— ئەي دىۋە سۇرۇخ، مەن چىققۇنچە شۇبۇ يەردە تۇرغىل، — دېدى ۋە ئۆزى يالغۇز كىرىپ كەتتى. ئۇ توققۇز دەۋازىدىن ئۆتۈپ ئوردادا كىرسەلەر بۇلبۇلگويا قۇش ئالتۇن قەپەسىدە ھەزار داستان يەڭلىخ سايىراپ، خۇش ئاۋاز بىلەن ھۆر زەئىفىراننىڭ باشىدا ئاسىغلىق تۇرغان، ھۆر زەئىفىران بولسا ئالتۇن تەختتە ئۇيقۇلاپ ياتقانكەن. ئۇيقۇلاغان پەرىلەرنى بىر - بىرىنىڭ قۇچاغىدىن تارتىپ ئالىپ ئۆلتۈرسەلەر ھەم ئەسلا تۇيمايدىكەن. ھەمرا ئاستا بارىپ بۇلبۇلگويا قۇشنى ئالتۇن قەپەس بىلەن ئالىپ چىقىپ، سەككىزىنچى دەۋازىدىن ئۆتۈپ، توققۇزىنچى دەۋازىغا يەتكەندە ھەمرا ئۆزىگە: «ئاتام شاھ خۇسرەۋ بۇ قۇش ئۈچۈن بىزنى مۇنچە جاپالارغا سالدى. بۇ قۇشتا نېمە خىسەت بار ئىكەن، بىر كۆرەي» دەپ ئويلاپ قەپەسنىڭ ئاغزىنى ئاچقان زامان ئول قۇش:

— ھەيھات! ئادەمزدانىڭ قەدەمى يەتتى! — دەپ بىر سايىراپ ئىدى، ئۇنى مەغرىبىدىن مەشرىققە ئىشىتىلدى. ئاغزىدىن زەڭگەرلىك گۈللەر ئاچىلدى. جەمئىي دىۋە - پەرىلەر ئويغىنىپ كەتتى. ھۆر

زەئىفىران دەرھال قاراسالار بۇلبۇلگوييا ياندىدا يوق، ئۇ پەرىلەرگە:
— تۇتۇڭلار بۇ ئادەمزاد ئوغرىنى! — دەپ بۇيرۇدى. پەرىلەر
ھەمرانى تۇتۇپ ھۆر زەئىفىراننىڭ قاشىغە ئالىپ كىردى.

ھۆر زەئىفىران دەرغەزەپ بولۇپ: —
— بۇ ئادەمزاد ئوغرىنى بىرىنچى ئاسمانغا ئالىپ چىقىپ يەرگە
تاشلاڭلار. يەرگە تۇشۇپ بولغۇنچە گۆشتى پۈستىدىن ئايرىلسۇن.
ئۈستىخانلىرى تېرىقتەك ساچىلىپ كەتسۇن، — دەپ پەرمان قىلدى.
پەرىلەر ھەمرانى چاڭگاللىغان يېتى بىرىنچى ئاسمانغە ئالىپ چىقىپ
كەتتىلەر. ئاڭغىچە دۈۋە سۇرۇخ بارىپ ھۆرلىقاغە خەبەر قىلدىكىم:
— يارىڭىز ھەمرانى ئىگىچىڭىز ھۆر زەئىفىران تۇتۇپ بىرىنچى
ئاسماندىن تاشلاشنى بۇيرۇدى. پەرىلەر ئانى بىرىنچى ئاسمانغا ئالىپ
چىقىپ كەتتى. مەن سىزگە خەبەر قىلغالى كەلدىم، — دېدى.
ھۆرلىقا بىر ئاھ تارتىپ قولىغا بىر چاڭگال تۇپراق ئالىپ ئىسمى
ئەزەمنى ئوقۇپ، دەم قىلىپ ئاسمانغا قاراتىپ ساچتى. بىردەمدە
پەرىلەر ھازىر بولىدىلەر. ھۆرلىقا:

— ئەي پەرىلەر، ھەمرانى ئىگىچىم ھۆر زەئىفىران بىرىنچى
ئاسماندىن تاشلىماقچى بوپتۇ. يۈرۈڭلەر تۇتۇپ ئالايلى، — دېدى.
ئۇلار كۆز يۇمۇپ ئاچقۇنچە شەھرى قۇلۇمغا يەتتى.
ھەمرا ئاسماندىن يەرگە چۈشكۈنچە خۇدايىتاڭالاغا يىغلاپ مۇناجات
قىلىپ:

— ئەي بارا خۇدايا، ئەجىلىم توشقان بولسا جان ئامانەتنى
ئالغىل، — دەپ، بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

يوقدىن بىزنى بار ئەيلىگەن بىرۇ بار،
بۈگۈن ماڭا رەھىم ئەتا كۈنۈڭدۇر.
سەندىن ئۆزگە يوقدۇر ماڭا مەدەدكار،
بۇ كۈن ماڭا رەھىم ئەتا كۈنۈڭدۇر.

باچەمىزنىڭ ئاتاسىدۇر ئادەم سەفى،
ئىبراھىم، ئىسمائىل، يا نۇھى نەبى،

ئاندىن پەيدا بولدىلا يۈز مىڭ ۋەلى،
بۇ كۈن ماڭا رەھىم ئەتا كۈنۈڭدۇر.

قۇدرەتنىڭ كۆپدۇر ھەم ياراتقان سۇبھان،
مېنى بۇ دۇنيادا قىلما سەرگەردان،
ئىنسۇ جىنغا پادىشاھ بولغان سۈلەيمان،
بۇ كۈن ماڭا رەھىم ئەتا كۈنۈڭدۇر.

تەۋراتنى ئوقۇغان ھەزرىتى مۇسا،
ئىنجىلنى ئوقۇغان ھەزرىتى ئەيسا،
زەبۇرنى ئەيلەدىڭ داۋۇدغە ئەتا،
بۇ كۈن ماڭا رەھىم ئەتا كۈنۈڭدۇر.

ئاشىقلارنىڭ پىرى يۈسۈف - زىلەيخا،
مەزلۇملارنىڭ پىرى فاتىمە - زۆھرە،
ئائىشە سىدىق ھەم خەلىپە كۇبرا،
بۇ كۈن ماڭا رەھىم ئەتا كۈنۈڭدۇر.

ئىشقىدا كۆيدىلەر تاھىر ۋە زۆھرە،
لەيلى بىلەن مەجنۇن جان بەردى ئۇدا،
پەرھاد بىلە شېرىن، ۋامىقۇ ئۇزرا،
بۇ كۈن ماڭا رەھىم ئەتا كۈنۈڭدۇر.

دىۋە پەرىگە پادىشاھ بولغان سۈلەيمان،
ياراتتىڭ بىزلەرگە زەمىنۇ ئاسمان،
كۇفربلارنى قىزغان ئەلى شاھىمەردان،
بۇ كۈن ماڭا رەھىم ئەتا كۈنۈڭدۇر.

ھەزرىتى ئىلياسدۇر ئالەمدە ۋەلى،
غەۋسۇلئەزەم پىرىمدۇر ھەممىگە ۋەلى،

ھەيرانىڭ پىرىدۇر ھەزرىتى ئەلى،
بۇ كۈن ماڭا رەھىم ئەتا كۈنۈڭدۇر.

ھەمرا ئاسماندىن كەبۇتەر يەڭلىغ مۇئەللىق ئۇرۇپ تۈشۈپ كېلۈر
ئېردى. ھۆرلىقا پەرىزادىلار بىلە يېتىپ كېلىپ تۇتۇپ ئالدى ۋە ئاستا
يەرگە قويدى. ھۆرلىقا كۆردىكىم، ھەمرا بىھۇش بولۇپدۇر. جانى
بار-يوقلۇقىنى بىلگەلى بولمادى. ھۆرلىقا ئاھ تارتىپ، ھەيرانىڭ
باشىدىن پەرۋانە يەڭلىغ چۆرۈلۈپ، ھۆكۈما - تەبىبەرگە قاراپ
ئايتقانلارى:

ئەھلى تەبىب، بارچەڭزىلەر كېلىڭلار،
بۇ يارىمىغە شىفا ئەيلەڭ، جانلارىم.
ھەمراجانغا داۋا بارمۇ، يارانلار،
بۇ يارىمىغە شىفا ئەيلەڭ، جانلارىم.

قۇرئەندازلار قۇرئى سالىپ باقىڭلار،
مۇنەججىمىلەر كىتاب ئاچىپ باقىڭلار،
كۆرگەن - ئىشتىكەنلەر بولسا قىلىڭلار،
بۇ يارىمىغا شىفا ئەيلەڭ، جانلارىم.

يارىم ئۈچۈن جانىغە ئوتنى ياقىڭلار،
مېنىڭ جىگەر - باغرىمنى ئالىپ باقىڭلار،
يارىم ئۈچۈن باشىمىغە تۇپراق ساچىڭلار،
بۇ يارىمىغە شىفا ئەيلەڭ، جانلارىم.

ئاچقۇ بېرىڭ خەزىنەدار قولىغە،
ئىلماسۇنلار دۇنيا مالىن كۆزىغە،
قىرىق مىڭ خەزىنەم بار خۇدا يولىغە،
نېسار ئەيلەپ بېرەيسىن ئالىڭ، جانلارىم.

يەنە قىرىق مىڭ قۇلۇمنى ئازاد قىلايىن،
يارىم ئۈچۈن باغرىمنى بەريان ئەيلەيىن،
ياقام تۇتۇپ دادۇ فەرياد ئېتەيىن،
بۇ يارىمغا شىفا ئەيلەڭ، جانلارىم.

كېلىڭلار تەبىبلەر داۋا قىلىڭلار،
زەر شەھرىن بىزەيىن ئانى ئالىڭلار،
ئاپارىپ مېنى قۇل دەپ ساتىڭلار،
بۇ يارىمغا شىفا ئەيلەڭ، جانلارىم.

ھۆرلىقا دەر: مېنىڭ بەختىم قارادۇر،
يار دەردىدە مىسكىن كۆڭلۈم يارارۇر،
يارىم ئۈچۈن يۈرەك - باغرىم كۆپەدۇر،
بۇ يارىمغا شىفا ئەيلەڭ، جانلارىم.

ئەلقىسسە، ھۆكۈمالار كىتاب كۆرۈپ ئايتتىكى:

— ئەي ھۆرلىقاخان، قورقما سۇنلار، بىھۇش بولۇپدۇر، —
دەپ، ھەمراڭنى يۈزىگە گۈلاب سەپتى، ھەمرا سەسكەنىپ ھۇشىغە
كەلدى. ئاڭغىچە ھۆر زەئىفىران كېلىپ:

— ئەي ھۆرلىقا، سىز نېمە ئۈچۈن بىر ئادەمزادغە مۇنچە ئەۋۋارە
بولاسىز؟ ئادەمزاد دېگەن ھېچ ۋەقتىدە پەرىزادغە مۇۋاپىق
كەلمەس، — دەپ ئىدى، ھۆرلىقا ئايتتىكى:

— ئەي ئىگىچىم ھۆر زەئىفىران، بىھۈدە سۆزنى قىلماغىل.
مېنىڭ بۇ يارىم ئۈچۈن جانىم پىدادۇر. سەن نېمە خىيال
قىلۇرسەن؟ — دېدى. بۇ سۆزنى ئىشتىپ ھۆر زەئىفىران:

— ئەي ھۆرلىقا، يارىڭنى مۇنچە تەئرىق قىلۇرسەن. ئانداغ بولسا
يارىڭنىڭ يۈزىدىن نىقابىنى ئالغىل، مەن بىر كۆرەي، — دېدى.
ھۆرلىقا:

— ئەي ھۆر زەئىفىران، يازىمنى كۆرەدۇرغان بولساڭ

بۇلۇبۇلگويانى يارىم باشىدىن نىسار قىلغىل، — دەپ ئىدى، ھۆر زەئىفىران تاقەت قىلالماي بۇلۇبۇلگويانى ھەمرانىڭ باشىدىن نىسار قىلدى. ئاندىن ھۆرلىقا ھەمرانىڭ باشىدىن نىقابىنى ئالدى. ھەمرانىڭ جەمالىدىن بىرئىشقى ئوتى چىقىپ، ھۆر زەئىفىراننىڭ سىنەسىدە بەند بولدى. ھۆر زەئىفىران:

— ئاھ، شېرىن جانىم پىدا بولسۇن، جەمالىڭدىن ئۆرگۈلەي، — دەپ كەبۇتەر يەڭلىغ مۇئەللىق يېقىلىپ بېھۇش بولدى. بىر سائەتتىن كېيىن ھۇشىغە كېلىپ ئايدىكى:

— ئەي ھۆرلىقاخان، بۇ يارىڭغە مېنى شېرىك قىلغىل!
بۇنى ئاڭلاپ ھۆرلىقا:

— ئەي ئىگىچىم ھۆر زەئىفىران، مەن ھايات تۇرۇپ، بۇ يارىم ھەرگىز سىزگە رەۋا كەلمەس، — دېدى. ھۆر زەئىفىران:
— ئەي ھۆرلىقا، ئانداغ بولسا يارىڭنى بىر كېچە ماڭا بەرگىل. مەن چەھار باغىمغە ئالىپ كىرىپ، ئالما - ئانارلىق باغىمدا مېھمان قىلاي، — دېدى. ھۆرلىقا ئۇنامادى. ھۆر زەئىفىران ھۆرلىقاغە يالبارىپ نېمە دەيدۇ قېنى:

باشىڭدىن ئۆرگىلەي، ھۆرلىقاخان،
شول يارىڭنى ماڭا بەرسەڭ نە بولغاي.
شېرىن جانىم ساڭا ئەيلەيىن قۇربان،
سۆپەر يارىڭ ماڭا بەرسەڭ نە بولغاي.

بىر كېچە يارىڭنى مېھمان ئەيلەسەم،
ئەزىز جانىم ئاڭا قۇربان ئەيلەسەم،
تازد گۈللارمىغە باغبان ئەيلەسەم،
بىر كېچە يارىڭنى بەرسەڭ نە بولغاي.

ھەمرا ئۈچۈن كۆپەر بۇ تەنىمدە جان،
پىدا بولسۇن ئاڭا مۇنداغ يۈز مىڭ جان،

جەمالىڭدىن ئۆرگىلەي، ھۆرلىقاخان،
بىر كېچە يارىڭنى بەرسەڭ نە بولغاي.

بۇ يارىڭ ئۈچۈن فەرياد ئېتەرمەن،
يارىڭنى بەرمىسەڭ ئۆلۈپ كېتەرمەن،
بۇ يەرلەردىن باشىمنى ئالىپ كېتەرمەن،
بىر كېچە يارىڭنى بەرسەڭ نە بولغاي.

دەپ زار - زار چۈن ئەبرى نەۋبەھار يىغلاپ تۇردى. ھۆرلىقا:
— ئەي ھۆر زەئىفىران، سەن ئۆزۈڭنى مۇنداغ ئەۋۋارە قىلما.
مەن بار تۇرۇپ بۇ يارىم ساڭا ئەسلا رەۋا كەلمەيدۇ، — دەپ يېقىن
كەلتۈرمىدى. ھۆر زەئىفىران ئىزا تارتىپ:
ئانداغ بولسا بۇ شەھەردە سۇلۇك قازى دەپ بىر قازى بار،
ئانىڭدىن سوراي. رەۋا كەلمەس دېسە سىزنىڭ بەختىڭىز. ئەگەر رەۋا
كېلەدۇر دېسە مەن سىز بىلەن سۆزلىشەي، — دېدى. ھۆرلىقا:
— خوپ بولغاي، ئەي ھۆر زەئىفىران ئىگىچىم، بۈگۈن ئوغرى
كىشىدەك قاپاقىڭىزنى ئۇشۇرۇپ بېھۋەدە سۆزلەرنى قىلىپ، قازىنى
ھىمايىچى قىلۇر بولدۇڭىز، بارىڭ، يول بولسۇن، — دېدى.
ھۆر زەئىفىران قازىغە كىشى بۇيرۇدى. بىر پەزى قازىنىڭ قاشىغە
بارىپ:

— ئەي قازى ئاخۇنۇم، ئۆزلەرىنى پادىشاھىم ھۆر زەئىفىران
چىرلايدۇ، — دېدى.
بۇ قازى ئوتتۇز يىلدىن بېرى ھۆر زەئىفىرانغە ئاشق ئېردى.
جەمالىنى ھەرگىز كۆرەلمەس ئېردى. بۇ سۆزنى ئىشتىپ خۇشلۇقىدا
دەرھال قوپۇپ ئالدىراشلىقتا ئىگەرنىڭ ئالدى قاشىنى ئاتنىڭ
كەينىگە، قۇشقۇنىنى بويىنىغە توقۇپ، ئانغە مىنىپ رەۋان بولدى.
بۇ پەزى قازىنىڭ ئالدىدا كېلىپ ھۆر زەئىفىرانغە خەبەر قىلدى. ھۆر
زەئىفىران ھۆرلىقاننىڭ ئالدىدىن ئوغرىدەك مىمىتلايىپ چىقىپ كەتتى.
ھۆرلىقا بىر پەرىگە:

— بارغىل، ئارقاسىدىن چىقىپ ماراپ تۇرغىل، ئىگىچىم ھۆر زەئىفىران قازىغە نېمە دەيدۇ، — دەپ بۇيرۇدى. بۇ پەرى ھۆر زەئىفىراننىڭ ئارقاسىدىن چىقىپ بىر يەردە ماراپ تۇردى. ھۆر زەئىفىران قازىنىڭ ئالدىغا كېلىپ بۇ نەزمىنى ئوقۇدى:

جەمالىڭدىن ئۆرگۈلەي، ئاي يۈزلۈك قازى،
قازى ماڭا نىكاھ رەۋا دېگەيسەن.
سەدىقەڭ كېتەيىن گۈل يۈزلۈك قازى،
قازى ماڭا نىكاھ رەۋا دېگەيسەن.

قۇلۇم شەھرىنىڭ نىسپىن بېرەيىن،
قىرىق مىڭ خەزىنەم بار ئانى بېرەيىن،
جامە، ئالتۇن دەستار، توتلار بېرەيىن،
قازى ئەلەم، نىكاھ رەۋا دېگەيسەن.

قىرىق مىڭ قىز بېرەي قولى ھۈنەرلىك
قىرىق مىڭ قۇل بېرەي ئالتۇن كەمەرلىك،
قىرىق مىڭ ئات بېرەي ئالتۇن ئىگەرلىك،
قازى ئەلەم، نىكاھ رەۋا دېگەيسەن.

ھۆكۈم قىلىپ، سۆزۈڭدىن يانپ كەتمەڭىل،
سەئىيى قىلىپ باشىڭنى بېرىپ كەتمەڭىل،
سەدىقەڭ كېتەيىن سۆزۈم ئۇنۇتماغىل،
قازى ئەلەم نىكاھ رەۋا دېگەيسەن.

ئەلقىسسە، قازىنى دۇنيادىن بىھاجەت قىلدى. ئول قازى ھۆر زەئىفىراننىڭ بويىنىنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ لەبلەردىن شافتالۇ، ئەيبالۇ ئۈزۈپ مۇرادىغە يەتتى. ئاندىن ھۆرلىقانىڭ يارىنى رەۋا بولادۇر، دەپ پەتىۋا قىلىپ بەردى. ھېلىقى پەرى كىرىپ ھۆرلىقاغە بولغان

ۋەقەلەرنى بەيان قىلدى. ئارقاسىدىن ھۆر زەئىفىران بىلەن قازى كىردى. ھۆرلىقا قازى بىلەن ھۆر زەئىفىراننىڭ يۈزىگە قارالسا ھەر ئىككىلەسنىڭ ھالى ئۆزگەچە بولۇپدۇر. ئاندىن ھۆرلىقا قازىنى قىبلەت سەھراسىدىن قورقۇتۇپ نېمە دەيدۇ قېنى:

جەمالىڭدىن ئۆرگۈلەي، ئاي يۈزلۈك قازى،
قازى ئەئەلم، راستىن جەۋاب بەرگەيسىز.
سەدىقەڭ كېتەيىن، گۈل يۈزلۈك قازى،
قازى ئەئەلم، راستىن جەۋاب بەرگەيسىز.

خۇش كېلىپسىز قازى بىزنىڭ ئاراغە،
يالغان سۆزلەپ رىزا بولۇڭ قازاغە،
قانغىز ساچىلۇر ئۇشبو سەھراغە،
قازى ئەئەلم، راستىن جەۋاب بەرگەيسىز،

مەن بار تۇرۇپ نىكاھ رەۋا تۇشۇرمۇ،
قازى ئەئەلم شۇنداغ پەتۋا بېرۇرمۇ،
ئاخىرەتكە بارماي مۇندا قالۇرمۇ،
قازى ئەئەلم، راستىن جەۋاب بەرگەيسىز.

تاغىلار مەھشەرگاھدا ھېساب كۈنىدە،
ئالغانلارنىڭ تارازۇگە تۈشكەندە،
قىلغان گۇناھلارنى ئاندا تارتقاندە،
قازى ئەئەلم، راستىن جەۋاب بەرگەيسىز.

ئەلقىسىسە، ھۆرلىقا قازىغا غەزەپ بىرلە بىر قاراپ ئىدى، قازى ھۆر زەئىفىرانغا باقىپ:

— سىڭلىڭىز ھۆرلىقانىڭ يارى سىزگە رەۋا كەلمەس ئىكەن، — دېدى. ھۆر زەئىفىران ئاندا:

— ئەي قازى، ئۆيدە بىھۈدە ئىشلارنى قىلىپ يالغان پەتۋا بېرەرسەن. ھالا ئەمدى سۆزۈڭگە تۇرمايسەن، — دېدى. قازى:
— كىتاب كۆرمەي سەھۋەن بولۇپدۇر مەن، — دەپ ئىدى، ھۆر زەئىفىران ئىزا تارتىپ، ئاچچىقىدا قازىغا نېمە دەيدۇ، ئاڭلايلى:

ئۆيدە ۋەئەلەر قىلىدىڭ، قىرىق مىڭ قۇلنى ساڭا بەردىم،
ۋەئەڭگە تۇرمايدىڭ قازى. قىرىق مىڭ قىزنى ساڭا بەردىم،
ئاخىر ئەمدى نېمە بولدۇڭ، قىرىق مىڭ ئاتنى ساڭا بەردىم،
ئالغانىڭنى بەرگىل قازى. ئالغانىڭنى بەرگىل قازى.

قازى ئەئەلم بوپ يۈرۈپسەن، قۇلۇم نىسپىن ساڭا بەردىم،
ھارام پايدانى ئالىپسەن، زەربەفت تونلار ساڭا بەردىم،
يالغان پەتۋالار بېرىپسەن، دېگەنىڭنى بارىن بەردىم،
ئالغانىڭنى بەرگىل قازى. ئالغانىڭنى بەرگىل قازى.

ھۆر زەئىفىران نېمە قىلسۇن، بۇ سۆزۈمنى ئاڭلاپ تۇرغىل،
تەنىڭنى پارە - پارە قىلسۇن، زېھنىڭ بىرلەن ھۇشيار بولغىل،
قىزىڭ مەندەك ئاشىق بولسۇن، ئۆلۈمگە سەن باشىڭ بەرگىل،
ئاندىن قەدرىم بىلگىن قازى. تەماشالار كۆرگىل قازى.

ئەلغىسسە، ھۆر زەئىفىران ئايتتىكى:

— ئەي ھۆرلىقا، بۇ قازىنىڭ جەزاسى ئۇشبۇدۇر، — دەپ قازىنى
ئېشەككە تەتۈر مىندۈرۈپ، يۈزىگە قارا سۈرتۈپ بازارغە ئاچقىپ، دارغە
ئاسىپ تىمىر باران قىلىپ، ئاندىن ھۆرلىقاغە يالبارىپ نېمە دەيدۇ
قىزى:

قارا بوز ئات كەلتۈرۈڭ يولنىڭ ئۈستىگە،
ئادەمزاد كەلتۈرۈڭ جاننىڭ قەستىگە،

خەنجەر قوپارمەن ئەمدى سىنەم ئۈستىگە،
رەھىم ئەيلەگىن سەن ماڭا، ئەي ھۆرلىقاخان.

شەمشەر بىلەن چاننىڭ ئەمدى بىلەككە،
جاندىن كەتمەس ئوتنى سالىدىڭ يۈرەككە،
كېچە - كۈندۈز ئارام بەرمەي يەتتى سۆڭەككە،
رەھىم ئەيلەمەيسىز ماڭا ھۆرلىقاخان.

ئاخىر چاغدا باقمادىڭ مېنىڭ يۈزۈمگە،
ئانداغ مەبۇب كۆرۈنمەس ئەمدى كۆزۈمگە،
بەختىم قارا ئىكەن داغى ئۆزۈمگە،
قالدىم ئاخىر دەردىگە مەن، ھۆرلىقاخان.

ئەلقىسسە، ھۆر زەئىفران ھۆرلىقا بىلەن خوشلاشىپ، زار - زار
چۈن ئەبرى نەۋ بەھار يىغلاپ، ئورداسىغە كىرىپ كەتتى. ھۆرلىقا
ھەمرا بىلەن بۇلبۇلگوي قوشنى ئالتۇن قەپەس بىلەن ئالىپ، شەھرى
شەبىستانغە يانپ كەلدى.

بىر كۈنى ھەمرا ئۆز شەھىرىگە يانغالى ھۆرلىقادىن رۇخسەت
تەلەدى. ھۆرلىقا يىغلاپ، رۇخسەت بەرمەدى. پەرىلەر ھۆرلىقاغە
ئايىتتىكى:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، كىشى ئۆز يۇرتى، ئاتا - ئانىسىنى
سېغىنما سۇنۇمۇ؟ رۇخسەت بەرسۇنلەر، — دېدى.

— ئۆز شەھىرىگە بازسا بىزنى دەرد - ئىشتىياقىدا قويۇپ،
كەلمەس، — دېدى ھۆرلىقا. پەرىلەر ئايىتتىكى:

— ئەي ھۆرلىقاخان، رۇخسەت بەرسۇنلەر، كېلۈر. كەلمەي قايان
بارۇر. ئەگەر سىزلەردىن مەرغۇب كىشى تاپسا كەلمەسۇن، — دېدى.
ھۆرلىقا ئايدى:

— ئانداغ بولسا قارار قىلىپ ئىبەرۈرمەن. بىقارار ئىبەرەمسەن،
دېدى. ھۆرلىقا يەنە ئايدى:

— ئەي ھەمرا، ئۈچ ئايدا كېلىڭ، — دەپ قارار قىلىپ يولغا

سالىدى. ئۆزى پەرىلەر بىلەن تۆت كۈنلۈك يەرگە كېلىپ خوشلاشىپ
يىغلاپ نېمە دەيدۇ قېنى:

— مۇندىن كېتەر بولدۇڭ مىسىر شەھىرىگە،
پات كېلۈرمۇسەن ھەمرا يارىم خوش ئەمدى.
ئاللاھ سالىدى جۇدالىقنىڭ دەردىگە،
پات كېلۈرمۇسەن، ھەمرا يارىم، خوش ئەمدى.

— مۇندىن كەتسەم كېلۈرمەن سېنىڭ قاشىڭغە،
يىغلاماغىن، پەرىزادىم، خوش ئەمدى.
ئامان بولسام كېلۈرمەن سېنىڭ قاشىڭغە،
پات كېلۈرمەن پەرىزادىم، خوش ئەمدى.

— يىغلاماي نەيلەپىن كۆڭلۈم بۇزۇلدى،
مۇھەببەتنىڭ رىشتەسى جاندىن ئۆزۈلدى،
ماڭا ئەزەلدە ئۇشبۇ قىسمەت يازىلدى،
پات كېلۈرمۇسەن، ھەمرا يارىم، خوش ئەمدى.

— مېنى كەتتىڭ دەپان بولما سەرگەردان،
قارلاپ باقىڭ يارىم جانىمغە دەزىمان،
ئامانلىق بولسا بۇ تەندە خەستە جان،
پات كېلۈرمەن پەرىزادىم، خوش ئەمدى.

— قىزىل گۈلدەك ئاچىلىپ خەزان بولماغىل،
مۇندىن كېتەر بولدۇم دەپ كۆڭۈل ئۆزۈمگىل،
مەئشۇقىڭغە بىۋەفالىق قىلماغىل،
پات كېلۈرمۇسەن، ھەمرا يارىم، خوش ئەمدى.

— سېنىڭدەك دىلبەردىن جۇدا بولغۇنچە،
ئۆلگەن ياخشى دۇنيادا تىرىك يۈرگۈنچە،

بىسەبىرلىك قىلماغىل تا مەن كەلگۈنچە،
پات كېلۈرمەن، پەرىزادىم، خوش ئەمدى.

— مەگەر كەلسەڭ ئۈچ ئايغىچە سەبەرم بار،
گەر كەلمىسەڭ تا ئۆلگۈنچە مائەمدار،
ئاشىقلارغە بۇ يول ئۆزى قۇربەت بار،
پات كېلۈرمۈسەن، ھەمرا يارىم، خوش ئەمدى.

— ئەجەل يېتىپ پەيمانەسى تولىماسا،
ئەزىز باشىم يول ئۈستىدە قالماسا،
سىنەلەرىم مېنىڭ چاك - چاك ئولماسا،
پات كېلۈرمەن، پەرىزادىم، خوش ئەمدى.

— ئاندا بارىپ بىزلەرنى ئۇنۇتماغىل،
بىزلەرنى ئۇنۇتۇپ يارى تۇتماغىل،
مەھكەم تۇتقىل كۆڭلۈڭنى ھەرگىز ئۈزمەگىل،
پات كېلۈرمۈسەن، ھەمرا يارىم، خوش ئەمدى.

— ئاندا بارىپ سىزلەرنى ئۇنۇتماسمەن،
كېچە - كۈندۈز كۆز ياشىمنى قۇرۇتماسمەن،
سەندىن ئۆزگە ھېچكىمنى كۆزگە ئىلماسمەن،
پات كېلۈرمەن، پەرىزادىم، خوش ئەمدى.

— قىزىلگۈلدەك نىگارمىدىن ئايرىلدىم،
بۇلبۇل يەڭلىغ قىزىل گۈلدىن ئايرىلدىم،
ياقام تۇتۇپ، ساچىم يازىپ سېرىلدىم،
پات كېلۈرمۈسەن، ھەمرا يارىم، خوش ئەمدى.

— مېنى كەتتى دەپ، يارىم مەلال بولماغىل،
ساچىڭ يازىپ، ياقاڭنى چاك قىلماغىل،

خۇدانىڭ دەرگاھىغە ئاھ ئورماغىل،
پات كېلۈرمەن، پەرزادىم، خوش ئەمدى.

ئەلقسىسە، ھەمرا يىغلاپ يولغە كىردى. ھۆرلىقا ئايدى:
— ئەي يارىم ھەمرا، باشىڭغە ھەر ۋاقىتتا بىر مۈشكۈل ئىش
كەلسە، بۇ ساچنى ئوتغە سالغىل. شول زەمان ھازىر بولۇرمەن، —
دەپ ئۈچ تال زۇلفى ساچنى ھەمراڭنىڭ ياقاسىغە بەند قىلىپ يەردى.
نەچەند نەسبەتلەرنى قىلىپ ھەمراغا قاراپ يىغلاپ نېمە دەيدۇ قېنى:

ئۇشبۇ كۈندە ئۆلۈم بولسا ھەمراھىم،
ئالسا جاننى جەبر ئەيلەمەي ئىلاھىم،
ئەفغان ئۇرۇپ نالە ئەيلەي سەھەردە،
ئالسا جانىمنى جەبر ئەيلەمەي ئىلاھىم.

قادىر ئىگم ھەجر ئوتغە سالماسا،
ئوتلار سالپ يارىم قاشىمدا تۇرماسا،
يارىم كېتىپ تەندە تاقت قالماسا،
ئالسا جانىمنى جەبر ئەيلەمەي ئىلاھىم.

مەن ئەيلەيىن يىغلامايمۇ جۆرىلەر،
ھەمرا ئۈچۈن ئاللاھ جاننى بەردىلەر،
يارىم كېتىپ خۇش سۆزلەرى قالدىلەر،
ئالسا جانىم جەبر ئەيلەمەي ئىلاھىم.

نە بولدىكىن قارا باسىپ قالدىمۇ،
تۈشۈمغە كىرىپ قىيامەتلەر بولدىمۇ،
قەنۇس يەڭلىخ ھەمرا جانىمنى ئالدىمۇ،
ئالسا جانىم جەبر ئەيلەمەي ئىلاھىم.

ئەلقىسسە، ئۇلار بىر - بىرىنىڭ قاراسى يىتكۈنچە خوبلاشىپ، رىزالاشىپ، يىغلاشىپ ياندى. ھەمرا بۇلبۇلگويا قۇشنى ئالىپ، نەچەند يول يۈرۈپ، چۆللەرنى كېزىپ ئۈچ يول ئاراسىغا يېنىپ كەلدى، قاداپ قويغان ئۈچ تال ئوق تەغەيىر تاپمايدۇر. ھەمرا ئىككى ئاغاسىنى ئىزدەپ، بىرىنى ئاشپەزگە ئوت قالاپ ئولتۇرغان يېرىدىن، بىرىنى كالىلاپەزگە ئوت قالاپ ئولتۇرغان يېرىدىن تاپىپ ئالىپ، مىسىر شەھىرىگە رەۋان بولدىلار. ئىككى ئاغاسىنىڭ ساچى مۇرىسىگە تۇشۇپدۇر. باشىنى توشۇرتۇپ ھامامدا غۇسلى قىلدۇرۇپ، ئەڭلىگە ياخشى سەرۇپالارنى كەيدۈرۈپ، بىردىن ئاتقا مىندۇرۇپ ئۈچۈپلەن يولغا رەۋان بولدى. ھەمرا يولدا ئاكالارغا باشتىن ئۆتكەن ۋاقىتەلەرنى بىر - بىر بەيان قىلدى. ئاكالارى ھەيران بولۇپ بارۇر ئېردى، ناگاھ بىر چەشمە لەبىگە كېلىپ چۈشتى. ھەمرا ئىككى كۆزى ئۇيقۇغە باردى. ئىككى ئاكاسىنىڭ ئاناسى بۆلەك ئېرىدى. ئۇلار مەسلىھەت قىلدىكى: «بىز مۇشۇنداق بارساق ئاتىمىز ھەمرا ئىكەتتۇرالاپ، پادىشاھلىقنى ئاڭا بېرەر. ھەمرا ئىككى شۇبۇ يەردە يوق ئېتىپ، بۇلبۇلگويانى بىز ئالىپ بارساق، بىرىمىز پادىشاھ، بىرىمىز ۋەزىر بولساق...» دېيىشىپ، ئول ئىككىۋىلەن ھەمرا ئىككى كۆتۈرۈپ باسىپ، قول - پۇتىنى چىرماپ، تېرىك تۇرغۇزۇپ ئىككى كۆزىنى ئويۇپ ئېلىپ، بۇلبۇلگويا قۇشنىڭ ئالدىغا تاشلاپ بەردى. ئاندىن ھەمرا ئىككى چاھقا تاشلاپ، چاھنىڭ ئاغزىغا خىش - خەشەكلەرنى قويۇپ، قۇشنى ئالىپ كېتەر بولدى. ھەمراجان چاھنىڭ تېگىدە ياتىپ ئاغالارنىڭ كېتەر بولغانىنى بىلىپ، زار - زار يىغلاپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئىممەت قۇرىنى بېلىغە باغلاغان،
 ھىجران ئوتىدا سىينەلەرىن داغلاغان،
 كەلىمدى دەپ يولغا قاراپ يىغلاغان،
 شاھ خۇسرەۋ ئاتامغە دۇئا دېگەيسەن.

بۇلبۇلگويا قۇشنى ئالىپ كەلتۈرگەن،

پەرىزاد شەھرىدە سەپەرلەر قىلغان،

ھۆرلىقا پەرىگە خىزمەت يەتكۈزگەن،

يۈسۈفنى سالغان چاھدا قالدى دېگەيسەن.

ئەرز ئايتۇرغە يوق ئانىڭ ئەزىز مەھرەمى،

ھەمرا ئۆزى يالغۇزدۇر يوقدۇر مەھرەمى،

جەراھەتدۇر ئەزاسى، يوقتۇر مەھرەمى،

يولداشيدۇر ئېلان - چاپان دېگەيسەن.

توققۇز ئاي، توققۇز كۈن مېنى كۆتەرگەن،

ھەر سەھەردە قوپۇپ ئاق سۈتتىن بەرگەن،

پەرۋىش قىلىپ كەمالغا يەتكۈزگەن،

مېھرىبان ئانامغە دۇئا دېگەيسەن.

خاتىرىمدىن چىقماغاي ھېچ مۇنداق داغى،

كۈندىن - كۈنگە زىيادە بولدى فىراقى،

كەمالغا يەتمەيىن ئۆچتى چىراغى،

گۈلجەمىلە سىڭلىمغە دۇئا دېگەيسەن،

كۆزلەرى ئويۇلغان كۆرەرگە يوق كۆزى،

بۇلبۇلگوياغە بەرگەندۇر يوقتۇر كۆرمەكى،

ئاخىر ۋەقتىدە ھەمرا قۇلنىڭ تىلەكى،

تەڭرىنىڭ گەۋھەرى ئىمان دېگەيسەن.

ئەلقىسسە، ھەمرا چاھنىڭ ئىچىدە قالدى. ئىككى ئاكاسى

بۇلبۇلگويا قۇشنى ئالىپ يولغە كىردى. مىسىر شەھىرىگە يېقىن

يەتتى. شەھەر خەلقى پادىشاھ خۇسرەۋغە: «شاھ قاسىم، شاھ ئەندۇقلار مىسىر شەھىرىگە كەلدى» دەپ خەبەر قىلدى. پادىشاھ خۇسرەۋ خۇشھال بولۇپ ئالدىغە چىقتى. ھەمراھنىڭ سىڭلىسى گۈلجەمىلە ھەم چىقتى، قارلاسا ھەمرا كەلمەيدۇر. كېيىنرەك كېلۈرمىگەن دەپ ئارقاسىغە قارلاسا ھېچكىم كۆرۈنمەيدۇ. گۈلجەمىلە ئاكاسىنىڭ ئوت پىراقىدا يىغلاپ نېمە دەيدۇ قېنى:

جىگەر بەندىم ياشىم قانغا ئۆرۈلدى،
نە بولدىكىن مېنىڭ ئاكام كەلمىدى.
تەلىمىگە پەلەك تەتۈر چۆرۈلدى،
نە بولدىكىن مېنىڭ ئاكام كەلمىدى.

ئەمدى مېنىڭ تىرىكلىكىم گۇماندۇر،
پىراقلىق تاغلىرىنىڭ باشى تۇماندۇر،
بۇ پىراقلىق شۇم ئۆلۈمدىن ياماندۇر،
نە بولدىكىن مېنىڭ ئاكام كەلمىدى.

قېرىنداشىم بىزدىن كۆڭۈل ئۈزدىمۇ،
قىزىل يۈزى سارغايىبان سولدىمۇ،
ئەجەل يېتىپ شۇم پەيمانە تولدىمۇ،
نە بولدىكىن مېنىڭ ئاكام كەلمىدى.

گۈلجەمىلە دۈرمەن ئۆزۈم ناتەۋان،
قېرىنداشىم دەردىدە يۈرەك - باغزىم قان،
تېرىك بولسا كېلۈر ئىدى بۇ زەمان،
نە بولدىكىن مېنىڭ ئاكام كەلمىدى.

ئەلقىسىسە، گۈلجەمىلە ئوتتە تۈشكەن يىلانئەك تولغانىپ، پەرۋانە

يەڭلىغ چۆرۈلۈپ، زار - زار چۈن ئەبرى نەۋ بەھار يىغلادى، ئىككى ئاغاسى ئايدى:

— ئاكاڭنى بىز كۆرمىدۇك، — دەپ شەھەرگە كىردى. پادىشاھ بۇ قۇشنى كۆرۈپ ناھايىتى خۇشال بولۇپ بۇ ئىككى قاراقچىنى ياخشى كۆردى. پادىشاھ بۇلبۇلگويانى ئالدىدا قويۇپ ئەندەك سۆز قاتتى، كۈلمەدى. پادىشاھ دەرغەزەپ بولۇپ بۇلبۇلگويا قۇشنى ئۆلۈمگە بۇيرۇدى. بۇلبۇلگويا ئايتتىكى:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، مېنى نە ئۈچۈن ئۆلۈمگە بۇيرۇيسەن؟ — دېدى. پادىشاھ ئايدى:

— ئەي بۇلبۇلگويا، سېنى مەن پەرزەندلەرىمنى بۇيرۇپ، ئۇزاق يەردىن كەلتۈرسەم، نېمە ئۈچۈن كۈلمەيسەن، — دېدى. بۇلبۇلگويا ئايدى:

— ئەي پادىشاھ، ئەۋۋەل مەن ھاردىم - ئاچتىم، ئۆز يۇرتۇمدىن ئايرىلىپ غەرب - مۇساپىر بولدۇم. ئىككىنچىدىن، مەن بىر كىشىگە قارالىق - ماتەمدار، — دېدى. پادىشاھ ئايدى:

— سەن كىمگە قارالىق تۇتۇرسەن، — دەپ ئىدى، بۇلبۇلگويا ئايدى:

— ئەي بىئەقىل پادىشاھ، سېنىڭ مۇنداغ ھەددىدىن ئاشقان كەزىزىب بالالارنىڭ نېمەنى ئالىپ كېلىۋر؟ سەن خەيال قىلماغىلىكى بۇ ئىككى بالام ئالىپ كەلدىمكىن، دەپ. مېنى ئالىپ، كەلگەن پەرزەندىڭنى بۇ ئىككى قاراقچى كۆزىنى ئويۇپ ئالىپ ھەزرىتى يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنى سالغان چاھغە تاشلادى، — دەپ پادىشاھغە قاراپ بۇ نەزىمنى ئوقۇدى:

قۇلاق سېلىپ ئەرزىم ئىشت، پادىشاھىم،
ئەقلى ھۇشۇڭ، قەزارىڭدىن ئايرىلىدىڭ.
ئەمدى ھەرگىز ئېچىلماس بەختى سىياھىڭ،
گۈلىستانۇ گۈلزارىڭدىن ئايرىلىدىڭ.

قەزا فەلەك خىزمەتكە ئوت چۈشكەندۇر،
دۈشمەن بىرلە ھەمرا مەجلىس قۇرغاندۇر،
تەھقىق بىلگىل گۈلۈك خەزان بولغاندۇر،
ئالمان قۇشۇك، شۇڭقارنىڭدىن ئايرىلدىك.

نەسىمىدەك پوستىن نەچۈك سۆيدىلەر،
ئىككى ئوغلۇك ئىككى كۆزىن ئويدىلەر،
قولىن باغلاپ بىر قۇدۇقغە سالدىلەر،
تاغ يېقىلدى، چىنارىڭدىن ئايرىلدىك.

سەمەن باغدىن تاپىپ مېنى كەلتۈرگەن،
پەرۋىش قىلىپ كەمالمىغا يەتكۈزگەن،
ئاكالارىن كاللاپەزدىن قۇتقۇزغان،
يۇرت ئىگىسى غەمخارىڭدىن ئايرىلدىك.

بۇلبۇلگوييا ئايتۇر: كۆڭلۈك راھەتى،
پەرزەند بولۇر ئادەمزاد مېۋەسى،
قويۇڭنىڭ قوزىسى، قۇلۇك كەنجەسى،
قىزىلگۈلدەك پەرزەندىڭدىن ئايرىلدىك.

پادىشاھ بۇلبۇلگويادىن بۇ سۆزنى ئىشتىپ، ئاھ بالام، دەپ
يىغلاپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

تمىماي سەھەر پەرياد ئېتىپ،	ئىبراھىمدەك ئوتقا كىرسەم،
تاپارمەنمۇ بالام سېنى؟	ئىسمائىلدەك قۇربان بولسام،
يىرتىپ ياقامنى چاك ئېتىپ،	مەنسۇر كەبى دارغا ئاسىلسام،
تاپارمەنمۇ بالام سېنى؟	تاپارمەنمۇ بالام سېنى؟

زىكرىيادەك ئەررە قويسام،
 بايەزىددەك چۆللەر كەزسەم،
 ئەلى يەڭلىغ باشىم بەرسەم،
 تاپارمەنمۇ بالام سېنى؟
 خۇسرەۋ ئايتۇر: مەن بىر غەرىب،
 غەم بىرلە قالدىم سارغارىپ،
 يەتتە ئىقلىمنى ئاخبارىپ،
 تاپارمەنمۇ بالام سېنى؟
 قىرىق مىڭ قۇل ئازاد قىلسام،
 قىرىق مىڭ قوي نەزىر قىلسام،

دەپ زار - زار يىغلاپ ئىدى، ھەيرانىڭ ئانىسى كېلىپ يىغلاپ
 جانى چۆرۈلۈپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ھەجر ئوتى جانىم ئۆرتەدى،
 سەندىن بالام ئايرىلغالى.
 سەبرى قارارىم قالمادى،
 سەندىن بالام ئايرىلغالى.
 نە سەۋدا چۈشتى باشىمغا،
 كىشى كەلمەيدۇ قاشىمغا،
 زەھەر قوشۇلدى ئاشىمغا،
 سەندىن بالام ئايرىلغالى.
 پەرزەند دېگەن بىر گۈل بولۇر،
 شامۇ سەھەر بۇلبۇل بولۇر،
 ئاتا - ئاناغە قۇل بولۇر،
 سەندىن بالام ئايرىلغالى.
 ئېگىز تاغلار ھەم پەست بولدى،
 شېرىن جانىمغا قەست بولدى،
 كۆرەر كۆزۈم كۆرمەس بولدى،
 سەندىن بالام ئايرىلغالى.

پەرزەندى يوقنىڭ جانى يوق،
 مەجلىسكە كىرسە جايى يوق،
 ئالەمدە مەشھۇر ئاتى يوق،
 سەندىن بالام ئايرىلغالى.
 ماھى دەرلەر مېنىڭ ئاتىم،
 يۈرەكىمدە يانار ئوتۇم،
 يەتمەس ئاللاغە بۇ دادىم،
 سەندىن بالام ئايرىلغالى.

ئەلەقسەسە، ھەيرانىڭ چاھقە چۈشكەننى بىلىپ، گۈلجەمىلە

سىڭلىسى پەرياد ئۇرۇپ يىغلاپ بۇ مۇخەممەسنى ئوقۇدى:

ھەسرەتتىڭدە خەستە جاننى ئونقا ياقارمەن جىگەرەم،
كەلمەدى دەپ ھەر تەرەپلەرگە باقارمەن، جىگەرەم،
كۈندە سىزنى ياد ئېتىپ ئۆيدىن چىقارمەن، جىگەرەم،
ھەجر ئوتىغە تۇتاشىپ سۈدەك ئاقارمەن، جىگەرەم،
ئىزدەسەم ئەمدى سېنى قايدىن تاپارمەن، جىگەرەم.

بىر كېتىپ بىزدىن سىرنى ئايتماي ئۆتتى، ۋادەرىخ،
سۇندى شاخى، گۈللىرى ئاچىلماي ئۆتتى، ۋادەرىخ،
فانى دۇنيانىڭ مەزەسەن بىلمەي ئۆتتى، ۋادەرىخ،
ئىككى ئاغاسى قولىدىن ئۆلمەي ئۆتتى، ۋادەرىخ،
ئىزدەسەم ئەمدى سېنى قايدىن تاپارمەن، جىگەرەم.

بەرمەدى جەبرى فەلەك ئاغامنىڭ ئىشىغا رەۋاج،
نەچۈك ئەيلەپ قۇدۇق ئىچرە ياتتىڭ، ئەي نازۇك مىزاج،
نەيلەيسەن مەن بەندەئى بىچارەدۈرمەن ئائىلاج،
قادىر ئاللاھ قۇدرەتتىڭدىن ئول ناتەۋانغا قىل ئىلاج،
ئىزدەسەم ئەمدى سېنى قايدىن تاپارمەن، جىگەرەم.

گۈلشەنۇ باغى ئىرمەدە بىر گۈلى رەئنا ئىدى،
بىر لەتافەتلىك نىھالۇ بىر ئۆزى تەنھا ئىدى،
ئىككى دۇنيا ئىچرە بولغان گەۋھەرى يەكتا ئىدى،
شېرىن سۆزلۈك، قەمەر يۈزلۈك، بىر ئېسىل بەرنا ئىدى،
ئىزدەسەم ئەمدى سېنى قايدىن تاپارمەن، جىگەرەم.

ھەسرەتتىڭدە ئەمدى قالدىم زار - سەرگەردان بولۇپ،
ياش تۆكۈپ يىغلار ئاناڭ ئىككى كۆزى گىربان بولۇپ،

يار - دوستۇڭ يىغلاشۇر ۋەسقىڭدە باغرى قان بولۇپ،
بۇ سەبەبىدىن مەن شىكەستە خاتىرى ۋەيران بولۇپ،
ئىزدەسەم ئەمدى سېنى قايدىن تاپارمەن، جىگەرەم.

نە ئۈچۈن قانداق ئىگەم بىزنى قىلمىشتۇر غەرىب،
بۇ غەرىبلىق بىرلە قالدىم زەئفىراندەك سارغارىپ،
مەن ئاكامنىڭ دەردىدە داد ئەيلەيىن كىمگە بارىپ،
زارلانىپ قالدىم ئاغامنىڭ يوللارغا تەلمۈرۈپ،
ئىزدەسەم ئەمدى سېنى قايدىن تاپارمەن، جىگەرەم.

بولماي بۇ دۇنيا ئىچرە زەررىچە دەۋران ئاڭا،
تەڭرىدىن كەلدى قەزا چىدارغا يوق دەرمان ئاڭا،
ئەيلەدى جۈملە خەلايىق بارچەسى ئارمان ئاڭا،
ھەقتە ئالا ئەتا قىلغاي گەۋھەرى ئىمان ئاڭا،
ئىزدەسەم ئەمدى سېنى قايدىن تاپارمەن، جىگەرەم.

ئەلەقسە، پادىشاھ بۇلبۇلگويانى ئۇچۇردى. پادىشاھ ئەركان
دۆلەتلىرى بىلەن ئول قۇشنىڭ ئارقىسىدىن رەۋان بولدى. قۇش ئول
چاھنىڭ بېشىدا قوندى. پادىشاھ چاھنىڭ لەبىگە كېلىپ قىچقىردى.
ئەسلا ئاۋاز بولماي. ھەمرا كۆڭلىدە «ئىككى ئاغامىكىن...» دەپ
گۇمان قىلىپ جىم تۇردى. شۇندىن كېيىن گۈلجەمىلە چاھقا قاراپ
يىغلاپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئاغام دەپ سەن مېنى گۇمان ئەيلىمە،
بەختى قارا ھەمراجانىم بارمۇسەن؟
مېنىڭ روزگارمىنى زىندان ئەيلىمە،
سىڭلىڭدۇرمەن، ھەمراجانىم بارمۇسەن؟

ھەسرەتئىغدە كۆزدە ياشىم سەل بولدى،
 كۆپە - كۆپە خەستە جانىم كۈل بولدى،
 قارا كۆزۈڭ، شەھلا چەشمەڭ كور بولدى،
 ھەمرا ئاكام — مېھرىبانىم بارمۇسەن؟

سەنسىز كۈنۈم ئۆتكەي ئاھۇ فىغاندا،
 نەچۈك كەچتى ھالىڭ يالغۇز زىنداندا،
 تېرىكلىكىڭ قويدى بىزنى گۇماندا،
 مېھرىبانىم، دىل ئارامىم بارمۇسەن؟

تەڭرىم مۇراد - مەقسىدىنى بەرمىگەن،
 بۇ دۇنيادا بەش كۈن دەۋران سۈرمىگەن،
 جاپا چېكىپ راھەتنى كۆرمىگەن،
 ناتەۋانىم، مېھرىبانىم بارمۇسەن؟

گۈلجەمسە ئايتۇر جانىم قېرىنداشىم،
 فىراقىڭدا ئاقار بولدى كۆزدىن ياشىم،
 يالغۇزلۇقتا ھالىڭ نەدۇر ئەي سىرداشىم،
 سەندىن ئۆزگە يوقتۇر مېنىڭ ھېچ قايشىم،
 جانىم ئاكام ھەمراجانىم بارمۇسەن؟

ھەمرا چاھنىڭ ئىچىدە ياتىپ ئاتا - ئانا، سىڭلىسىنىڭ ئاۋازىنى
 ئىشتىپ، ئۆلگەن كۆڭلى تېرىلىپ: «مۇنداق غەمناك يەردە مېنىڭ
 ھالىمنى سورغۇچى نەچۈك قېرىنداشىمدۇر» دەپ يىغلاپ بۇ بېيىتنى
 ئوقۇدى:

كىمنى سوردۇڭ، كىمنى دېدىڭ قىچقىرغان،
 مېنىڭ مۇندا نەچۈك قېرىنداشىم بار.

كىم سەن ئۆزۈڭ كۈھنە دەردىم قوزغىغان،
مېنىڭ مۇندا نەچۈك قېرىنداشىم بار.

مەرھەمەت ئىستەسەم ئەلى قەبرىدىن،
ئانا باشقا قېرىنداشنىڭ جەبرىدىن،
كۆڭۈل مەقسۇدىغا يەتسەم سەبرىدىن،
مېنىڭ مۇندا نەچۈك قېرىنداشىم بار.

ھەمراجان دەر: ھەقدىن سۆزلەپ ئۆتەرمەن،
بۇ چاھ ئىچىرە يىغلاپ يالغۇز ياتارمەن،
ھەسرەت بىلەن بۇ فانىدىن كېتەرمەن،
مېنىڭ مۇندا نەچۈك قېرىنداشىم بار.

ئاندىن گۈلجەمىلە ساچىنى ھەلقە قىلىپ چاھغە سالدى. ساچ
ھەمراڭنىڭ پىشانەسىدىن ئۆتۈپ ئاغرىغە تۈشتى. ھەمرا ساچىنى مەھكەم
تىشلەدى. گۈلجەمىلە تارتتى. ھەمراھ چاھنىڭ ئىچىدىن تاشقارى
چىقىپ خۇدايتائالاغا شۈكۈرى سەنا ئايتىپ، شەھەر خەلقىنىڭ ئۈنىنى
ئىشتىپ، ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۈنىنى تونۇپ، زار - زار چۈن ئەبرى
نەۋبەھار يىغلاپ نېمە دەيدۇ قېنى:

مىسىردىن كەلگەن يارانلار،
كېلىڭ جانلار كۆرۈشەيلى.
ئۇلۇغ - كىچىك مېھرىبانلار،
كېلىڭ جانلار كۆرۈشەيلى.

كۆرەي دېسەم كۆزۈم يوقتۇر،
سۆزلەي دېسەم تىلىم يوقتۇر،
تۇتاي دېسەم قولۇم يوقتۇر.
كېلىڭ جانلار كۆرۈشەيلى.

ھەمرا ئايتۇر: بۇ نە چاغدۇر،
بەختىم مېنىڭكى قارادۇر،
يۈرەك - باغرىم ھەم يارادۇر،
كېلىڭ جانلار كۆرۈشەيلى.

ئەلقسىسە، ھەمرا ئاتا - ئانىسى، سىڭلىسى، شەھەر خەلقى بىلەن
 كۆرۈشكەندىن كېيىن ئايتتىكى:
 — ئەي سىڭلىم گۈلجەمىلە، ماڭا ئوت كەلتۈرۈپ بېرىڭ!
 گۈلجەمىلە ئوت كەلتۈرۈپ بەردى. ھەمرا ياقاسىدىكى ھۆرلىقانىڭ
 ساچىنى ئالىپ ئوتغە سالدى ۋە بۇ بېيىنىنى ئوقۇدى:

نە كۈنلەر چۈشتى باشمىغا، مۇرۇۋۇت ئەيلە ھالىمغا،
 كەل ئەمدى يارىم، كەل ئەمدى. كەل ئەمدى يارىم، كەل ئەمدى.
 رەھىم ئەيلەگىل كۆز ياشمىغا،
 كەل ئەمدى يارىم، كەل ئەمدى. ھەمرا دەرلەر: ئۈمىد سەندىن،
 جانىم كۆپەر ھەسرەتتىڭدىن،
 كۆپ جەفا سالدى جانىمغا، كۆڭۈل ئۈزمىسەڭ گەر مەندىن،
 قۇلاق سالغىل فەريادىمغا، كەل ئەمدى يارىم، كەل ئەمدى.

شول ۋاقتىدا ھۆرلىقا شەھرى شەبىستاندا ئولتۇرۇپ:
 — ھەمرا يارىم ئۈچ ئايلىق قەرەلدە كېتىپ ئېردى، بىر رەنجىگە
 گىرىفتار بولىدىمكى، — دەپ يادلىنىپ ئولتۇرۇر ئېردى. دېماغىغە
 ساچىنىڭ دۇدى كەلدى. شۇل زەمان پەرىلەرگە باقىپ نېمە دەيدۇ:

دۇد يەتتى، دەرمان يەتتى، كەلتۈرۈڭلەر شەرابىنى،
 يارىمدىن خەبەر يەتتى، قۇيۇڭلار پىيالىنى،
 كەلتۈرۈڭلەر ئالتۇن تەختى، ئىچىڭلار شەربىنى،
 قوپۇڭلار يارغا بارالى. يۈرۈڭلەر يارغا بارالى.
 كەلتۈرۈڭلەر تىللا تەختى، كېلۈرمەن دەپ كېتىپ ئېردى،
 ياپىڭلار كىمخاب، زەرەفتى، كېلۈر مۇددەتتىن ئۆتتى،
 ئاچىلسۇن يارىمنىڭ بەختى، ياكى ئاڭا بىر ئىش بولدى،
 قوپۇڭلار يارغە بارالى. يۈرۈڭلەر يارغە بارالى.

كۈنلەر چىقىپ چاشگاھ بولدى، ۋاقىت ئۆتتى نېمە بولدى،
يارنىڭ ئوتى ماڭا يەتتى، يۈرۈڭلەر يارغا بارالى.

دەپ، دەرھال كۆك كەپتەر سۈرىتىگە كىرىپ ئۇچتى. ئارقاسىدىن
پەرىلەر رەۋان بولدى.

ھەمرانىڭ قۇلاقىغا پەرىلەرنىڭ شەپىسى كەلدى. شول زەمان
ھۆرلىقا ھەمرانىڭ يېنىغا چۈشتى. ھەمرانىڭ باشىنى تىزىغا ئېلىپ
باقسالار ئىككى كۆزى يوق، ھۆرلىقا زار - زار يىغلاپ بۇ بېيىتنى
ئوقۇدى:

سۆزلە دوستۇم نە ئىش چۈشتى باشىڭغا،
مەن ئايلاناي قارا نەرگىس كۆزۈڭدىن.
غافل ئەردى قۇلۇڭ كەلدى قاشىڭغا،
مەن ئايلاناي قارا نەرگىس كۆزۈڭدىن.

قېرىنداشىڭ باسىپ كۆزۈڭ ئويدىمۇ،
نەسىمىدەك گوشتى پوستىن سويدىمۇ،
قولۇڭ باغلاپ چاھ ئىچىگە سالدىمۇ،
مەن ئايلاناي قارا نەرگىس كۆزۈڭدىن.

يارىمنى سالغان چاھقا مېنى سالىڭلار،
يارىم ئۈچۈن مېنىڭ جانىم ئالىڭلار،
كۆزۈم ئويۇپ يار كۆزىنى سالىڭلار،
مەن ئايلاناي قارا نەرگىس كۆزۈڭدىن.

ھۆرلىقا دەر، ئەجەب بەختىم قارادۇر،
يىراقلىقتىن يۈرەك - باغرىم يارادۇر،
ئەمدى مېنىڭ جانىم چىقسا رەۋادۇر،
مەن ئايلاناي قارا نەرگىس كۆزۈڭدىن.

ئەلقسىسە، ئاندىن ھۆرلىقا ئايتتىكى:
 — يىغلىماقتىن پايدا يوق. ھەمراڭنىڭ كۆزىنىڭ چارسىنى
 قىلايلى، — دېدى ۋە:
 — ھەمراڭنىڭ كۆزى قەيەردە، — دېدى. بۇلىۋلگويا:
 — مېنىڭ قاناتىمنىڭ ئاراسىدا، — دەپ كۆرسەتتى. ھۆرلىقا
 خۇشلۇقىدا قىرىق قۇلنى ئازاد قىلدى. ئاندىن ئىككى پەرىنى ئابى
 ھەيات سۈيى ئېلىپ كېلىشكە بۇيرىدى ۋە يەنە ئىككى پەرىنى ئىرەم
 باغدىن بىر ئاق، بىر قىزىل گۈل ئالىپ كېلىشكە بۇيرىدى. «ئەگەر
 بىر سائەتتە يېتىپ كەلمىسەڭلەر، باشىڭلارنى تېنىڭلاردىن جۇدا
 قىلۇرمەن» دېدى. پەرىلەر راۋان بولدى. بىر سائەتتە يېتىپ كەلدى.
 ھۆرلىقا خۇشال بولۇپ ئابى ھەيات سۈيىدە كۆزنى يۇيۇپ، جايغا
 سالۇردا ئىسمى ئەزەمەت ئۇچ مەراتبە ئوقۇدى.
 ئەلقسىسە، ھەمراڭنىڭ كۆزىنى جايغا سالىپ بىر سىلىغان ئىدى،
 كۆزى ئاۋۋالقىدەك تازا ۋە روشەن مۇنەۋۋەر بولدى. كۆرۈشكىلى
 كەلگەن بارچە خەلايىقىنى كۆردى. ھەمرا يىغلاپ تۇرۇپ بىر سۆز
 ئايتقانى:

ئەي يارانلار، مۇسۇلمانلار،
 كېلىڭ جانلار كۆرۈشەيلى.
 بىزلەر بىلەن بىللە يۈرگەن،
 كېلىڭ جانلار كۆرۈشەيلى.
 ئاتام - ئانام مېھرىبانىم،
 كۈچ - قۇۋۋەتىم ھەم دەرىجىم،
 گۈلجەمىلە شېرىن جانىم،
 كەل ئۇكاچان كۆرۈشەيلى.
 ياتقان يېرىم زىندان ئىچى،
 رەقىبىلەردىن ئالاي ئۆچى،
 بۇندا كەلگەن ئۇلۇغ كىچى،
 كېلىڭ جانلار كۆرۈشەيلى.
 بۇلبۇل چېكەر ئاھۇ زارى،
 گۈلدىن بولماس غەيرى يارى،
 كۆرەي جانانلار دىيدارى،
 كېلىڭ جانلار كۆرۈشەيلى.

مەكتەپتە ھەمسەبەق بولغان، ھەمرا ئايتۇر: ھەقتۇر ئىشىم،
 بىر - بىرىگە سىرداش بولغان، نە سەۋداغە چۈشتى باشىم،
 مېنىڭ بىلەن يولداش بولغان، ئىككى جەھاندا يولداشىم،
 كېلىڭ دوستلار كۆرۈشەيلى. ھۆرلىقاچان كۆرۈشەيلى.

دەپ ھەمرا ھەممەلىرى بىلەن كۆرۈشتى. ئاندا خۇسرەۋ شاھ
 ئايدىكى:

— ئەي ۋەفادار ئوغلۇم، ئاكىلىرىڭ ساڭا بۇ جەفالارنى سالىدى.
 ئەمدى سەن ھەرنە قىلساڭ قىل!

— ئەي ئاتا، بۇلارنىڭ گۇناھىدىن كەچتىم. بۇلارنى ئۆلتۈرمەڭ.
 بۇلارنى كالاپەز بىلەن سابۇنچىغا شاگىرت بەرمەك كېرەك.

شۇ چاغدا مىسىر خەلقى شاھ قاسىم بىلەن شاھ ئەندۇقلارنى
 مەجلىستىن قوغلاپ چىقاردى. بۇلار پادىشاھلىقتىن نائۇمىد بولۇپ
 بۆلەك شەھەرگە بېرىپ، كالاپەزنىڭ ئوچىقىغا ئوت قالىغىلى تۇردى.
 پادىشاھ خۇسرەۋ ھەمراغا:

— ئەي ئوغلۇم، ئەمدى مەھبۇبەڭ ھۆرلىقانى شەھەرگە تەكلىپ
 قىلغىل، — دېدى.

ھەمرا ھۆرلىقانى مىسىرغا تەكلىپ قىلىپ تىللا سازىنى قولغا
 ئېلىپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

يۈر كېتىلى بىزنىڭ يۇرتقا دىلبىرىم،
 يەنە مۇنداغ يېڭى زەمان تاپىلماس،
 مېھمان بولغىل بىزنىڭ يۇرتقا دىلبىرىم،
 غەنىمەت دەم سەندەك مېھمان تاپىلماس.

بۇ دۇنيا بەش كۈنلۈكتۈر ئوينىغان قالۇر،
 تاڭلار گوردا ھەر كىشىنى باشقا قويۇر،

ئاخىر ئامانەتنى ئىگىسى ئالۇر،
شۈكرى لىلاھ يەنە بۇ جان تاپىلماس.

غافل بولما ئۆتەر گەرەنلىك يىلى،
ئۆتكەرمە قولۇڭدىن نەۋبەتنىڭ ۋەلى،
ئول يېرىڭدە قالدى گەرمەنى گۈلى،
مۇندا ساخا گۈلۈ رەيھان تاپىلماس.

ھۆرلىقا ھەمراھنىڭ تەكلىپىنى قوبۇل قىلىپ شەھەرگە يۈردى.
پادىشاھ خۇسرەۋ خۇشال - خۇررەم بولۇپ مىسىرغا يەتتىلەر، شەھەرنى
ئائىنەلەر باغلاپ، قىرىق كېچە - كۈندۈز توي قىلىپ ئەقدى نىكاھ
بىرلە ھۆرلىقانى ھەمراغا ئالىپ بەردى. ھەمراھنى ئۆز ئورنىدا مىسىرغا
پادىشاھ قىلىپ قويۇپ، ئۆزى بۇ ئالەم فانىسىدىن ئاخىرەت باقىغە
رېھەت قىلدى.

نەشرگە تەييارلىغۇچى: مەمتىلى سايت

ئىككى شاھزادىنىڭ ھېكايىسى

رىۋايەتتىن خەۋەر بەرگۈچىلەر شۇنداق نەقىل قىلىدۇكى: چىن ماچىن شەھىرىدە بىر پادىشاھ ئۆتكەن بولۇپ، ئاتىنى «ئادىل شاھ» دەپ ئاتىدى. پادىشاھ بولسا كۈندۈزى دۆلەتنى ئىززەت - ئىكرام، ئادىللىق بىلەن سورىسا، كېچىسى كونا ئىگىنلەرنى كىيىپ شەھەر كوچىلىرىنى چارلار ئىدى. بىر كۈنى پادىشاھ كوچا چارلاۋېتىپ، شەھەرنىڭ بىر بۇلۇڭىغا كېلىپ قالدى... ئۇنىڭ ئالدىغا تۆت ئوغرى ئۇچرىدى. پادىشاھ ئۇلارنى كۆرۈپ ئۆزىنى پىنھانغا ئېلىپ يوشۇرۇندى. ئالاھىزەل بىر سائەت ئۆتتى، ئوغرىلار ھېچ تەرەپكە يۈرمىدى. شۇ جىمجىتلىق ئىچىدە ياراتقۇچى ئاللا پادىشاھنى بىر يۆتەلگە قىستىدى. قانچە ئۆزىنى تۇتۇۋالغان بولسىمۇ ئامال بولماي، پادىشاھ قاتتىق بىر يۆتەلدى. بۇنى ئاڭلىغان ئوغرىلار قولغا خەنجەر ئېلىپ بىراقلا پادىشاھقا ئېتىلىپ كەلدى ۋە سوراپ:

— نېمە گادەمسەن، — دېدى، پادىشاھ بىر ھىيلە بىلەن جاننى قۇتقۇزاي دەپ:

— مەن سىزلەرگە ئوخشاش يالغۇز ئوغرى ئىدىم. بىرەر ھەمراھىم يوق، ھېچ نەرسىنىڭ بۇدىنى قىلالماي سىزلەرنى مىرشەپمىكىن دەپ مۆكۈپ تۇرغانىدىم. بىلىدىكى، سىزلەر ئوغرى ئىكەنسىلەر، شۇڭا مېنى ئۆزۈڭلەرگە قوشۇۋالساڭلار يار ھەمدەم بولغايىمەن، — دەپ تۇردى. ئوغرىلار پادىشاھنىڭ سۆزىنى خوپ كۆرۈپ، «بولدۇ» دەپ پادىشاھ بىلەن بەشى يولغا راۋان بولدى. يولدا ماڭغۇچە پادىشاھ تۆت ئوغرى بىلەن باشتىن باشلاپ سۆزلىشىپ، ھەر قايسىڭلارنىڭ قانداق ھۈنەرلىكلەر بار ئىدى، — دەپ سورىدى. ئوغرىلارنىڭ چوڭى سۆزلەپ:

— مېنىڭ ھۈنەرىم يولدا تۇرۇپ، دۇنيا بار ئۆيىنى يىراقتىن مارىلاپ ھىدلىغايىمەن، — دېدى. يەنە بىرى سۆزلەپ:

— مېنىڭ ھۈنەرىم سەگ (ئىت) نىڭ تىلىنى بىلەلەيمەن دېسە،

يەنە بىرى سۆزلەپ:

— مېنىڭ ھۈنرىم كېچىلەپ بىر كۆرگەن ئادەمنى ئون يىل
ئۆتسىمۇ تونۇغاي مەن، — دېدى. يەنە بىرى:
— مەن يەرنى بۇزماستىن لەخمە ئويۇپ، كىرگەن يەردىن يانپ
چىققاي مەن، — دېدى.

بۇ تۆت ئوغرى پادىشاھتىن سورىدى:

— مېنىڭ بىر ھۈنرىم باركى، ھېچ ئادەمدە يوقتۇر، ئەگەر ئوڭ
بۇرۇتۇمنى بىر قېتىم تەۋرەتسەم مىڭ ئادەم بولسىمۇ ئۆلۈمگە كېتەر،
ئەگەر چەپ بۇرۇتۇمنى بىر تەۋرەتسەم مىڭ ئادەم بولسىمۇ ئۆلۈمدىن
خالاس بولىدۇ، دېدى. پادىشاھ باشلىغ تۆت ئوغرى ئېيتىپ:
— ئەي دۇنيانى ھىدلايدىغان بۇرادەر، بىرھىدلاپ باققىن،
كىمنىڭ ئۆيىدە دۇنيا بار، — دېدى.

ئول ئوغرى تۆت ئەتراپىنى ھىدلاپ ئېيتتىكى:

— پادىشاھنىڭ خەزىنىسىدە جەۋاھىر، ئالتۇن، كۈمۈش تولا
ئىكەن دەپ مەسلىھەت بەردى. ئۇلار سۆزلىشىپ، بىر كەمبەغەلنى
يىغلاشقۇچە پادىشاھنىڭ خەزىنىسىگە چۆكەيلى دېدى. پادىشاھ:
— شۇنداق قىلايلى، سىزلەر بىر تولۇم كۆتۈرۈشسىڭىزلەر،
مېنىڭ ئىككى تولۇم كۆتۈرگۈچىلىك كۈچۈم بار، — دېدى. ئەۋۋەل
تام تېشىدىغان ئۇستا ئوغرى يىراقتىن، كونا تاملىقتىن لەخمە ئويۇپ
تۇرار ئىدى. پادىشاھنىڭ ئوردىسىنى ساقلايدىغان ئۈچ مىڭ تىللالىق
ئىككى تايغان بار بولۇپ، ئوغرىلارنىڭ ئۈستىگە قاۋاپ كەلدى.
ئىتنىڭ تىلىنى بىلىمەن دېگەن ئوغرى سۆزلەپ:

— شوڭ تۇرۇڭلار، بۇ ئىتلار «ئىگىسى بىللە» دەپ قاۋايدۇ،
«يولدىن قوشۇلغان بۇ ئادەمدە ئىشەنچ يوق. پادىشاھنىڭ ئادەملىرى
ئوخشايدۇ» دەپ پادىشاھتىن گۇمانلىنىپ، پادىشاھنى قىيىن،
قىستاققا ئالدى. پادىشاھ قىيىن - قىستاققا چىداپ تۇرۇپ:

— مەن مۇشۇ ئەھۋال بىلەن قانداقمۇ پادىشاھنىڭ
خادىملىرىدىن بولالايمەن، — دېگەندى، بۇ ئوغرىلار «ئىتنىڭ
قاۋىشىغىمۇ ئىشىنەرمىزمۇ» دەپ، لەخمە بىلەن كىرىپ، پادىشاھنىڭ
خەزىنىسىدىن كۆتۈرۈشچە ئېلىپ تاڭ ئېتىشتىن ئەۋۋەل شەھەرنىڭ

سىرتىغا چىقىپ كەتتى. كۈتمىگەندە ئۇلار بىر گۆرستانلىققا يېتىپ باردى. گۆرستانلىقتا تۆت - بەش گۆر ۋە گۈمبەز بار بولۇپ، ئۇلار بىر پىنھان شەمەگورغا كىرىپ ھاردۇقتا ئۇخلاپ ياتتى. ئويغانسا ئالەم پىشىن ۋاقتى بولۇپتۇ. سىرتقا چىقايلى دېسە تۇتۇلۇپ قېلىشتىن قۇرۇقۇپ ھېچ يەرگە بارالمىدى. ئاخىرى ئوغرىلارنىڭ چوڭى:

— بىرىڭلار كىرىپ شەھەردىن نان ئېلىپ چىقىڭلار، قورساقنى تويغۇزايلى، — دېدى. پادىشاھ دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ:

— مەن ئېلىپ چىقاي، — دەپ بىر ئارقا كوچا بىلەن مېشىپ ئوردىسىغا كىردى ۋە دەرھال پادىشاھلىق تەختىگە چىقىپ ئولتۇردى. شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە پادىشاھنىڭ خەزىنىچىلىرى باش - كۆزلىرىگە ئۇرۇپ:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، كېچىدىن خەزىنىگە بەش ئوغرى كىرىپ كۆتۈرۈشچە جەۋھىرلارنى ئېلىپ چىقىپ كېتىپدۇر. ئىزىنى ھېچ قايان چىقىرالمىدۇق، — دېدى.

پادىشاھ ئۇلارنىڭ نالە - پەريادىنى ئاڭلاپ قاققاھلاپ كۈلۈپ: — پالان شەمەگوردا تۆت ئوغرى بار، تۇتۇپ كېلىڭلار، — دېدى. شۇنىڭ بىلەن جاللات، ياساۋۇللار بېرىپ ئوغرىلارنى تۇتۇپ كەلدى. پادىشاھ ئوغرىلارنى كۆرۈپ جاللاتلارغا:

— بۇ ئوغرىلارنى ئالىپ چىقىپ ئۆلتۈرۈڭلار، — دېدى. جاللاتلار ئوغرىلارنى ئۆلتۈرگىلى ئېلىپ ماڭغاندا، ئوغرىلارنىڭ چوڭى:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، ئوڭ بۇرۇتلىرى تەۋرەپ ئۆلۈمگە كەتتۇق، چەپ بۇرۇتلىرى تەۋرەيدىغان ۋاقىتلىرى يېقىنلاشتىمۇ، — دېدى.

پادىشاھ ئوغرىنىڭ سۆزىگە كۈلۈپ كېتىپ، ئۇلارنى ياندۇرۇڭلار دەپ، ئوغرىلارنى باغلاقتىن ئاجرىتىپ كۆپ نەسەپتەلەرنى قىلىپ، باشتىن - ئاياغ كىيىم كىيگۈزۈپ، ئوڭ قول، سول قول ۋە زىر قىلىپ خىزمەتلىرىگە سالدى. ئارىدىن ئىككى يىل ئۆتتى، بۇ ئوغرىلارغا دۆلەت يارىشىپ بايغا ئايلاندى.

شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە ئوردا ئىچىگە بىر قەلەندەر كىرىپ كەلدى. قەلەندەردە يا سالام، يا دۇئا يوق، قاراپ تۇردى. پادىشاھنىڭ كۆزى

ھېلىقى قەلەندەرگە چۈشتى. پادشاھ «بۇ كىشىدە بىر سىر - ئەسەر باردەك قىلىدۇ» دەپ ئويلاپ، شەرەت بىلەن مەسىلە سورىماق ئۈچۈن، ئېغىزىنى ئاچماي باشنى سىلىدى. قەلەندەر: «باش تىلىدىن كېتىدۇ» دەپ تىلىنى چىقىرىپ، شەرەت بىلەن جاۋاب بەردى. پادشاھ يەنە سوراپ، «ئادەمنىڭ يۈزى قەيەردىن كېتىدۇ» دەپ يۈزىنى سىلاپ ئىدى، قەلەندەر: «ئادەمنىڭ يۈزى نەپسىدىن كېتىدۇ» دەپ گېلىنى سىلاپ جاۋاب بەردى. پادشاھ قەلەندەرنىڭ ئىشارەتلىك جاۋابىدىن خۇشال بولۇپ:

— ھەي خەزىنىچىلەر، بۇ قەلەندەرگە باشتىن - ئاياغ ئېسىل كىيىم بىلەن، مىڭ تىللا ئىنئام قىلىڭلار دەپ ئەمىر قىلدى. خەزىنىچىلەر باشتىن - ئاياغ ئېسىل كىيىملەر بىلەن مىڭ تىللا ئېلىپ چىقىپ قەلەندەرگە بەردى، قەلەندەر ياخشى دۇئالارنى قىلىپ چىقىپ كەتتى. قەلەندەرگە بەرگەن ئىنئامغا ئوغرى ۋەزىرلەر چىدىماي:

— ئەي پادشاھى ئالەم، بۇ قەلەندەر يا سالام قىلمىسا، يا دۇئا قىلمىسا، مىڭ تىللا بىلەن كىيىمنى بەرگىنىڭىز دۇرۇس بولمىدى. مەن ئارقىسىدىن قوغلاپ بارىپ سوئال سوراپ، ياكى زۇلۇم بىلەن، ياكى سىپاھگەرچىلىك بىلەن بەرگەن ئىنئامنى قايتۇرۇپ كەلسەم رازى بولارسىزمۇ، — دېدى. پادشاھ:

— ئاناڭ ئوغۇل بالا دەپ تۇغقان بولسا ئۆزۈڭ چاغلاپ بىر ئىش قىلىپ ئېلىپ كەلسەڭ، تىللا سېنىڭ بولسۇن دېدى. ۋەزىر بولسا بىر ئارغىماقنى مىنىپ پەرۋەز قىلىپ قەلەندەرنىڭ ئارقىسىدىن يېتىپ:

— ھەي قەلەندەر توختاغىن، سەندىن سوورايدىغان سوئالىم بار، — دېدى. قەلەندەر توختاپ:

— نېمە سوئالنىڭ بار دېدى. ۋەزىر سوراپ:

— مەغرىبىتىن مەشرىققىچە نەچچە يىللىق يول، — دېدى. قەلەندەر جاۋاب بېرىپ:

— بىر كۈنلۈك يول، — دېدى. ۋەزىر:

— قانداق بولۇپ بىر كۈنلۈك يول بولىدۇ، — دېدى. قەلەندەر جاۋاب بېرىپ:

— كۈن مەشرىقتىن چىقىپ مەغربتە ئولتۇرىدۇ، — دېدى.
 ۋەزىر ھەيران بولۇپ يەنە سورىدى:
 — ئەي قەلەندەر، ئاسمان بىلەن يەرنىڭ ئارىلىقى نەچچە يىللىق
 يول، — دېدى. قەلەندەر جاۋاب بېرىپ:
 — يەر بىلەن ئاسماننىڭ ئارىلىقى ئادەم قاراغۇچىلىك يول، —
 دېدى. ۋەزىر:

— بەش يۈز يىللىق يول ئەمەسمۇ؟ — دېدى. قەلەندەر:
 — مەن يەردە تۇرۇپ ئاسمانغا قارىسام ئاسماننى كۆرىمەن
 ئەمەسمۇ، — دېدى. ۋەزىر:

— يەنە ئىككى گېغىز سوئالىم بار، — دېدى. قەلەندەر:
 — سېنىڭ ھاجىتنىڭ ماڭا چۈشۈپتۇ، مېنىڭ ساڭا ھاجىتىم
 يوق. مەسىلە سورىغان ئادەم ئېگىزدە تۇرسۇن، جاۋاب بېرىدىغان ئادەم
 پەستە تۇرۇپ جاۋاب بەرسۇن دەپتۇ. شۇڭا مەندىن مەسىلە سورىماقچى
 بولساڭ ئاتتىن چۈشكىن، مەن ئاتقا مىنىپ تۇرۇپ ئاندىن سوئالغىغا
 جاۋاب بېرەي دېدى. ۋەزىر ئاتتىن چۈشتى. قەلەندەر ئاتقا مىنەكچى
 بولۇپ ئاتنىڭ يېنىغا كەلگەندى، ئات قەلەندەرنىڭ جەندە كۇلاھىدىن
 ئۈركۈپ ئۆزىگە يېقىن كەلتۈرمىدى. قەلەندەر:

— ئات مېنىڭ جەندە كۇلاھىمدىن ئۈركۈپ يېقىن كەلتۈرمىدى.
 سەن باشتىن - ئاياغ كىيىملىرىڭنى سېلىپ ماڭا بەرگىن، مەن كىيىپ
 سېنىڭ سۈرىتىڭدە بولۇپ كەلسەم مىنىڭلى قوياي دېدى. ۋەزىر ئائىلاج
 كىيىملىرىنى سېلىپ بېرىپ، جەندە - كۇلاھنى كىيىدى. قەلەندەر
 ۋەزىرنىڭ سۈرىتىدە بولۇپ تىللانى ئېلىپ ئاتقا مىندى ۋە تىللانى
 ئاتنىڭ ئىگىزىگە مەھكەم چېگىپ تۇرۇپ: سوئالغىنى سورىغىل دېدى.
 ۋەزىر سوئال سوراپ:

— خۇدايىم ھازىر نېمە ئىش قىلىدۇ، — دېدى. قەلەندەر جاۋاب
 بېرىپ:

— خۇدايىم ھازىر مەندەك دۇنيا كۆرمىگەن ئاجىزغە نەق مىڭ
 تىللا بەردى — دېدى. ۋەزىر ھەيران بولۇپ يەنە سورىدى:
 — خۇدايىم ئاش ۋاقتىدا نېمە ئىش قىلىدۇ؟ قەلەندەر جاۋاب
 بېرىپ:

— خۇدايىم ئاش ۋاقتىدا دۇنيانى كۆتۈرەلمەي، مەندەك ھارغان قەلەندەرگە شۇنداق ياخشى ئارغىماق ئاتنى بىرۈر، — دېدى. ۋەزىر يەنە سوراپ:

— خۇدايىم چۈش ۋاقتىدا نېمە ئىش قىلىدۇ؟ دېدى. قەلەندەر جاۋاب بېرىپ:

— خۇدايىم چۈش ۋاقتىدا ئاتقا مىنگەن ئادەمنىڭ ئېتىنىڭ چولۇۋىرىنى تۈتۈۋېلىپ ماڭغىلى قويمىغاننىڭ باشىغا تەياق بىرەردۇر دەپ ۋەزىرنىڭ باشىغا بەش - ئون قامچا ئۇرۇپ، باش - كۆزلىرىنى يېرىپ، قورقۇتۇپ ئالدىغا سېلىپ سۆرەپ، ئوردىغا ھەيدەپ كىردى. پادىشاھ ۋەزىر بىلەن قەلەندەرنى بۇنداق ھەلەتتە كۆرۈپ، ۋەزىرغا كاپىدى ۋە قەلەندەرگە قاراپ:

— ئەي قەلەندەر، تاپقان ئاناڭغا، تۇغقان ئاناڭغا رەھمەت. سېنىڭ قىلغان بۇ ئىشلىرىڭ ئۈچۈن ئەتە، ئۆگۈن كېلىپ مەندىن قىممەتلىك نەرسە تىلەپ ئالغىن، — دەپ قەلەندەرنى يولغا سالدى. تۆت كۈندىن كېيىن قەلەندەر كېلىپ، پادىشاھتىن قىرىق كۈنلۈك پادىشاھلىقنى تەلەپ قىلدى.

پادىشاھ:

— قىرىق كۈنلۈك پادىشاھلىقنى بەردىم، — دېدى. شۇنىڭ بىلەن قەلەندەر پادىشاھلىق تەختىگە چىقىپ ئولتۇردى ھەمدە بىر - ئىككىدىن ۋەيرانە قەلەندەرلەر پەيدا بولۇپ، ئوردىدا قەلەندەرلەر يەتتە كىشىگە يەتتى. شۇنداق قىلىپ ئەۋۋەللى قەلەندەر پادىشاھ بولدى، قالغان ئالتىسى ۋەزىر بولدى.

ئەمدى گەپنى پادىشاھى ئادىلدىن ئاڭلايلى: پادىشاھى ئادىل پادىشاھلىقنى قەلەندەرگە بەرگەندىن كېيىن، خانىش بىلەن ئىككى پەرزەندىنى ئېلىپ شەھەرنىڭ تېشىدا ياسىتىپ قويغان چاھار باغقا ئورۇنلاشتى.

قەلەندەرلەر بولسا شەھەر خەلقىگە يارلىق چىقىرىپ: «قىرىق كۈنگىچە ھەممە پۇقرالار خاتىرجەم ياشاڭلار، ھەر كۈنلۈكى ئۇچۇق تامىقىڭلار پادىشاھلىقتىن بولىدۇ» دەپ ھەر كۈنى كالا، قوي، تۆگىلەرنى ئۆلتۈرۈپ شەھەر خەلقىگە تارقىتىپ بەردى ھەمدە پۈتۈن

پادىشاھلىققا تەۋە قازى، مۇفتى، بەگ دېگەندەك ئەمەلدارلارغا نۇرغۇنلىغان سوۋغا - ئىنئاملارنى تارقىتىپ بېرىپ، ئاۋامنىڭ كۆڭلىنى ئۆزىگە مايىل قىلىۋالدى. كۈنلەر ئۆتۈپ ئاخىرى قىرىق كۈن توشتى. پادىشاھى ئادىل ۋەزىر - ئۆمرالارنى جەمئىي قىلىپ:

— ئەي ۋەزىر - ئۆمرالار، مەن پادىشاھلىقىمنى قىرىق كۈنلۈك مۆھلەتتە قەلەندەرگە ئىنئام قىلغانىدىم، ھازىر بولسا ھاكىمىيەت ئۇ قەلەندەرلەرنىڭ قولىدا تۇرۇۋاتىدۇ، ئۇلار بولسا شەھەر خەلقىگە ناھايىتى كۆپ كالا، تۆگە، قويلارنى ئۆلتۈرۈپ، يۇرتلارغا تارقىتىپ بېرىپ، ئاۋامنىڭ قەلبىنى مايىل قىلدى. قانداق قىلساق بولار؟ دەپ مەسلىھەت سالدى.

ۋەزىر - ئۆمرالار: «ئەمدى مۆھلەت توشتى، شۇڭا قەلەندەرلەرنى چاقىرىپ تاماق راستلاپ ھۆرمەت - ئىكرام بىلەن ھاكىمىيەتنى تەلەپ قىلايلى» دەپ مەسلىھەت بەردى. شۇ مەسلىھەت بىلەن قەلەندەرلەرنى چاقىرىپ كېلىپ، ئۇلارغا قاراپ تۇرۇپ پادىشاھى ئادىل بۇ نەزمىنى ئوقۇدى:

ئادالەتلىك شاھىم - سۇلتان، ۋەئىدە ئۆزرە ۋەپا قىلغىل،
 ھاجىتىمنى رەۋا ئەيلە. نامەردلەرگە جاپا قىلغىل،
 جانانلىگە جانىم قۇربان، مۆئىمىنلەرنى رىزا قىلغىل،
 كۆز ياشىمنى سىياھ ئەيلە. جەمالىلاھ لىقا قىلغىل.

سۇلايمان دەك سۇلتان بولساڭ، ئادىل شاھمەن ھالىم ئېيتاي،
 جاھان ئىچرە دەۋران سورسەڭ، قىرىق كۈن بولدى جانىم نىتاي.
 نۇشروۋاندەك ئادىل بولساڭ، سۇلتانىمغە پەرباد ئېيتاي،
 ئەرىزداشنىم ئادا ئەيلە. دۈشمەنلەردىن جۇدا ئەيلە.

— ئەي سۇلتان، ئالەم ھەقتە ئالاننىڭ رىزالىقى بىلەن، پادىشاھلىقىمنى قىرىق كۈنلۈك تۆھپە قىلغانىدىم. ئەمدى ۋەدىگە ۋەپا قىلماق كېرەك، — دېدى. قەلەندەرلەر بولسا شەھەر خەلقىگە قازاپ بۇ ئىشنى شەھەر خەلقى ئايرىسۇن دەپ:

— ئەي شەھەر خەلقى، سىزىلەر بۇ ئىشقا نېمە دەيسىلەر، — دەپ ۋارقىرىدى. بارلىق ۋەزىر - ئۆمرالار، قازى، مۇفتى، بەگ ۋە شەھەردىكى چوڭ - كىچىك ھەممىسى:

— ئادىل پادىشاھ خۇدا بەرگەن دۆلەتنى كۆتۈرەلمەي پادىشاھلىقنى باشقىلارغا ئۆتۈنۈپ بەردى، بىزىلەر ئۆزلىرىدىن باشقا كىشىنى پادىشاھ قىلماسمىز، — دېدى. قەلەندەر، ئەلەم - قازى، مۇفتىلارغا قاراپ:

— سىزىلەر نېمە دەيسىلەر، — دېدى. ئۇلارمۇ:

— خۇدا يولىدا بەرگەن نەرسە شەرىئەتتە يانمايدۇ. شۇڭا بىزىلەرگە رەھىم قىلغايلا پادىشاھى ئالەم، — دېدى. پادىشاھى ئادىل ھەيران بولۇپ چاھار باغقا كېلىپ بولغان ۋەقەنى مەلىكە گۈل چېبەرگە بىر - بىر بايان قىلدى. مەلىكە پادىشاھنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ:

— ئەسلى قەلەندەر دېگەن بىرەر نەرسە تەلەپ قىلىپ كەلسە، بىر نان بېرىپ يولغا سېلىش قائىدە ئىدى. ئۇنىڭغا ئۈنمىسا تايماقتىن ئۆزگىسى بىكار ئىدى. ھالا بۈگۈنگە كەلگەندە پادىشاھلىقنى بېرىپ خەزىنىدىكى دەپتە - دۇنيانى تارتتۇرۇپ قويۇپ ئىدۇق، ئۇلار تەييار خەزىنە بىلەن ئەل كۆڭلىنى خۇش قىلىپ، بىزىلەرنى ئاۋارە قىلىدىغان بولدى. ئەمدى كۈنىمىز قانداق بولاركى؟ دېدى.

قەلەندەرلەر بولسا پادىشاھلىقنى قولغا ئالغاندىن كېيىن، شەھەرمۇ شەھەر يارلىق چىقىرىپ: «بارلىق پۇقرالاردىن ئۈچ يىلغىچە شاھلىق ئۈچۈن تۆلەيدىغان باجدىن ئۆتتۈم» دەپ جاكارلىدى. ئاۋام قەلەندەرنىڭ بۇ ياخشىلىق ۋە ئىلتىپاتىغا خۇشھال بولۇپ: «مۇنداق ئادىل پادىشاھ جاھانغا كەلمەس» دەپ پادىشاھنىڭ ئۆمرىنىڭ ئۇزۇن بولۇشىغا دائىم دۇئا قىلىدىغان بولدى.

ئەلقىسسە: جاسۇس ۋەزىرلەر قەلەندەرنىڭ قولتۇقىغا كىرىپ خۇشامەت قىلىپ:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، سىزگە يۈز يىگىرمە تۆت شەھەر تاپىشى بولۇپتۇر. شۇنداق بولسىمۇ سىزگە يەنە دۈشمەنمۇ تولادۇر، شۇڭا سىز دۈشمەننى يوق قىلىمەن دېسىڭىز ئالدى بىلەن پادىشاھى ئادىلنى، ئايالىنى ۋە ئىككى پەرزەندىنى ئۆلتۈرسىڭىز ئاندىن كۆڭلىڭىز جايغا

چۈشىدۇ. ئۇنداق قىلمىسىڭىز، ئۇ باشقا شەھەر ۋە ئەلگە خەت يېزىپ، ئاخىرى سىزدىن شەھەرنى ۋە ھاكىمىيەتنى تارتىۋېلىپ سىزنى پاراكەندە قىلىدۇ، — دېدى. قەلەندەرگە بۇ سۆز خۇشياقتى، قەلەندەر:

— ئانداق بولسا ئەتە تۆت دار ياساڭلار. ئۇلارنى دارغا ئېسىپ ئولتۇرۇپ كۆڭۈلنى خاتىرجەم قىلايلى، — دېدى.

پادىشاھى ئادىلنىڭ بىر يېقىن مەھرەمى بار ئىدى. ئۇ بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ، پادىشاھى ئادىلغا ئىچى ئاغرىپ يېرىم كېچە بىلەن پادىشاھى ئادىلنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۆگزىگە چىقىپ، «سىزنى قەلەندەر ئۆلتۈرمەكچى بولۇۋاتىدۇ» دەپ قانلىق ياش تۆكۈپ، ئاھ ئۇرۇپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئەرزىمنى ئىشتىكىل ئەي پادىشاھىم،
دۇنيادا سېنىڭدەك بىخەم بولۇرمۇ؟
تۈگىمەس ھەسرەتلىخ تەندە بۇ جانىم،
يۇلتۇزلار ئەشكىڭدىن شەبنەم بولۇرمۇ؟

باغىڭدا ئاچىلىپ ياخشى چىمەنلەر،
چىمەنلەردە سايرىشۇر ياخشى بۇلبۇللار،
ساڭا مۇنىس بولغان ياخشى ئوغۇللار،
قانلار تۆكۈپ يەنە شەبنەم بولۇرمۇ؟

ھۆكۈم سۈردى ئۇشۇل كۈنى قەلەندەر،
غەمكىن بولۇر يۈزۈڭگە چۈشكەن ئاي، كۈنلەر،
مەھرەم بولغان قۇلۇڭدۇرمەن مۇقەررەر،
ساڭا يىغلاپ ئەرزىم ئادا بولۇرمۇ؟

تاڭلا سېنى بۇيرۇپ دارغا ئاسارلەر،
ئۇ شۇل بەد بەخت قولۇڭنى باغلاپ چىقارلەر،
ئىككى ئوغلۇڭ ھەم قاننى ساچارلەر،
خانماندىن سەندەك جۇدا بولۇرمۇ؟

قۇلاق سېلىپ ئىشتىكىل مېنىڭ ئەرزىمنى،
 ئاڭلامسۇن ھېچكىشى، ساچار قانىمنى،
 ئېزىز جاندىن جۇدا قىلۇر گۈل چېھرە خانىمنى،
 تۆت كىشىگە ئۆلۈم رەۋا بولۇرمۇ؟

مەھرەم بالا يانىپ كەتتى، پادىشاھى ئادىل بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ
 ئاھ - پەرياد چەكتى. دادى ھېچكىمگە يەتمىدى. كېچە يېرىم بىلەن
 تۆت ئاتقا مىنىپ، تۆت ئاتقا ئالتۇن - كۈمۈشلەرنى يۈكلەپ
 چاھارباغدىن چىقىپ كەتتى. شۇ قاچقانچە ئۈچ كېچە - كۈندۈز يول
 يۈرۈپ، بىر تاغنىڭ باغرىدىكى غارغا چۈشۈپ ياتتى. مەلىكە گۈل
 چېھرە بىلەن ئىككى بالىسى ئۇيقۇغا پېتىپ ئۇخلاپ قالدى. پادىشاھى
 غەم بېسىپ كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمىدى. تۈن يېرىم بولغاندا تاغ ئۈستىدىن
 بىر غوۋغا پەيدا بولدى، پادىشاھ ئاينىڭ يورۇقىدا قارىسا ئون ئاتلىغ
 قاراقچى غار تەرەپكە كېلىۋېتىپتۇ. پادىشاھ دەرھال مەلىكە بىلەن
 ئىككى پەرزەندىنى ئېلىپ، بىر تاشنىڭ ئارقىسىغا يوشۇرۇندى.
 قاراقچىلار سەككىز ئات بىلەن ئالتۇن - كۈمۈشلەرنى ئالدى ۋە
 بىر - بىرسىگە: بۇ ماللارنىڭ ئىگىسىنى تېپىپ ئۆلتۈرۈۋەتسەك ياخشى
 بولاتتى دەپ تەرەپ - تەرەپنى ئاخشۇردى. پادىشاھى ئادىل بۇ سۆزلەرنى
 ئاڭلاپ زار - زار يىغلاپ ياش تۆكۈپ بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

ئالەمنى ياراتقان قادىر خۇدايىم،
 بۈگۈن بىزگە قاراقچىلاردىن ئامان بەر.
 ئەۋۋەل ئاخىر سەن سەن مېنىڭ پاناھىم،
 بۈگۈن بىزگە قاراقچىلاردىن ئامان بەر.

ئەقلايمەن بۇ كۈن بولدۇم بىچارە،
 خارۇ - زارۇ ھەيران بولۇپ ئاۋارە،
 رەھىم ئەيلەگىل قويمە مېنى بۇ زارە،
 بۈگۈن بىزگە قاراقچىلاردىن ئامان بەر.

پەلەك چەكتى كۆككە مېنىڭ گەردىمنى،
ئادا بولماس دەپتەر قىلسام دەردىمنى،
ئەرز ئەيلەدىم گىريان قىلدىم دەردىمنى،
بۈگۈن بىزگە قاراقچىلاردىن ئامان بەر.

ئەرز روھىم چىقار تەندىن بۇ جانىم،
يۈرەكىمدە داغى - دەردىم، ئارمانىم،
رەھىم ئەيلەگىل قولۇڭغە سەن رەھمانىم،
بۈگۈن بىزگە قاراقچىلاردىن ئامان بەر.

زەسۇلىلاھ پەيغەمبەرلەر سەردارى،
چاھارىلار ئاسىيلارنىڭ رەھبەرى،
ھەسەن - ھۈسەيىن شەھىدلارنىڭ سەردارى،
بۈگۈن بىزگە قاراقچىلاردىن ئامان بەر.

ئەرشى كۈرسى لەۋھى قەلەم مۇقەررەر،
يۈز يىگىرمە تۆت مىڭ ئۆتكەن پەيغەمبەر،
بۇ دۇنيادىن بارچەسى قىلدى سەپەر،
بۈگۈن بىزگە قاراقچىلاردىن ئامان بەر.

ئادىل شاھمەن بۇ تەندەدۇر ھاياتىم،
بۈگۈن ساڭا يېتەر مېنىڭ پەريادىم،
غەمىدىن ماڭا بەرگىل بۇدەم نىجاتىم،
بۈگۈن بىزگە قاراقچىلاردىن ئامان بەر.

مۇناجات تۈگىگىچە قاراقچىلار ھەر تەرەپنى ئىزدەپ، ئۇلارنى
تاپالماي قىلىچلىرىنى قېنىغا سېلىپ تاغ ئۈستىگە چىقىپ كەتتى.
پادىشاھ بولسا ئوتنىڭ يىلتىزىنى كولاپ ئوزۇقلۇق قىلىپ يەپ، يەنە
يىگىرمە تۆت كۈن يول يۈرۈپ بىر جايغا كېلىپ چۈشتى.

ئەلقسىسە: شامدىن بەش يۈز تۈگىلىك كارۋان سودىگەر يولغا چىقىپ بىر نەچچە كۈن يول بۇرۇپ بىر مەنزىلگە چۈشتى. ئۇلارنىڭ بىر سەردارى بار بولۇپ، تۆت - بەش بەردەم يىگىتنى ئارقىسىغا ئەگەشتۈرۈپ، بۇ سەردارلارنى بەش يۈز سودىگەرنىڭ ئامانلىقىنى ساقلاشقا قويۇپ، ئۆزى تاغ ئۈستىگە قارىسا، يىراقتا ئوتنىڭ يورۇقى كۆرۈنۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن «ئۇ يەردە قاراقچى بار ئوخشايدۇ، ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ئوقۇپ كېلەي» دەپ يېقىن بېرىپ، قىرىق ياشلاردىكى بىر قارا ساقال كىشىنى كۆردى. يېنىدا بولسا قىزىل گۈلدەك ئىككى بالا ئولتۇرغۇدەك، چوڭنىڭ يېشى ئون تۆت ياشتا، كىچىكىنىڭ يېشى ئون ئىككى ياشتا، يەنە يىگىرمە تۆت ياشلىق بىر مەلىكە ئولتۇرغۇدەك، جامالى قوياشتەك چىرايلىق ئىكەن. سودىگەرلەرنىڭ سەردارى بۇ گۈزەل مەلىكىنى كۆرۈپ، ئاشىق شەيدا بولدى ۋە بىللە كەلگەنلەرنى قايتۇرۇۋېتىپ، ئۆزى ئاتتىن چۈشۈپ پادىشاھنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇلار بىلەن كۆرۈشۈپ پاتىمە ئوقۇدىلەر، ئاندىن ئورنىدىن تۇرۇپ قول باغلاپ تۇرۇپ:

— ئەلھەمدۇلىللاھ، مۇرادىم ھاسىل بولدى. مېنىڭ باشقۇرۇشىمدا بەش يۈز سودىگەر بىللە ئىدۇق، بۇ جايغا كەلگىلى تۆت - بەش كۈن بولدى. ئايالىم سەپەرگە بىللە چىققان بولۇپ، ئېغىر ئايغ ئىدى. بىر كۈن بولدى، تۇغۇت ئاغرىقى تۇتۇپ كەتتى، بالا يا تۇغۇلمىدى. بىر ئايال كىشى يوق، بىزنىڭ قولىمىز ھېچ ئىشقا كەلمىدى. ئايالىمنىڭ ئاغرىق ئازابىغا تاقەت قىلالماي بىر ئايال كىشى ئىزدەپ چىقىپ ئىدىم، بۇ يەردە سىزلەرنى ئۇچراتتىم، شۇڭا ئايالىڭىز بارىپ ئايالىمنىڭ يېنىدا بىر سائەت ئولتۇرۇپ بەرسە، ئۇنىڭ مۇبارەك قەدەملىرىدىن ئايالىمنىڭ كۆزى ئاسانراق يورۇسا، بارغان ھەققىنى بەرسەم، مەلىكىلىرىنى ئىش تۈگىگەندە قاشلىرىغا ئەكىلىپ قويسام، ساۋابلىق ئۈچۈن ئىلتىپات قىلسىلا، — دەپ ھىيلە ئويلاپ تۇردى. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان پادىشاھ:

— سىزگە بۇ مەلىكە نامەھرەمدۇر، دۇرۇس بولماس، — دېدى.

سودىگەر يىگىت:

— ئەي ئاتا، بۇ مەلىكە مېنىڭ بىر تۇغقان سىڭلىمدۇر. بۇ ئىش

ئەسلا خاتىرىلىرىغە كەلمىسۇن، ئەگەر خاتىرجەم بولالماستىلا بۇ ئوغۇللاردىن بىرنى بىزگە ھەمراھ قىلىپ قويسىلا، مەن بىر ھاجەتمەن دەپ «غېرىب بولۇپ»، ياشىنى ئاققۇزۇپ يىغلاپ تۇردى. پادىشاھ سۆزلەپ:

— ئۇنداق بولسا ھاجەتلىرى راۋا بولسۇن، بىزنىڭ بولسا يېڭىلى ھېچنەرسىمىز يوق، يېڭىلى بىرەر نەرسىمۇ ھاسىل بولسا شۇنىڭ بىلەن بىرەر مەنزىلگە يېتەرمىز، — دەپ، شاھ پەرۇخ دېگەن ئوغلىنى ھەمراھ قىلىپ مەلىكىگە ماقۇل بولدى. بىر پەس ماڭغاندىن كېيىن، سودىگەر شاھ پەرۇخ دېگەن ئوغۇلنىڭ باشىغا تۆت - بەش قامچا ئۇرۇپ مەلىكىنى ئاتقا مىندۈرۈپ ئېلىپ قاچتى. پەرۇخ كېچىدە ھېچ نەرسىنى كۆرەلمەي زار - زار يىغلاپ، ئاتاسىنىڭ قېشىغا كېلىپ:

— ئەي ئاتا ئۇ ھىيلىگەر، ھارامزادە ئىكەن، مېنى ئۇرۇپ ئانامنى ئېلىپ قاچتى، — دېدى. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان پادىشاھ ھوشىدىن كېتىپ، يەنە ھوشىغا كېلىپ يىغلاپ:

— بۇ قاراقچى ئىكەن، يەنە قاراقچىلار بىزگە زىيان - زەخمەت يەتكۈزمىگەي، بۇ يەردىن تېزدىن كېتەيلى دەپ ئىككى بالىسىنى ئېلىپ يولغا راۋان بولدى، يولىدا يىغلاپ ياش تۈكۈپ:

مېنى سالىدى ھېچران چۆلىگە،
پايتەختىم ئاندا قالدى.
كەلمەس بەختىم ئەندى قولغە،
تاجى تەختىم ئاندا قالدى.
زەئىراندەك رەڭگى - روھىم،
دۇتا بولدى قەددى بويۇم،
غېرىبلىقتە دۇئا كويۇم،
خۇش ئاشيانلەر ئاندا قالدى.

ئەجەب بولدى زامانلەر،
ھالىم بىلمەس ھەم نادانلەر،
ھەمدەم بولغان دوست - يارانلەر،
زار يىغلاپ ئاندا قالدى.
كۈنلەر توشۇبدۇر باشىمە،
زەھەر قۇشۇبدۇر ئاشىمە،
تۇپراق بولدى كۆز ياشىمە،
خۇش جۇۋانلەر ئاندا قالدى.

پەلەك بۇزدى مېنىڭ شەئىمنى، ئادىل شاھدۇر مېنىڭ ئاتىم،
ئوتتە سالدى مېنىڭ كانىمنى، ئەجەب بولدى قارا بەختىم،
ھېچكىم بىلمەس مېنىڭ ھالىمنى، ماھى تابان گۈلچېھرىم،
قەدىردانلار ئاندا قالدى. قاراقچىلار قولدا قالدى.

دەپ ئۈچ كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ، ئوتلارنىڭ يىلتىزىنى
كولاپ يەپ، ئوتتۇز كۈندە بىر دەرياغا يېتىپ باردى. ئۇ دەريادىن
ئۆتۈش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. دەريا بويىدا تۇرسا بىر ئاتلىغ قىرغىز
پەيدا بولۇپ پادىشاھى ئادىل بىلەن كۆرۈشۈپ ھال - ئەھۋال سورىدى.
پادىشاھ باشقا چۈشكەن سەرگۈزەشتىسىنى سۆزلەپ بەردى ۋە:
دەريادىن ئۆتەلمەي تۇرۇۋاتىمىز، شۇ غەمدە بېشىم قاتتى دەپ يىغلاپ
تاشلىدى. پادىشاھنىڭ بۇ ھالىنى كۆرگەن قىرغىز:

— مەن بولسام سۇچىدۇرمەن، سىلەرنى ھېچقانداق ھەق ئالماي
دەريادىن ئۆتكۈزۈپ قوياي، — دېدى. پادىشاھ خۇشال بولۇپ ئۇنىڭغا
ماقۇل بولدى. قىرغىز:

— مەن سىلەرنى بىر - بىردىن ئۆتكۈزۈمەن، — دېدى. پادىشاھ
ماقۇل بولدى. قىرغىز پادىشاھنىڭ چوڭ ئوغلى پەروخنى ئاتقا
مىندۈرۈپ دەرياغا كىردى ۋە:

— ئەي ئادەم، مەن قاراقچىدۇرمەن، بالاڭدىن غەم قىلماغىل،
— دەپ دەريادىن ئۆتۈپ كەتتى. پادىشاھ ھەيران، سەرگەردان بولۇپ
زار - زار يىغلاپ:

— ئەي ئوغلۇم جەمىشىد، ئاناڭدىن ئايرىلىدۇق، ئەمدى ئاكاڭدىن
ئايرىلىدۇق، بىزگە خۇدانىڭ ئىرادىسى شۇنداق ئوخشايدۇ. ئۇنى
تارتىمىسلىققا ئىلاجى يوقتۇر. قولۇڭنى ماڭا بەرگىن، . ئىلاجى قىلىپ
بۇ دەريادىن ئۆتەيلى دەپ، شاھ جەمىشىدىن قولىنى تۇتۇپ دەرياغا
كىردى. ئۇلار دەريانىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلگەندە سۇ ئۇلغىيىپ خۇدانىڭ
تەقدىرى بىلەن پادىشاھ يىقىلىپ، ئوغلى جەمىشىد قولىدىن ئاجراپ
ئېقىپ كەتتى. پادىشاھنىڭ بىر مۇشەققەتتە ئورنىدىن تۇرۇپ قارىسا
ئوغلى يوق، ئاھ ئۈزۈپ يىغلاپ دەريادىن ئۆتتى ھەمدە:

— ئىبارا خۇدايا ئەۋۋەل خانىمانىمىدىن جۇدا قىلىدىك، ئاندىن

مۇغداش غەمگۇزارىدىن جۇدا قىلىدىك، ئەمدى جاندىن ئەزىز قىزىل گۈلدەك ئىككى پەرزەندىدىن جۇدا قىلىدىك، ھەزىنە قىلساڭ قۇدرەت سەندە، مەن بىر ئاجىز بەندەڭدۇرمەن. بۇلارنى ئۆزۈڭگە تاپشۇردۇم، — دەدى. يول بېسىپ كۆزىدىن ياش ئورنىغا قان يىغلاپ:

ئالەمنى ياراتقان قۇدرەتلىك رەھمان،
قەدىمى قۇدرەتتىن رەھمان ئەيلەدىڭ.
بارچەلەرنىڭ پاناھى قۇدرەتلىك يادەييان،
قۇدرەتلىكىنى ھەممىگە ئەيان ئەيلەدىڭ.

بىر ئاتنىڭ رەھىمدۇر، رەھمان بىر ئاتنىڭ،
يېتىشمەس ھېچكىشى قەدىمدۇر زاتنىڭ،
كەرىمدۇر بىر ئىسمىڭ ھەم زاتى پاكىڭ،
جەھاننى قەدىمدىن مىيزان ئەيلەدىڭ.

قۇدرىتىمنى بىلسۇن دەپ ئەيلەدىڭ زاھىر،
قۇدرەتلىڭدىن ياراتىپ ئەيلەدىڭ زاھىر،
جۈملە مالائىكىدۇرۇر بۇلارغا نازىر،
جەننەت ئىچىرە ئادەمنى ئەييان ئەيلەدىڭ.

مۇنىس روزگار قىلىپ ئادەمگە ھەۋۋا،
جەننەتدە ياراتىپ كامىللار مەئۋا،
خوشھالىقتىن بولار قىلاشىپ سەدا،
بۇ ئىكى بەندەڭگە يەرنى ماكان ئەيلەدىڭ.

ئاجايىپ سايراشىپ چىمەندە بۇلبۇللەر،
ئاجىلىپ جەننەتدە زەڭگەرەڭ گۈللەر،
ئاجايىپ سۇنئىتىڭدىن ياراتىپ قۇللەر،
خىزمەتدە ھۆرىلەر غىلمان ئەيلەدىڭ.

بارچە مالائىكىلارغە ئەيلەدىڭ ئىدا،
ئادەمگە سەجدەنى قىلىدىلەر ئاندا،
ئاداۋەتدىن ئەزازىل قىلىدىلەر سەدا،
تەۋاق سالىپ بويىنغە شەيتان ئەيلەدىڭ.

چىقارپ بۇ دۇنياغا ئادەم، ھەۋۋانى،
ئۇلار ئۈچۈن ياراتپ پانى جەھاننى،
جۈپتى ئەيلەپ ئىككى ماھ لىقانى،
پەرزەندى دۇنياغا چەندان ئەيلەدىڭ.

روشەن قىلىپ دۇنيانى ئاي، كۈن ياراتپ،
نەزەر قىلۇر ئاي، كۈن ئادەمگە باقىپ،
ئادەم نەسلىدىن نەبىي مۇرسەل ياراتپ،
پەيغەمبەرلىكنى ئاڭغا ئەئيان ئەيلەدىڭ.

خۇش ئەيلەدىڭ ھەرنە بولىدىلەر دەلىل،
قۇدرەتتىڭدىن ئۇلۇغدۇر جەببار، جەلىل،
نەمرۇدىڭ ئوتىدا كۆيمەدىلەر خەلىل،
كۆپىرالارنى يەر بىلەن يەكسان ئەيلەدىڭ.

تۆت كىتاب ئىبەردىڭ قۇدرەتلىك خۇدا،
تەۋراتنى مۇساغە، ئىنجىلنى ئېيسا،
زەبۇرنى داۋۇدغە، قۇرئاننى مۇستەفا،
بۇ كىتابلار ئاتىنى پەرمان ئەيلەدىڭ.

بارچە بەندەڭ يەرگە قارار تاپتىلەر،
بىر نەچچەسى ھۆكۈمىڭنى بەرپا تۆتتىلەر،
ھۆكۈمىڭگە بىجاندىل قوبۇل بەندىلەر،
قارۇننى يەردە پىنھان ئەيلەدىڭ.

يۈز يىگىرمە تۆت مىڭ پەيغەمبەر ئۆتتى،
 ئاخىر بارچەسىنى قارا يەر يۇتتى،
 نەچچە شاھ، كادالەر تۇرمايىن كەتتى،
 مۇھەممەدنى ئاخىر زەمان ئەيلەدىڭ.

ئۇلاردۇر ئۈممەتلەرنىڭ سەرۋەرى،
 ئابابەكرى، ئۆمەر، ئوسمان، ھەيدەرى،
 ئەلى ئېرۇر ئۈممەتلەرنىڭ رەھبەرى،
 مۇھەممەدكە بۇلارنى ياران ئەيلەدىڭ.

بى ۋافادۇر بىزگە بۇ پانى جەھان،
 قۇدرەتتىڭدىن ئالەمنى ياراتقان رەھمان،
 ساخا نىسار ئەيلەيىن جانمنى قۇربان،
 ئەجايىپ يەنە بىر زەمان ئەيلەدىڭ.

خانمانىمدىن جۇدا بولدۇم ئايرىلىپ،
 روزىگارم، پەرزەندىمدىن جۇدا ئەيلەنىپ،
 سىنىپدۇر قاناتىم بۇلاردىن ئايرىلىپ،
 نەسەۋەبىدىن مېنى ھەيران ئەيلەدىڭ.

شەھىرىم ئىچىرە قالىبدۇر ياخشى يارانلەر،
 جۇدا بولۇپ بارچەدىن قالدىم ھەيرانلەر،
 ئادىل شاھقە ئەجەب بولدى زامانلەر،
 سىيىنەم داغلاپ كۆزۈمنى گىرىپان ئەيلەدىڭ.

دەپ مۇناجات ئوقۇپ، ئون تۆت كۈن يول يۈرۈپ بىر دەشت
 باياۋانغا يېتىپ كەلدى. قارىسا قۇم ئارىسىدا بىر مازار
 تۇرۇپدۇر، مازارنىڭ تۇغ - ئەلەملىرى يىقىلغان، مەسچىدلىرىنىڭ
 تام - تورۇسلىرى كۈنىرىغان، قۇدۇقلارى توپا بىلەن توشقان، ئادەم

بالمىسىنىڭ ئىزناسى يوق، ھېچ جانىۋارلارنىڭ ئىزى چۈشمەپتۇ، دەرمەخلەرى قۇرۇپ كەتكەن. قۇدۇق ئەتراپىدىكى ئالما، ئانار، بېھى، ئۈزۈملىرى قۇرۇغلىقى تەييار تۇرۇپتۇ. پادىشاھ بۇلارنى كۆرۈپ، «بۇلارمۇ ماڭا ئوخشاش مۇساپىر، غەرب مازارات ئىكەن. ماڭا خۇدانىڭ نېسىپ قىلغىنى مۇشۇ ئوخشايدۇ. مۇشۇ جايدا تائەت - ئىبادەت قىلاي»، دەپ مازارنىڭ تۇغ - ئەلەملەرنى قايتىدىن تۇرغۇزۇپ، قۇدۇقتىن توپىلارنى قېزىپ چىقىرىپ سۇ چىقاردى. ئاندىن مەسچىدنىڭ يېقىلغان جايلىرىنى ياماپ چاپلاپ، مېۋىلەرگە سۇ قويۇپ كۆكلەتتى، ئۆزى بولسا تائەت - ئىبادەتكە مەشغۇل بولدى. كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ھەر تەرەپتىن ھەر خىل جانىۋارلار قۇدۇقتىن سۇ ئىچكىلى كەلدى. پادىشاھ غىزاسىغا ياۋا ئوت - چۆپلەرنىڭ يىلتىزىنى يەپ كۈن ئۆتكۈزدى.

ئەلەقسە: پادىشاھ ئون تۆت يىلنى شۇ جايدا تائەت - ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزدى. كىيگەن ئىگىنلىرى چۈرۈپ يىرتىلىپ يالاڭچاق قالدىلەر. شۇنىڭ پۈتۈن بەدىنىگە ھايۋاننىڭ بەدىنىدەك تۈك ئۆسۈپ كۆزىدىن بۆلەك ئەزاسى كۆرۈنمىدى. پادىشاھ ئۆزىنىڭ بۇ ھالىغا ئېچىنىپ ئۇششاق جانىۋارلارغا قاراپ يىغلاپ تۇرۇپ:

ئۈستۈن تۇرغان تۇتى قۇشلار،	چۆللەر ئىچرە جانىم قىيناپ،
بۇ ھالىمنى كۆردۈڭلەرمۇ؟	چۈشكەنمىنى كۆردۈڭلەرمۇ؟
خۇش سايرىشىپ تۇتى قۇشلار،	ماچىن ئىچرە زار جەندان،
تۇرغانمىنى كۆردۈڭلەرمۇ؟	سىزلەر ئۈچۈن جانىم قۇربان،
قانلار تولدى كۆز ياشىمغە،	شەھىرىم تەختىم كۆشەك ئايۋان،
كەلمەس ھېچكىم قاشىمغە،	يارانلارنى كۆردۈڭلەرمۇ؟
نالە قىلىپ كېچە - كۈندۈز،	مېنىڭ بىلەن ھەمدەم بولغان،
يۈرگەنمىنى كۆردۈڭلەرمۇ؟	دەيدەلەرى پۈرنەم بولغان،
غەرب بولۇپ سىينەم داغلاپ،	قاراقچىغە ئەسىر بولغان،
ئاشىقلارنىڭ يولىنى ئويلاپ،	گۈلچېھرىنى كۆردۈڭلەرمۇ؟

قاراقچىلار قولىن باغلاپ،
 ئارمان بىلەن يۈرەك داغلاپ،
 دەريا ئىچرە جانىن ئالدى،
 ھەقدىن ئۆزگە كىملەر بىلدى،
 ئادىل شاھمەن نىتەي ئەمدى،
 جەمشىدىمى كۆردۈڭلەرمۇ؟
 پەرۇخۇمنى كۆردۈڭلەرمۇ؟

دەپ زار - زار يىغلاپ، ئىپىتتىكى: ئىبارا خۇدايا،
 خانىمانىدىن، مېھرىبان روزگارمىدىن، جاندىن ئەزىز پەرزەندىدىن
 جۇدا بولۇپ بۇ جەزىرىگە كەلگەلى ئون تۆت يىل بولۇپدۇر، ئادەم
 پەرزەندىنى كۆرمىدىم، جامائەت بىلەن ناماز ئۆتەمدىم ۋە جۈمە نامازنى
 ئۆتەمدىم، دەرگاھىڭدا ئەجەب ئاسى شەرمەندە بولدۇم، ئەمدى ئادەم
 بار يەرگە بېرىپ ساڭا قۇلچىلىق قىلايىكى؛ ئۆزۈم يالاڭچ، بەدىنىمنى
 تۈك باستى، — دەپ قولغا بىر ئاسا ئالدى، دەرەخلەرنىڭ ياپرىقىنى،
 يىلتىزىنى يەپ ئون بىر كۈن يول يۈرۈپ بىر كەنتىگە يېتىپ كەلدى،
 ئاللا تائالاغا شۈكەر - سەنا كەلتۈرۈپ، ئېقىپ تۇرغان سۇدىن ئىچىپ
 كەنتكە كىردى. خالايقىلار پادىشاھنى كۆرۈپ: «بۈگۈن ئالباستى،
 ئىزىقۇلار ئاشكارا بولۇپتۇر، يۇرتلارغا ئاپەت يېتىپدۇر» دەپ قېچىپ
 بىر - بىرىگە خەبەر قىلدى. بارلىق خالايقىلار پادىشاھنىڭ ئەھۋالىنى
 كۆرۈپ «كەلىمە ئىتەمجد» نى ئوقۇماقغە مەشغۇل بولدى.
 ئەر - ئايال، چوڭ - كىچىك ھەممىسى پادىشاھنى كۆرۈپ: «ئېزىتقۇ،
 ئالباستى ئاشكارا بولۇپتۇ. بىزگە ئاپىتىنى سالىدىغان بولدى» دەپ
 قېچىشقا باشلىدى. بۇلارنىڭ بۇ ھالىنى كۆرگەن پادىشاھ:

— ئىبارا خۇدايا مەن نېمە بالاغا قالدىم، ھەر قانداق ئادەم مېنى
 كۆرسە ئالباستى دەپ قاچقىلى تۇردى. بۇ يۇرت قايسى شەھەردۇر،
 — دەپ ئۈچ كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ، بىر شەھەرگە يېتىپ كەلدى.
 قارىسا بىر ئاق قۇش ھاۋادا ئەگىپ ئۇچۇپتۇ. نەچچە مىڭ ئەر - ئايال
 ئۇ قۇشقا قاراپ ھەيرانلىق بىلەن تۇرۇپتۇ، پادىشاھنى كىم كۆرسە
 قېچىپ يېقىن كەلمىدى. ئاخىرى پادىشاھ خىجىل بولۇپ، بىر
 دەرەخنىڭ تۈۋىگە كېلىپ ئولتۇرۇۋىدى، بىر ئادەم پادىشاھنى كۆرۈپ
 قاچتى، پادىشاھ قاچقان ئادەمگە قاراپ:

— ئەي بۇرادەر، مەن ئادەمەن. قاچماغىن، — دەپ ئۇ ئادەمنى قوغلادى. ئۇ ئادەم پەرياد قىلىپ قېچىپ كېتىۋېتىپ يېقىلدى. پادىشاھى ئادىل ئۇ ئادەمنى يۆلەپ تۇرغۇزۇپ:

— ئەي بۇرادەر، مەن ئالباستى، ئېزىتقۇ ئەمەس. ئون تۆت يىلنىڭ ئىچىدە ئادەم كۆرمەي، كەيگەن ئىگىن - ئاياغلارم چۈرۈپ يىرتىلىپ تۈگىدى. چۆللەردە يۈرۈپ مۇشۇنداق بولۇپ قالدىم، — دېدى. ئۇ ئادەم قارىسا، پادىشاھنىڭ ساچلارى بىلىگە چۈشۈبدۇر، پۈتۈن بەدىنىنى ئىككى غېرىچ تۈك بېسىپدۇر، كۆز بىلەن ئېغىزدىن بۆلەك ئەزاسىنى پەرق ئېتىش مۇمكىن بولمايدۇر، ئۇ ئادەم پادىشاھنىڭ «مەن ئادەم» دېگەن سۆزىنى ئاڭلاپ ئاندىن يۈرەكى جايىغا چۈشۈپ، قاراپ تۇردى. پادىشاھ سوراپ:

— ئەي بۇرادەر، بۇ شەھەر قايسى شەھەر، بۇ خالايققا ھېيت بولدىمۇ ياكى بىرەر ئويۇن بولدىمۇ، نېمە ئىش بولدى، — دېدى. ئۇ ئادەم كۆزىنى يۈمۈپ تۇرۇپ:

— بۇ شەھەرنى «كۆكچى خانىياربەگ»^① شەھىرى دەيدۇ، پادىشاھىمىز ئۆلۈپ كەتكەندى، دۆلەت قۇشى دەپ بىر ئاق قۇش بار بولۇپ ئۇنى ھاۋاغا قويۇپ بەردى، قۇش كىمىنىڭ بېشىغا قونسا شۇنى پادىشاھ قىلماقچى. ھالا قىرىق كۈن بولدى، ئۇ قۇش يەرگە چۈشمەيدۇ، يا ھېچكىمنىڭ باشىغا قونمايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ خالايق كېچە - كۈندۈز، ئۇ قۇشقا ئىنتىزار بولۇپ تۇرۇۋاتىدۇ. بۇ شەھەرنىڭ قائىدىسى شۇ، — دېدى. پادىشاھى ئادىل ئۇ ئادەمنى قويۇپ بەردى. ئۇ ئادەم، «لاھەۋلە ۋەلا قوۋۋەتە» (ئاللاننىڭ ياردىمى بولمىسا، قولمىزدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ) نى ئوقۇپ كەينىگىمۇ قارىماي قاچتى. پادىشاھ: «خۇدا سەن بارلىق نۇقسانلاردىن پاك تۇرسەن، مەن نېمە بالاغا قالدىم. ئەي خۇدايا ھەر نە قىلساڭ ئۆزۈڭ قىلۇرسەن» دەپ پەلەكنىڭ شەئنىگە:

① «كۆكچى خانىياربەگ» — بۇ شەھەرنىڭ خارابىسى ھازىرقى كىرىيە ناھىيە ئارىش كەنتىنىڭ كۆكچى مەھەللىسى بىلەن ساي ئۆتىشىدىغان بوستانلىق ساھىلىغا جايلاشقان بولۇپ، ناھىيە دەرىجىلىك قوغدىلىدىغان مەدەنىيەت يادىكارلىقى ئورنى.

شەيتان لەئىن ئىمانمغا قەسدى ئېتەر،
ئوشۇل كۈنى جان جەسەددىن ئايرىلسە.
پەلەك مېنىڭ ئىقبالىمنى پەست ئېتەر،
مېھنەت كېلىپ دۆلەت قولدىن ئايرىلسە.

دۆلەت كېلىپ قونسا چېيىنىڭ باشىغە،
سۈمرۈغ كېلۈر ھەر كۈنى ئانىڭ قاشىغە،
شەكەر بولۇر زەھەر سالسا ئاشىغە،
ئول كۈنى دۆلەت كېلىپ يازىلسە.

مېھنەت كېلىپ دۆلەت كەتسە ئادەمدىن،
كېچە - كۈندۈز كۈلبەت يېتەر ئادەمدىن،
قاچار بارچە ئۆزگەسىلەر ئىماندىن،
پادىشاھلەر خانىماندىن ئايرىلسە.

ئوچار قۇش دەك قاناتىدىن قارىلۇر،
خانمانى باد سەرسەردەك سوپرالار،
جاندىن ئەزىز پەرزەندىدىن ئايرىلۇر،
غېرىب بولۇپ ئۆز ماكاندىن ئايرىلسە.

ئادىل شاھ دەك چېكىپ ئاھۇ نەدامەت،
ئۆلمەي تۇرۇپ بولدى ماڭا قىيامەت،
پەلەك سەندىن كۆردۈم جەفا ئالامەت،
ئامان تاپسام روھۇم تەندىن ئايرىلسە.

دەپ بۇ نەزمىنى ئوقۇپ تۇرار ئىدى، ئۇ قۇش پەسلەپ كەلگەنچە
پادىشاھى ئادىلنىڭ باشىغە قوندى. بارلىق شەھەر خەلقى، ۋەزىر،
ئۆمرا، ئەركانى دۆلەت ئاكابىر - ئەشىرەبىلەر قۇشنىڭ ئارقىسىدىن
يۈگۈردى. بۇ قۇش قانداق ئادەمنىڭ باشىغە قونغاندۇ؟ قانداق ئادەم
بىزگە پادىشاھ بولار؟ دەپ بارسا، قوتازدەك بىر نەرسىنىڭ ئۈستىگە

قونۇپ ئۇنى مەھكەم قاماللاپ تۇرۇپدۇر، پادىشاھى ئادىل سۆزلەپ:
— مەن پادىشاھ بولمايمەن، مەن بىر مۇساپىر، — دەپ قۇشنىڭ
ئىككى پۇتىدىن تۇتۇپ ئاجرىتالماي قالدى. ۋەزىر - ئۆمرالەر:
— ئەي خالايق، بىزگە ئاللاتائالا بىر ئالباستىنى پادىشاھ قىلغان
ئوخشايدۇ، دەپ بارچەسى «كەلمەنئەمجد» نى ئوقۇغىلى تۇردى.
ھەممىسى قېچىپ پادىشاھقا يېقىن كەلمدى ياكى قۇش ئاجرىمدى،
ئاخىرى پادىشاھى ئادىل:

— ئىبارا خۇدايا، ئەي پەرۋەردىگارم، نېمە قىلساڭ ئۇزۇڭ
قىلۇرسەن، ماڭا بۇ نېمە بالادۇر، ئەي خالايقلار، مەن ئادەمدۇرمەن،
ئون تۆت يىل چۆلدە يالىڭاچ يۈرۈپ مۇشۇنداق بولۇپ قالدىم، —
دېدى. ۋەزىر - ئۆمرالەر: «ئەي خالايق ھەممىمىز بىرلىشىپ ئۇنى
تۇتايلى» دەپ ئەندىشىدە ھەممىسى بېرىپ تۇتۇپ، قۇشنى ئاجرىتىپ
ئالدى. قارىسا ھېچ ئەزاسىغا زەرەر يەتمەپتۇ. خالايق سۆزلىشىپ:
«ھەر قانداق ئىش بولسىمۇ قائىدىمىزنى بۇزمايلى، بىزگە ئاللاتائالانىڭ
ئىنساپىتى شۇ ئوخشايدۇ دەپ باشىغا تاج، بەدىنىگە زەرلىك تون ياپىپ
پادىشاھچە كىيىم كەيدۈردى. بىلىگە ئالتۇن كەمەر باغلاپ،
باشتىن - ئاياغ جابدۇپ كىمچاپ مەپىگە ئولتۇرغۇزۇپ شەھەرگە ئېلىپ
كىردى. پادىشاھ سەلتەنەت تەخت رەسمىيىتىدە ئولتۇرۇپ سۇراغ
سوئالنى باشلادى. ھەمدە خۇدائى تەئالاغا شۈكرى كەلتۈرۈپ ئىچ
باغرىدىن يىغلاپ:

قەدىردانلار ساڭا بىر سۆز ئېيتايىن،

چەرخى پەلەك ھەركۈنى جەپا ئەيلەدى.

بىرىگە كەيدۈردى زەرىن - زەرىدىن،

بىرنى ئەل ئىچرە گەدا ئەيلەدى.

بىرىگە بېرىدۇر تەخت ئىلە تاجى،

ئالەم خەلقى بولۇبدۇر ئاڭا مۇھتاجى،

بىرنى ئاچلىقىغە قىلىپ قەللاجى،

مېھنەت ئىچرە قەددىنى دۇتا ئەيلەدى.

بىرگە بىرىدۇر دوررى دۆلەتى،
 بىرگە يەتكۈرۈپ رەنجى مېھنەتى،
 ساڭا باشىدىن ئېتاي ئۆتكەن كۈلبەتى،
 بىرىنىڭ بەختىنى قارا ئەيلەدى.

سىڭىل ھەم ئانانى ياخشى ئاغادىن،
 ھەسرەت بىرلە ئۆتتى فانى دۇنيادىن،
 قىزلارنى مېھرىبان مەئشۇق ئانادىن،
 ئاتانى ئوغۇلدىن جۇدا ئەيلەدى.

بىروۋگە ئىچۈردى لالەگۈن شەراب،
 بىرىنىڭ باغرىنى قىلىدىلەر كاباب،
 ئاخىردا قىلىدىلەر بارچەنى خاراب،
 ھەر كىمگە بۇ قىسمەتنى خۇدا ئەيلەدى.

ھەزرەتى داۋۇننىڭ ئوغلى سۇلايمان،
 بىلىقىسىنىڭ ھەجرىدە يىغلادى چەندان.
 ياقۇپ ئوغلى يۈسۈف دىدەسى گىريان،
 يۈسۈفنى كەتتىدىن جۇدا ئەيلەدى.

ھەزرەتى رەسۇلغە، ئوغلى ئەي ئادەم،
 جەمالغە ئاشىق ئەردىلەر دايمىم،
 ئەمرى ئەيلەپ جاننى ئالدى خۇدايىم،
 مېھرىبان پەرزەندىدىن جۇدا ئەيلەدى.

بىرىنىڭ رەنجىگە بىرىدۇر داۋا،
 بىرىنىڭ ھاجىتى بولالماس راۋا،
 بىرىنىڭ كۆزىنى ئەيلەپ نابىنا،
 قولىغە بىر ياغاچنى ئاسا ئەيلەدى.

بىروۋنى قىلىبدۇر ۋەسلى دۆلەتى،
بىرىگە بىرىبدۇر دەردى مېھنەتى،
بىرىگە بىرىبدۇر ئەيش - ئىشرەتى،
بىرنى يارىدىن جۇدا ئەيلەدى.

ۋامۇق - ئۇزرا بىلە شېرىن - پەرھاد،
بۇ پانى دۇنيادىن ئۆتتىلەر ناشاد،
فەلەكنىڭ قولىدا داد ئىلە بىداد،
بىرىگە مىڭ تۈرلۈك جاپا ئەيلەدى.

لەيلى بىلە مەجنۇن ئاشىقى شەيدا،
ئۇلارنىڭ باشىغا چۈشتى مىڭ سەۋدا،
بارچەنى ئۆلتۈرگەن ۋاپاسىز دۇنيا،
شاھلارنى نىچۈكى گەدا ئەيلەدى.

ئادىل شاھ دەر ئىشتكىل يەنە ئاھ زارى،
فېدا بولسۇن سىزگە دىلى ئەپكارى،
مۇختەسەر ئەيلەدىم سۆزۈمنىڭ بارى،
بۇ دۇنيا كىملىرىگە ۋەفا ئەيلەدى.

دېگەن بېيىتلارنى ئوقۇدى. ۋەزىرلەر بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ پادىشاھنىڭ بۇنداق شېرىن سۆزلۈكىگە تەھسىن - ئافىرىن ئوقۇدىلەر. بىر نەچچە كۈندە پادىشاھقا تائاملار سىڭىپ چاچ - ساقاللىرىدىن، قاش - كىرىپىكلىرىدىن باشقا تۈكلەر چۈشۈپ ئۆز ئەكسىگە كەلدى. ئۇ شۇنداق ئېغىر بېسىق، ھايالىق، ئادالەتلىك پادىشاھ بولدىكى، ھېچقانداق ئادەم ئالدىدىن توغرا ئۆتۈشكە تەرەددۇت قىلالمايدىغان ھالەتكە كەلدى. ئادالەتتە بولسا ئىلگىرىكى پادىشاھىدىن ئەدىل - ئادالەتلىك بولۇپ، بارلىق ۋەزىرلەر، دەرۋىشلەر، پۇقرالار پادىشاھنىڭ ئۆمرىنىڭ ئۇزۇن بولۇشىغا دۇئا قىلدى.

ئەلەقسەسە: بىر كۈنى ۋەزىر - ئۆمرالەر بىرلىشىپ:
— ئەي پادىشاھى ئالەم، ئۆزلىرىگە بىر ئىلتىماسىمىز بار ئىدى.
ئۆزلىرىگە خۇب كەلسە، ئۆيلەپ قويىلى دېگەندۇق. بۇنداق يالغۇز
ئۆتۈش خۇب ئەمەس، ۋەزىرلەرنىڭ ۋە ئۆتكەن پادىشاھنىڭ چىرايلىق
قىزلىرى بار. ئۇنىڭدىن باشقا ئۆزلىرىگە قاراشلىق پادىشاھلىقلاردىمۇ
پەرى سۈپەت چىرايلىق مەلىكىلەر بار، — دېدى. پادىشاھ ۋەزىرلەرنىڭ
سۆزىنى ئاڭلاپ:

— دېگەنلىرىڭلار كۆڭلۈمگە ياقتى، ئەمما ماڭا ھازىر ئايال كىشى
لازىم ئەمەس، — دەپ، مەلىكە گۈلچېھرەنىڭ پىراقىدا باھار
بۇلۇتلىرى يامغۇر تۆككەندەك ياش تۆكۈپ يىغلاپ، تۆۋەندىكى نەزمىنى
ئوقۇدى:

كىشى يۇرتىدىن ئايرىلسا،
ئۆز يۇرتىغا ئوخشارمۇ؟
كىشى يارىدىن ئايرىلسا،
ئۆزگىسى ئۆزىنىڭكىگە ئوخشارمۇ؟
كۆككە يېتەر بۇ پەريادىم،
ئىشتىڭلار ئاھۇ - زارىم،
ئاھ پەرۇخۇم ۋاپادارىم،
ھەر زاغ بولبۇلغە ئوخشارمۇ؟

كۆڭلۈم مېنىڭ تولا غەمدە،
سېنەم داغلاپ كۆزۈم نەمدە،
ئىلاجىم يوق بىزلەر بەندە،
لاچىن شۇڭقارغا ئوخشارمۇ؟
يارانلاردىن جۇدا بولدۇق،
غەم قولىدا ئادا بولدۇق،
ئاھ جەمشىدىم ئىلاجىم يوق،
تەكەن، گۈللەرگە ئوخشارمۇ؟

خانمانىم ئاندا قالدى،
گۈلچېھرەما بەند بولدى،
قاراچىلار قولىدا قالدى،
كىشى ئۆز يارىغا ئوخشارمۇ؟
ئادىل شاھمەن ئۆزۈم غېرىب،
غەم بىرلە يۈردۈم ساغىرىپ،
تامام ئالەمنى ئاخىرىپ،
غېرىب ماڭا ھەم ئوخشارمۇ؟

— ماڭا كۆيۈنگەنلىكىڭلارغا رەھمەت، مېنىڭ يالغۇزلۇقىمغا
ئىچىڭلار ئاغرىغان بولسا ماڭا بىر غۇلام ئەكەپلىپ بېرىڭلار، كىشىلەرگە
زۇلۇم قىلماڭلار، خەزىنىدىن پۇل - مال ئېلىپ چىقىپ باھاسىنى

كەم قىلماي، ئىگىسىنى رازى قىلىپ كۆڭلىگە ئازار بەرمەي ئېلىڭلار، خۇداغا ئاھ ئۇرماسۇن، كۈندۈز خىزمەت قىلىپ، كېچىدە ماڭا ھەمراھ بولغۇدەك چىرايلىق يىڭىت ئېلىپ بەرسەڭلار بولىدۇ، — دېدى. ۋەزىرلەر پادىشاھنىڭ ئەمرىنى بىجا كەلتۈرۈش ئۈچۈن «كۆكچى خانىياربەگ شەھىرى» نىڭ تۆت دوقمۇشقا كېلىپ جاكالاپ: — ھەر كىمىنىڭ پادىشاھقا يارىغۇدەك غۇلامى بولسا ئېلىپ كەلسۇن، باھاسىنى دېگىنىنى بېرىپ ئالۇرمىز دەپ ئىدى، ھەر تەرەپتىن بايلار خىزمەتچىلىرىنى ئېلىپ كەلدى. ھېچبىر غۇلام ۋەزىرلەرگە يارىمىدى.

ئەمدى سۆزنى پەرۇخنى دەريا بويىدا ئېلىپ قاچقان قاراقچىغا يۆتكەپ ئاڭلىساق: ئۇ قاراقچى پەرۇخنى ئېلىپ قېچىپ ئاتىنى غۇلامزادە قويدى. ماكانغا ئېلىپ بېرىپ ئون تۆت يىل مال باققىلى سالىدى. خۇدانىڭ تەقدىرى بىلەن ئۇ قاراقچى قىرغىزنىڭ دۇنياسى تۈگىدى، باشقا قىرغىزلارغا نۇرغۇن قەرزدار بولدى. شۇنىڭ بىلەن ھەر تەرەپتىن قىرغىزلار كېلىپ قەرز تۇتقالى تۇردى. بەرگىلى نەرسىسى يوق تۇرغاندا «پادىشاھقا خىزمەتچى لازىم ئىكەن» دېگەن خەۋەر قىرغىزغا ئاڭلاندى. شۇنىڭ بىلەن قىرغىز شاھ پەرۇخنىڭ قاشىغا كېلىپ ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ:

قۇلاق سالغىل جانىم غۇلام،
ئەمدى سېنى ساتايىن.
نەي ئىدىڭ ئەي بالام،
ساتىپ باھا ئالايىن.
رازى بولغىل سەن مەندىن،
ساتىپ ئالاي پۇل بايدىن،
مىڭ تەڭگىگە ساتايىن،
قەرزىم ئادا قىلايىن.

بويۇن سونغىل ئەي بەندە،
قولۇڭ بەرگىل سەن مۇندە،
سالىپ قولۇڭغە گۈندە،
بۈگۈن سېنى ساتايىن.
رازى بولغىل بۇ پۇرسەت،
ياخشى قىلدىڭ سەن خىزمەت.
تۈگەر ئەمدى ماشاقت،
ساتىپ تىللا ئالايىن.

دەپ، قولىغا ياغاچتىن گۈندە سالىپ «كۆكچى خانىياربەگ

شەھىرى» نىڭ تۆت دوقمۇشىغا ئېلىپ كەلدى. ئۆمرالار قارىسا، بىر خۇش سۈرەت شاھزادە سۈپەت بىر غۇلام قولىدا گۈندە، كۆزىدە ياش يىغلاپ تۇرۇپتۇ، ئۇ ئەمىرلەر كېلىپ:

— ئەي قىرغىز، بۇ غۇلامنى ساتامسەن؟ — دېدى. قىرغىز سۆزلەپ:

— ئەسلى ساتمايتتىم، ئاتامدىن قالغان خىزمەتچى ئىدى. ماڭا ھاياسزلىق قىلىپ قويدى، شۇڭا ئېلىپ كەلدىم. ھەر كىم ئالسا مىڭ تەڭگىگە ساتمەن، — دېدى. ئەمىرلەر:

— بۇ بالانىڭ ئاتى نېمە، — دەپ سورىدى. قىرغىز:

— ئاتى غۇلامزادە، — دەپ جاۋاب بەردى. ۋەزىر - ئۆمرالار: «خۇداغا شۈكرى، پادىشاھقا لايىق غۇلام تاپتۇق. ئون مىڭ تەڭگىگە ئەزان»، دەپ قىرغىزغا مىڭ تەڭگىنى بېرىپ خەت مۇھىر قىلىپ، بالىنى ئېلىپ ئوردىغا كەلدى ۋە بالىنىڭ كىيىم - كېچەكلىرىنى ياخشىلاپ، پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. پادىشاھ قارىسا بىر نۇرانە چىراي غۇلام ئېلىپ كېلىپدۇ. تۇرقىدىن ھېچ خىزمەتكارنىڭ نىشانىسىنى بىلگىلى بولمايدۇ. پادىشاھ خۇداغا شۈكرى قىلىپ، ئەمدى ياخشى خىزمەتچىگە يولۇقتۇردۇڭ، دەپ ئۆزىگە خىزمەتچى قىلدى. بالا كۈندۈزى پادىشاھنىڭ خىزمىتىنى قىلسا، كېچىسى تائەت - ئىبادەتكە مەشغۇل بولدى. پادىشاھ يىغلاپ ئىبادەت قىلسا، بالا پادىشاھتىن مىڭ ھەسسە يىغلاپ ئىبادەت قىلدى. بىر كۈنى بالا چاھارباغقا كىرىپ، خىلمۇ خىل جانىۋارلارنى، تۈرلۈك زەڭدىكى گۈللەرنى تاماشا قىلدى ۋە ئۆز ئەكسىگە قاراپ:

— ئىيبارا خۇدايا، ئون تۆت يىل بىر قىرغىزغە تۇتۇلۇپ مېھنەت - مۇشەققەت تارتىپ خىزمەت قىلدىم، ئەمدى غۇلام بولۇپ پادىشاھنىڭ ئالدىدا دۆلەتكە چىقتىم، مېھرىبان ئانام، ۋاپادار ئاتام، غەمگۈزارىم قېرىنداشىم قايرەدە خار - زار بولۇپ قالغاندۇ، — دەپ زار - زار يىغلاپ قۇشلارغا ھال تۆكۈپ بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدىلەر:

خۇش سايىراشۇر تۇتى قۇشلار، مەن غېرىبىدىن تۇتى قۇشلار،
قاياشلارىمگە سالام دېگەيسەن. شاھ ئاتامغە سالام دېگەيسەن.

بىزلەر بىلەن ھەمدەم بولغان،
 دىدەلىرى پۈرنەم بولغان،
 بىزنى يوقلاپ جەۋلان بولغان،
 يار ئىنىمىغە سالام دېگەيسەن.
 ھەق كالامىن بەرھەق بىلگەن،
 دىل باغرىغا قانلار تولغان،
 ئەجەل قولىدا شەراب ئىچكەن،
 شاھ ئاتامغا سالام دېگەيسەن.

مېنىڭ ئۈچۈن يۈرەك داغلاپ،
 ئارمان بىلەن جاننى قىيناپ،
 زار ئەيلەبان قانلار يىغلاپ،
 جان ئانامغا سالام دېگەيسەن.
 شاھ پەرۇخ ئاھ زارىم،
 ئىشتىغلار يار دوستلارىم،
 ئاھ جەمشىدىم غەمگۈزارىم،
 جەمشىدىمغا سالام دېگەيسەن.

قانلىق ياش تۆكۈپ چاھارباغدىن قايتىپ چىقتى. ئۇ كۈندۈزى
 پادىشاھنىڭ خىزمىتىنى قىلسا، كېچىسى ئاتا - ئانىسى،
 قېرىندىشىنىڭ ئىچ ئاغرىقىدا ئاللاتائالاغا يىغلاپ تائەت - ئىبادەت
 قىلدى.

ئەلقىسسە: بىر يىل شۇنداق ئۆتتى. ئاللاتائالانىڭ قۇدرىتى ئاتانى
 بالاغا، بالىنى ئاتىغا تونۇتماي ئۆتتى. بىر كۈنى پادىشاھنىڭ يىگىتكە
 ئىچى ئاغرىپ ۋەزىر - ئۆمرالارغە:

— ئەي ۋەزىرلىرىم، مەن دەردەنەنمىكىن دېسەم، بۇ بالا مەندىنمۇ
 ئۆتە دەردەن ئىكەن. كۈندۈزى خىزمىتىمنى ياخشى قىلىپ، مېنى
 ئەسلا گەپ قىلدۇرمايدۇ. كېچىدە مەن ئۆز ھالىمغا يىغلىسام، بۇ بالا
 ئۆز ھالىمغا يىغلاپ چىقىدۇ، پەقەت ئۇخلىمايدۇ. شۇڭا بۇ بالغا
 ھەمراھ بولغۇدەك بىر خىزمەتچى ئېلىپ كېلىپ ھەمراھ قىلىپ
 قويۇڭلار، — دېدى.

ۋەزىر - ئۆمرالار پادىشاھنىڭ ئەمرىنى بىجا كەلتۈرۈش ئۈچۈن،
 بازارغا بېرىپ جاكالاپ:

— ھەر قانداق ئادەمنىڭ پادىشاھقا يارىغۇدەك خىزمەتچىسى بولسا
 ئېلىپ كېلىپ بىزگە كۆرسەتسۇن، باھاسىنى كەم قىلماي
 ئالىمىز، — دېدى. بايلار ھەر تەرەپتىن ئۆز خىزمەتچىلىرىنى ئېلىپ
 كەلدى. نەچچە مىڭ يىگىت جەم بولدى. ھېچقايسىسى ۋەزىرلەرگە
 يارىمىدى. بۇ خەبەر «كۆكچى خانىياربەگ شەھىرى» نىڭ

پۈتۈن بۇلۇڭ - پۇچقاقلرىغىچە تارقالدى.
 ئەمدى سۆزنى پادشاھ دەريادىن ئۆتكەن ۋاقىتقا قايتۇرساق،
 پادشاھنىڭ كىچىك ئوغلى دەريادىن ئۆتەر ۋاقتىدا پادشاھ يىقىلىپ
 كېتىپ ئوغلى قولىدىن ئاجراپ ئايرىلغان ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە، «كۆكچى
 خانىياربەگ شەھىرى» نىڭ چېتىدىكى دەريا بويىدا بىر بېلىقچى بولۇپ،
 ھەر كۈنى دەرياغا تور سالپ بېلىق تۇتۇپ شەھەرگە ئەكىرىپ سېتىپ
 جان باقاتتى. بىر ئايغىچە تورغا ھېچنەرسە چۈشمىدى. شۇنىڭ بىلەن
 بالىلىرى ئاچلىقتىن قىيىنلىپ جان ھەلقۇمغا كېلىپ قالدى. بىر
 كۈنى بېلىقچى ئەر - ئايال دەريا بويىغا كېلىپ غۇسلى تاھارەت ئېلىپ
 ئىككى رەكەت ناماز ئۆتەپ خۇداغا يىغلاپ:

بۇ ئالەمنى ياراتقان قادىر خۇدايىم،
 بۈگۈن ماڭا بىر بېلىق ئاتا ئەيلىگىل.
 يەر كۆكنى خەلق ئەيلىگەن بىرۇ بارىم،
 بۈگۈن ماڭا بىر بېلىق ئاتا ئەيلىگىل.

نەچچە يىلدىن داملەر قويدۇم بېلىقغە،
 سېتىپ ئۇنى چىقار ئىدۇق خوبلۇقغە،
 بىر ئاي بولدى ئىلاجىم يوق ئاچلىقغە،
 بۈگۈن ماڭا بىر بېلىق ئاتا ئەيلىگىل.

كۈندىن بەتەر بولدى ئەھۋالىم،
 يېتەر بۈگۈن مېنىڭ قىلغان بۇ زارىم،
 سەن سەن مېنىڭ ئەۋەل - ئاخىر خۇدايىم،
 بۇ كۈن ماڭا بىر بېلىق ئاتا ئەيلىگىل،

چىققالى ئانىڭ مۇھەممەد ئۆز زاتى،
 بۇ دەريادۇر غايىپلارنىڭ ماكانى،
 يېتەر كۆككە مەن غېرىبىنىڭ فىغانى،
 بۈگۈن ماڭا بىر بېلىق ئاتا ئەيلىگىل.

خۇداۋەندە بىر ئىسمى سىپاتىڭ،
 مۇھەممەد ھۆرمىتى ئول زاتى پاكىڭ،
 قۇدرەتلىك قەدىمدۇر بىر ئىسمى زاتىڭ،
 بۈگۈن ماڭا بىر بېلىق ئاتا ئەيلىگىل.

بۇ دۇنيادىن جىمى ئۆتكەن پەيغەمبەر،
 چىھلىتەنلەر بولۇر ئالەمغە سەرۋەر،
 ئابابەكرى، ئۆمەردۇر، ئوسمانۇ ھەيدەر،
 بۈگۈن ماڭا بىر بېلىق ئاتا ئەيلىگىل.

بىر ئاي بولدى ھەم ئاچلىقتىن خار - زار،
 بۇ يەردە يوق سەندىن ئۆزگە غەمگۇزار،
 ئائۇمىد قويما بۈگۈن يارەھىم ئەپكار،
 بۈگۈن ماڭا بىر بېلىق ئاتا ئەيلىگىل.

دەپ دۇئا قىلىپ ئەر - خاتۇن تەڭ: «بىسمىلاھىر -
 رەھمانىررەھىم» دەپ دەرياغا تور سالىدى. ئاللاننىڭ پەرىمانى بىلەن بىر
 چوڭ بېلىق تورغا كېلىپ ئۇسۇپ، كېلىنىپ قالدى. بېلىقچى «خۇدايا
 شۇكرى» دەپ تورنى تارتىپ بېلىقنى توردىن ئالدى ۋە خۇشال بولۇپ:
 — ئەي خاتۇن، بۇ بوغاز بېلىق ئوخشايدۇ دەپ بېلىقنىڭ قارىنى
 ياردى. بېلىقنىڭ قارىدىن نىھايەت ئون ئىككى ياشلاردىكى بىر
 ساھىبجامال يىگىت چىقتى. ئۇلار: «بالىنىڭ جانى بارغا ئوخشايدۇ.
 ۋاي ئېسىت، بۇ لەھەڭ بۇ بالىنى يۇتۇپ كەتكەن ئىكەن» دەپ،
 دەرھال بالىنى ئايرىپ قۇمغا كۆمىدى ۋە دۇم قىلغانىدى، ئاغزىدىن
 سۇ يېنىپ كۆزىنى ئېچىپ ھۇشىغە كەلدى. بېلىقچى بېلىقنى
 پارچە - پارچە قىلغانىدى. ئىچىدىن توققۇز دانە مەرۋايىت چىقتى.
 بېلىقچى خۇشال بولۇپ مەرۋايىتنى سېتىپ تۇرمۇش كەچۈردى.
 شاھزادە جەمشىدنىڭ ئاتىنى «خۇدا بەردى» قويدى ۋە ئون تۆت يىل
 ئۆز خىزمىتىگە سالىدى. كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بېلىقچىنىڭ
 دۇنياسى تۈگىدى ۋە قەرزدار بولۇپ قالدى ھەمدە ئۆزىمۇ قېرىپ

ھالىدىن كەتتى. بىر كۈنى ئۇ خاتۇنغا:
 — ئەي مەزلۇم، ئاڭلىسام پادىشاھ خىزمەتكار ئالارمىش. ئەمما
 ھېچ بىر غۇلام - يىگىت ئۇنىڭغا يارىماپتۇ. شۇڭا خۇدا بەردىنى سېتىپ
 قەرزنى تۆلىسەك قانداق بولۇر، — دېدى. خاتۇنى:
 — بۇ بالا ئۆز بالىسىدەك بولۇپ قالغانىدى. نېمىشىمۇ قەرزدار
 بولۇپ قالغانتىمىز، ئەمدى ئۆزلىرى دېگەندەك قىلماي ئامال
 يوق، — دېدى. شۇنىڭ بىلەن بېلىقچى شازادىنىڭ قولىنى تۇتۇپ
 تۇرۇپ:

— ئەي ئوغلۇم خۇدا بەردى، بۈگۈن سېنى ساتماقچى بولدۇم،
 نېمە دەيسەن، — دەپ سورىدى. خۇدا بەردى بېلىقچىغا قاراپ قانلىق
 ياش تۆكۈپ:

ئەرزىم ئىشىت جانىم سەيپاد،	ئاغام ئىردى ماھى روخسار،
ئاللاھدىن كەلسە نىلاردۇك.	ئاللاھدىن كەلسە نىلاردۇك.
كۈندىن - كۈنگە كۆڭلۈم ناشاد،	بۇ كۈن بىزگە بولۇپ قىيامەت،
ئاللاھدىن كەلسە نىلاردۇك.	ھەردەم چېكىپ ئاھۇ ئەدامەت،
خانماندىن جۇدا بولدۇق،	تۈرلۈك بولدى ئەجەپ ئالامەت،
غەربىلىق يولغا كىردۇق،	ئاللاھدىن كەلسە نىلاردۇك.
قاراقچىدىن ئازاد بولدۇق،	ساتىپ ئالساڭ پۇلۇڭدۇرمەن،
ئاللاھدىن كەلسە نىلاردۇك.	كېچە - كۈندۈز قولۇڭدۇرمەن،
ئاتام ئىردى بىزگە غەمخور،	ھەرنە قىلساڭ رازىدۇرمەن،
ئاتام يىغلاپ دايمىم بىسىار،	ئاللاھدىن كەلسە نىلاردۇك.

دەپ بېلىقچىنىڭ خاتۇن - بالىلىرى بىلەن خوشلىشىپ ۋە
 رازىلىشىپ بېلىقچى بىلەن بازارغا كەلدى. ۋەزىر - ئۇمرالار خۇدا
 بەردىنىڭ چىرايىغا قارىسا پادىشاھ كۈتكەندەك خىزمەتچى ئىكەن. شۇڭا

بېرىپ غۇلامنىڭ باھاسىنى سورىدى. بېلىقچى:
 — بۇ بالىنى بويى بىلەن تەڭ ئالتۇن بەرسىمۇ ساتماس ئىدىم.
 قەرزدار بولۇپ قالىدىم. شۇڭا ساتماي ئىلاجىم يوق، شۇڭا مىڭ
 تەڭگىگە ساتىمەن، — دېدى. ۋەزىر - ئۆمرالەر مىڭ تەڭگىنى ساناپ
 بەردى ۋە مۆھىر خەت قىلىپ غۇلامنى ئوردىغا ئېلىپ كېلىپ
 باشتىن - ئاياغ كىيىم كىيىدۇردى ۋە ئەۋەلقى غۇلام بىلەن ھەمراھ
 قىلىپ قويدى. ئۇلار بىر - بىرى بىلەن ناھايىتى ئىجىل - ئىناق ئەدەپ
 بىلەن چوڭ بولدى. ئۇلارنىڭ ھەرىكەتلىرى بىر - بىرىدىن ئارتۇق،
 كۈندۈز بولسا پادىشاھنىڭ خىزمىتىنى بىجاندەل بېجىرسە، كېچىدە
 پادىشاھ تائەتكە مەشغۇل بولغاندا بۇ ئىككى بالا ئۆز ھالىغا يىغلاپ
 ئۇخلىماي ئىبادەت قىلدى. پادىشاھ بۇلارنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ «مەن
 دەردىمەن دېسەم، بۇلار مەندىن بەك دەردىمەن ئىكەن» دەپ ئۇلارغا
 ناھايىتى يېقىن بولۇپ قالدى ۋە ئۇلاردىن گەپ سوراشنى ئەپسىز
 كۆرۈپ ئۇلاردىن بىر سائەتمۇ ئايرىلىشقا كۆزى قىمىدايدىغان ھالەتكە
 بېرىپ يەتتى. گەرچە بۇ بالىلار راھەت - پاراغەتتە ئۆتسىمۇ،
 ئەمما ئاتا - ئانىسى، ئاكا - ئۇكىسىنى ئەسلەپ ھەر كۈنى كېچىدە
 يىغلاش بىلەن:

تەخت ئۈستىدە دەۋران سۈرگەن،
 ھەم مېھنەتنىڭ ئوتىدا كۆيگەن،
 دەرد ئەلەمدە كۆڭلى چۆرۈلگەن،
 غەم گۈزارىم ھەم قايدا سەن؟

خانمانىمدىن جۇدا بولغان،
 ئادىل شاھ ئاتام قايداسەن.
 غېرىبلىقىدە گادا بولغان،
 ئادىل شاھ ئاتام قايداسەن؟

كېچەلەردە بىدا بولغان،
 ئاق سۈتىنى دايمىم بەرگەن،
 كامالىغە ھەم يەتكۈزگەن،
 مېھرىبان ئاتام قايداسەن؟

بىزنىڭ ئۈچۈن بولۇپ گادا،
 قىلاي سىزگە جانىم پىدا،
 فىغان چېكىپ قىلىپ ئىندا،
 شاھسۇۋارىم ھەم قايدا سەن؟

قاراقچىلار سىنەڭ داغلاپ، نەرگەس كۆزۈڭ قانلار تۆكۈپ،
 ئارمان بىلەن جاننىڭ قىيناپ، قېرىنداشىم ھەم قايداسەن؟
 مېنىڭ ئۈچۈن چەندەن يىغلاپ، قېنى سەندەك ۋاپادارىم،
 ۋاپادارىم ھەم قايداسەن؟
 قىشتىكىلى يوق ئاھ زارىم،
 مەندەك غېرىب يوقدۇر دايمىم،
 قىرغىزلارغا بەندە بولۇپ،
 مەخمەل يۈزۈڭ گۈلدەك سولۇپ،
 قەدىردانىم ھەم قايداسەن.

دەپ ئاھ ئۇرۇپ، ئۆز ھالىغا يىغلاپ ئىدى. خۇدانىڭ قۇدرىتى
 بىلەن بالىنى ئاتاغا، ئاتانى بالاغا، ئاكانى ئۇكاغا تونۇتمايدى، شۇنداق
 قىلىپ ئالتە ئاي ئۆتتى.

ئەمدى سۆزنى سودىگەردىن ئاڭلىساق: سودىگەر مەلىكىنى
 چادىرغا ئېلىپ بېرىپ، ئۇنىڭغا قول سۇندى. سودىگەرنىڭ بەد
 قىلىقىنى كۆرگەن مەلىكە:

— ئەي نائىنساپ پەس، مېنى ھىيلە بىلەن ئالداپ ئېلىپ
 كېلىپ، مۇشۇنداق قىلماقچىمۇ سەن؟ — دېدى. سودىگەر بولسا
 مەلىكىنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالماي چادىرنى مەھكەم ئېتىپ يەنە قول
 سوزدى. مەلىكە ئۇنىڭ بەد قىلىقىغا چىداپ تۇرالماي:

— ئەي ھاياسىز، ئەگەر خىيالىڭ شۇ بولسا بىر سائەت توختاپ
 تۇرغىن، مەن ھەيزدارمەن ئۆزۈمنى پاك قىلاي، بىر قاچا سۇ
 بەرگىن، — دېدى. سودىگەر بىر چۆگۈن سۇ بەردى، مەلىكە غۇسلى
 تاھارەت ئېلىپ ئىككى رىكئەت ناماز ئۆتەدى ۋە باشىنى سەجدىگە قويۇپ
 زار - زار يىغلاپ بۇ مۇناجادنى ئوقۇدى:

دۇنيانى ياراتقان قادىر خۇدايىم،
 مېنى بۇ ئارادە قويمە ئىنتىزار.
 سەندىن ئۆزگە يوقتۇر پاناھىم،
 مېنى بۇ ئارادە قويمە ئىنتىزار،

ئەرشى كۇرسى، لەۋھى قەلەم مۇقەررەر،
يۈز يىگىرمە تۆت مىڭ ئۆتكەن پەيغەمبەر،
بۇ دۇنيادىن بارچەسى قىلدى سەپەر،
مېنى بۇ دۇنيادا قويمە ئىنتىزار.

ئۈممەتلەرگە بېھىشىدى پاناسى بولغان،
بىھەققى مۇھەممەد شول پەخرى جاھان،
ئابابەكرى سىدىق ئۆمەرۇر ئوسمان،
مېنى بۇ ئارادە قويمە ئىنتىزار.

بىھەققى كالامىڭ قۇرئانى مەجدد،
كەربالادا ياتقان يەتمىش ئىككى شەھىد،
ئاجىز بەندەڭدۇرمەن قىلما نائۇمىد،
مېنى بۇ ئارادە قويمە ئىنتىزار.

مۈشكۈلۈمنى ئاسان ئەت غېرىبىنىڭ ئىشى،
بىھەققى ئاشىقلارنىڭ ئىزلىگەن باشى،
بىھەققى يېتىملەرنىڭ كۆزۈنىڭ ياشى،
مېنى بۇ ئارادە قويمە ئىنتىزار.

ئاشىقلارنىڭ سەردارى يۈسۈف - زۇلەيخا،
مەزلۇملارنىڭ سەردارى پاتمە - زوھرا،
بىھەققى ئايشىئە خەدىچە كۇبرا،
مېنى بۇ ئارادە قويمە ئىنتىزار.

شۇل ئىككى بەندەڭدۇر ئادەمى ھەۋۋا،
بۇلارغا جەننەتنى ئەيلەدىڭ بەريا،

بىمەققى بېھىشت فىردەۋىس جەننەتلىمەنۇۋا،
مېنى بۇ ئارادە قويمە ئىنتىزار،

غەملىك گۈلچېۋرە مەن بەرگەيسەن نىجاد،
بىجارە قولۇڭمەن قىلدىم مۇناجاد،
بىمەققى سەرۋەرى جەھان يەتتە سەمەۋات،
مېنى بۇ ئارادە قويمە ئىنتىزار.

غەمگۈزار روزىغارىمدىن، قىزىلگۈلدەك ئىككى پەرزەندىمدىن جۇدا قىلدىڭ، پىشانەمنىڭ تەتۈرلىكىدىن بىر ئوغرىنىڭ قولغا گىرىپتار قىلدىڭ. پەرۋەردىگارم، ھەرنە قىلساڭ ئىختىيار سەندە، ماڭا بۇ غەمىدىن نىجادلىق بەرگەيسەن دەپ خۇداغا يىغلادى.

شۇ سائەتنىڭ ئۆزىدە سودىگەرنىڭ كۆزىگە ئۇيقە غالىب كېلىپ ئۇخلاپ قالدى ۋە بىر چۈش كۆردى. چۈشىدە ئاسمان تەرەپتىن بىر ئالتۇن تەخت. ئۇ تەخت ئۈستىدە يەنە بىر تەختتە، خۇدانىڭ رەسۇل چاھار يارلىرى بىلەن بىرگە يەنە ئىلى مۇرتەزا، پاتەمى زوھرا بىرگە كەلدىلەر ۋە يەنە غەزىب بىلەن ئىككى مالائىك كېلىپ، سودىگەرنىڭ يۈزىگە ئىككى كاچات سالدى. شۇنىڭ بىلەن سودىگەرنىڭ ئىككى يۈزى قارا بولدى. ھەزرەتى رەسۇل سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم:

— ئەي بەد بەخت، مېنىڭ تەقۋادار ئۈممەتمىنىڭ پاكلىقىنى، پاك بەدىنىنى ناپاك قولۇڭ بىلەن تۇتۇپ، كۆزۇڭ بىلەن قاراپ گۇناھ قىلدىڭ، ئۆزۇڭنى دوزاخقا تاشلايدىڭ، — دېدى.

ھەزرەتى پاتەمى زوھرا ئىككى پەرىشتىگە ئىشارەت قىلىپ: «بۇ بەدبەختنى دوزاخقا ھەيدىگىل» دېۋىدى، ئىككى مالائىك سودىگەرنى ھەيدەپ ماڭدى. سودىگەر رەسۇلىللاھ سەللەللاھۇ ۋەسەللەمگە قاراپ، ئۆزىنىڭ گۇناھىنى تىلەپ يىغلاپ:

پەيغەمبەرلەر سەرۋەرى يا رەسۇلى خۇدا،
تۆبە قىلاي يېنىپ ئەپۇ ئەيلە گۇناھىم.
ئۈممەتلەرنىڭ رەھبەرى يا رەسۇلى خۇدا،
تۆبە قىلاي يېنىپ ئەپۇ ئەيلە گۇناھىم.

قىلغان ئىشىم بولدى گۇناھلىق،
شەيتان يولغىغا كىردىم تاپتىم خاتالىق،
بىھەققى بۇ تورغان ئىككى مالائىك،
تۆبە قىلاي يېنىپ ئەپۇ ئەيلە گۇناھىم.

بىھەققى ئابابەكرى ئۈمەردۇر ئوسمان،
بىھەققى پاتمەئى، يا شاھى مەردان،
پىدا بولسۇن سىزلىرىگە بۇ پانى جەھان،
تۆبە قىلاي يېنىپ ئەپۇ ئەيلە گۇناھىم.

بىھەققى ئەرشى كۇرسى لەۋھى قەلەم،
مەغرىبىدىن مەشرىققە ئەرەب ئىلە ئەجەم،
ھەقىنىڭ دەرگاھىدا بولدى مەكەررەم،
تۆبە قىلاي يېنىپ ئەپۇ ئەيلە گۇناھىم.

دەپ ئۆز گۇناھىنى تىلىدى. ھەزرەتى رەسۇلىللاھى سەللەللاھۇ
ئەلەيھى ۋەسەللەم:

— ئەي مالائىكلەر سەبىرى قىلىڭلار. ئەي بەدبەخت، ئەگەر بۇ
بىچارەنى نامەھرەمگە كۆرسەتسەڭ ياكى ئامانەتكە خىيانەت قىلساڭ،
ئىگىسىنىڭ قولىغا تاپشۇرمىساڭ، مەن سېنى ئۈمەتچىلىككە راۋا
كۆرمەسمەن، سەندىن خۇدا بىزار بولۇر، قىيامەتدە جەھەننەمگە
كىرەرسەن ۋە كوپىرىلاردىنمۇ يامانراق ئازابقا قالدۇرسەن، يېقىن
كەلگەن، — دەپ بىر ئايەت ئوقۇپ دەمىدە قىلىپ غايىب بولدى.
سودىگەرنىڭ يۈزى ئەۋەلقى ھالىتىگە كەلدى. شۇ سائەتنىڭ ئۆزىدە
سودىگەر سىلىكىنىپ ئۇيقۇدىن ئويغاندى. دەرھال مەلىكىنىڭ ئايغىغا
يېقىلىپ يىغلاپ:

— ئەي مەلىكە، سەن مېنىڭ سىڭلىم دۇرسەن. بەد قىلدىم،
خاتا قىلدىم، — دەپ مەلىكىنى ئېلىپ كۆپلىگەن سوغىلارنى تەييارلاپ
پادىشاھنى ئىزدەپ كەلسە، پادىشاھ قالغان يەردە يوق. ئاھ ئۇرۇپ
يۈزىنىڭ پۇشايمانلارنى قىلىپ ئىستەپ تاپالماي يېنىپ كەلدى ۋە ئالىي

دەرەخلەردىن چادىر تەييارلاپ، تۈگرۈكلىرىنى ئالتۇن - كۈمۈشتىن، تاناپلىرىنى يىپەكتىن قىلىپ بىر تەخت ياساپ ئۇنىڭ ئۈستىگە سايىمۇن قىلىپ مەلىكىنى ئاي - كۈنگە كۆرسەتمىدى. بەش يۈز كارۋان بىلەن شەھەرمۇ شەھەر، يۈرتمۇ يۈرت يۈرۈپ ئون تۆت يىلنى ئۆتكۈزۈپ ئاخىرى «كۆكچى خانىياربەگ شەھىرى» گە يېتىپ كەلدى. كارۋانلارنى شەھەرنىڭ سىرتىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئۆزى پادىشاھقا لايىق سوۋغا سالاملارنى ئېلىپ ئىككى غۇلام بىلەن پادىشاھنىڭ ئالدىغا كەلدى:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، بىز بەش يۈز سودىگەردۇرمىز، مەن ئاشۇ سودىگەرلەرنىڭ ئاقساقىلى بولىمەن. ئۆزلىرىنىڭ دۆلىتىگە چۈشتۈق، شۇڭا ئەتە ماللارنى كۆرۈپ باج ئالدۇرسىلا، — دەپ، يانماقچى بولدى. پادىشاھ قارىسا بۇ كىشى يۈرت كەزگەن، مۇھەببەتلىك كىشى ئوخشايدۇ. بۇ ئادەم بىلەن بىر كېچە مۇڭدېشىپ ئۆلپەتلەشسەم كۆڭلۈم كۆتۈرۈلۈپ قالار دەپ سودىگەرنى توختىتىپ، بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئەرزىم ئىشتىكىل ساھىب تۇجىجار،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.
كۆڭۈللەرنى ئەيلەگىل ئىزھار،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.

چىمەندە يىغلاشۇر قۇشلار گۈلغە،
مۇنتەزىردۇر گۈللەر خۇش بۇلبۇلغە،
ئەرزىم دادىڭنى ئېيتقىل مەن غىرىب قۇلغە،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.

يېگەن ئىچكەنم زەھەر زوقۇمدۇر،
ئولتۇرۇپ قويقانم دەرد ئەلەمدۇر،
بۇ پانى جاھاندا كۆڭلۈم پۇرغەمدۇر،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.

كۈندىن كۈنگە بولدى بۇ ھالىم بەتەر،
كېچە كۈندۈز يىغلاپ جانىمنى ئۆرتەر،
ئەر ئاتلىغ قاراقچى بالامنى ئۆرتەر،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.

ئۆتۈپ باج خىراجىدىن رەھا ئەيلىسەم،
تۈشكىنە قونالغۇ بېرىپ ئادا ئەيلىسەم،
رەقىبىلەر ئىلكىدىن جۇدا ئەيلىسەم،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.

يولۇڭدا قىلسام مەن جانىمنى قۇربان،
نىدا بولسۇن ساڭا بۇ پانى جەھان،
تەڭرىم ئەيلىسۇن مۈشكۈلۈڭنى ئاسان،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.

قۇلاق سالىب ئىشتكىل بۇ قۇلنىڭ دادىنى،
سەندىن تىلەيدۇرمەن كۆڭۈل شادىنى،
ئادىل شاھ دەيۈرمەن غېرىبىنىڭ ئاتىنى،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.

سودىگەر ئۆزرە ئېيتىپ:

— ئەسلىي قونسام بولاتتى، پادىشاھنىڭ لەۋزىنى بۇزۇش
مېھمانغا ۋاجىب ئەمەس، لېكىن مەندە كىشىنىڭ ئاماننى بار، مۇبادا
ئامانەتكە خىيانەت بولۇپ قالسا مەن ئەسلا ئەھدىسىدىن چىقالماسمەن،
— دېدى. سودىگەرنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان پادىشاھ:

— ئۇنداق بولسا مەن ئامانەتكە خىيانەت قىلمىغۇدەك ئادەم
چىقىراي، ئەگەر ئامانەتكە خىيانەت بولۇپ قالسا جاۋابىنى
مەن بېرەي، — دېدى ۋە ئىككى يىگىتنى چاقىرىپ:
— سىلەر بۇ كىشىنىڭ ئاماننىنى خىيانەت قىلماي

ساقلاڭلار، — دەپ بالىلارغا ئىككى قىلىچ بېرىپ، ئامانەتنى ئۇخلاپ قالماي ساقلاشنى چېكىلەپ، سودىگەرگە قوشۇپ قويدى. سودىگەر ئۇلارنى باشلاپ بېرىپ بىر چادىرنى كۆرسىتىپ: ئامانەت مانا مۇشۇ يەردە، ئوبدان ساقلاڭلار دەپ پادىشاھنىڭ يېنىغا قايتىپ كەلدى. بۇ كېچە پادىشاھ سودىگەرنى ياخشى غىزالار بىلەن مېھمان قىلىپ، باشتىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىسىنى بىر - بىرلەپ بايان قىلدى. ئەمما پادىشاھ بالىلىرىدىن، روزىغارىدىن ئايرىلغىنىنى، سودىگەر بولسا پادىشاھنىڭ مەلىكىسىنى ئېلىپ قاچىپ ئون تۆت يىل شەھەرمۇ - شەھەر يۈرگەنلەرنى ئەسلا سۆزلىمىدى.

ئەمدى سۆزنى ئامانەتنى ساقلاشقا چىققان ئىككى غۇلامدىن ئاڭلىساق، ئۇلارنىڭ چوڭى:

— ئەي ئاداش خۇدا بەردى، ماڭا بۇ پادىشاھقا سېتىلغىلى بىر يىل بولدى، سىزگە ئالتە ئاي بولدى. كۈندۈز بولسا پادىشاھنىڭ خىزمىتىدە، كېچە بولسا ھەر قايسىمىز ئۆز ھالىمىز بىلەن، بىر - بىرىمىزنىڭ ئەھۋالىمىزدىن خەبەر ئېلىپ مۇڭدۇشقا ھەر ئىككىمىزگە ئارام بولمىدى. بۈگۈن كېچە بۇ ئامانەتتىن خەبەر ئالغىلى چىقاردى. بۇ چادىردە ئالتۇن - كۈمۈش بارمىكىن، ئوقۇيىمىز. نېمە ئامانەت بارلىقىنى بىلىمىگەندىكىن ئۇخلىماي ئوبدان ساقلىدۇق. تون سەھەر ۋاقتى بولۇپتۇ، ئەمدى ئۇخلاپ قالساق ئامانەتكە خىيانەت بولۇپ قالسا ئەھدىسىدىن چىقالماسمىز. تاڭ يورغىچە ئۇخلىماي، باشىمىزدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىمىزنى سۆزلەپ ئولتۇرايلى، — دېدى. خۇدا بەردى بىلەن غۇلامزادە چادىرغا يېقىن كېلىپ ئولتۇردى. خۇدا بەردى ئالدى بىلەن:

مەن بېشىمدىن ئۆتكەنلەرنى سۆزلەشكە كۆڭلۈم بۇزۇلىدۇ. جانىم ئازابلىنىدۇ. ئەگەردە سۆزلىسەم ئېرىشى كۈرسى، لەۋھى قەلەم تىترەيدۇ. دەريالار نالە قىلىدۇ. ئەۋەل سەن سەرگۈزەشتىلىرىڭنى بايان قىلغىن، — دېدى. غۇلامزادە:

— ئەي ئاداش، سەن مېنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىمنى ئاڭلاشقا ئاجىز كېلىسەن، مېنىڭ بېشىمدىن ئۆتكەنلەرنى ئاڭلىساڭ سەن تاقەت قىلالمايسەن، سېنىڭ دەردىڭ مېنىڭ دەردىمنىڭ ئالدىدا ياماغلىق

بولالمايدۇ. شۇڭا ئالدى بىلەن سەن سۆزلىگىن، — دېدى. شۇنىڭ بىلەن خۇدابەردى سۆز باشلاپ ئەۋەلدىن - ئاخىرغىچە بېشىدىن ئۆتكەنلەرنى بايان قىلىپ:

بايان قىلسام سەرگۈزەشتىمنى،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.
ساڭا ئېيتاي بۇ دەردىمنى،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

پايتەخت شەھىرى ماچىنىدە،
ئاتام ئەردىلەر خۇسەندە،
بۇلبۇل سايرار ئول چىمەندە،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

بىر كۈنى يەتتە قەلدەندەر،
ھەق شەيخاللاھ دەرلەر،
ئالەم بولدى ھەم مۇكەررەر،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

قىرىق كۈن پادىشاھلىق تىلەدى،
ئاتام ئاڭا شەھەرنى بەردى،
بىزنى ھەيدەپ چىقاردى،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

كۈندىن كۈنگە ھالىم تەبا،
قىلغان ئىشلارم بولدى خاتا،
قىلدى بىزگە دارلار بەريا،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

ئاتام ئەردى خۇش يولداشم،
ئاتام ئەردى سەۋرداشم،
شاھپەرۇخ قېرىنداشم،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

ئات قۇيرۇقى ساچىلدى،
ئاتام بىزنى قاچقۇردى،
مەھرەم بەچچە خەبەر بەردى،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

يوللار يۈرۈپ بىر جاي كېلىپ،
ئاسىق سۇۋار دوزلار^① كېلىپ،
قاراقچىلار بۇلاپ ئېلىپ،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

شاھ پەرۇخنى دوزلار ئالدى،
دەريا ئىچرە ئاتام قالدى،
مەن بىلمەدىم نەلەر بولدى،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

دوزنىڭ قولىدا ئاتام قالدى،
مەن يېتىمنى غەمگە سالدى،
خۇش مەنزىلەر ئاندا قالدى،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

① دوزلار — ئوغرىلار.

مەن بۇلاردىن ھەم ئايرىلىپ، شاھ جەمىشىدە دەرىلەر ئاتىمنى،
 سۇندى قاناتىم قايرىلىپ، كىشى بىلمەس بەريادىمنى،
 پادىشاھقا بەندى بولۇپ، سورىساڭ بۇدۇر دەرد داغىمنى،
 سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم. سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

دەپ تۇرۇشىغا، شاھ پەرۇخ تاقەت قىلالماي:
 — ئاھ جەمىشىدىم، شۇ قېرىندىشىڭ مەن ئۆزى شۇ، — دەپ
 ئىككىسى بېھۇش بولۇپ يېقىلدى.

ئەلقىسسە: مەلىكە بۇ غۇلاملارنىڭ سۆزىنى مەنمۇ ئاڭلاپ دەپ
 چادىرنىڭ ئىشىك تۈۋىگە يېقىن كېلىپ ئولتۇرغانىدى. ئۇلارنىڭ
 سۆزلىرىنى ئاڭلاپ جەزمى قىلدىكى: «مېنىڭ ئون تۆت يىلدىن بېرى
 ئايرىلىپ قالغان بالىلىرىم شۇ ئىكەن» دەپ، چادىرنىڭ ئىشىكىنى
 سىندۇرۇپ، پارە - پارە قىلىپ چىقىپ، بالىلىرىنىڭ بويىغا گىرە
 سېلىپ، زار - زار يىغلاپ چادىرغا ئېلىپ كىرىپ:

— ئەي جانىمنىڭ جانانىسى، يۈرەك پارىلىرىم. ئون تۆت يىلدىن
 بۇيان گۈلدەك جامالىڭلاردىن جۇدا بولدۇم. سىلەرنىڭ دەردىڭلەردە
 ئازاب تارتىپ يۈرگەن ئاناڭلار گۈلچېھرە مەن ئەمەسمۇ؟ دەپ
 ئىچ - ئىچىدىن ئاھ ئۇرۇپ يىغلاپ:

دەرد ئەلەمدە خانىماندىن ئايرىلغان،
 ۋاپادارنىڭ غېرىب ئاناڭ مەن ئەمەسمۇ؟
 مەجنۇن كەبى ئىشىق ئوتىدا سورۇلغان،
 غەمگۈزارنىڭ غېرىب ئاناڭ مەن ئەمەسمۇ؟

ئاھ بالام دەپ، ئاھ ئۇرۇپ قانلار يىغلاپ،
 سېنىڭ ئۈچۈن بەرياد ئۇرۇپ سىينەم داغلاپ،
 ئارمانىم يوق ئۆلسەم ئەمدى جانىم قىيناپ،
 ۋاپادارلىرىم غېرىب ئاناڭ مەن ئەمەسمۇ؟

پەيدا قىلىپ كامالىغە ھەم يەتكۈزگەن،
 توققۇز ئاي توققۇز كۈن ھەم كۆتەرگەن،

تۈن سەھەرلەر قوپۇپ ئاق سۈت ئەمگۈزگەن،
مېھرىباننىڭ غېرىب ئاناڭ مەن ئەمەسمۇ؟

نە بولدىلەر ئەجەب بەختىم قارادۇر،
پەرزەندلەرىم ئوتىدىن باغرىم يارادۇر،
ھەسرەت بىلەن مېنىڭ جانىم چىقادۇر،
ۋاپادارنىڭ غېرىب ئاناڭ مەن ئەمەسمۇ؟

سېنىڭ ئۈچۈن خۇدايىمغە يالبارىپ،
گۈلدەك يۈزۈم زەئىفىراندەك سارغىيىپ،
سىنەم داغلاپ فىراقىڭدا ياش تۆكۈپ،
شۇل ئىستەگەن غېرىب ئاناڭ مەن ئەمەسمۇ؟

گۈلچېھرەمەن بالام ئىشت زارىمنى،
ھېچكىم بىلمەس ئەردى مېنىڭ ھالىمنى،
سېنىڭ ئۈچۈن پىدا قىلاي جانىمنى،
مېھرىباننىڭ غېرىب ئاناڭ مەن ئەمەسمۇ؟

دەپ مۇناجات ئوقۇپ، بالىلىرىنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ،
بىھۇش بولۇپ يېقىلدى.

ئەلقىسسە: ئانا - بالاغا، بالا - ئاناغا تويماي تۇرغاندا جاھان
قۇياشى كېچە قاراڭغۇلۇقىنى ھەيدەپ، مەشرقتىن باش چىقىرىپ
ئالەمنى يورۇتتى، كۈن چاشكا ۋاقتى بولدى، سودىگەر پادىشاھنىڭ
ئالدىدىن چىقىپ قارىسا، مەلىكەم ئېتىلگەن چادىرنىڭ مىخلىرى
قومۇرۇلۇپ ئىشىكلىرى پارە - پارە بولۇپ كېتىپتۇ. مەلىكە بولسا
ئىككى غۇلام بىلەن قۇچاقلىشىپ يۈزلىرىنى - يۈزلىرىگە يېقىپ
بىر - بىرلىرىگە ھەشىقىپۈچەكتەك چاپلىشىپ چىرمىشىپ تۇرۇپتۇ.
ئەتراپتا تۇرغان بەش يۈز سودىگەر: بۇ مەلىكە بولسا خوجايىننىڭ خاس
ئاماننى ئىدى، ئامانەتكە بۇ ئىككى غۇلام ئۆزلىرى خىيانەت قىلدى
دەپ يېقىن كەلمەي تۇرۇپتۇ، خوجايىن ئۇلارنىڭ بۇنداق ھالىتىنى
كۆرۈپ:

— ۋاي ئىست، ئون تۆت يىل جەرياندا پەردە ئىچىدە ساقلىسام،
 بۈگۈن كېچىنى پۇرسەت بىلىپ، نامەھرەمگە بويۇن سۈنۈپ ئۆزىنى
 بولغاچتۇ. مەزلۇم كىشىگە ئىشەنگەن بارمۇ؟ بۇ مېنى دوزاخقا
 تاشلىغانلىق ئەمەسمۇ؟ دەپ ساقلىنى يۇلۇپ نالە - پەرياد چېكىپ
 ئۆزلىرىنى ئۇرۇپ، ئوردىغا يۈگۈرۈپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا كېلىپ:
 — داد پادىشاھى ئالەم، دەردىم شۇكى، ئىككى غۇلامىڭزىنىڭ
 ئۈستىدىن داد ئېيتىمەن دېدى. پادىشاھ:

— ئىجازەت، ئېيتىڭ دوستۇم، نېمە ۋاقە بولدى؟ سودىگەر:
 — مەن ئېيتىمغانمۇ، مەن بۇ پەردە قونماي دېسەم ئامانەتكە
 خىيانەت قىلمايدىغان ئادەم بار، — دېدىلە. ئىككى بۇرنى
 خاتۇنسىزلىق بىلەن بېقىپ ئىكەنلا، ئۇلار ئامانەتكە خىيانەت قىلىپ
 ئامانەتنى بولغاچتۇ، — دېدى، ۋە:

مۇندا قونۇپ پادىشاھىم،
 جەھەننەمگە راۋا قىلدىڭ.

ئېغىردۇر تاغدىن گۇناھىم،
 دوزاخقا راۋا قىلدىڭ.

ئېتىمادىمۇ ئەي سۇلتانىم،
 چىقىپ كەتسۇن تەندە جانىم،
 ۋەدە يالغان تۈككىل قانىم،
 بار يۇقۇمنى ئادا قىلدىڭ.

ساڭا ئېيتاي مەن بۇ دادىم،
 كۆككە يېتەر ئاھ پەريادىم،
 قۇرۇپ كەتتى نەسلى زاتىم،
 جەھەننەمگە راۋا قىلدىڭ.

نەلەر كېچەر تۇججار، مالىم،
 دوزاخ ئىچرە بولدى جايىم،
 كىمگە بولۇر ھەم ۋەبالىم،
 جەھەننەمگە راۋا قىلدىڭ.

ئەزىز جانغا جاپا قىلىپ،
 مەن غېرىبىنى غەمگە سېلىپ،

دەپ بۇ شېئىرنى ئوقۇپ دېدىكى:

— ئەي پادىشاھى ئالەم دادىمنى ئاڭلاپ ھالىمغا يەتكىن.
 سودىگەرنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان پادىشاھ:

— بۇ ئوڭۇممۇ - چۈشۈممۇ؟ دەپ ۋەزىرلەرنى چاقىرىپ،
 راست - يالغانلىقىنى بىلىپ كىرىڭلار، — دېدى.

ۋەزىرلەر چىقىپ قارىسا سودىگەرنىڭ ئېيتقىنى راست. ۋەزىرلەر يېنىپ كىرىپ، پادىشاھقا ئەھۋالنىڭ راست ئىكەنلىكىنى بايان قىلدى. پادىشاھ دەرغەزەپكە كېلىپ:

— جالاد! دەپ چاقىرىپ ئىدى، ئىككى تەرەپتە توققۇزدىن ئون سەككىز جالاد لەببەي دەپ تۈردى ۋە:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، سۇلتانى باكرەم، ئۆمۈرلىرى ئۇزۇن، دۆلەتلىرى زىيادە بولسۇن. تىغىمىز ئىتتىك، كىمىنىڭ ئۆمرى ئاخىرغا يەتتى؟ قايسىمىزغا ئەمىر بولسا، ئۇنىڭ ئۆمۈرى يېنى دۇنيا يۈزىدىن ئۈزۈپ تاشلايمىز، — دېدى. پادىشاھ ئۇلارغا:

— بۇ سودىگەرنىڭ ئاماننىڭغا خىيانەت قىلغان ئىككى غۇلامنىڭ كاللىسىنى تېنىدىن جۇدا قىلىپ، باشىنى مېنىڭ ئالدىمغا ئېلىپ كېلىڭلار، — دەپ ئەمىر قىلدى. تۆت جالاد چادىرغا بېرىپ ھېچنەرسىدىن خەۋىرى يوق ياتقان ئانا - بالىلارنى كۆرۈپ: «پادىشاھنىڭ ئەمرى» دەپ، مەلىكىنىڭ قۇچاقىدىن ئىككى غۇلامنى ئاجرىتىپ باشىنى تېنىدىن جۇدا قىلدى، ۋە ئىككى بالىنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىردى.

ئەلقىسسە: مەلىكە قارىسا تۆت جالاد چىقىپ، سورماستىن ئىككى پەرزەندىنى ئۆلتۈرۈپ كاللىسىنى كۆتۈرۈپ كەتتى. چادىر قانغا بويالدى. مەلىكىگە يورۇق جاھان قاراڭغۇ بولدى. ھۈشىدىن كېتىپ يەنە ھۇشىغا كەلدى. چاچلىرىنى يۇلۇپ ئاھ بەرىدە قىلىپ بالىلىرىنىڭ باشىنى ئېلىپ كەتكەن تەرەپكە يۈگۈردى ۋە ئوردىغا كىردى. ئۆمرالار: بۇ ئايال، سودىگەرنىڭ خاس مەھرىمى ئىدى. توسساق پادىشاھنىڭ غەزىبىگە ئۇچرايمىز دەپ ھېچكىم تۇتۇۋالمىدى. بىلىمگەنلەر ئېغىزىنى بۇزۇپ: «مەزلۈملەرگە ئەركىشىدەك تاتلىق نەرسە جاھاندا تېپىلمىغا، كۆردۈڭلەرمۇ ئۆلۈكنىڭ كەينىدىن بەرىدە ئۇرۇپ كېتىۋاتىدۇ» دېيىشتى.

مەلىكە ئوردىغا كىرىپ ئىككى قانلىق باشىنى قولغا ئېلىپ، يۈزىنى يۈزىگە سۈرتتى ۋە ئۆزىنى يەرگە تاشلاپ: — ئون تۆت يىل ئىچىدە تۇتيا بولغان بالىلىرىم، ئارزۇسىغا

قانمىغان بالىلىرىم، ئانا جامالىغا تويمىغان بالىلىرىم، ئاتا جامالىنى كۆرۈپ مۇرادىغا يەتمىگەن بالىلىرىم، نېمە گۇناھ قىلغان ئىدىنلار، پادىشاھ باشلىرىنىڭلارنى ئالدى بالىلىرىم، دەپ زار - زار يىغلاپ پادىشاھقا قاراپ:

ئون تۆت يىلنىڭ ئىچىدە بۇلدۇم مەن گادا،
ئەي پادىشاھ رەھىم ئەيلەپ مېنى ئۆلتۈرگىل.
پەرزەندىمنىڭ دەردىگە بۇلدۇم مۇپتەلا،
ئەي پادىشاھ رەھىم مېنى ئۆلتۈرگىل.

مەن بىلمەدەم ئەجەب بەختىم قارادۇر،
پەرزەندىمنىڭ دەردىدىن باغرىم يارادۇر،
رازىدۇرمەن جانىمنى ئالساڭ راۋادۇر،
ئەي پادىشاھ رەھىم ئەيلەپ مېنى ئۆلتۈرگىل.

پەرزەندىمنىڭ جالادىلار باشىنى ئالدى،
ئېزىز تېنى سارغارىپ قاقىرا قالدى،
قىزىل گۈلدەك يۈزلەرى قانغا بۇيالىدى،
ئەي پادىشاھ رەھىم ئەيلەپ مېنى ئۆلتۈرگىل.

ئاھ زار يىغلاپ، خانماندىن مەن كېچىپ،
ھەسرەتتە باشىمغە تۇپراقلار ساچىپ،
تەسەددۇقۇڭ بولاي بۇ جاندىن كېچىپ،
ئەي پادىشاھ رەھىم ئەيلەپ مېنى ئۆلتۈرگىل.

توققۇز ئاي توققۇز كۈن كۆتەردىم ئانى،
تۈن سەھەرلەردە قوپۇپ بەردىم سۈتۈمنى،
نەگۇناھدىن ئۆلتۈردۈڭ غېرىب نۇرۇمنى،
ئەي پادىشاھ رەھىم ئەيلەپ مېنى ئۆلتۈرگىل.

رەھىم ئەيلەگىل پادىشاھ غېرىب ھالىمغە،
 قويمە مېنى مۇندا يەنا زالىمغە،
 رازىدۇرمەن تۆكسەڭ قىزىل قانىمغە،
 ئەي پادىشاھ رەھىم ئەيلەپ مېنى ئۆلتۈرگىل.

ئەجەب بولدى ماڭا ئاخىر زامانلار،
 بىلمەس مېنىڭ ھالىمنى ھەرگىز نادانلار،
 تىرىكلىكىم ھارامدۇر ئەمدى يارانلار،
 ئەي پادىشاھ رەھىم ئەيلەپ مېنى ئۆلتۈرگىل.

گۈلچېھرە مەن دائىم ئاقار كۆز ياشىم،
 پەرزەندلەرنىم ئەردى مۇڭلۇغ مۇداشم،
 بۇ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە سىرداشىم،
 ئەي پادىشاھ رەھىم ئەيلەپ مېنى ئۆلتۈرگىل.

دەپ مۇناجات ئوقۇپ بولۇپلا ھۇشىدىن كەتتى. پادىشاھ ھەيران بولۇپ:

— ئەي كارۋان بەشى، بۇ مەزلۇمنى باشقىلارنىڭ ئاماننى دەيسەن، ئەمما بۇ مەزلۇم بۇ غۇلاملارنى بالام دەيدۇ. بۇ قانداق ئىش؟ بۇ مەزلۇم قانداق كىشىنىڭ ئاماننى ئىدى، — دەپ سورىدى. كارۋان بەشى سۆزلەپ:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، دۆلەت - ئىززەتلىرىگە يار بولسۇن. بىر كۈنى بەش يۈز تۆگە بىلەن سەپەرگە چىققانىدۇق. بىر تاغنىڭ باغرىغا چۈشتۇق. ئۇ كېچە ناھايىتى قاراڭغۇ بولدى. مەن ئۈچ - تۆت ھەمرايمنى ئېلىپ، تاغ ئۈستىگە چىقىپ ئەتراپقا قارىدىم. چۈنكى، يېقىن ئەتراپتا قاراقچى بولسا ماللىرىمىزغا زىيان يەتكۈزۈشتىن ئەنسىرگەندۇق. ئويلىمىغان يەردىن يىراقتا ئوتنىڭ يورۇقى كۆرۈندى، يېقىن باردىم، قارىسام، شاھانە سۈپەت بىر كىشى ئولتۇرۇپتۇ ئۇنىڭ يېنىدا شاھزادە سۈپەت ئىككى ئوغۇل بىلەن بىر

مەلىكە ئولتۇرۇپتۇ. مەلىكىنى كۆرۈپ ئىشقى ئوتى مېنى پەخىش قىلدى، شۇنىڭ بىلەن كۆڭلۈمگە بىر پىكىر كېلىپ ھىيلە - مىكرى بىلەن ئۇ كىشىنى ئازدۇرۇپ، بىر پەرزەندى بىلەن مەلىكىنى كەينىمگە سالدىم. ئۇلاردىن يىراقلاشقاندىن كېيىن ئوغۇلنىڭ باشىغا بەش - ئون قامچا ئۇرۇپ، مەلىكىنى ئاتقا مىندۈرۈپ چادىرغا قايتىپ كەلدىم. شەيتان غالىب كېلىپ، نەفسىم تەقەززا قىلىپ، مەلىكىگە قول سۇندۇم، مەلىكە قارشىلىق قىلىپ مېنى يېقىن كەلتۈرمىدى. مەن يەنە زورلۇق قىلىشقا ئۇرۇندۇم. ئاخىرى مەلىكە سۆزلەپ: «مەن ئۆزۈمنى پاكلاي، ئاندىن قانداق سۆزۈڭ بولسا ئاڭلاي» دېدى. سۇ تەييار قىلىپ بەردىم. مەلىكە تاھارەت ئېلىپ ئىككى رىكئەت ناماز ئۆتەپ دۇئاغا ئولتۇردى. شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە كۆزۈم ئۇيقۇغا باردى، چۈش كۆردۈم. چۈشمە ئاسمان تەرەپتىن بىر ئالتۇن تەخت، تەخت ئۈستىدە مۇھەممەد مۇستەفا سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم، تۆت چاھارىار، فاتىمە زوھرا قاتارلىقلار كەلدى. ئۇلارنىڭ يېنىدا ئىككى پەرىشتە بىللە ئىدى، ئىككى پەرىشتىنىڭ قولىدا ئىككى توتلۇق گۈرزە بار ئىدى. ئىككى پەرىشتە كەلگەنچە كېلىپ يۈزۈمگە بىر شاپىلاق ئوردى، يۈزۈم قارا بولدى. پاتىمە ئىشارەت قىلىپ: «ئۇنى دوزاخقا ھەيدىگىل» دېدى. ئۇلار مېنى دوزاخقا سۆرەپ ماڭدى. مەن نالە - پەرياد قىلدىم ھەم تىلىدىم. شۇنىڭ بىلەن ھەزرەتى رەسۇل سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم توختىتىپ: «بۇ ئامانەتنى ئىگىسىنىڭ قولىغا بەرمىسەڭ، سېنى ئۈممەتچىلىككە راۋا كۆرمەسمەن، قىيامەتتە جەھەننەمگە سازاۋەر بولۇرسەن» دەپ، گۇناھىمدىن ئۆتۈپ يۈزۈمنى سىلىغانىدى، يۈزۈم ئاقاردى. ئۇلار غايىب بولدى. ئويغانسام چۈشۈم، ماڭا قورقۇنچ يامىشىۋالدى. شۇنىڭ بىلەن مەلىكىنىڭ ئايىغىغا يىقىلدىم. قىلغانلىرىمغا ئەپۇ سورىدىم. مەلىكىنى ئىگىسىگە قايتۇرۇش ئۈچۈن، ئۇلار قالغان يەرگە ئېلىپ كەلسەم، ئۇلار يوق، قانچە ئىزدەيمۇ تاپالمادىم. نامەھرەمگە قارايدىغان كۆزۈمنى كور قىلدىم. مەلىكىنى بولسا جىبان دىلىم بىلەن سىڭىل قىلدىم ۋە

پەردە ئىچىگە ئالدىم، ئون تۆت يىل بولدى، شەھەرمۇ شەھەر، چۆلمۇ - چۆل ئىزدەپ يۈرۈپ ئىگىسىنى تاپالمىدىم. بۈگۈن بۇ ئېش يۈز بەردى، بۇ غۇلاملاردىن مېنىڭ خەۋىرىم يوق، — دېدى. بۇلارنى ئاڭلىغان پادىشاھنىڭ يۈرىكى سېلىپ كەتتى. چىرايى سارغارىپ: — ئەي سودىگەر ھېلى سەن گېپىنى قىلغان مەلىكە شۇمۇ، — دېدى. سودىگەر:

— راست شۇ، — دېدى.

پادىشاھ دەرھال بېرىپ مەلىكىنىڭ بېشىنى يۆلەپ، مەلىكىگە ھەسەل شەرىپىتى ئىچۈردى. مەلىكە ھۇشغا كېلىپ كۆزىنى ئاچتى. پادىشاھ:

— ئەي بىچارە ئايال، بۇ غۇلاملار قانداق بولۇپ سېنىڭ پەرزەندىڭ بولىدۇ؟ ماڭا ئېيتقىن، — دېدى. مەلىكە، پادىشاھقا چىن ماچىندىن چىقىپ تاكى پەرزەندىلىرى بىلەن كۆرۈشكۈچە بولغان ئەھۋالنى بىر - بىرلەپ بايان قىلدى. بۇلارنى ئاڭلىغان پادىشاھ تاجىنى يەرگە تاشلاپ، تەختتىن ئۆزىنى يەرگە ئاتتى. ئىككى پەرزەندىنىڭ تېنىنى ئەكەلدۈرۈپ قانلىق تېنىنى قۇچاقىغا ئېلىپ زار - زار يىغلاپ، نالە - پەريادلار قىلدى ۋە مەلىكىگە ئېسىلىپ تۇرۇپ:

غەرزىمنى ئىشتكىل ئەمىر زادىلەر،

خارزار شاھىڭ مەنغۇ ئەمەسمۇ؟

ئۆز تېغىمدا شەھىد بولغان شاھزادىلەر،

قارا باغرى قان ئاتاڭ مەنغۇ ئەمەسمۇ؟

تىغ بىرلە ئۆزۈمنى سەد پارە قىلسام،

ياقامنى يىرتىپ بۈگۈن پەرياد قىلسام،

غەملىك قۇلمەن ئۆزۈمنى ئاشاد قىلسام،

مېنىڭ جانىم ساڭا قۇربان ئەمەسمۇ؟

پېشانەمدە قىسمەت مۇنداغ يېزىلدى،
 ۋەيرانلىق دەردىدىن باغرىم ئېزىلدى،
 ھەسرەتتىكىدە ئاھ ئۇرۇپ يۈرەك يېرىلدى،
 قانلار يىغلاپ ھەسرەتلىك جاھان ئەمەسمۇ؟

ئارمان بىلەن يىغلاپ قادىر خۇداغە،
 يەر - كۆكلەر يىغلاشۇر ئاھۇ - نىداغە،
 تونۇتمادىڭ بالانى ھەرگىز ئاتاغە،
 جامالىڭغا توپىمىغان ئاتاڭ ئەمەسمۇ؟

غېرىب بولۇر ئەمدى مېنىڭ بۇ باشىم،
 غەمگۈزارىم، روزىگارىم، يولداشىم،
 بۇ دۇنيا ئاخىرەتدە مېنىڭ سىرداشىم،
 بۇلبۇللارنى سايىراتقان گۈللەر ئەمەسمۇ؟

مەن بىلمەدىم ئەجەب بەختىم قارادۇر،
 ئارمان بىلەن ئۆمرۈم ئۆتۈپ بارادۇر،
 ئادىل شاھ دەر ئۆلۈم ماڭا راۋادۇر،
 باغرىمنى قان قىلغان جاھان ئەمەسمۇ؟

دەپ ئېيتتىلەركى:

— ئەي ۋەزىرلىرىم، مەن ئەمدى بۇ دۇنيادا ھايات
 ياشىيالمايمەن، مېنى بۇ ئىككى پەرزەندىم بىلەن بىرگە
 كۆمۈۋېتىڭلار، مەن سىلەردىن رازى، — دەپدى ۋە نالە قىلىپ:
 — ئىبارا خۇدايا، بىر يىل بولۇپتۇ، ئون تۆت يىل ئايرىلغان
 پەرزەندىلىرىمنى ماڭا تونۇتمىدىڭ ياكى مېنى بالىلىرىمغا تونۇتمىدىڭ،
 ئاخىرى ئانا - ئانا جامالىغە قاندۇرماي ئۆز قېلىچىم بىلەن باشىنى
 تېنىدىن جۇدا قىلدۇرغان خۇدايىم، — دەپ، ئەر - ئايال ئىككىسى

ئۆلۈكلەرنىڭ ئۈستىگە بېھۇش بولۇپ يىقىلدى. بۇ كۈن پۈتۈن شەھەرگە بۇ ئىشلارنىڭ غۇلغۇلىسى تارقالدى. ئاسمان - زېمىنمۇ لەرزىگە كەلدى. ئەرشى كۇرسى تىترەپ، لەۋھى قەلەم يىغلادى. بارچە ئەل ۋە ۋەزىرلەر پادىشاھنىڭ ھالىغە يىغلاشتى. ئاخىرى كېلىپ پادىشاھنىڭ باشنى يۆلەپ ھۇشىغە كەلتۈرۈپ تەسەللى قىلدى ۋە:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، «قازاغا رازى، بالاغە سەبرى» دەيدۇ، شۇڭا سەبرى قىلىشلىرى لازىم، — دەپ تۇرۇشىغا ئات مىنگەن بىر بوۋاي يېتىپ كېلىپ:

— نېمە ئىش بولدى؟ دەپ سورىدى، پادىشاھ بېشىدىن ئۆتكەن ۋەقەلەرنى بايان قىلدى.

بوۋاي ھەممە سۆزنى ئاڭلاپ بولۇپ:

— ئەي پادىشاھ، سەن نېمانچە ئاخماق نادان پادىشاھسەن؟ خۇدا بەرگەن پادىشاھلىقنى بىر قەلەندەرگە تارتتۇرۇپ، دۆلەتنى قەدىرلىمىگىنىڭ ئۈچۈن ئايالىڭ بىلەن ئىككى پەرزەندىڭدىن ئايرىلدىڭ، ئىككى پەرزەندىڭ يېنىڭدا تۇرسىمۇ ئۇنىڭ ھالىغا يەتمەي، ئۇلار بىلەن مۇڭداشماي قويغىنىڭ ئۈچۈن ئۇلارنىڭ بېشىنى ئۆز قولۇڭ بىلەن كەستىڭ. بولۇپمۇ تېگى پەس نائەھلى قەلەندەرلەرنى شەھەرگە باشلاپ كىرىپ، تاجۇ - تەختىڭنى بەرگىنىڭ بائىسىدىن ئون تۆت يىل سەرگەردانلىقتا ئۆتۈڭ. ئەمدى سېنىڭ بىر مازارلىقتا توپا بىلەن تىنىپ كەتكەن قۇدۇقنى كولاپ سۇ چىقىرىپ، نۇرغۇنلىغان قۇش، جانىۋارلارنى سۇغىرىپ، كۆپلىگەن دەرەخلەرگە سۇ قۇيۇپ كۆكلەتكىنىڭ ئۈچۈن، ھەم ئىككى ئوغلوڭنىڭ قېنى ناھەق تۆكۈلگىنى ئۈچۈن، ئىككى ئوغلوڭغا جان بەخشەندە قىلىندى. ئەۋلادلىرىڭغا ئىبرەت قىلغىنىكى، ھەرگىزمۇ خۇدا نېسىپ قىلغان بەخت - دۆلەتنى قەلەندەرگە بەرمىسۇن. ئىككى بالاڭنىڭ بېشىنى تېنىگە چاپلاپ ئۇدۇللاشتۇرغىن، — دېدى. ئۇلار بوۋاينىڭ دېگىنىدەك قىلدى. ئىككى بالا مىندىرلىدى. بوۋاي يەنە دېدىكى:

— ئەمدى چاراهىتىگە تېۋىپلار مەلھەم قىلسۇن، سېنىڭ

بوشاڭلىقىڭىزدىن دۆلىتىڭىزدىكى نۇرغۇن دانىشمەن، ئەقىل ئىگىلىرى زىندانغا چۈشۈپ بەزىلىرى بېشىدىن جۇدا بولدى. سەن ئۇ يەرگە بېرىپ ئۇلارغا مەدەتكار بولسەن، — دەپ غايىب بولدى. پادىشاھ بوۋاينىڭ دېگىنىدەك قىلدى، ئىككى ئوغلى ئەسلىگە كەلدى. پادىشاھ خۇرسەن بولۇپ نۇرغۇن كالا، قوي سويۇپ ئەلگە نەزىر قىلدى. دانىشمەن - ئەقىل ئىگىلىرىنى تارتۇقلىدى.

ئەلقىسسە: ئەمدى سۆزنى پادىشاھى ئادىل قېچىپ چىققان چىن ماچىن شەھىرىدىن ئاڭلىساق، پادىشاھ خوتۇن - بالىلىرىنى ئېلىپ قېچىپ چىققاندىن كېيىن، قەلەندەرلەر پادىشاھنى كۆپ ئىزدەپ تاپالمىغاندىن كېيىن بۇ دۆلەت ئەمدى بىزگە ئوڭچە قالدى دەپ پۈتۈن شەھەرنى ئۆز قولىغا ئالدى. شۇنىڭ بىلەن قەلەندەرلەر شەھەرنى ئانداغ پاراكەندە قىلدىكى، ئىلگىرى ئۆزلىرىنى قوللىغان قازى - مۇپتى، ئالىم - ئۆلىمالاردىن تارتىپ يۇرتنىڭ چوڭ - كىچىك بەگلىرىنى ئۆتۈپ ئۆلتۈرۈپ، بەزىلىرىنى زىندانغا سېلىپ بايلارنىڭ مال - دۇنيالىرىنى بۇلاپ، پۇقرالارغا سالمىغان زۇلۇمى قالمىدى. ئۇلار ئون تۆت يىل پادىشاھ بولۇش جەريانىدا ئەل زۇلۇم تارتتى. شەھەرنىڭ سېپىلى يېقىلدى. پۇقرالار ھەر تەرەپكە قېچىپ كەتتى. يەتتە بەگى قەلەندەر شەھەر تالىشىپ بىر - بىرىنى ئۆلتۈرۈپ، ئاخىرى بىر بەگى قالدى. بىر كۈنى زىندانغا چۈشكەن شەھەر ئۆلىمالىرى ئۆزئارا مەسلىھەتلىشىپ، يەتمىش كىشى بىر - بىرىنىڭ پۇت - قولىدىكى زەنجىر - كىشەنلەرنى چېقىپ تاشلاپ: «ئەي بۇرادەرلەر ئەقىلمىزنى تاپايلى، شۇنداق ياخشى ئادىل پادىشاھنى يۇرتتىن قوغلاپ چىقىرىپ، بۇ ئاياغىمىزنى قۇم باسىدىغان قەلەندەرلەرگە بۆلۈشۈپ، ئاخىرى ئۆزىمىزنىڭ قىساسى ئۆزىمىزگە كېلىپ، زىندانغا چۈشتۈق. ئۆزىمىزنى ئۆزىمىز قۇتقازمىساق ئاخىرى بۇ قەلەندەرنىڭ قولىدا ئۆلىمىز. بىر كۈن تۇغۇلدۇق، بىر كۈن ئۆلىمىز. شۇڭا ئۆلگەندىمۇ ئادەمدەك ئۆلەيلى» دەپ، قوللىرىغا تاش ئېلىپ زىندان ساقلايدىغان گۈندىپايلىرىنى ئۆلتۈرۈپ، يېرىم كېچە بولغاندا ئوردىغا بۆسۈپ كىرىپ،

قەلەندەرنى تاش كېسەك قىلىپ ئۆلتۈردى. شۇ ۋاقىتتا «پادشاھى ئادىل» كۆكچى خانىياربەگ، دېگەن ئەلگە پادشاھ بوپتۇ» دېگەن خەۋەر تارقالدى. بۇنى ئاڭلىغان شەھەر چوڭلىرى مەسلىھەت قىلىپ نامە يېزىپ پادشاھى ئادىلغا ئەۋەتتى. نامىدە: «شەھىرى چىنماچىن ئىگىسىز قالدى. شۇڭا ئۆزلىرى بىزنى ئەفۇ قىلىپ، ئىلتىپات بىلەن بۇ شەھەرنى قوللىرىغا ئالسلا، بىز پۇقرالارنىڭ دەردىگە يەتسە» دەپ يېزىلغان بولۇپ، نۇرغۇن تارتۇقلار بىلەن ئەلچىنى يولغا سالدى. ئەچچە كۈندىن كېيىن ئەلچى «كۆكچى خانىياربەگ شەھىرى» گە يېتىپ بېرىپ پادشاھى ئادىل بىلەن كۆرۈشۈپ ئېلىپ بارغان تارتۇقلارنى ۋە خەتنى بەردى. پادشاھ خەتنى قولغا ئېلىپ كۆرۈپ: «يەمەتلىك چوڭلارنىڭ كۆڭلى شىكەستە يېگەن تۈپەيلىدىن بۇ خەتنى يېزىپتۇ» دەپ ئويلىنىپ، ئۆزى بېرىشنى كۆڭلى خالىماي، كارۋان باشلىقىنى ئۆز ئورنىدا پادشاھ قىلىپ مۆھۈرنى بېسىپ چىنماچىنغا ئەۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن سودىگەر چىنماچىنغا بېرىپ پادشاھ بولدى. يۇرتنى ئاۋات قىلىپ، پۇقرالارنىڭ دادىغە يېتىپ، شەھەرلەرنى مۇنەۋۋەر قىلدى. پادشاھى ئادىل ئايالى، ئىككى پەرزەندى بىلەن «كۆكچى خانىياربەگ» دە ئادىللىق بىلەن ئەل سوراپ ئالەمدىن ئۆتتى.

نەشرگە تەييارلىغۇچى: مەمتىمىن تۇردى

مەلىكە سەنەمخان

مۇنداق رىۋايەت قىلۇرلەر كىم: بۇرۇنقى زاماندا رۇم شەھىرىدە بىر پادىشاھ بولۇپ، ئۇنىڭ مەلىكە سەنەمخان ئىسمىلىك ساھىبجامال بىر مەلىكىسى بار ئىكەن. يىللاردىن يىللار ئۆتۈپ رۇم شەھىرى شاھىنىڭ ئۆمرى ئاخىرىغا يېتىپ بۇ دۇنيا بىلەن ۋىدالىشىپتۇ، پادىشاھلىق ئاتىسىدىن مەلىكە سەنەمخانغا مىراس قاپتۇ. بۇ مەلىكە گۈزەللىكتە ئالەمدە يەككە - يېگانە ئىكەن، شېئىر - نەزمە يېزىش، بېيىت ئېيتىش ۋە ئىلمىي ھېكمەتتە كامالەتكە يەتكەن ئىكەن. ئاي ۋە يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن مەلىكىنىڭ ھۆسنىگە ھۆسن، ئەقىلگە ئەقىل قوشۇلۇپ، سىرتقا چىقسا چىرايى قۇياشنى خىجىل قىلىدىغان بوپتۇ. مەلىكىنىڭ گۈزەل چىرايى، چېچەنلىكى توغرىسىدىكى سۆزلەر ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچۈپ، شەھەردىن - شەھەرگە ئۆتۈپ، نەتىجىدە ئون سەككىز مىڭ ئالەمدىكى شەھەرلەرنىڭ شاھزادە، بەگزادىلىرى مەلىكە سەنەمخانغا غايىۋانە ئاشىقى - بىقارار بولۇپ، ئارقا - ئارقىدىن مەلىكە ھۇزۇرىغا ئەلچى ئەۋەتىشكە باشلاپتۇ. مەلىكە سەنەمخان ئۈزۈلمەي كېلىۋاتقان ئەلچىلەرنى كۆرۈپ ئېگىزلىكى ئاسمان پەلەك بىر ئالتۇن راۋاق ئەتتۈرۈپ، راۋاقنىڭ ئۈستىگە بىر جۈپ ئالتۇن كۇرسا ۋە بىر جۈپ ئالتۇن ناغرا بىلەن ئالتۇن چوكىنى قويۇپ، راۋاق تۈۋىگە ئايىغى يېنىك، سۆزمەن جېسەكچىدىن تۆت يۈز سەكسەن تۆت نەپەر كىشىنى ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ. بۇ ئىشلار تاماملانغاندىن كېيىن، مەلىكە سەنەمخان ھەر تەرەپكە جاكارچىلارنى ئەۋەتىپ چار سالدۇرۇپ: «كىمدە كىم مەلىكە سەنەمخان بىلەن روبىرو بولماقچى بولسا، راۋاقنىڭ ئۈستىگە چىقىپ ئالتۇن نەققارىنى شادىيانە پەدىگە چالسۇن!» ئالتۇن نەققارىنىڭ ئۈنى مەغرىپتىن مەشرىققىچە پۈتۈن ئون سەككىز مىڭ ئالەمگە ئاڭلانسا، مەلىكە چىقىپ ئۇل دادىخاننىڭ ئەرزىنى ئاڭلايدۇ» دەپ جاكارلىتىپتۇ.

ئارىدىن بىر قانچە ئايلاڭ ئۆتكەندىن كېيىن، مەلىكە سەنەمخانىنىڭ بۇ پەرىمانى چىن ماچىن خاقانىنىڭ ئوغلى شاھزادە بەھرامنىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ. مەلىكە سەنەمخانىنىڭ داڭقى - تەۋسىيىنى خېلىدىن بېرى ئاڭلاپ، مەلىكىگە ئاشىق بولۇپ، ئىشقى - پىراقىدا يىلاندىكە تولغىنىپ يۈرگەن بەھرامنىڭ بىر كۆيۈك ئوتى ئىككى بولۇپ، تاقەتسىزلىك بىلەن ئاتا - ئانىسىنىڭ دۇئاسىنى ئېلىپ ئالتە ئايلىق يول تەييارلىقىنى پۈتتۈرۈپ، رۇم شەھىرىگە قاراپ يول ئايتۇ. پادىشاھ ۋە چىن ماچىن ئەھلى شاھزادە بەھرامنى ئۈچ كۈنلۈك يەرگىچە ئۈزىتىپ قويۇپتۇ ۋە ئاق يول تىلەپ دۇئا قىلىشىپتۇ. شاھزادە بەھرام يول ئۈستىدىكى خېمىخەتەرلەردىن ئامان - ئېسەن ئۆتۈپ يول يۈرگىلى ئالتە ئاي بولغاندا مەلىكە سەنەمخانىنىڭ شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ. ئات - ئۇلاغ ۋە ھەمراھلىرىنى بىر كارۋان سارىيىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ، يول ئازابى، ئاچلىق ۋە ئۈسسۈزلۈكنىڭ دەردىنى ئۈنتۈپ، شەھەر ئىچىگە كىرىپ، راۋاق تۈۋىدىكى گۈزەتچىلەرگە نەزەرىنىمۇ سالماستىن راۋاق ئۈستىگە چىقىپ، ئالتۇن نەققارىنى شۇنداق چالغىلى تۇرۇپتۇكى، ئاسمان - زېمىن لەرزىگە كەپتۇ. بۇ ۋاقىتتا مەلىكە ئۇيقۇدا ئىكەن، ناغرىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئۇيقىدىن بىدار بولۇپ ياساۋۇللارغا:

— ئەي ياساۋۇللار، چىقىپ قاراپ بېقىڭلار، بىر دادىخا كەلدى بولغاي، — دەپتۇ.

ياساۋۇللار قىلىچ، قالىقلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ چىقىپ راۋاق ئۈستىگە قارىسا، بىر يىگىت بېرىلىپ ئالتۇن نەققارىنى چېلىۋاتقۇدەك، ئۇ يىگىتنىڭ ھۆسنى ماھى تاباندەك نۇر چېچىپ تۇرغۇدەك. ياساۋۇللار بىر - بىرىگە قاراپ ياقىلىرىنى چىشلىشىپ: «توۋا، ئالەم بىنا بولغاندىن بېرى، ئادەمات ئارىسىدىن بۇنداق نۇرلۇق چىراي ئادەم چىققان ئەمەس» دەپ غۇلغۇلا قىلىشىپتۇ. يىگىتنىڭ ھۆسنىنى بىر پەس تاماشا قىلغاندىن كېيىن، مەلىكىنىڭ پەرىمانىنى ئېسىگە ئېلىشىپ شاھزادە بەھرامدىن گەپ سوراشقا باشلاپتۇ. ياساۋۇللار ئىككى ئېغىز سۆز قىلسا بەھرام تۆت ئېغىز سۆز قىپتۇ، تۆت ئېغىز سۆز قىلسا سەككىز ئېغىز سۆز قىپتۇ. ئاخىرى

ياساۋۇلار:

— ئەي يىگىت، سەن قەيەردىن كەلدىڭ، ئالتۇن نەققارىنى چېلىشتىكى مەقسىتىڭ نېمە؟ — دەپ سورىغان ئىكەن، شاھزادە بەھرام:

يۇرتۇم مەشرىق — چىن ماچىندۇر،
ئالتۇن نەققارىنى چالغىلى كەلدىم،
مەلىكە سەنەمنى ئالغىلى كەلدىم.
بۇ گېپىمدىن ئەسلا تانماسمەن،
مەلىكىنى ئالمىغۇنچە زادى يانماسمەن.
مەغرىپلىقلاردىن ئەسلا قورقمايمەن،
مەلىكە سەنەمنى ئالماي قويمايمەن.

دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. ياساۋۇلار شاھزادە بەھرامدىن يۇقىرىقى نەزمىنى ئاڭلاپ:

— ياهۇ ۋەلى، ۋىلا قۇۋىتى، بۇ يىگىت يوغان گەپلەرنى قىلىدۇ،
ئەمدى بېرىپ بۇ يىگىتنىڭ جاۋابىنى شاھىمىزغا يەتكۈزەيلى، — دەپ
مەلىكىنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈشۈپتۇ. مەلىكە سەنەمخان ياساۋۇللارنىڭ
ۋاقتىدا كەلمىگەنلىكىنى كۆرۈپ:

— نېمە ئۈچۈن بۇنداق ئۇزۇن ھايال بولۇپ قالدىڭلار؟ — دەپ
ئاچچىقلىنىپتۇ. ياساۋۇللار مەلىكىگە بولغان بارلىق ئەھۋاللارنى بايان
قىپتۇ.

— ئۇنداق بولسا ئۇ يىگىتنى مېنىڭ ئالدىمغا باشلاپ كىرىڭلار!
دەپتۇ مەلىكە سەنەمخان ياساۋۇللارغا. ياساۋۇللار چىقىپ شاھزادە
بەھرامنى ئوردىغا باشلاپ كىرىپتۇ. بەھرام يېتىپ كىرگەندە مەلىكە
ئىززەت - ئىكرام بىلەن پادىشاھلىق تەختتىن چۈشۈپ:

— خوش كېلىپلا ئېزىز مېھمان، قېنى يۇقىرى ئۆتسىلە، —
دەپ ئالتۇن جاۋاھىراتلاردىن پۈتكەن ئورۇندۇققا تەكلىپ قىپتۇ.
شاھزادە بەھرام كېلىپ ئورۇندۇق ئۈستىدە ئولتۇرغاندىن كېيىن،
مەلىكە سەنەمخان:

— ئەي يىگىت، نېمە ۋەجىدىن بۇ شەھەرگە كەلدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ. شاھزادە بەھرام:

ئالتۇن نەققارنى چالغىلى كەلدىم،
مەلىكە سەنەمنى ئالغىلى كەلدىم.
بۇ گېپىم راست، ئەسلا تانماسمەن،
مەلىكىنى ئالماي يۇرتقا يانماسمەن.

دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. يەنە: «ياچىن، ماچىن قېنىڭىزدا سۇنانچىن، رومانچىن گۈل ئاچىن» دەپ نەزمە ئوقۇپتۇ. مەلىكە بەھرامنىڭ كېيىنكى نەزمىسىنى ئوقۇلماپتۇ.

— ئەي يىگىت، سىز مېنى ئالمەن دەيسىز، ئۇنداق بولسا جامالىمنى بىر كۆرۈپ بېقىڭ، — دەپ مەلىكە سەنەمخان يۈزىدىن نىقابىنى شۇنداق ئالغان ئىكەن، ئوردا ئىچى كۈن چىققاندا نۇرلىنىپ كېتىپتۇ. مەلىكە سەنەمخاننىڭ جامالىدىن چىقىۋاتقان نۇرغا بەرداشلىق بېرەلمىگەن شاھزادە بەھرام بېھۇش بولۇپ ئورۇندۇق ئۈستىدىن يىقىلىپتۇ.

— جاللات! بۇ يىگىتنى راۋاق ئاستىدىكى دارغا ئېسىپ جېنىنى تېنىدىن جۇدا قىل! — دەپ مەلىكە سەنەمخان شاھزادە بەھرامنى ئۆلۈمگە بۇيرۇپتۇ. جاللاتلار بەھرامنىڭ پۇت - قوللىرىنى چەمبەرچاس باغلاپ دار ئالدىغا ئېلىپ مېڭىۋاتسا، مەلىكە سەنەمخاننىڭ ئىنىكئانىسى شاھزادە بەھرامنى كۆرۈپ نېمە سەۋەبتىن بۇ يىگىتنى دار ئالدىغا ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى جاللاتلاردىن سوراپتۇ. جاللاتلار بولۇپ ئۆتكەن ئەھۋاللارنى بايان قىپتۇ.

— ئەي بالىلىرىم، سەۋرى قىلىپ توختاپ تۇرۇڭلار، مەلىكە بىلەن ئۆزۈم كۆرۈشۈپ چىقاي، — دەپ جاللاتلارنى توختىتىپ قويۇپ، مەلىكىنىڭ قېشىغا كىرىپ:

— ئەي جاھاننىڭ قۇياشى قىزىم، جاللاتلارنىڭ قولىدا بىر ياش يىگىتنى كۆردۈم، ئون گۈلىنىڭ بىرى ئېچىلماپتۇ، ئاغزىدىن ئوغۇز

سۈتى تېمىپ تۇرىدۇ. بۈگۈن ئاتىڭىزنىڭ كۆز يۇمغىنىغا توپتوغرا ئون يىل بولغان كۈن، بۇنداق كۈندە ئادەم ئۆلتۈرسىڭىز ئاتىڭىزنىڭ روھى قورۇنۇپ قالسا، ئۇ يىگىتنىڭ گۇناھىدىن ئۆتسىڭىز، — دەپتۇ. مەلىكە سەنەمخان ئىنىكئانىسىنىڭ يۈز خاتىرىسى، ئاتىسىنىڭ روھىنى ئۈچۈن شاھزادە بەھرامنى ئۆلۈمدىن ئازاد قىلىشقا بۇيرۇق قىپتۇ. جاللاتلار شاھزادە بەھرامنى قويۇپ بېرىپتۇ.

شاھزادە بەھرام مەلىكە سەنەمخاننىڭ دەردى - پىراقىدا شەھەرنى تاشلاپ چۆللەرگە چىقىپ كېتىپتۇ. ئۇ چۆلدە بىر كونا مازار بار ئىكەن. شاھزادە بەھرام مازارلىقتا قىرىق كۈن خۇداغا يىغلاپ، بۇ دۇنيالىق رىسقىنى مەلىكە سەنەمخان بىلەن بىر قىلىشنى تىلەپتۇ. قىرىق بىرىنچى كۈنى شاھزادە بەھرامنىڭ تەلىپى ئىجابەت بولۇپ ئاغزىدىن بىر لەرزە قان يېنىپ زۇۋانى رۇم زۇۋانىغا ئۆرۈلۈپتۇ ۋە خۇدادىن خېزىر ئەلەيھىسسالامغا: «ئەي ۋەزىرەم، رۇم شەھىرىدە مەلىكە سەنەمخان ئاتلىق بىر شاھ مەلىكە بار، ئون سەككىز مىڭ ئالەمدە ھېچقانداق بەندەم ئۇ قىز بىلەن تەڭ شېئىر - بېيىت ئوقۇيالمىدۇ. سەن بېرىپ ئۇ شاھ بىلەن شېئىر - بېيىت ئوقۇشۇپ، ئۇنى چىن ماچىن شەھىرىنىڭ شاھزادىسى بەھرامغا نىكاھلاپ بەرگەيسەن» دەپ ۋەھى كەپتۇ. خېزىر ئەلەيھىسسالام ئۆزىگە بىر ئىسمى ئەزەم ئوقۇغان ئىكەن. ئۆز قىياپىتىدىن ئۆزگىرىپ 150 ياشلىق بىر قېرى بوۋاينىڭ سىياقىغا كىرىپتۇ.

خېزىر ئەلەيھىسسالام رۇم شەھىرىگە يېتىپ كېلىپ ئالتۇن نەققارىنى شۇنداق چالغىلى تۇرۇپتىلەركى، ھەددىدىن زىيادە ئاۋاز چىقىپ يەر - زېمىن تىترەپ كېتىپتۇ. ئالتۇن نەققارىنىڭ ئاۋازى مەغرەپتىن، مەشرىققىچە ياڭراپتۇ.

— ئەي ياساۋۇللار چىقىپ قاراپ بېقىڭلار بىر دادىخا كەلگەن بولسا كېرەك، نېمە سۆزى بولسا ئاڭلاپ بېقىڭلار، — دەپ بۇيرۇپتۇ مەلىكە سەنەمخان ياساۋۇللىرىنى. ياساۋۇللار چىقىپ قارىسا ئالتۇن كۈرسىدا 150 ياشلىق بىر قېرى بوۋاي ئولتۇرغۇدەك. ساقاللىرى بىر باغ بېدىدەك ئۆسۈپ كەتكەن، يۈزلىرى چۇپۇر، بېلىنى بىر ئەسكى

شويىندا باغلىۋالغان، ھەر بىر پۇتتىغا بىردىن ئۆچكە تېرىسىدە چورۇق كىيگەن، چورۇقنى بوغقان يىپلىرى ئارقىسىدا بىر گەز سۆرۈلۈپ تۇرغان بۇ بوۋايىنى كۆرگەن ياساۋۇللار ئىنتايىن ھەيران بوپتۇ. ئاخىرى سۆز سورىماسلىققا ئىلاجى بولماي، بوۋايدىن گەپ سوراپتىكەن، بوۋاي تۆۋەندىكى بېيىتنى ئوقۇپتۇ:

ئالتۇن نەققارىنى چالغىلى كەلدىم،
 مەلىكە سەنەمنى ئالغىلى كەلدىم.
 بۇ گېپىم راست زادى تانماسمەن،
 مەلىكىنى ئالماي يۇرتقا قايتماسمەن.
 ئەي مەغرىپلىقلار سەندىن قورقماسمەن،
 مەلىكە سەنەمنى خوتۇن قىلماي قويماسمەن.

ياساۋۇللار بوۋاينىڭ تۇرقىغا ۋە ئوقۇغان بېيىتىغا ھەيران بولغان ھالدا مەلىكىنىڭ ئالدىغا كىرىپ، ئالتۇن نەققارىنى چالغۇچى بوۋاينىڭ تەقى - تۇرقىنى ۋە ئوقۇغان بېيىتىنى بايان قىپتۇ. «مەلىكە سەنەمخاننى 150 ياشلىق بىر قېرى بوۋاي ئالغىلى كەپتۇ» دېگەن بۇ خەۋەر يەتتە ياشتىن 70 ياشقىچە بولغان پۈتۈن شەھەر خەلقىنىڭ ئېغىزىدا تارقىلىپ يۈرۈپتۇ. مەلىكە سەنەمخاننىڭ بۇيرۇقىغا بىنائەن ياساۋۇللار بوۋاينى ئوردىغا باشلاپ كىرىپتۇ. مەلىكە بوۋاينى ئالتۇن ئورۇندۇققا تەكلىپ قىپتۇ. بوۋاي ھېچ تارتىنماستىن خۇددى ئاسماندىن سا چۈشكەندەك لەسسەدە كېلىپ ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپتۇ. مەلىكە: «بۇ بوۋاينىڭ نادانلىقى تۇرقىدىن بىلىنىپ تۇرىدۇ، كالا موللا پارسىدىن بىر سوئال سوراپ كۆرەي، ئەگەر جاۋاب بېرەلسە خوپ، جاۋاب بېرەلمىسە ئۆز ئۇۋالى ئۆزىگە بولغاي» دەپ ئويلاپ بوۋايغا قاراپ:

— ئەي بوۋاي «ئېلىپ» نىڭ مەنىسى نېمە؟ — دەپ سورىغان
 ئىكەن بوۋاي:

— ئون سەككىز مىڭ ئالەمدە خۇدا بىر دېگەن بولىدۇ، — دەپ

جاۋاب بېرىپتۇ.

— «بە» نىڭ مەنىسى نېمە؟ — دەپ مەلىكە سەنەمخان يەنە سورىغان ئىكەن، بوۋاي:

— مۇھەممەت سەللەللاھۇ ۋەسسalam دېگەن بولىدۇ. ئەگەر بۇنىڭغا ئىشەنمىسەڭ مەلىكە سەنەمخاننى بۇ بوۋايغا بەرگىن، قۇتۇلغىن دېگەن بولىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. بوۋاينىڭ جاۋابىدىن پۈتۈن ئوردا ئەھلى كۈلۈشۈپ كېتىپتۇ. ئاچچىقى كەلگەن مەلىكە: «بۇ بوۋاي ماڭا گەپ بەرمەي ئوردا ئەھلى ئالدىدا مېنى خىجىل قىلدى، يۈزۈمنى ئېچىپ چىرايىمنى بىر كۆرسىتەي، ئەگەر تاقەت قىلالسا خوپ، بولمىسا ئۆز تەقدىرى ئۆزىگە، جازاسىنى بېرەي» دەپ يۈزىدىكى نىقابىنى ئاچقان ئىكەن، بوۋاي بەھۇزۇر كۈلۈپ ئورۇندۇق ئۈستىدە ئولتۇرۇۋېرىپتۇ. مەلىكە سەنەمخان ھەيران قېلىپ:

— ئەي بوۋاي، مەلىكە سەنەمخاننىڭ ئېتىمى تۇنۇپ ئۈچ كۈپلەپ بېيىت ئوقۇغىن، ئوقۇيالىساڭ خوپ. ئەگەر ئوقۇيالىمىساڭ مەندىن رەنجىمىگىن، — دەپتۇ. بوۋاي ئالتۇن ئورۇندۇق ئۈستىدە ئولتۇرۇپ تۆۋەندىكى بېيىتنى ئوقۇپتۇ:

دوس تۇتادۇر بوستانە، قىزىل ئاناردۇر يۈزىڭىز،
 ئابابەكرى ئوسمانە. چاچلىرى بوستان سەنەم،
 كۆڭلۈم ھەم غەمگۈزانە، ئىشقى ئوتنىڭ قىلدى خاراب،
 كۆزلىرى چولپان سەنەم. يۈرىكىم بولدى كاۋاب.
 پەردە ئىچىدە يۈزىڭىز، لېۋىڭدىن ئىچەي شاراب،
 مەن بوۋايدا كۆزىڭىز. رۇمغا ئۆزەڭ سۇلتان سەنەم.

مەلىكە سەنەمخان بوۋاينىڭ سۆزدە چاققان، بېيىت ئوقۇشقا ئۇستا ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ:

— ئەي بوۋاي، مېنىڭ دەرگاھىمدىن ئەمدى كەتكىن، ئەگەر تەرسالىق قىلىپ يەنە كەتمەي تۇرۇۋەرسەڭ ئۆلتۈرمەك ئۈچۈن پەرمان

بېرىمەن، — دەپتۇ ۋە نۆۋەندىكى بېيىتنى ئوقۇپتۇ:

يەنە قىلساڭ تەرسالىق غەزەب قىلارمەن،
 بېشىڭنى كېسىپ قاتتىق ئازاب قىلۇرمەن.
 سەندەك ئەسكىلەر ئۆلۈمگە لايىق،
 قىلدى دېمىگىن مېنى زاللىق.
 بوۋاي: ئەي مەلىكە ئۇرغىن، تۇردۇم مانا ئالدىڭدا،
 ھەر زامان مەن بار، سېنىڭ يادىڭدا.
 مەلىكە: ئەي بوۋاي كەتكىن، سۆزۈڭگە كىرمەسمەن،
 ئۆلسەم ئۆلەرمەن، ساڭا تەگمەسمەن.
 بوۋاي: دىل مادارىم مەن لىغ، لىغ، لىغ،
 يىغلىدى جان بوغ، بوغ، بوغ،
 تەننىڭ ئوتى چوغ، چوغ، چوغ،
 ئات سالىدىم تۇغ، تۇغ، تۇغ،
 كۆيدى تېنىم لۇغ، لۇغ، لۇغ،
 مەلىكە سەنەمخان چۇ، چۇ، چۇ.
 تەگسە ماڭا باغ، باغ، باغ،
 بولسا كۆڭۈل تاغ، تاغ، تاغ،
 ۋاقتى سەھەر قۇم، قۇم، قۇم،
 كۆزلىرى چولپان سەنەم.
 مەرھەم ئېيتىپ باغرىڭ ياق،
 قېرىكەن دەپ قىلما مازاق.
 ئاھۇ سەنەم، ئاھۇ پىراق،
 ئىككى يۈزۈڭ سۈتتىن ئاق.

بوۋاي مەلىكە سەنەمخاننىڭ بېيىتىغا جاۋابەن يۇقىرىقى بېيىتنى
 ئېيتىپ، ئۆزىنىڭ خىزىر ئىكەنلىكىنى مەلۇم قىپتۇ. مەلىكە
 سەنەمخان كۆز ئالدىدا تۇرغان بۇ بوۋاينىڭ خىزىر ئىكەنلىكىنى
 بىلگەندىن كېيىن ئۆزىنىڭ ئېيتقان بېيىتلىرىگە پۇشايمان قىلىپ:

— ئەي خىزىر ئاتا، مەن ئۆزلىرىنى مۇتلەق بىلگىنىم يوق، ئالدىلىرىدا ئۆتكۈزگەن گۇناھىمنى ئەپۈ قىلغايلا، — دەپ يىغلاپ خىزىرنىڭ ئايىغىغا باش قويۇپتۇ. خىزىر ئەلەيھىسسالام:

— ئەي قىزىم، سىز بۈگۈن مەن بىلەن تەڭ بېيىت ئوقۇيالىدىڭىز، سىزنى ئوقۇتقان پىر ئۇستازىڭىزغا رەھمەت. ئەمدى سىز ئۆزىڭىزنى چىن ماچىن شاھزادىسى بەھرامگە قوبۇل قىلىڭ، — دەپ ئەل كۆزىدىن غايىب بولۇپ، شاھزادە بەھرام ئىبادەت قىلىپ ئولتۇرغان مازارغا بېرىپ، ئۇنى مەلىكىنىڭ قېشىغا ئېلىپ كىرىپ، ئوردا ئەھلى ئالدىدا مەلىكە بىلەن شاھزادىنىڭ نىكاھىنى ئوقۇپ قويۇپتۇ. رۇم شەھىرىدە داقا - دۇمباق، ناغرا - سۇنايلار چېلىنىپ، قىرىق كېچە - كۈندۈز كاتتا توي مەرىكە ئۆتكۈزۈلۈپتۇ. تويىدىن كېيىن مەلىكە سەنەمخان رۇم شەھىرىنىڭ پادىشاھلىقىنى شاھزادە بەھرامغا ئۆتكۈزۈپ بېرىپ ئوردا ئىشلىرىغا ئارىلاشماپتۇ. خىزىر ئەلەيھىسسالام تۆۋەندىكى بېيىتنى ئوقۇپتۇ ۋە ئەل كۆزىدىن غايىب بوپتۇ.

ئەي خالايق ئاڭلاڭلار،	مەن دائىم توۋا قىلاي،
ئۇشۇ سۆزۈم يالغانمۇ؟	بۇ يامان نەس ئالەمگە.
ئۇشۇ دۇنيا تۇرىلىپ،	بېرىسەن دەيدۇ ئۇلار،
مۇنداق بالا بولغانمۇ؟	ئۆشرە، زاكات مالمىگە.

شاھزادە بەھرام خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ بېيىتىغا ئۇلاپ تۆۋەندىكى نەزمىنى ئوقۇپتۇ:

ھەر كىشى ئۆز يۇرتىدا ئۇلۇغ بولدى،
ئىچىپ قايماق يۈزلىرى نۇرلۇق بولدى.
ئالامەتلەر مۇنداق بولدى ئۇشۇ باھاندا:
جازانە قىلدى ناۋايلار كىچىك يېقىپ ناندا.
ئۆستى زاراڭزا خېلى ياغ باردەك بولدى،
ئۇشۇ جاھاندا ئالامەتلەر يالغان بولدى.

بۆزچىلەر كىشىنى قاقشاتتى ئاقاغنى ئوغرىلاپ،
 ئۇشتە قىلدى خامىنى تاپاقتا ئوڭلاپ.
 ئاتقۇچىلار ماز بىلەن قوشۇپ پاختا ئاتتى،
 تۆمۈرچىلەر ھىيلە قىلىپ ئەلنى يىغلاتتى.
 يەنە قاسساپ گۆش دەپ سۆڭەكنى تارتماقتا،
 يەنە باققال جىڭدا چالا تارتماقتا.
 ياغچىلار ئېسىل ياغ دەپ ياغقا سۇ قاتتى،
 موزدۇزلار قەغەزدە ئاياغ تىكىپ ساتتى.
 ئۇشبۇ ئالەمدە ئالامەتلەر شۇنداق بولدى،
 يېتىملىكنە چارەم يوق بېشىم قاتتى.

شاھزادە بەھرام ئۆز يۇرتىنى، ئاتا - ئانىسىنى سېغىنىپ
 تۆۋەندىكى بېيىتنى ئوقۇپتۇ:

قانداق قىلاي مەن بىر غېرىب،   ۋا ھەسرەت، ۋا نادامەت،
 بۇ كەڭ جاھاندا مەن غېرىب،   بولدى ماڭا قىيامەت،
 ھەمراھلىققا يوقتۇر يا ئىنىم،   ئۆز يۇرتۇمنى ياد ئەتسەم
 غېرىبلىققا چارەم يوق.   يېتىملىكنە چارەم يوق.

بەھرامنىڭ نەزمىسىنى ئاڭلىغان خالايق ئۇنىڭغا كۆڭۈل
 قۇۋۋىتى بېرىپ يۆلەپ ئوردىغا ئېلىپ كىرىپتۇ.
 شاھزادە بەھرام بىلەن مەلىكە سەنەمخان بىر ئۆيلۈك بولۇپ
 مۇراد - مەقسەتلىرىگە يېتىپ، ئادالەت بىلەن يۇرت سوراپ ئالەمدىن
 ئۆتۈپتۇ. بېيىت - نەزمە ئېيتىپ كۆڭۈل ئىزھار قىلىش، مەلىكە
 سەنەمخان بىلەن شاھزادە بەھرامدىن بىزگە مىراس قايتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: گۇما ناھىيە سانجۇ يېزا باش ئېرىغىل كەنتىدىن مەرھۇم
 غوپۇر ئاخۇن
 نەشرگە تەييارلىغۇچى: تۇرسۇن مۇھەممەت ھۈسۈيۈن

شەكەر ئايلا بىلەن نەبات خوجا

ئۆتكەن زاماندا قاراقاشنىڭ جاي تېرەك دېگەن يۇرتىدا شەكەر ئايلا دېگەن مەزلۇمغا نەبات خوجا دېگەن ئادەم ئاشىق بولۇپ، ھىجران ئوتىغا تاقەت قىلالماي، يا ئۆيىدە ئولتۇرۇپ ئوقەت قىلالماي، بىر - بىرىگە بېيىت ئوقۇغاننىڭ بەيىنى:

ئەلقىسسە، نەبات خوجا دېدىكى، روزا ئەيتىنىڭ ئون يەتتىسىدىن باشلاپ ساڭا ئاشىق بولغان جانىجان بىر مەراتىبە بارىپ كۆرەلمەي ياندىم. ئىككىنچى ئايدا سېنىڭ يادىڭدە ئەۋاقتا قىلالماي، ئىككى مەراتىبە گەرز قىلدىم. ئۈچىنچى ئايدا سېنىڭ ئىشىقىڭدا ئۇيقۇلالمىغان جانىجان ئۈچ مەراتىبە بارىپ ھال ئېيتتىم. تۆرتىنچى ئايدا سېنىڭ فراقىڭدە تاڭام سىڭمىگەن جانىبىدىن تۆرت مەراتىبە بارىپ يىغلاپ ياندىم. بەشىنچى ئايدا سېنىڭ زەۋق - شەۋقىڭدە ئۆيىدە تۇرالماي بەش مەراتىبە بارىپ سېنى كۆرۈپ ياندىم. ئالتىنچى ئايدا سېنىڭ ئىشتىياقىڭدا ئالتە مەراتىبە بارىپ نەغمە ئويناپ ياندىم. يەتتىنچى ئايدا سېنىڭ بىۋاپالىقىڭدە يەتتە مەراتىبە بارىپ سۆزلىشەلمەي ياندىم. سەككىزىنچى ئايدا سېنىڭ ھەجرىڭدە سەككىز مەراتىبە بارىپ ياندىم. ھاسىل كالام سەككىز ئاينىڭ ئۈچىدە مەن سېنى مېھرىبان قىلالماي، ئۆزەمنىڭ تالىبلىقىدىن، ئىشقا ئوتىنىڭ غالىبلىقىدىن بۇ كىتابنى نەزمە قىلدىم.

بارس^① يىلىدا ساڭا كۆيدۈم، شول زەمان قويدۇم قەدەم،
نە بەلاغە قالدى ئەمدى قېرىغان چاغدا ئەدەم.
مەن سېنى قىلدىم بەرى ئون تۆرت ياشار چوكان بىلە،
كۈندە بولسا نەچچە ئاھ دەپ، كېسەل بولۇپ قالدى گەدەم.

① بارس — يولۇس.

مەئشۇقنىڭ بىۋاپالىقىغا ئوقۇغان بېيىتلىرى:

بۇ كىتابنى بىتىپ ئالدىم خەلققە پاش بولسىمۇ،
مۇنچە قىلماق لازىم ئېرمەس، يېگەنم ئاش بولسىمۇ.
كۈندە - كۈندە بۇ كىتابنى ئوقۇتۇپ تىخىشاپ باقىڭ،
بۇ كىتابنى ئوقۇغاندا سۇ بولۇر تاش بولسىمۇ.

ئاشىقنىڭ كېچىدە ئۇيقۇلالمىغاننىڭ بەيانى:

مەن ساڭا يۈز قارلاغاندە، سەن خېنىم بىر باقمىدىڭ،
ئوت سالىپ قويغان تونۇرغا، دەرمەھەل نان ياقمىدىڭ.
مەن يۈرەك باغرىم بىلە ئاقتىم، ساڭا كەلكۈن سۈدەك،
نەچچە باردىم مەن ئېلىشقى، سەن خېنىم بىر باقمىدىڭ.

ئاشىقنىڭ تائام يېمىگەننىڭ بەيانى:

سەن خېنىمنىڭ ئىشىقىدە، نەچچە قېتىم تارتتىم غىزا،
بىۋەفا يار دەردىگە مەن پاتىغىنە ئۆلسەم رىزا.
ساي تائام ئالدىمغە كەلسە، بۇ كۆڭۈل گالىنى سىقىپ،
ئول سەببەددىن قارا چاپىنى قايناتىپ قىلدىم غىزا.
مەن ساڭا يۈز قارلاغاندا، سەن خېنىم قېيىداپ قالىپ،
مەن ساڭا «كۆيدۈم» دېگەندە، سەن خېنىم مۇزلاپ قالىپ.
قېيىداپ تۇرغان چاغىمدا، سەن خېنىم ئۇزلاپ قالىپ،
تاپمادىم ئالەمدە سەندەك چىرايى ئىسسىغ كىشى،
ئىشىق ئوتى ... پۈلىدەك كۈندە بىر قۇزلاپ قالىپ.

ئاشىققە مەئشۇقنىڭ ئېرى سەت كۆرۈنگەننىڭ بەيانى:

نەچچە بارسام ئولتۇرادۇر، ئۆيلەرىدە شۇم رەقىپ،

قۇدرەتسىم يەتسە رەقىپنىڭ باشىنى ئاتسام چاقىپ.
بەزىدە تاپتىم ئۆيۈڭدە، بەزىدە مەن كۆرمەدىم،
ئول سەبەبىدىن بۇ ئوغۇلنىڭ يۈرەكى بولدى ئاقىپ.

ئاشىق مەئشۇقغە ئامراق بولۇپ خاتۇنغا ئۆچ بولغاننىڭ بەيانى:

مەن ساڭا كۆيگەن زەماندە خاتۇنۇم بىرلە خىرە،
ساقلىقىمدەك ھەر يىلىدە بەرمەدىم ئۈزۈك - زىرە،
بۇ كۆڭۈل خاتۇن بىلەن بىر تەككىدە ياتقۇزمدى،
شۇنچە باقسام ئول خاتۇنلار سىزلەدەك ئىرمەس سىرە،
سەن خېنىمنىڭ ئىشىقىدە تاڭ ئاتقۇچە تۇردۇم ئۆرە.

ئاشىق مەئشۇقنىڭ قېشىغىچە كەلگەننىڭ بەيانى:

ئەسلى ھالىم قالمادى، يۇققارى بارغۇم كېلىپ،
ئەل بىلەن بارغان مەھەلىدە ئايرىلىپ قالغۇم كېلىپ،
بۇ غەرب بولغان چاغىمدا ئول خېنىم چالسا سىتەر،
يارنىڭ رەۋقىدە ھەر كۈن دوتارىم چالغۇم كېلىپ.

ئاشىقنىڭ يارانلارغە ھال ئېيتقانلارنىڭ بەيانى:

ئەي يارەنلەر مەن تىرىك بار، مەشۇقۇم بولسا ھايات،
بىر لەمە ... قويغان ئىككىمىز بولساق ۋەفات.
ئوت فىراقىڭدا يۈرۈپ مەن قالمادىڭ يىلىدىز توقۇپ،
ئاخىرى بىر كۈن شەكەرگە قوشۇلۇپ قالسا نەبات.
سەككىز ئايدۇر بۇ ئوغۇلدىن كەتمەدى بۇ ئىشتىياق،
تەشەنلىككە سۇ ئىچەرمەن ھەر كېچە تۆرت، بەش ئاياق.
ماڭا ئوخشە راست ئوغۇلغە تەگمەدى ھەرگىز تاياق.

ئەي يارانلار، مەن ئوغۇلنىڭ سەندىن ئۆزگە يارى يوق،
ئەرزى ھالىم نەچچە ئېيتتىم ئىشتەدى ھەرگىز قۇلاق.

مەئشۇقنىڭ ئۆيى يىراق بولغاننىڭ بەيانى:

كۆڭلىمىز ئانداغ يېقىندۇر ئۆيلەرى ئانداغ نېراق،
كىچىكىمدە كۆپكەن ئىككىگە تارتىمغان مۇنداغ فىراق.
ئاھ يارىم مەن ئوغۇلنى يول يىرقى ئۆرتەدى،
ئول خۇدا مۇنداغ سالۇرمۇ بەندەسىگە ئىشتىياق.

ئاشىقنىڭ ئاناسى گەپ سورىغاننىڭ بەيانى:

ئانام ئېيتتۇر نېمە بولدۇڭ سارغىيىپ قالدىڭ بالام،
خېلى بولدى بۇ ئۆيۈڭدە يېمەدىڭ بىر چىن تائام.

ئاشىق ئاناسىغا يالغان ئېيتقاننىڭ بەيانى:

ياشۇرۇپ تۇردۇم ئانامغە ئۇيقۇسىز قالدىممىكى،
ھەر كېچە ئاغزىم قۇرۇيدۇر قان بىلە سەفرامىكى،
بەندە ئەنزا ئوت بولۇبدۇر تەقى بولۇپ قالدىممىكى ...

ئاشىق ئۆز ھالىنى مەئشۇقىغە بەيان قىلغانى:

ئاھ يارىم نەچچە كۈندە ئىشىق ئوتى بۇنياد قىلىپ،
سەككىز ئايدۇر سەن خېنىمغە بارمادىم فەرياد قىلىپ،
ھېچ ئاشىق مەشۇقىغە كۆيگەنى مۇت ① كەتمەدى،

① مۇت — خوتەن شېۋىسىدە ھەقسىز، ئىچىرىسىز دېگەن مەنىدە.

مەن ئوغۇلنىڭ كۆيگەنمىنى تەڭرىم ئۆزى بەربات قىلىپ.

مەئشۇقى تالاغا چىقىپ سائەت كەلمىگەننىڭ بەيانى:

تەلمۈرۈپ تۇردۇم يولۇڭدا سەن خېنىم پات كەلمەگەچ،
 كۆزلەرنىڭگە ئىلمادىڭ مەن ئۆزەم چات كەلمەگەچ،
 كەلمەدى باشىغە مەھبۇب ئاشىق دېگەن كۈندە ئەمەس،
 تاشقارى چىققانلارنىڭنى بىلمەدىم سات كەلمەگەچ،
 تاڭ سەھەر كۆردۈم تۆشۈمدە تۈن ھەسسەدە ياد ئەيلەگەچ،
 ئۆلەزەمان يانىمدا يوق ئۇيقۇدىن بىدار ئەيلەگەچ،
 بەئزادە كۆردۈم تۆشۈمدە شول زەمان باقتىم ئىزى،
 ئىسمى ئەئىزا ساچلارى باشىمدا تۇمار ئەيلەگەچ.

ئاشىقنىڭ كۆڭلى مەئشۇقنى خالاغاننىڭ بەيانى:

يۈز كىشىنىڭ ئاراسىدا سىزلەنى مەن خۇھلادىم،
 ئاندىن ئۆزىگە مەن ئوغۇلما زوق بىلە كۆپ قالدىم.
 مەن ساڭا كۆيگەن زەماندا سەن خېنىم يالغان دېدىڭ،
 بۇ ئىچىمگە پاتماغاندا خەلقكە مەن ھالادىم.

يارى بىلە خىلۋەت يەردە سۆزلەشكەننىڭ بەيانى:

يارنى قىلدى ئىشارەت نەچچە كۈن قول، پۇتلىرىم،
 بۇ پۇتۇمدا شۇنچە ماڭسام تۈگۈمەيدۇر يوللىرىم.
 بۇ كۆڭۈل قويدى ئاغىزنى يار بىلەن گەپلەشكەلى،
 يەتتە ئەئىزا ئىشەيەلمەي خىش كايىشىدۇر قوللىرىم.

ئاشىقنىڭ كۆڭلى قاراڭغۇ بولۇپ قولىدىن ھېچ ئىش

كەلمىگەننىڭ بەيانى:

سەككىز ئاي بولدى خېنىم مەن ئوغۇل فاسىق بولۇپ،
ياكى شەنبە، ياكى ئازنە خاتىرىدە يوق بولۇپ،
سىنغالى تۈردى ئوغۇلنىڭ كۆڭلىما يالاپ تۇرۇپ.

مەئشۇق خالايق ئالدىدا خەفا بولغاننىڭ بەيانى:

مەن ساڭا ئاشىق دېگەندە، سەن تولا قىلىدىڭ خەفا،
خەلق ئارا شەرمەندە بولدۇم تولا ئەل قىلىدىم خەفا،
ئوتلار شۇنداغلا تۇرسە ئەل مېنى مەجنۇن ئېتەر،
ھەممە ئادەم مەن ئوغۇلغە قىلىدىلەر تەنى - تاپا.

شەكەر ئايلانىڭ ئوت فىراقىدە نەبات خوجا نەغمىگە ئامراق
بولغاننىڭ بەيانى:

ھامىلە بولغان خاتۇنلەر ھەم غورا پەيدۇر ئۆرۈك،
ئاڭا ئوخشە مەن ئوغۇلمۇ نەغمىگە بولدۇم يۈرۈك،^①
ئاھ يارىم بۇ كەسەلگە نەغمە ھەم بولدى دەۋا،
نەچچە يىللار تالىب ئېردىم گەمدىغۇ بولدۇم تۈرۈك.

مەئشۇقنىڭ ئۆيى يىراق بولغاننىڭ بەيانى ۋە ئۆي خالى
بولمىغاننىڭ بەيانى:

نەچچە بارسام ئول خېنىمنىڭ ئۆيلەرى ئەخلەت ئەمەس،
شۇبۇ كۈندە مەئشۇقۇمنىڭ ھېچ يەرى مېھنەت ئەمەس.

① يۈرۈك — يۈگرەيدىغان، يۈگرەك.

نان ئېتەردە قوللارنى يۇدېلەر تۆرت، بەش قاتار،
ئول سەبەبدىن مەئشۇقۇمنىڭ ھېچ يەرى زەخمەت ئەمەس.

ئاشىق مەئشۇقنى تەئىرىق قىلىپ ئەلگە داملاغاننىڭ بەيانى:

تەۋاداندا ئول خېنىمنىڭ چىنەسى يۈز جۈپچە بار،
فەرغەزىدە مەئشۇقۇمنىڭ كەفتەرى يۈز جۈپچە بار.
كۈندە ئاندا نەچچە باردىم بۇ كۆڭۈلنىڭ شەۋقىدە،
چوڭ - كىچىكلەر سۆزلىشەدۇر ئىككىمىز بىر جۈپچە بار.

ئالتە قوينى ئاسىپ ئالدى بار ئىكەن تۆرت يۈز مالى،
سەككىز ئۆيگە ئۈزۈم ئاستى بار ئىكەن قىرىق يول تالى.
ئالتە ئۆيدە قوغۇن ئالدى، تېرىغان توقسان ئارىق،
يەتتە پاتمان بۇغداي ئالدى كۆپ قوناق بىرلە شالى.

نارەسىدە نەغمە قىلدى ئاشىق ئەيلەر يىغلاسه،
بەئزەسىنىڭ بەيىتى بولسا ئوقۇسام كۆپ يىغلاسه،
ئەئىلەم ئاخۇنۇم بولسا ئەردى بۇ سۆزۈمنى ئاڭلاسه.

ئاشىق مەئشۇقىغە ھەر كۈنى نەچچە نەۋەت ئۆگزەگە چىقىپ
قارلاغاننىڭ بەيانى:

ئولتۇرالمىمەن ئۆيۈمدە ھەر كۈنى توققۇز چىقىپ،
ھەر قەيانغا قالدىم مەن ئۆگزەگە ئوتتۇز چىقىپ.
كەلمەگەندىن ئۆيگە باردىم زار يىغلاپ بىر كۈنى،
ساي بارىپ تۇردۇم نامازغە سۈرەتنىڭ قالاپ تۇرۇپ،
چالا - چالغاق ئۆتەپ ئالدىم ئانى مۇدۇرلاپ تۇرۇپ.
ھەر نامازدىن يانغانىمدا ئېيتىپ ئەردىم ئاخىرەت،

ئول سەۋابلارنى تاپالماي بۇ كۆڭۈل ئەيلەپ تۇرۇپ.
 بۇ چىلان ئۇرغىدا ھەمە ئەھلى دىن تەسبىھ قىلىپ،
 ھەر كۈنى مىڭ ئوقۇماقغە چوڭ - كىچىك رەسىم قىلىپ،
 ئول مەھەلدە ھەر كىشىنىڭ ھۈنسى قىرىق فەرز بىلەن،
 بىلمىگەننى شەيخۇلئىسلام دەررەدە تەئىزىر قىلىپ.
 چومچايىپ تۇردى مەزەرغا ھەممە ئەل قول باغلاشىپ،
 كۈندە بولسا نەچچە مالنى ئولتۇرۇپ تۇغ باغلاشىپ،
 بەئىزى ئادەم ئىمەدۇرغان بالانى بەردى نىياز،
 مال تاپالماي قالغان ئادەم خام بىلە يۇڭ باغلاشىپ.
 جەزۇنگە بەرگەن پۇلىنى ھەم يىلدا بولسا ئالمادى،
 نارەسىدە ھەققىنى ھەم ئوغرىلارمۇ ئالمادى،
 يەتتە يولنىڭ بەندىدە ئون تەڭگە پۇل تۇردى بىر ئاي،
 نەچچە ئۆتتىكىم ھەرامخورلار بۇ پۇلنى ئالمادى.

مەئشۇقنىڭ ئۇيقۇسى قاچقاننىڭ بەيانى:

سەن خېنىم يادىمغا كەلسەڭ ھەر كېچە ئۇيقۇم قاچىپ،
 ئەرتەسى باردىم ئۆيۈڭگە يۈگۈرۈپ ئۆفكەم ئاچىپ،
 يارىنىڭ زەۋقى ھەرارەتلەردىن بولۇپ تەشەنئى،
 نېمە بولغاي يۈرەكىمگە قويسەلەر سۇنى سىقىپ.
 بارس يىلىدا تېرىغان بۇغدايلارنى قۇرت ئالدىلەر،
 خەلقىنىڭ تاپقان پۇلىنى يىغلاتىپ يۇرت ئالدىلەر،
 ئول مىراس ئالغان كىشىنى دورغەلەر رەسۋا قىلىپ،
 يىلداكى ئالبان ① تاشىدا ئون سەر كۈمۈش مۇت ئالدىلەر،
 قۇرت يېمەي قالغان قۇناقغە ھەممەسى كۆز تىكلەدى،
 كۆز تېگەر دەپ ئول قۇناقغە دەرەھەل شاخ تىكلەدى،

① ئالبان — ئالۋان، ياماق.

ساي ئۈنۈپ چىققان قوناقغە ئىت بىلە قۇچقاچ چىقىپ،
ئول قوناقنىڭ ئوتراسىغە كوهنەراق بۆز تىكلەدى.
ئالتە خامنى بەرگەي ئەردى، كۈزدىكى ئالبانچىلار،
ئەرتەيازىدىن يەنە ئالدى ئونباشى يالغانچىلار،
بۇ فەقىر ئالبانچىلار يىغلاپ يۈرۈرلەر زار - زار،
گاھ بېگىم سوقتى بۇ ئەلنى باستۇرۇپ ئاغلاقچىلار.

مەشۇقنىڭ خۇداغە يىغلاغانىنىڭ بەيانى:

ئەي خۇدايا رەھىم قىلغىل يۈرەككە ئوت كەتمەسۇن،
سەن خۇدا ھازىر تۇرۇپ كۆيگەنلەرىم مۇت كەتمەسۇن،
مەن ئوغۇلنى خار قىلدىڭ، سېنى مەن بىلىدىم ئەزىز،
سەن خېنىم ئاسمانغا چىقساڭ چىققالى شوت كەتمەسۇن.

ئاشىقنىڭ خۇدانىڭ يولىغە كىرگەننىڭ بەيانى:

ئاللاھ دەپ كىردى خەلايىق ئول خۇدانىڭ يولىغە،
ئول مۇباھنىڭ شەكلەسىنى ئاستىلەر ئوڭ دۇلىغە،
ياش جەۋانلەر بىرلە چوكان باشىغە ئاتتى لىچەك،
ياش يىگىتلەر قالامایدۇر ئول ئاغا ۋەلۋۇلىغە.
ئول زەماندە ھەممە ئادەم باشىغە ئاتتى سىفەچ،
كۈندە بولسە نان، چىراغقە سۇقۇشۇپ قالدى كۈمەچ،
«لا ئىلاھ» دەپ يۈرۈيدۇر ھەممە ئادەم ئالدىراپ،
تاڭ نەمازغە كۈنلىكى بەش ۋاقىت نەماز قىلدى خىراج،
تولا خاتۇنلەر مەجلىسىگە ئەر كىشى بارسە بۇلاپ،
كۈندە بولسا باش تارايدۇر باشىغە ئەشمە ئۇلاپ،
ئەر كىشىلەر خاتۇنىدىن باكلىقنى سورىمادى،
ئول سەبەبىدىن سوستەلىككە قالدىلەر ئەسكى بولاپ.

ئەي ئوغۇللار ئەمدى توختاڭ نەغمىدىن كەسەك چىقار،
 مۇنداق ئويىناپ ئۆز ئىچىدىن بىر كىشى ئۈسكەك چىقار،
 ئەرتە يازدىن نەغمە ئويىناپ ياتمادىڭلار بىر كېچە،
 بۇ ئويۇننىڭ شۇملۇقىدىن بىر كۈنى دەججال چىقار.
 پەسلى داستان: شەكەر ئايلانىڭ نەبات خوجادىن سوئال
 سورىغانىنىڭ بەيانى:

بەيان، ئەۋۋەلقى سوئال شەكەر ئايلا سورادى:
 — سەن خۇدانىڭ يادىدا قانچە بار؟
 نەبات خوجا جاۋاب بېرىپ،
 — زەررەچە ۋۇجۇدۇم يوق، — دېدى.
 يەنە شەكەر ئايلا سورىدى:
 — سەن مېنى قانچىلىك ياد ئەيلەدىڭ؟
 نەبات خوجا جاۋاب بېرىپ:
 — سېنى تەكرار قىلغاندەك تەكرار قىلسام خوتەندىكى كىتابلارنى
 ئوقۇپ تۈگىتىپ، قۇرئاننى ئارىغ ياد ئالۇر ئىدىم، — دېدى.
 شەكەر ئايلا سورىدى:
 — فراق دېگەن قانداق نېمە ئىكەن؟
 نەبات خوجا جاۋاب بېرىپ:
 — ئۇيقۇ قاچماق، ئىشتىھاي تۇتۇلماق، ئۆيدە ئولتۇرالماسلىق،
 ئەلنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالماسلىق، شۇبۇ ئىللەتلەر پەيدا بولۇر ئىكەن،
 — دېدى.
 شەكەر ئايلا سورىدى:
 — سەن ئاخىرەت دوستىمۇ ياكى نامرات دوستىمۇ؟
 نەبات خوجا جاۋاب بېرىپ:
 — مەن ئاخىرەت دوستىمۇرمەن، نامرات دوستى مۇنداغ
 ئىمگەلىپ^① ئولتۇرمايدۇر، — دېدى.

① ئىمگەلىپ — تىرىشىپ ھەرىكەت قىلىپ.

شەكەر ئايلا يەنە سورىدى:

— سەن ماڭا ئاشىق بولغاننىڭ خاسىيىتى بولۇرمۇ يا مەئسىيەت بولۇرمۇ؟

نەبات خوجا جاۋاب بېرىپ:

— خاسىيەت بولسا مىزان تەرەزۇتنىڭ پەللىسىنى ئاننىڭ بىرلە توشقارۇر ئىدىم. مەئسىيەت بولغان جاندىن يەردە بىرگە تىنالمايمىز، — دېدى.

شەكەر ئايلا سورىدى:

— قانداغ بولسا مەئسىيەت بولاردۇر؟

نەبات غوجا جاۋاب بېرىپ:

— ئىلگىرى ئەرتە ئاخشام ئاھ خۇدايىم، دەر ئېرىدىم، ئەمدى ئۇنىڭ ئورنىدا ئاھ شەكەر ئايلا دەپ يۈرەرمەن ۋە يەنە تولا سەۋابىلار بۇ كۆڭلۈمدىن قاچىپ قىلغالى قويمادى - دېدى.

شەكەر ئايلا يەنە سورىدى:

— بۇيانقى (بۇ يەردىكى) ئەللەر مەئشۇقنىڭ ئېرىنى دۈشمەن تۇتار، سەن مېنىڭ ئېرىمنى نېمەگە دوست تۇتاسەن؟

نەبات خوجا جاۋاب بېرىپ:

— ئوغرى ئۆي ئىگىسىنى دوست تۇتمايدۇر، مەن ئوغرى ئەمەس، — دېدى.

شەكەر ئايلا سورىدى:

— بۇيانقى ئاشىقلار ھېچ كىشىگە سىرىنى بەرمەيدۇ، سەن نېمە ئەلگە ئاشكارا قىلاسەن؟

— نەبات خوجا ئايدى:

— ئۆستەڭنىڭ سۈيى ئاز بولسا تىنچ ئاقاردۇر، تولا بولسا يالاپ شىشادۇر.

— شەكەر ئايلا سورىدى:

— كۆيدۈم - كۆيدۈم دەرسەن، قېنى ھېچ يېرىڭدە قاراسى يوق.

نەبات خوجا:

— تۇنۇرنىڭ تاشى ھېچ نېمە بولمايدۇر، ئەمما سۇدا يۇغۇرغان خەمەر ئانىڭ ئىچىدە نان پىشىپ چىقادۇر، — دېدى.

شەكەر ئايلا يەنە سورىدى:

— سېنىڭ ئۆيۈڭنىڭ ياندا ھەلىمە ئايلا، سەلىمە ئايلا، سەفىدە ئايلا، زەينەپ ئايلا، خادىچە ئايلا، مۆھتىرەم ئايلا، رابىيە ئايلا، جەمىيلە ئايلا، ھەبىبە ئايلا، توقاچ ئايلا، زەمۇرە ئايلا، خېنىم ئايلا، دەپ نەچەند جەۋانلار بار. ئانىڭ بىرلە ھەمسۆھبەت بولساڭ بولماسمۇ؟ نەبات خوجا دېدى:

— مەن ئۇلارغا ھەرگىز سۆز قىلغان ئەمەس. ئۇلار ماڭا بىر مەرتىبە گەپ قىلغان ئىدى، ئاچچىغىمدا يۈزىگە تۇپا بىلە بىر ئۇردۇم، سېغىز لايغا ئېتىپ ئاتتىم.

شەكەر ئايلا سورىدى:

— سەن ماڭا ئاشق بولغان بۇيانىدە دۆلەتكە چىقتىڭمۇ يا خارلىققا قالدىڭمۇ؟

نەبات خوجا ئايدى:

— ئۆزەم خارلىق غەمدە قالدىم. ئەللەر مېنى شەكەر ئايلانىڭ كۆيەك جاپاسىغە قالىپتۇر دېدى. بۇ كۆڭلۈم ئانداغ دۆلەتكە چىقتىكىم، كەپتەر سەبەتكە چىققاندىكى. يەنە ئەل مەلامەت قىلاردۇركى، بەش - ئالتە يىل بولدى، بىر يىراق يەرگە كۆچۈپ كەتتىڭمۇ نېمە؟ دەيدۇر.

يەنە شەكەر ئايلا سورىدى:

— نامەھرەمگە قارلاماق بارمۇ؟

نەبات خوجا ئايدى:

— نامەھرەمگە قارلامدىم، مەئشۇقۇمغە قارلامدىم. ھېچقايسىسى كىتابدا ئاشق مەئشۇق ھەرام دەپ يوق.

يەنە شەكەر ئايلا سورىدى:

— مەن سېنى خىزمەتكە بۇيرۇسام ئەل سۆز قويارمۇ؟

نەبات خوجا جاۋاب ئايدى:

— سۆز قويسا نېمە قوغۇلۇق؟ شۇنداق پەيغەمبەرزادە يۈسۈف ئەلەيھىسسالام زۇلەيخاننىڭ نەچچە يىل قوينى باققان.

شەكەر ئايلا سورىدى:

— كىتابتا نەغمە ئويناماق بارمۇ يا ھاراممۇ؟

نەبات خوجا ئايدى:

— كۆڭۈل داۋاسى ئۈچۈن ئىشتىمەك بار. ئەمما كەسەل داۋاسى ئۈچۈن چەغىر (ھاراق) ئىچكەندىن يامان ئىرمەس.

شەكەر ئايلا يەنە سورىدى:

— بۈگۈن سېنىڭ كۆڭلۈڭ غەمكىنمۇ يا شادمۇ؟

نەبات خوجا جاۋاب ئايدى:

— مېنىڭ بۈگۈندە ئەسلا ئىشىم يوق. شۇبۇ ئاخىر زەماندا نەغمىگە ئامراق بولغان مەھەلدە دەججال چىقىپ مېنى باشلاپ كېتەرمىكى دەپ قورقامەن. يەنە كۈنلەردە ئاغرىپ نەزى جان (سەكراتقا چۈشكەن) مەھەلدە شەيتان ئەلەيھى لەئىن شەكەر ئايلاڭنىڭ سۈرەتىدە بولۇپ، ئىمانىمنى غارەت قىلۇرمىكى دەپ قورقامەن.

شەكەر ئايلا يەنە سورىدى:

— مېنىڭ ئاتىمنى نېمە ۋەجىدىن شەكەر ئايلا قويدۇڭ؟

نەبات خوجا ئايدى:

— ھەر ۋاقىت شەكەر ئايلا دېسەم، ئاغزىمغا شەكەر سالغاندەك بولادۇر.

شەكەر ئايلا يەنە سورىدى:

— ئۆزەڭنىڭ ئاتىنى نېمە ئۈچۈن نەبات خوجا قويدۇڭ؟

نەبات خوجا ئايدى:

— بىر كۈنى بىر ئورۇندا بولۇپ قالساق شەكەر نەباتغە قوشۇلۇپ قالسا ھېچكىم ئىلغاپ ئالالمىسۇن دەپ شۇنداق قويۇپ ئىدىم، — دېدىلەر.

يەنە شەكەر ئايلا سورىدى:

— شەكەرنى نەباتغە قوشۇپ نېمە قىلاسن؟
 نەبات خوجا ئايدى: —
 — ئىككى دارۋنى بىر قىلسا مۆتىدىل بولىدۇ، ئاندىن ھەر
 قايداغ كېسەلگە دەۋا بولۇر دەپ، نەبات خوجا ئاچچىغلاپ شەكەر
 ئايلانىڭ بىۋەفالىقىغە، شۇمداغ تەئىنە قىلغانغازار - زارىغلاپ،
 خون - جىگەرىدىن ئاھ تارتىپ بۇ بېيىتنى ئوقۇيدۇر:
 ئىشكىل بۇ فىراقىمنى مېنىڭ يارىم نەزاكەت بار.
 ئۇ يارىمدەك ئەمەس، ھېچكىم خاتۇنلەردە فەلاكەت بار،
 بۇ دۇنيادا كۆرۈپ تۇردۇم، ئۇ دۇنيادا ئوغۇل چارە،
 قىيامەتنى كۆرۈپ يۈردۈم، ئۇ يارىمغە قىيامەت يار.
 سېنىڭ ئالدىڭدا ئەي يارىم، مېنى قىلدى خۇدا تىلسىز،
 ئۇ ئالەمدە تىلىم چىققاي، بۇ ئالەمدە قانائەت بار.
 خۇدا قازى بولۇپ تۇرغايكى، ئاشىق دەردىنى سورىغاي،
 غەزەپ قىلغاي خۇدا سىزگە، بۇ ئاشىقغە شەفائەت بار.
 بۇ ئاشىقغە ۋەپا قىلماق، خۇداۋەندە مېنىڭ يارىم،
 بۇ ئىشقىمنى بىرۈر بىر كۈن، ئۇ يارىمدا ئامانەت بار.

نەشركە تەييارلىغۇچى: مەمتىمىن تۇردى

تاھىر ۋە زۆھرە

ئىلگىرى ئىككى پادىشاھ بار ئىدى. بىرىنىڭ ئېتى ئاقخان، بىرىنىڭ ئېتى قاراخان ئىدى. بىر كۈنلەردە «ئوۋغا چىقىمىز» دەپ ئىككىيلەن مەسلىھەت قىلىشتى. ئوۋغا چىقار ۋاقتىدا خوتۇنلىرى: — بىزنىڭ قورسىقىمىزدا بار، تۇغۇشقا يېقىن بولدۇق، — دېدى. بۇ گەپنى ئىشتىپ بۇ پادىشاھلار:

— ئانداق بولسا، بىز بىر مەسلىھەت قىلدۇق، شۇنى قوبۇل تۇتۇپ ئىش قىلساڭلار بولىدۇ، — دېيىشتى.
ئاقخان پادىشاھ خوتۇنغا:

— ئەي خوتۇنۇم! ئوۋلۇ تۇغسىڭىز ئېتىنى تاھىر پادىشاھ قوبۇل. قىز تۇغسىڭىز ئېتىنى زۆھرەخان قوبۇل. ئالدىغا نوغۇچ، سۇپىرا، تاختا ئېلىپ چىقىڭ. شۇندىن قىز تۇغۇپتۇ دەپ پەرەز قىلۇرمەن. ئەگەر ئوۋلۇ تۇغسىڭىز ئالدىغا ئات ئىگەرلەپ ئېلىپ چىقىڭ. شۇندىن بىلۇرمەن، — دېگەن ئۇشبو سۆزنى قىلدى.

قاراخان پادىشاھمۇ خوتۇنغا:

— ئەي خوتۇنۇم! بىزىلەر ئوۋغا چىقىمىز. ئەگەر بىز كىرگۈچىلىك تۇغسىڭىز، ئوۋلۇ بولسا ئېتىنى تاھىر پادىشاھ قوبۇل. ئەگەر قىز تۇغسىڭىز ئېتىنى زۆھرەخان قوبۇل. ئالدىغا چىققان ۋاقتىڭىزدا سۇپىرا، تاختا، نوغۇچ ئېلىپ چىقىڭىز قىزلىقىنى شۇنىڭدىن پەرەز قىلۇرمەن. ئەگەر ئوۋلۇ تۇغسىڭىز، ئالدىغا ئات ئىگەرلەپ ئېلىپ چىقىڭىز ئوۋلۇقنى شۇنىڭدىن بىلۇرمەن، — دېدى.

بۇ ئىككىيلەن خوتۇنلىرىغا بۇ مەسلىھەتلەرنى بېرىپ ئوۋغا چىقىپ كەتتى. بىر نەچچە زامان ئوۋ ئوۋلاپ يۈرۈپ، بىر يەردە ئاقخان پادىشاھ ئاتتىن يىقىلىپ ئۆلدى. بۇ سۆز بۇ يەردە تۇرۇپ تۇرسۇن. ئەمدى بۇ ئىككى پادىشاھ چىقىپ كېتىپ، بىر نەچچە زاماندىن

كېيىن، بۇ ئىككى خوتۇن تۇغدى. ئاقخان پادىشاھنىڭ خوتۇنى ئوغۇل تۇغدى. قاراخان پادىشاھنىڭ خوتۇنى قىز تۇغدى. ئۇلار بۇ ئىككى پادىشاھ ئوۋدىن يېنىپتۇ دەپ ئاڭلىدى. بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ ئاقخان پادىشاھنىڭ خوتۇنى بىر ئات ئىگەرلەپ، بىر نەچچە يۈز كىشى بىلەن ئالدىغا چىقتى. قاراخان پادىشاھنىڭ خوتۇنى قىز تۇغقان بولغاچقا، بۇ خوتۇن بىر نەچچە كىشى بىلەن سۇپىرا، تاختا، نوغۇچ كۆتۈرۈپ ئالدىغا چىقتى. قاراخان پادىشاھ كېلىپ بۇنى كۆرۈپ خۇرسەن بولدى. ئاقخان پادىشاھنىڭ خوتۇنى ئېرىنىڭ يوقلۇقىنى بىلىپ خاپا بولۇپ، كۆپ ئېزىتىراپ چەكتى.

قاراخان پادىشاھ ئىككى بالىنى ئۆزى ئوردىغا ئېلىپ كىرىپ، بىر ئۆيدە بېقىپ چوڭ قىلىپ، مەكتەپكە بەردى. بىر نەچچە زامان بۇ ئىككىلىلەن ئاچا - ئۇكا بولۇپ ئوقۇپ، ئەقىل - پاراسەتكە تولۇپ باردى. ھەر خىل ئىلىملەردىن خەۋەر تېپىپ، بىلىمى زىيادە بولدى. ئاندىن كېيىن بالىلار قاراخان پادىشاھقا:

— ئەي دادا! مەكتەپتىكى بىزنىڭ ئاداشلىرىمىز توپ، ئوقيا ئېتىپ ئوينىيدۇ. بىزگىمۇ شۇنىڭدىن ئېلىپ بەرسىلە! بىزمۇ شۇلارغا ئوخشاش ئوينىساق، — دېدى.

بۇ پادىشاھ:

— ئوبدان، بالىلىرىم! — دەپ، ئۇلارغا بىردىن توپ بەردى. ھەر كۈنى مەكتەپكە بارۇر ۋاقتىدا، كېلۇر ۋاقتىدا ئويناپ ماڭار ئىدى. بىر كۈنى مەكتەپكە كېتىپ بېرىپ توپ ئوينىغاچ ماڭغانىدى. بىر تۈل خوتۇن ئىشىك ئالدىدا چاقتا يىپ ئىگىرىپ ئولتۇرۇر ئىدى. تاھىرنىڭ ئوينىغان توپى بېرىپ، شۇ خوتۇننىڭ چاقىغا تەگدى. ئاندىن بۇ خوتۇن:

— ھوي دادىسىدىن يېتىم قالغان! نېمىگە مېنىڭ چاقىمنى سۇندۇرۇۋېتىسەن؟ يولدا تىنچ ماڭساڭ بولمامدۇ؟ — دېدى.

بۇ بالا خاپا بولۇپ مەكتەپكە باردى. ئوقۇپ يېنىپ ئۆيگە كېلىپ، ئانىسىنىڭ قېشىغا كىرىپ سورىدى:

— ئەي ئانا! مېنىڭ دادام قەيەردە؟ مېنىڭ دادامنى تېپىپ بېرىڭ!

— ئەي بالام! نېمە بولدى؟ نېمىگە خاپا بولىدىڭىز؟ — دېدى

ئانىسى. بۇ بالا:

— كوچىدا توپ ئويىناپ كېتىپ بارۇر ئىدىم. ئويىنغان توپۇم بىر خوتۇننىڭ چاقىغا تېگىپ كەتتى. ئۇ خوتۇن مېنى «ھوي دادىسىدىن كىچىك قالغان! يولدا تىنچ ماڭساڭ بولمامدۇ؟» دەپ تىللىدى. مەن شۇنىڭدىن مېنىڭ دادام يوق ئوخشايدۇ دەپ ئويلىدىم، — دەپدى.

بۇ خوتۇن بالىسىغا دەيدىكى:

— ئەي بالام! قاراخان پادىشاھ سىزنىڭ دادىڭىز، ئۇ خوتۇن بىكار ئېيتىپتۇ.

بۇ بالا بولسا:

— ئەي ئانا، راستىڭنى ئېيتتىن! بولمىسا مەندىن قۇتۇلالمايسەن. مەن ئاخىر دادامنى تاپمىسام بولمايدۇ! — دەپ تۇتتى. ئۇنىڭ ئانىسى:

— بالام، دادىڭىزنى سورىماڭ. دادىڭىز شۇ قاراخان پادىشاھ. ئاندىن باشقىسى يوق، — دەپدى
— بولمىسا ئانداق دېمەس ئىدى، راست گېپىڭنى قىل! — دەپ يەنە تۇتتى بالىسى.

ئاخىر بولماستىن بۇ خوتۇن بالىسىغا راستىنى ئېيتىپ، ھەممە گەپ - سۆزلەرنى قالدۇرماي بايان قىلدى. بۇ گەپلەرنى بۇ بالا ئانىسىدىن ئىشتىپ ئەجەب بولۇپ قالدى. «مېنىڭ راست دادام يوق ئىكەن. بۇ قاراخان پادىشاھ مېنىڭ دادام ئەمەس ئىكەن. زۆھرەخانمۇ مېنىڭ بىلەن بىر تۇغقان ئەمەس ئىكەن» دېگەنلەرنى كۆڭلىگە سېلىپ قويدى.

تاھىر - زۆھرەخان ئىككىيلەن ھەر كۈنى مەكتەپكە بارغۇچە - كەلگۈچە مۇڭدېشىپ، گەپ - سۆز قىلىشىپ ئوينىشىپ يۈرۈپ بىر - بىرىگە دوست بولۇشۇپ قالدى. بېرىپ - بېرىپ مەكتەپتىمۇ ياخشى ئوقۇماي، بىر - بىرىگە قارىشىپ ئولتۇردى. ئوقۇتقان ئاخۇنى «بۇلار نېمە ئانداق قىلىدۇ؟ بۇ قانداق ئىش؟» دەپ ھەيران بولۇپ، بۇ ئىككىيلەننى بىر - بىرىدىن ئايرىپ، باشقا ئۆيگە ئاچىقىپ قويدى. باشقا ئۆيگە ئاچىقىپ قويغاندىن كېيىن، بۇ ئىككىيلەن ئولتۇرغان يەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىن تامنى تېشىپ قارىشىپ

ئولتۇردى. ئاخىر بولماي، ئاخۇن «بۇلار مۇنداق قىلسا قانداق بولىدۇ؟» دەپ، قىز بالىلارغا باشقا يەرگە بىر مەكتەپخانا سالدۇردى. ئاندىن كېيىن، ھەممە قىز بالىلارنى شۇ مەكتەپكە ئاچقىپ قويدى. تاھىر بىلەن زۆھرەخان باشقا - باشقا يەردە ئولتۇرۇشۇپ تاقەت قىلالماي مەكتەپتە ئولتۇرمىدى. ئاخىر بۇلار مەكتەپكىمۇ كەلمىدى. ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۆيىگىمۇ كىرمىدى. باشقا يەرلەردە، باغلاردا تاماشا قىلىپ يۈردى. بۇنى قاراخان پادىشاھ بىلمەيتتى. بىر كۈنى بۇ پادىشاھنىڭ بېشىغا كۈن چۈشتى. بۇ پادىشاھ مۇنداق ئېلان قىلدى:

— بىزنىڭ بېشىمىزغا كۈن چۈشتى. مەشرىقتىكى بىر شەھەردىن بىر نەچچە مىڭ لەشكەر بىز بىلەن جەڭ قىلغىلى كېلىۋېتىپتىمىش. ئەمدى شۇ يېغىنى ياندۇرۇپ نۇسرەت قۇچۇپ كېلىدىغان ئادەم بولسا، مەن شۇ ئادەمگە قىزىمنى تويلاپ بېرىمەن!

بۇ پادىشاھنىڭ بىر پالۋانى بار ئىدى، ئېتىنى قارا باھادىر دەپ ئىدى. بۇ كىشى:

— ئەي پادىشاھى جانابلىرى، مەن بېرىپ بۇ يېغىنى ياندۇرۇپ نۇسرەت قۇچۇپ كېلىمەن، — دېدى. پادىشاھ كۆپ خۇرسەن بولدى. ئەمدى، تاھىر بىلەن زۆھرەخان بىر باغدا ئويناپ تاماشا قىلىپ يۈرەر ئىدى. قارا باھادىر توغۇرلۇق گەپ - سۆزلەرنى ئاڭلىدى. تاھىر زۆھرەخانغا:

— مەن بېرىپ شۇ يېغىنى بېسىپ كېلىپ، ئۆزلىرىنى نىكاھىمغا ئالىمەن، — دەپ باغدىن چىقىپ كەتتى. تاھىر بېرىپ بىر نەچچە مىڭ كىشىنى ئولتۇرۇپ، ئۇلارنىڭ پادىشاھنىڭ بېشىنى ئېلىپ، يېغىنى بېسىپ يېنىپ كەلدى. بۇ خەۋەرنى قارا باھادىر ئاڭلاپ، «مەن بېرىپ ياۋ پادىشاھنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ كېلىپ پادىشاھنىڭ ئالدىدا قويسام، قىزىنى ماڭا بېرىدۇ» دېگەن خىيالىنى قىلىپ يۈردى. بۇ قارا باھادىرنىڭ بىر قارا ئېشىكى بار ئىدى. ئۇنى قاراڭغۇ ئۆيدە ساقلاپ ئىدى. بۇ ئېشەكنى مىنسى، بىر كۈندە ئالتە ئايلىق يول ماڭار ئىدى. قارا باھادىر بۇ ئېشەكنى ئېلىپ چىقىپ توقام سېلىپ مىنىپ، تاھىرنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇنىڭ قولىدىن ئۇ كاللىنى تارتىپ ئېلىپ كېلىپ، پادىشاھنىڭ ئالدىدا قويماقنى خىيال قىلىپ يۈردى. بىر

مەنزىل يۈرگەندى، ئالدىغا تاهىر ئۇچرىدى. قارا باھادىر تاهىرغا يالغان گەپلەرنى قىلىپ، كاللىنى ئۇنىڭدىن تارتىۋېلىپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئەكىرىپ قويدى. تاهىر بولسا قارا باھادىرغا قولىدىكى ياۋ پادىشاھنىڭ كاللىسىنى بېرىپ، قاراخان پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرمەستىن، بالدۇرقى زۆھرەخان بىلەن بىللە ئوينىغان باغقا كەتتى. ئەمدى، قاراخان پادىشاھ ياۋ پادىشاھنىڭ كاللىسىنى دەپ خوش بولۇپ، قىزىنى بۇ قارا باھادىرغا بەرمەكچى بولدى. ئەمما تاهىر بىلەن زۆھرەخاننىڭ بىللە ئويناپ يۈرگىنى قارا باھادىرنى غەمگە سالدى. قارا باھادىر: «پادىشاھنىڭ قىزىنى مەن ئالۇر بولسام، نېمىشقا تاهىر بىلەن ئويناپ يۈرۈيدۇ؟» دەپ ئاچچىقى كېلىپ، تاهىرنى قاراخان پادىشاھقا چېقىشتۇرغىلى تۇردى. بۇ گەپنى قاراخان پادىشاھ ئاڭلاپ ئاچچىقى كېلىپ:

— بۇلار نېمىشقا ئانداق قىلىشىپ يۈرۈيدۇ؟ — دېدى. قارا باھادىر بولسا پادىشاھقا بىر مەسلىھەت كۆرسىتىپ نەزمە ئوقۇدى:

بۇ تېرەك، يوغان تېرەك،
تۇۋىدىن كەسمەك كېرەك،
تۇۋىدىن كېسىپ شال تىلدۇرماق كېرەك،
خارەت ① ئېلىپ كېلىپ ساندۇق چاپتۇرماق كېرەك،
ساندۇق پۈتكەندىن كېيىن تاهىرنى سالماق كېرەك،
بۇ ساندۇقنى ئاپىرىپ دەرياغا قويۇپ بەرمەك كېرەك.

پادىشاھ بۇ نەزمىنى ئىشتىپ، بىر تېرەكنى كەستۈرۈپ ساندۇق چاپتۇردى. ساندۇق پۈتكەندىن كېيىن، تاهىرنى ئېلىپ كېلىپ ساندۇققا سېلىپ، ساندۇقنىڭ ئاغزىنى مەھكەم بېكىتىپ، ئېلىپ بېرىپ دەرياغا قويۇپ بەردى.

ئاندىن بىر نەچچە كۈن ئۆتۈپ، پادىشاھ قىزىنى قارا باھادىرغا تويلاپ بەرمەكچى بولدى. زۆھرەخان قارا باھادىرغا تېگىشكە رازى بولماي، ناھايىتى خاپا بولۇپ، شىكەستەلىك بىلەن ھېچ نەرسە

① خارەت — ياغاچى.

يېمەي، ئىچمەي ئولتۇردى. ئەمدى بۇ سۆز مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇرسۇن.

تاھىر دەريادا ساندۇقنىڭ ئىچىدە كېتىپ بارۇر ئىدى. بىر نەچچە زاماندىن كېيىن ئېقىپ بىر يەرگە باردى. ئادەملەرنىڭ گەپلەشكىنى ئاڭلاندى. تاھىر ئادەملەرنىڭ گەپلەشكەن ئاۋازىنى ئىشىتىپ: «بۇ يولدا ئادەملەر بار ئوخشايدۇ» دەپ خىيال قىلدى. ئاندىن مۇنۇ نەزمىنى ئوقۇدى:

بۇ تارام توققۇز تارام،
توققۇز تارامدىن زۆھرەمگە سالام.
سالامنى ئىلىك ئالسا،
سالام تۆپەسىگە سالام،
سالامنى ئىلىك ئالماسا،
بۇرۇن سۆيگەنلەرىم ھارام.

بۇ يولدا يۈرگەن ئادەملەر كارۋان - سودىگەرلەر ئىدى. بۇلار دەريادا كېتىپ بارغان ساندۇقتىن بۇ ئاۋازنى ئىشىتىپ، قولىغا دۇۋەت قەلەم ئېلىپ، ساندۇقتىن ئىشىتكەن نەزمىنى يېزىۋالدى. يېزىۋېلىپ: «بۇ نېمە گەپتۇ؟ نېمە ئىش بولغاندۇ؟ بۇنىڭدا بىر گەپ بار ئوخشايدۇ» دەپ ئويلىدىلەر. ئاندىن يولغا راۋان بولدى. شۇ تەرىقىدە بىر نەچچە زامان يول يۈرۈپ بىر شەھەرنىڭ كانارىغا بېرىپ چۈشتى. ئەتىسى بۇ سودىگەرلەر بېشى شەھەرگە كىرىپ ئايلىنىپ كېتىپ بارۇر ئىدى. بىر مەزلۇمنىڭ دەريادىن بىر چۆگۈندە سۇ ئېلىپ كېتىپ بارغىنىنى كۆردى. سىنىچىلاپ قارىسا، ئۇ مەزلۇم پادىشاھنىڭ خىزمەتكار - كېنىزىكىگە ئوخشاپ كەتتى. بۇ سودىگەرنىڭ كۆڭلىگە: «بۇ پادىشاھنىڭ كېنىزىكى ئوخشايدۇ» دېگەن ئوي كەلدى. سودىگەر دەرھال:

— ئەي مەزلۇم، توختاڭ! قولىڭىزدىكى چۆگۈننىڭ سۈيىدىن بىر يۇتۇم ئىچىپ ئالاي، — دەپ توختاتتى. بېرىپ مەزلۇمنىڭ قولىدىن چۆگۈننى ئېلىپ، سۇ ئىچكەن بولۇپ، يولدا يېزىۋالغان نەزمى خەتنى چۆگۈننىڭ ئاغزىغا تىقىپ قويدى. مەزلۇم چۆگۈننى

كۆتۈرۈپ زۆھرەخاننىڭ قېشىغا كىردى. تاھىر دەريادا ئاققاندىن بېرى زۆھرەخان جىق ئىزتىراپقا چۈشۈپ، كېنىزەكلىرىدىن ئۇنىڭ خەۋىرىنى سورار ئىدى. زۆھرە بۈگۈنمۇ بۇ كېنىزەكتىن:
— ساڭا بىر كىشى گەپ قىلىدىمۇ؟ گەپ سورىدىمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— مەندىن ھېچ كىشى گەپ سورىغان يوق. ئەمما، بىر سودىگەر كېتىپ بېرىپ: «ھەي مەزلۇم، توختاڭ! سۈيىڭىزدىن بىر يۈتۈم ئىچىۋالاي» دېدى. سۈنى بەردىم. بىر يۈتۈم ئىچىۋالدى، دېدى بۇ مەزلۇم.

ئاندىن كېيىن، زۆھرەخان:

— چۆگۈننى ئەكەل، قولۇمنى يۇي! — دېدى.
كېنىزەك چۆگۈننى ئەكىلىپ زۆھرەخاننىڭ قولىغا سۇ قۇيۇۋىدى، چۆگۈننىڭ ئېغىزىدىن بىر قەغەز قولىغا چۈشتى. بۇ قەغەزنى ئېچىپ كۆرسە، خەت يېزىقلىق ئىكەن. خەتنى ئوقۇپ باقسا:

بۇ تارام توققۇز تارام،
توققۇز تارامدىن زۆھرەمگە سالام،
سالامنى ئىلىك ئالسا،
سالام تۆپەسىگە سالام،
سالامنى ئىلىك ئالماسا،
بۇرۇن سۆيگەنلەرىم ھارام.

دەپتۇ. زۆھرەخان خەتنى كۆرۈپلا ئايلىنىپ، ھوشىدىن كېتىپ، يەنە ھوشىغا كېلىپ، بۇ مەزلۇمغا:

— شۇ سودىگەرنى تونۇمسەن؟ — دېدى.

— تونۇيمەن، — دېدى مەزلۇم.

— تونۇساڭ، سەن شەھەرگە چىقىپ شۇ ئادەمنى تاپقىن! —

دېدى زۆھرەخان.

مەزلۇم ئىزدەپ تاپالماي، بىر نەچچە كۈن ھەيران بولۇپ يۈرەر ئىدى. ئۇ بىر كۈنى يەنە شۇ سۇ ئالغان جايغا سۇغا چىققاندى. قارىغۇدەك بولسا، شۇ سودىگەر قاراپ قويۇپ كېتىپ بارغانىكەن. بۇ

مەزلۇم ئۇنى كۆرۈپ، ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ بېرىپ:

— ئۆزلىرى نەدىن كەلگەن كىشى؟ — دېدى.

— مەن پالانى شەھەردىن كەلدىم. ئۆزۈم سودىگەردۇرمەن، — دېدى سودىگەر. بۇ خەۋەرنى ئېلىپ مەزلۇم زۆھرە خاننىڭ قېشىغا كىرىپ، بۇ سودىگەرنىڭ قىلغان گەپ - سۆزلىرىنى دەپ بەردى. زۆھرە خان: «بۇ سودىگەرگە تاھىز يېزىپ بەرگەن خەت ئىكەن» دەپ پەم قىلدى، ئاندىن شۇ مەزلۇمنى يەنە:

— شۇ سودىگەرلەرنى تېپىپ مېنىڭ قېشىمغا ئېلىپ كىرگىن، مەن بىر كۆرۈشەي، — دەپ بۇيرۇدى.

ئۇ مەزلۇم چىقىپ ھېلىقى سودىگەرلەرنىڭ چۈشكەن يېرىنى ئىزدەپ - سوراپ تاپتى. شۇ يەرگە بېرىپ زۆھرە خاننىڭ گەپلىرىنى بۇ سودىگەرلەرگە بىلىندۈرۈپ «ئۆزلىرىنى خانەكام قىچقىرىدۇ» دەپ باشلاپ ئېلىپ كىردى. زۆھرە خان سودىگەرلەر بىلەن كۆرۈشۈپ ئەھۋال سورىدى. ئاندىن كېيىن:

— بۇ خەتنى ئۆزلىرىگە كىم بەردى؟ — دېدى.

سودىگەر ئۆتكەن ئىشلارنى بايان قىلدى:

— بۇ خەتنى ماڭا ھېچكىم بەرگىنى يوق. بۇ شەھەرنىڭ شەرقىدىكى ئەزىم دەريا بويىدا يولدا كېلىپ بارۇر ئىدۇق. دەريادا بىر ساندۇق كېتىپ بارۇر ئىكەن. شۇ ساندۇقتىن بۇ نەزمىنى ئىشىتىدۇق. بىز شۇنى يېزىۋالغاندۇق. ۋەقە شۇ.

— ئۆزلىرىنىڭ بۇ يەردە نېمە ئىشلىرى بار؟ نېمە ئالدىلا؟ نېمە ساتىدىلا؟ — دېدى زۆھرە خان.

— بىزنىڭ كۆپ ماللىرىمىز بار. ئۇنى سېتىپ، شۇ بۇ يەردىن مال ئېلىپ ئۆز شەھىرىمىزگە يانارمىز، — دېدى سودىگەر. بۇ گەپنى زۆھرە خان ئاڭلاپ بولۇپ:

— ئانداق بولسا ئۆزلىرىنىڭ ماللىرىنىڭ ھەممىسىنى مەن ساتتۇرۇپ، مال ئالدىرۇپ، بىر - ئىككى كۈننىڭ ئىچىدە ئۆزلىرىنىڭ جابدۇقلىرىنى پۈتكۈزۈپ يولغا سېلىپ قويىمەن. دەريادا كەتكەن ساندۇقنىڭ ئىز - تەرىپىنى قىلىپ، شۇنىڭ بار - يوقلۇقىنى ماڭا مەلۇم قىلسىلا، مەن خۇرسەندە بولسام، — دېۋىدى، بۇ سودىگەر:

— ئانداق بولسا ناھايىتى ياخشى، — دېدى.

شۇنىڭ بىلەن زۆھرەخان شەھەرنىڭ ھەممە سودىگەرلىرىنى مال ئالماس - ساتماسلىققا ھۆكۈم قىلدى. ئاندىن كېيىن بۇ سودىگەرنىڭ ماللىرىنى ساتقىلى تۇردى. ماللارنى سېتىپ بولۇپ، باشقا ماللارنى ئالغىلى تۇردى. بىر نەچچە كۈندىن كېيىن جابدۇقلىرىنى تەييار قىلىپ، بۇ سودىگەرنى يولغا سالدى.

تاھىرنى سالغان ساندۇق ئېقىپ بىر شەھەرنىڭ يېنىغا بېرىپ، دەريا سۈيىنىڭ بىر قايىنىمىدا چۆرگىلەپ تۇردى. ئۇنىڭ ئۈستىدە بىر باغ بار ئىدى. بۇ شەھەر پادىشاھنىڭ بىر چىرايلىق قىزى بار ئىدى. ئول قىز قىرىق كېنىزەك بىلەن ھەر كۈنى شۇ باغقا چىقىپ تاماشا قىلۇر ئىدى. بۇ باغدا بۇ قىز قىرىق كېنىزەك بىلەن تاماشا قىلىپ، دەريانىڭ لېۋىگە كەلسە، دەريادا بىر ساندۇق تۇرىدۇ. ئول قىزنىڭ كۆزى بۇ ساندۇققا چۈشتى. بىر كېنىزەك:

— ئەي غۇلاملار! دەريادىكى ساندۇقنى ئېلىڭلار! بۇ ساندۇقتا نېمە بار، نېمە يوق؟ كۆرىمىز، — دېدى.

ئاندىن غۇلاملار دەريادىن ساندۇقنى باغقا تارتىپ چىقاردى. ساندۇقنى تارتىپ ئېلىپ، «بۇ ساندۇقنىڭ ئاغزىنى ئاچايلى» دېسە، ھېچ يەردىن ساندۇقنىڭ ئىشىكىنى تاپالمىدى. ئاخىر بولماي، پالتا ئېلىپ كېلىپ ساندۇقنى چاقتى. ئېچىپ قارىسا، ئىچىدە بىر يىگىت ئولتۇرىدۇ. ناھايىتى ساھىبجامال، خۇشھال يىگىت ئىكەن. ئۇنىڭ چاچلىرى، تىرناقلىرى ئۆسۈپ كېتىپتۇ. ئۆزى ئەجەب زەئىپلىشىپ كېتىپتۇ. بۇ يىگىتنى ساندۇقتىن ئېلىپ كېپەكتە ئولتۇرغۇزۇپ كېپەك سۈيى ئىچۈردى. ئاز - تولا قۇۋۋەت پەيدا بولغاندىن كېيىن دورا قىلدى. ئۇ بەش - ئون كۈننىڭ ئىچىدە ئوبدان بولدى. قارىماققا، بۇ يىگىت شاھزادىغا بەئەينى ئوخشايدىكەن. ئۆزى ئىززەت - ئىكراملىق، ناھايىتى ساھىبجامال يىگىت ئىكەن. پادىشاھنىڭ قىزى بۇ يىگىتكە ئاشىق بولۇپ قالدى. دادىسى بۇنى ئاڭلاپ:

— مەن شۇ يىگىتنى كۆرىمەن. ئۇنىڭدىن گەپ سورايىمەن، — دېدى.

بىر كۈنى بۇ يىگىتنى پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئاچىقتى. پادىشاھ قارىسا، بۇ ناھايىتى ياخشى يىگىت ئىكەن. پادىشاھقىمۇ ئەرزىپ

قالدى. ئاندىن كېيىن پادىشاھ:
 — مەن ئۇشۇ قىزمىنى شۇ يىگىتكە بېرىمەن. ئۇنى ئۆزۈمگە
 كۈيئوغۇل قىلىۋالسىمەن، — دېدى.

— ئەي پادىشاھى ئالەم، بۇ يىگىتنىڭ يۇرتىنى ھەم
 ئاتا - ئانىسىنى بىلمىسەك، بۇ يىگىتكە قانداقمۇ قىزلىرىنى بەزگىلى
 بولىدۇ؟ — دېدى ۋەزىر، — ئۆزلىرى پادىشاھ تۇرسىلا.
 — ئۇنداق بولسا، قانداق قىلماق كېرەك، — سورىدى پادىشاھ.
 — بۇ يىگىتنى بىر سىناپ باقايلى.
 — قانداق سىنايمىز؟
 — ئۆزلىرى ئولتۇرىدىغان تەختنىڭ يېنىغا يەنە بىر تەخت
 قىلايلى. ئۆزلىرى ئولتۇرىدىغان تەختنى كونا بىساتلارنى سېلىپ،
 باشقا ئۈستەللەرنى قويۇپ جابدۇيلى، — دېدى ۋەزىر جاۋابەن، —
 يېڭى قىلغان تەختنى ناھايىتى ئوبدان جابدۇپ، يېڭى بىساتلارنى
 سېلىپ، ئالتۇن كۇرسىنى قويۇپ تەييار قىلايلى! ئاندىن شۇ يىگىتنى
 تەكلىپ قىلايلى. ئەگەر، ئۇ يىگىت شاھزادە بولسا، ئۆزى
 ئولتۇرىدىغان كونا بىساتلارنى سېلىپ جابدۇغان تەختتە ئولتۇرىدۇ.
 ئەگەر شاھزادە بولمىسا، يېڭى بىساتلارنى سېلىپ ئالتۇن كۇرسىنى
 قويۇپ تەييار قىلغان يېڭى تەختتە ئولتۇرىدۇ. شۇنىڭدىن ھەممىنى
 بىلىمىز.

پادىشاھ بۇ مەسلىھەتتىن خۇش بولۇپ:
 — ئانداق بولسا، ھەممىنى شۇ تەكلىپتە تەييار قىلىڭلار! —
 دەپ ھۆكۈم قىلدى.

ئاندىن كېيىن، ئوردا ئەھلى پادىشاھ ئولتۇرىدىغان كونا تەختكە
 ئوخشاش بىر تەخت تەييار قىلدى. ئۈستىگە كونا بىساتلارنى سالدى،
 باشقا ئۈستەل قويدى. يېڭى تەييار قىلغان تەختكە يېڭى بىساتلارنى
 سېلىپ ئالتۇن كۇرسىنى قويۇپ جابدۇپ، پادىشاھقا بىلىندۈردى.
 پادىشاھ:

— تەييار بولغان بولسا، شۇ يىگىتنى تەكلىپ قىلىڭلار! نېمە
 ئىش يۈز بېرىدىغانلىقىنى كۆرىمىز، — دېدى.

ۋەزىر - ۋۇززالار يىگىتنىڭ قېشىغا كىرىپ: «ئۆزلىرىنى پادىشاھ
 قىچقىرىدۇ» دېدى. بۇ يىگىت «خوپ» دەپ چىقتى. پادىشاھ باشلىق

ۋەزىر - ۋۇزىرالار يىگىنىنى تەختكە تەكلىپ قىلدى. يىگىت: «پادىشاھ ئۆزى ئولتۇرماستىن مېنى تەختكە تەكلىپ قىلىۋاتىدۇ. سەۋەبى نېمىكىن؟» دەپ ھەيران بولدى. ئۇ پادىشاھنى تەختكە تەكلىپ قىلدى. پادىشاھ:

— ئۆزلىرى مېھمان. ئۆزلىرى ئىلگىرى چىقىپ ئولتۇرسىلا، ئاندىن كېيىن مەن چىقىمەن، — دېدى.

يىگىت ئاشۇ كونا تەختكە بېرىپ ئولتۇردى. بۇنىڭغا ۋەزىر - ۋۇزىرالار ھەيران قالدى. «بۇ يىگىت راست شاھزادە ئىكەن» دەپ ئاچچىقى كېلىپ تۇرغانىدى، پادىشاھ:

— مانا كۆردۈڭلارمۇ؟ راست شاھزادىمىكەن؟ بىر ئادەمنىڭ ئۆز سۈرىتىدىن، رەڭگى - روھىدىن، گەپ - سۆزىدىن ياخشى - يامانلىقى مەلۇم بولىدۇ، — دېدى.

ئاندىن كېيىن بۇ ۋەزىرلەر يەنە بىر مەسلىھەت قىلىپ:

— ئەي پادىشاھى ئالەم! ئادەمزات دېگەننى ئۈچ مەرتىۋە سىناپ بېقىش لازىم، يەنە سىناپ باقايلى، — دېدى.

— قانداق سىنايمىز؟ — دەپ سورىدى پادىشاھ. ۋەزىرلەر:

— ئەمدى ئۆزلىرى مىنىدىغان ئارغىماق ئاتلىرىغا كونا ئىگەر - توقۇم سېلىپ، باشقا ئاتلارغا ئالتۇن، كۈمۈشتىن ياسالغان ئىگەر، يۈگەن، قۇرۇشقۇن (قۇشقۇن) جابدۇقلارنى سېلىپ تەييار قىلسۇن. كونا ئىگەر - توقۇم سېلىپ جابدۇغان ئۆزلىرى مىنىدىغان ئاتنى بىرى نېرىراقتا تۇتۇپ تۇرسۇن. باشقا ئاتلارنى يېقىن يەردە تۇتۇپ تۇرسۇن. راست شاھزادە بولسا، بېرىپ ئۆزلىرى مىنىدىغان ئاتقا مىنىدۇ. ئەگەر، شاھزادە بولمىسا، باشقا ئاتلارغا مىنىدۇ، — دېيىشتى.

بۇ گەپنى ئىشىتىپ پادىشاھ دېدى:

— ياخشى، بولىدۇ. ئەمەسە شۇنداق قىلىڭلار!

غۇلاملار ئاхтаخانىدىن ئارغىماق، ئاتلارنى ئاچچىق، پادىشاھ مىنىدىغان ئاتقا كونا ئىگەر - توقۇملارنى سېلىپ تەييار قىلدى. باشقا ئاتلارغا يېڭى جابدۇقلارنى، ئالتۇن ئىگەرنى توقۇپ تەييار قىلدى. پادىشاھقا «تەييار قىلدۇق» دەپ مەلۇم قىلىۋېدى، پادىشاھمۇ چىقتى. ۋەزىر - ۋۇزىرالارمۇ چىقتى. پادىشاھ ئاتلارغا قاراپ:

— ھە، ئوبدان بولۇپتۇ. ئەمدى يىگىتنى تەكلىپ قىلىڭلار، چىقسۇن! قانداق ئىش بولىدىغانلىقىنى كۆرەيلى، — دېدى. ۋەزىرلەر يىگىتنىڭ قېشىغا كىرىپ: «ئۆزلىرىنى پادىشاھ قىچقىرىدۇ» دەپ تەكلىپ قىلدى. بۇ يىگىت «ئوبدان!» دەپ ئورنىدىن قوپۇپ چىقتى. تالادا پادىشاھ باشلىق ھەممە ۋەزىر - ئومرالار تۇرۇپتۇ. پادىشاھ دېدىكى:

— ئۆزلىرى مۇنۇ ۋەزىر - ۋۇزرا، بەگ - سىپاھلار بىلەن چىقىپ سەيلە قىلىپ، ئوۋ ئوۋلاپ ئويناپ كىرسىلە. قۇش - قارچۇغلارنى ئارقىلىرىدىن ئېلىپ چىقىدۇ. قېنى، ئاتقا مىنىسلە!

بۇ يىگىت بېرىپ ھەممە ئاتلاردىن ئارىلاپ ئۆتۈپ پادىشاھنىڭ مىنىدىغان ئېتىنى تۇتۇپ مىنىدى. بۇلار ھەيران بولۇپ، تەئەججۈپتە قالدى. ئاندىن كېيىن باشقىلارمۇ ھەممىسى ئاتقا مىنىدى. بىر يەرگە چىقىۋېدى، ئارقىسىدىن شۇڭقار، قۇش - قارچىغلارنى ئېلىپ بىر توپ مۇلازىملار يېتىشىپ چىقتى. ئاندىن كېيىن بۇ ۋەزىرلەر يىگىتكە قۇش - قارچۇغلارنى تەكلىپ قىلدى:

— ئۆزلىرى بىرنى ئالسىلا، ئاندىن بىزلەر بىردىن ئالۇرمىز، — دېۋېدى، بۇ يىگىت پادىشاھ تۇتىدىغان شۇڭقارنى قولغا ئالدى. ئاندىن كېيىن، ھەر نەرسىلەرنى قۇشلاپ يۈرۈپ سەيلە قىلىپ، ئۆيگە يېنىپ كىردى. پادىشاھ ۋەزىرلىرىدىن:

— بۇ يىگىت قايسى قۇش، قارچىغىنى ئالدى؟ سىلەر قايسىسىنى ئالدىڭلار؟ — دەپ سورىدى.

— بىزلەر ئۇنى - بۇنى ئالدۇق. بۇ يىگىت ئاۋۇ قارچۇغىنى ئالدى، — دېدى ۋەزىرلەر.

پادىشاھ بۇنىڭغا چىنپۈتمىدى. يىگىتنى قىچقارتتۇرۇپ، ئۆزىدىن:

— ئۆزلىرى قايسى قۇش - قارچۇغىنى ئېلىپ ئوينىدىلا؟ — دەپ سورىۋېدى، ئۇ يىگىت:

— مەن ئاۋۇ شۇڭقارنى ئېلىپ ئوينىدىم، — دېدى. «مېنىڭ پۈتمىگىنىم راست ئىكەن» دەپ خىيال قىلدى پادىشاھ. ئاندىن كېيىن ۋەزىرلىرىدىن يەنە سورىدى:

— بۇ يىگىت ئاتتىن يەرگە چۈشتىمۇ - چۈشمىدىمۇ؟

— چۈشمىدى، — دەدى ۋەزىرلەر.

— ئەمدى نېمە قىلىمىز، — دەدى پادىشاھ.

بۇ ۋەزىرلەر دەيدىكى:

— ئەمدى ئۆزلىرى ئولتۇرىدىغان مېھمانخانا ئۆيگە ئوڭ پۇت،

چەپ پۇتلارنى باراۋەر قىلىپ ياخشى بىساتلارنى سېلىپ جابدۇيلى.

شاھزادە بولسا ئوڭ پۇتنى تېپىپ ئولتۇرىدۇ. بولمىسا چەپ پۇتتا ئولتۇرىدۇ.

— بولىدۇ، ئەمەسە شۇنداق تەييار قىلىڭلار! — دەدى پادىشاھ.

ھەممىنى تەييار قىلدى. يىگىتنى قىچقىرىپ ئېلىپ چىقىپ بۇ

ئۆيگە باشلىدى. يىگىت بارغانچە بېرىپ پادىشاھ ئولتۇرىدىغان يەردە

ئولتۇردى. پادىشاھ بۇنى كۆرۈپ:

— مانا، شاھزادە ئەكەنلىكى مەلۇم بولدى. ئۇ راست شاھزادە

ئىكەن! — دەپ، قىزىنى يىگىتكە تويلاپ بېرىدىغان بولدى.

ئارىدىن بىر نەچچە كۈن ئۆتۈپ، پادىشاھ قىرىق كېچە - كۈندۈز

كاتتا توي قىلىپ، بۇ يىگىتكە قىزىنى نىكاھلاپ بەردى.

پادىشاھلىقنىمۇ بېرىپ، ئۇنى تەختكە ئېلىپ چىقىپ ئولتۇرغۇزدى.

شاھانە لباس - ئىگىنلەرنى كىيىدۈرۈپ، پادىشاھلىق تاجىنى بېشىغا

قويۇپ، پادىشاھ باشلىق ھەممە ۋەزىر - ئۆمرالار مۇبارەكلىدى.

ئاندىن كېيىن بىر نەچچە زامان ئۆتتى. بۇ يىگىت تۇرغانسېرى

يادا كەتتى. شۇك بولۇپ، ھەم گەپ - سۆز قىلماس بولدى. خوتۇنى

ئۇنىڭدىن:

— ئەي پادىشاھ، ئۆزلىرىگە نېمە بولدى؟ گەپ قىلماس بولۇپ،

يادا ئورۇقلاپ قالدىلا! نېمە ئىشتىن مۇنداق بولدىلا؟ يا بىر

كىشىدىن خاپا بولدىلارمۇ؟ ماڭا دەپسەلە! — دەپ سورىدى.

يىگىت ھەسرەت بىلەن دەدى:

— مەن مەشرىقتىكى ئاقخان پادىشاھنىڭ ئوغلى ئىدىم. مەن

دادامدىن كىچىك قېلىپ، مېنى قاراخان پادىشاھ بېقىپ چوڭ

قىلغانىكەن. قاراخان پادىشاھنىڭ زۆھرەخان دەپ بىر قىزى بار ئىدى.

ئۇنىڭ بىلەن خۇشتار دوست بولۇپ قالغاندۇق. شۇ سەۋەبتىن مېنى

ساندۇققا سېلىپ، دەرياغا قويۇپ بەرگەندى. ھالا ئەمدى مەن بۇ يەرگە

كېلىپ، ئۆزلىرىنىڭ قولىغا چۈشۈپ، ئۆزلىرىنى نىكاھىمغا ئالدىم.

پادىشاھلىقتا ھەم ئولتۇردۇم. ئەمدى ماڭا مەشۇقۇم زۆھرەخاننىڭ ئىشقى ئوتى ئازار قىلىپ، بۈگۈن بۇ ھالغا يەتتىم.

— ئانداق بولسا خاپا بولمىسىلا. بىر ئىلاجىنى قىلۇرمىز، — دېدى پادىشاھنىڭ قىزى. ئاندىن بۇ ۋەقەنى ئانىسىغا دېدى. ئانىسى قىزنىڭ دادىسىغا دېدى. ھەممىسى بۇ گەپلەرنى ئىشىتىپ بولۇپ، بىر نەچچە كۈن مەسلىھەت قىلىپ:

— بۇ قانداقلا بولسا پادىشاھنىڭ ئوغلى ئىكەن. جابدۇق قىلىپ يولغا سېلىپ قويالى. بېرىپ كەلسۇن! — دېيىشتى. ئارىدىن بىر نەچچە زامان ئۆتۈپ، ھەممە جابدۇقنى پۈتكۈزۈپ، بىر كۈنى يولغا سېلىپ قويدى.

ئەمدى، بۇ زۆھرەخان ناھايىتى زەئىپلىشىپ يىغلاپ ئولتۇرار ئىدى. بىر كۈنى كېچىسى تاڭ ئاتارغا يېقىن زۆھرەخان:

— توخۇلار چىلايدۇ، ئىتلار قاۋشىدۇ. مېنىڭ يارىم كەلگەن ئىكەنمىكەن. چىقىڭ! بىر تىڭشاپ كىرىڭ! — دەپ قېشىدىكى ئادىمىنى چىقارتتى. بۇ مەزلۇم تالاغا چىقىپ:

— يوقسۇ، خانىم! ئانداق ئەمەس. ئىتلار نان دەيدۇ، توخۇلار دان دەيدۇ. ھېچ گەپ يوق، — دەپ كىردى. زۆھرەخان يەنە بىر كۈنى سەھەرلىكتە يېتىپ، مەزلۇمنى تالاغا يەنە چىقارتتى:

— بىر كىشىنىڭ ئاۋازىنى ئىشىتىم. يارىم كەلگەنگە ئوخشايدۇ. چىقىڭ! — دېدى. مەزلۇم چىقىپ يەنە شۇ گەپنى قىلىپ كىردى. زۆھرەخان ئۆيدە يېتىپ «بۇ مەزلۇم يالغان گەپ كۆتۈرۈپ كىرىدىغان ئوخشايدۇ» دەپ خىيال قىلىپ بىر نەزمە ئوقۇدى:

سەن يارىم كەلگەن بولساڭ،

كىرۈر ئىدىڭ.

ئاندا يارىڭ بار ئىكەن،

مەندىن بۆلەك.

تاھىر ئۇشبۇ نەزمىنى ئىشىتىپ:

مەن يارىمغا سالام ئەۋەتتىم،

توققۇز تارامدىن.

ئۇ ھەم مەلۇم بولماپتۇ،
 مەن ھەم كېلىپ سالام ئەۋەتتىم.
 بادى سابا شامالدىن،
 بۇ ھەم مەلۇم بولماپتۇ.
 مەندىن ئايرىلىپ خۇرسەن بولغانغا ئوخشايدۇ،
 مەن ھەم يېنىپ كېتەيىن ئۆز يۇرتۇمغا.

— دەپ بېيىت ئوقۇدى.

بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان زۆھرەخان تاقەت قىلىپ تۇرالماي،
 يۈگۈرۈپ چىقىپ قارسا، ھېچ كىشى يوق. ئۇنىڭ كۆڭلى يېرىم
 بولدى. زۆھرەخان:

— «ئالەم سەھەر ۋاقتى بولۇپتۇ. ئەمدى مەن قايدىن تاپمەن
 يارىمنى؟» دېگەن ئاۋازنى ئىشىتىپ ئۆيدىن يۈگۈرۈپ چىقسام ھېچ
 كىشى يوق. جىن - شاياتۇنمۇ بۇ؟ — دېۋىدى. تاھىر:
 — ئادەم زات دېگەن جىن - شاياتۇن بولغىنى يوق. غېرىب
 بولۇپ، بېرىپ پادىشاھ بولۇپ خۇرسەنلىكتە ئولتۇرۇپ، يەنە شۇ
 ياخشى كۆرمەي يارىمنى ئىزدەپ كېلىپ، يەنە غېرىب
 بولدۇم، — دېدى.

بۇ گەپنى زۆھرەخان ئىشىتىپ ئاھ تارتىپ ھەر تەرەپكە يۈگۈرۈپ
 يۈرۈپ، تاھىرنى بىر جايدىن تاپتى. تاھىر زۆھرە بىلەن كۆرۈشۈپ
 ئەھۋالنى بايان قىلىپ، چۈشكەن جايغا باشلاپ ئېلىپ باردى.
 ئاندىن كېيىن ئىككى مەزلۇم كۆرۈشۈپ، بىر - بىرىگە ئەھۋالنى بايان
 قىلىپ، خۇرسەن بولۇشتى. بىر چاغدا زۆھرەخان يېنىپ چىقتى.
 ئۆيىگە كېلىپ ئانىسىنى قىچقىرىپ چىقىپ، بۇ گەپ - سۆزلەرنى
 بىردىن - بىردىن بايان قىلىپ ئانىسىغا مەلۇم قىلدى. ئانىسى كىرىپ
 قاراخان پادىشاھقا بايان قىلدى. قاراخان پادىشاھ بۇنى ئىشىتىپ
 ھەيران بولدى. «ئۇنى دەرياغا تاشلىغاندۇق. ئۇنى كىم ئېلىپ
 پەرۋىش قىلىپ بۇ ئىشلارغا يەتكۈزگەندۇ؟» دەپ خىيال قىلدى.
 ئاندىن قاراخان پادىشاھ:

— ئەمدى مەن تاھىر بىلەن كۆرۈشمەن. ئوردىغا ئېلىپ
 كىرىڭلار! — دەپ ھۆكۈم قىلدى.

ئاندىن كېيىن، ۋەزىرلەر بىر قانچە كىشى بىلەن چىقىپ، تاھىرنى چۈشكەن يېرىدىن باشلاپ ئوردىغا ئېلىپ كىردى. پادىشاھ بېقىۋالغان ئوغلى بىلەن كۆرۈشۈپ ناھايىتى خۇش بولدى. تۆت - بەش كۈنگىچە ئەھۋاللىرىنى بىر - بىرىگە ئېيتىشىپ يىغلىشىپ ئولتۇردى. ئاندىن كېيىن، قاراخان پادىشاھ تاھىرغا قىزىنى قىرىق كېچە - كۈندۈز توي قىلىپ بەردى، ھەم ئۇنى تەختتە ئولتۇرغۇزدى. ئارىدىن بىر نەچچە زامان ئۆتتى.

تاھىرنىڭ بالدۇرقى ئالغان خوتۇنىنىڭ دادىسى خوتۇنى بىلەن «بۇلار كەلمىدى. نېمە بولىدىكىن؟ ئۇلاردىن بىر خەۋەر ئالايلى» دېيىشىپ، بىر ۋەزىرنى تەيىن قىلدى.

— مېنىڭ قىزىم نەدە تۇرۇپتۇ، نەدە ئەمەس، كۈيئوغلۇم نېمە ئىش قىلىپتۇ؟ نېمىشقا كەلمەپتۇ؟ ئالەمدە بارمۇ، يوقمۇ؟ بېرىپ ئىز - تەرىپىنى قىلىپ كېلىڭلار! — دەپ، بۇ ۋەزىرنى يولغا سالدى. ئارىدىن بىر نەچچە زامان ئۆتۈپ، بۇ ۋەزىر قاراخان پادىشاھنىڭ شەھىرىگە كەلدى. تۆت - بەش كۈن يۈرۈپ باشقا ئادەملەردىن سوراپ - سۈرۈشتە قىلىپ باقسا، تاھىرنى ھېچكىم ئوقمايدۇ. «بىزنىڭ بۇ شەھىرىمىزدە ئانداق ئادەم يوق. ئانداق ئادەم كەلگىنى مەلۇم ئەمەس» دېيىشتى. ۋەزىر بۇنىڭغا ھەيران بولۇپ يۈرۈپ ئارىدىن بىر نەچچە كۈن ئۆتۈپ كەتتى. بىر كۈنى پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا بارسا، بۇ ۋەزىر ئىزدەپ يۈرگەن پادىشاھنىڭ كۈيئوغلى بۇ شەھەردە پادىشاھلىق تەختىدە ئولتۇرىدۇ. ۋەزىر بۇنى كۆرۈپ ھەيران قېلىپ: «ھە، راست! بۇ پادىشاھنىڭ ئوغلى ئىكەن. ئەمدى نېمە قىلسام بولۇركىن» دەپ يېنىپ كەلدى. ۋەزىر ئەتىسى بارسا، ئۇ ئوغلۇل پادىشاھلىق تەختىدە كۆرۈنىدى. يەنە يېنىپ كەلدى. يەنە تۆت - بەش كۈن ئۆتكەندىن كېيىن بارسا، بۇ يىگىت پادىشاھلىق تەختىگە چىقىپ ئولتۇرۇپتۇ. ۋەزىر بۇنى كۆرۈپ يېقىن باردى. «مېنى كۆرسە تونۇسا، بىر گەپ سورامىكىن؟ ئاندىن ئۆزۈمنى مەلۇم قىلىپ، پادىشاھنىڭ دېگەن سۆزلىرىنى بايان قىلسام» دېگەن خىيالدا يەنىمۇ يېقىن باردى. يىگىت تەختتە ئولتۇرۇپ بۇ ۋەزىرنى كۆرۈپ تونۇدى. ئۇ ئۆزىنىڭ قىيىناتىسىنىڭ ۋەزىرى، ئۇ شەھەرگە پادىشاھلىق قىلغان ۋاقتىدا ھەم ئۆزىگە ۋەزىرلىكمۇ قىلغان كىشى ئىدى. ئۇنى كۆرۈپ «قىيىناتام مېنى

ۋە قىزنى ئەدە - ئەدە ئەمەس، بېرىپ ئوقۇپ كېلىڭلار! دەپ ئەۋەتكەن ئوخشايدۇ» دېگەنلەر كۆڭلىگە كېلىپ، تەختتىن تۇرۇپ ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. بۇنىڭدىن ۋەزىر «ئۇ مېنى كۆرمىگەن ئوخشايدۇ. ئۆيىگە كىرىپ كەتتى» دېگەن ئويغا كېلىپ، يېنىپ كەتمەكچى بولدى. يىگىت ئۆيىگە كىرىپ بولۇپ:

— قايسىڭ بار! — دېۋىدى.
 — لەبەي! — دەپ بىر كىشى يۈگۈرۈپ كىردى.
 — تەختنىڭ ئالدىدا مۇنداق رەڭلىك بىر ئادەم تۇراتتى. شۇنى تونۇمسەن؟ — دېدى پادىشاھ.

— تونۇيمەن، — دېدى ھېلىقى كىشى. پادىشاھ:
 — ئانداق بولسا شۇ كىشىنى ھازىر تېپىپ مېنىڭ ئالدىمغا ئېلىپ كىرگىن! — دەپ ھۆكۈم قىلدى.
 بۇ ئادەم يۈگۈرۈپ چىقسا، ھېلىقى كىشى ئوردىدىن چىقىپ، شەھەر رەستىسىدە كېتىپ بارۇر ئىكەن. ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ بېرىپ ئۇ ئادەمنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ:

— ئۆزلىرىگە پادىشاھنىڭ يارلىقى بار، — دېدى.
 — ھە نېمە گەپ؟ — دېدى ھېلىقى كىشى.
 — ئۆزلىرىنى پادىشاھ قىچقىرىدۇ.
 — ياخشى، — دەپ ئالدىغا كىرىپ ماڭدى ئۇ كىشى. «پادىشاھ دېگەن تەخت ئۈستىدە ئولتۇرۇپ بىراۋدىن گەپ سورىماقنى توغرا كۆرمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆيىگە كىرىپ، ئاندىن ئارقامدىن كىشى چىقارتىپتۇ» دەپ خىيال قىلدى ۋەزىر. ئاندىن پادىشاھنىڭ ئادىمى پادىشاھنىڭ ئالدىغا كەلدى:

— ئەي پادىشاھى ئالەم! ئۆزلىرى دېگەن ئادەمنى تېپىپ كەلدىم، — دېدى. پادىشاھ:
 — مۇشۇ يەرگە ئېلىپ كىرگىن! — دېدى.

بۇ ئادەم چىقىپ ھېلىقى كىشىنى پادىشاھنىڭ ئالدىغا باشلاپ كەلدى. پادىشاھ كۆرۈشۈپ ناھايىتى خۇش بولدى. قېيناتا، قېيناتىلىرىنىڭ ئەھۋالىدىن تىنچلىق سورىدى، بۇ يەردىكى ھەممە گەپ - سۆزلەرنى بىلىندۈرۈپ بايان قىلىپ بەردى. ئاندىن كېيىن ۋەزىر مۇ پادىشاھنىڭ قېيناتا، قېيناتىسىنىڭ قىلغان گەپ -

سۆزلىرىنىڭ ھەممىسىنى بايان قىلىپ بەردى ... پادشاھ بۇ ۋەزىرنى چۈشكەن جايىدىن كۆچۈرۈپ ئەكىلىپ، بىر نەچچە كۈن مېھمان قىلىپ، ئىززەت - ئىكراملار قىلدى. بۇنى قاراخان پادشاھقىمۇ مەلۇم قىلىپ كۆرۈشتۈردى. ئاندىن بىر نەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، بۇ كىشىنى بىر نەچچە غۇلاملار بىلەن يولغا سېلىپ قويدى.

بۇ ۋەزىر بىر نەچچە زامان ئۆتكەندىن كېيىن، ئۆز شەھىرىگە كەلدى. ئۇدۇل كېلىپ ئوردىغا كىردى. پادشاھقا كۈيغۈغلىنىڭ، قىزىنىڭ ئەھۋاللىرىنى، قىلغان گەپ - سۆزلىرىنى بايان قىلىپ بەردى. پادشاھ ئەر - خوتۇن ئىككىيلەن خۇش بولۇپ، باشلىرى ئاسمانغا تاقشاي دېدى. بۇ پادشاھنىڭ قىزى ۋە كۈيغۈغلى شۇ پادشاھلىق بىلەن خۇشال ئۆتۈپ كەتتى.

قارا باھادىر بولسا بىر نەچچە زامان يۈرۈپ «مەن بۇ پادشاھنىڭ پالۋان، باھادىرى بولسام، ئۇنىڭغا جىق خىزمەتلەرنى قىلسام، نەچچە يەردىن يېغى كەلسە، ئۇنى مەن تىنجىتىسام، زۆھرەخان ماڭا رازى بولمىسا، مەن ئەمدى بۇ قىزنى دۇنيادىن يوق قىلىمەن» دەپ خىيال قىلار ئىدى. بۇنىڭ قىلغان يامان گەپلىرى مەلۇم بولۇپ، زۆھرەخاننىڭ ئانىسىغا ئىشىتىلدى. بۇ خوتۇن بۇ گەپلەرنى قاراخان پادشاھقا دېدى. قاراخان پادشاھ بۇنى ئىشىتىپ: «بۇ ئوغرى مېنىڭ بالامنى يامان نىيەتتە قەستلەپتۇ. ئەمدى بۇنى ھەيدەپ چىقىرىۋەتمەسمە بولمايدىغان ئوخشايدۇ» دەپ، قارا باھادىرنى شەھەردىن ھەيدەپ چىقاردى. ئۇنى ھەيدەپ چىقارغانغا زۆھرەخان ناھايىتى خۇش بولدى. بۇ قارا باھادىر ئۆزىنىڭ ئېشىكىنى مىنىپ، بىر باياۋان تەرەپكە چىقىپ كەتتى.

گۇننار يارىنىڭ [شۋېتسىيە] «ئۇيغۇر خەلق ئەدەبىياتى جەۋھەرلىرى» (مىللەتلەر نەشرىياتى 1997-يىلى 12-ئاي 1-نەشرى: نەشرگە تەييارلىغۇچىلار: مەمتىمىن يۈسۈپ، بارىجان زەپەر، نىڭ «خوتەن تېكىستلىرى» قىسمى 3، 33-بەتلەردىن ئېلىندى) ئەسلىي ئېتىپ بەرگۈچىلەر گۇما ناھىيىسىدىن: ئالىم ئاخۇن، ھاشىم ئاخۇن.

ئابدۇراھمان غوجا

ئىپتىدائى باشلايمىز،
 بانۇرلارنى ئۆستۈرگەن،
 شېھىدائە خوتەندىن.
 شان - شەۋكەتلىك ۋەتەندىن.

قەدىمكى بىر زاماندا، ئاتچۇي^① دېگەن يۇرتتا ھېبىبىللا مۇپتى ھاجى ئىسىملىك بىر كىشى بولۇپ، ئۇنىڭ ئۈچ ئوغلى بار ئىدى. چوڭنىڭ ئېتى مەسۇمخان، ئوتتۇراچىسىنىڭ ئېتى سۇدۇرخان، كىچىكىنىڭ ئېتى ئابدۇراھمان خان ئىدى. مەسۇمخان بىلەن سۇدۇرخان ئىلچى^② شەھىرىدە تۇراتتى. ئابدۇراھمان خان مەدرىستە ئوقۇيتتى.

ئابدۇراھمان خان غوجا،
 يەتتە - سەككىز يېشىدا.
 پىكرى - زىكرى ئىلمىدە،
 كالا موللا بېشىدا.
 كېتىپ بارسا بىر كۈنى،
 مىرغىزار^③ لىق قېشىدا.
 ئاپپاق ساقال بىر بوۋاي،
 تۇرغىدە كىمىش ئالدىدا:
 پىنھان بولۇپ بىر ھېكمەت.
 بايان قىپتۇ دالدىدا،
 بويۇڭغا قارىسام تۈزۈك كۆرۈنەر،
 يۈزۈڭگە قارىسام سۈزۈك كۆرۈنەر،
 دىلىڭغا قارىسام ئۈزۈك كۆرۈنەر.
 پىشانەڭ ئوچۇق بۈزۈك^④ كۆرۈنەر.
 نەرگىس^⑤ كۆزلىرىڭ ياشقا تولۇپتۇ،
 شىكەستە^⑥ دىلىڭ بەريان^⑦ بولۇپتۇ.
 يۇرۇڭقاش سۇيۇك ھەريان ئۇرۇپتۇ،
 ئىپتىقلىق نىچۈن ئەپخان^⑧ چېكەرسەن؟

① ئاتچۇي — ھازىرقى خوتەن ناھىيىسى باغچا بازىرىنىڭ بىر كەنتى.
 ② ئىلچى — ھازىرقى خوتەن شەھىرى، ئىلگىرى «ئىلچى» دەپ ئاتىلاتتى.
 ③ مىرغىزار — ئوتتۇق يەر، گۈل چىمەنلىك.
 ④ بۈزۈك — ئەتىۋارلىق، گىمىزەتلىك، ھۆرمەتلىك.
 ⑤ نەرگىس — كۆزگە كۆشەيدىغان چىرايلىق گۈل.
 ⑥ شىكەستە — زەخمىلىك، چارەھەتلىك.
 ⑦ بەريان — لەختە - لەختە، تىلىنىش.
 ⑧ ئەپخان — داد - پەرياد، نالە - پىغان.

ئابدۇراھمان خان غوجا ئۆزىنىڭ نامۇ - ھالىنى يېپقا تىزغان
 مارجاندەك بىر بىرلەپ بايان قىلغاندىن كېيىن مۇنداق مۇڭلۇق بىر
 مۇناجات ئوقۇدى:

ئۆز يۇرتىنى ئالەمدە،
 كەر بالاغا ئوخشايدۇ،
 سۆيمەيدىغان ئەر بارمۇ؟
 پىيالىمنىڭ^① چۆللىرى.
 شېھىدانە خوتەندەك،
 ئىمام ھەسەن - ھۈسەندەك^②،
 غەپلەت باسقان يەر بارمۇ؟
 خازان بولدى گۈللىرى.
 شۇ كەمگىچە كۆرمىدىم،
 شۇڭا دىلىم سۇنۇقتۇر،
 كۈندۈز - تۈننىڭ پەرقىنى.
 غەم پەيمانم^③ تولۇقتۇر.
 ئەزەل قارا قىلغانمۇ،
 تاپسا يۇرتۇم ئاسايىش،
 خوتەنلىكنىڭ بەختىنى؟
 بۇ ھەممىدىن ئۇلۇقتۇر.

بۇ نەزمىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن بوۋاي شاد - خۇراملىق ئىچىدە
 ئۆزىنى ئاشكارىلاپ، مۇبارەك قولى بىلەن خان غوجىنىڭ بېشىنى
 سىلاپ ئېيتتىكى:

ئى بالام جانىم بالام،
 خۇرۇچ خەنجەر ئۇرغايىسەن.
 ھەق يولغا كىرىپسەن.
 ئامبال - دوتەي تەختىنى،
 ئانا سۈتىن ئاقلاشنى،
 گۈمران قىلىپ چاققايسەن.
 قەرزىڭ - پەرزىڭ بىلىپسەن.
 شۇندا مەشھەر بارغاندا،
 ئوتتۇز ياشقا كىرگەندە،
 شېھىت خەلقىڭ ئالدىدا،
 كۈچ - قۇۋۋەتكە تولغايىسەن.
 ئاق يۈز بىلەن باققايسەن.
 تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرتۇڭغا،
 روھىڭ تولۇپ ھۆرمەتكە،
 ئەبەت سادىق بولغايىسەن.
 پولىسرائىتىن جەننەتكە،
 زۇلۇم، كۈلپەت باغرىغا،
 پەرۋان بولۇپ ئاققايسەن.

① پىيالىما — قاراقاش بىلەن گۇما ئارىلىقىدىكى چۆللۈك.
 ② ئىمام ھەسەن، ئىمام ھۈسەن — مۇھەممەت پەيغەمبەرنىڭ نەۋرىسى، كەر بالادا شېھىت بولغان.
 ③ پەيمان — قاچا.

خىزىر بوۋاي خان غوجىنىڭ ئاغزىنى ئاچتۇرۇپ ئابزەمزەم
ئىچۈردى، ئوڭ دولىسىنى ئاچتۇرۇپ ئالتۇن تامغىسىنى باستى، چەپ
دولىسىنى ئاچتۇرۇپ نەزەر ئىلتىپات قىلدى:

كۆرسەم يەتتە بېشىڭدا،	ئۇستازىڭنىڭ ئۈمىدى،
بىر خىسلەت بار بېشىڭدا.	ئۈنۈتمىغىل پىرىڭنى.
قايدا بارساڭ جان ئوغلۇم،	پانى دۇنيا ئەھلىدىن،
خىزىر بوۋاڭ قېشىڭدا.	پىنھان تۇتقىل سىرىڭنى.
نىشانە قىپ قويدۇممەن،	سەبىرى گۆھەر، سىر ئالتۇن،
ئۆچمەس بەلگۈڭ ئويدۇممەن.	سىرى ئەھيان ئۆزگىدۇر.
بارغىل ئوغلۇم ئامان بول،	سىرى ئايان ئەھلىگە،
ساڭا ئاق يول تىلەيمەن.	ئۆمرى گەربان ئۆزگىدۇر.

خىزىر بوۋاي خان غوجىنىڭ كۆزىنى يۇمدۇرۇپ غايىب بولدى.
ئابدۇراھمان خان غوجا ھەيرانلىق ئىچىدە مەدرىسكە يول ئالدى،
خىزىرنىڭ سۆزى قەلبىدە قالدى.

.....	رازى بولدى غوجىدىن.
ئايدىنغىنا ئاي ئۆتۈپ،	مەرىپەتلىك نۇر بەردى،
كۈندىنغىنا كۈن ئۆتۈپ،	دۇئا ئەيلەپ دىلىدىن:
ئابدۇراھمان خان غوجا،	— ئەي بالام، غوجام بالام،
ئارىسلاندىك ئەر بولدى.	باسقان ئىزنىڭ گۈل بولسۇن.
شەمشاد كەبى جىسمىغا،	ساڭا ئاق يول تىلەيمەن،
يانار تاغدىك كۈچ تولدى.	ئاللا ئۆزى يار بولسۇن.
ئەرتۇڭا ^① بوپ يېتىشىپ،	ئون ئىككى مىڭ ئىماملار،
ھەر قەدەمدە دۈشمىنى،	ھەردەم مەدەتكار بولسۇن.
يەكسان بولدى، يەر بولدى.	غېرىپ، غۇرۋا، يېتىملەر،
ئىلىياس ئىدى ئۇستازى،	يۈرىكىڭدە بار بولسۇن.

① ئەرتۇڭا — ئۇيغۇرلار تارىخىدىكى مەشھۇر رىۋايەتلىك قەھرىمان ئاپرېسىپپانىڭ يەنە بىر نامى.

ئۇستازىڭنىڭ تىلىكى،
 تۇمارىڭغا باغ بولسۇن.
 ئاۋازىڭدىن ئويغانسۇن،
 غەپلەت بېسىپ ياتقانلار.
 شۇ چاغ ئېيتار ئاپىرىن،
 نىجات نۇرى تاپقانلار.
 شاگىرت بولاي مەن ساڭا،
 ھەيران بىلمە ساھىپىنى.
 تاپشۇرارمەن قولۇڭغا،
 ئەمدى بەش يۈز تالىپنى.
 پەرۋىش ئەيلەپ قىلغايىسەن،
 جان دىلىڭدىن تەربىيەت.
 پەخەس بولغىن يولۇڭغا،
 تاپقىن ئوغلۇم كامالەت.
 .....
 شۇندىن باشلاپ خان غوجا،
 باستى ئۇستاز ئىزىنى.
 مەرىپەتنىڭ چىرىغى،
 نۇرلاندۇرۇپ دىلىنى.
 *
 باھار بولدى قارلىغاچ،
 نىمە بولدى، كەلمىدى.
 ئۇۋىسىنى يىلانلار،
 ئېلىۋالدى، بەرمىدى.

ئاينىڭ ھۆسىنى قاراڭغۇ،
 داغ قاپلىغاچ يۈزىگە.
 زۇلمەت ئوقى قالدى،
 مەھكۇم ئەلنىڭ كۆزىگە.
 ئىلچىنىڭ بازارغا،
 ئالتە ئېشەكتە قاق كىردى.
 نارەسىدە بالىلارنىڭ،
 ساقلىغا ئاق كىردى.
 كۆۋرۈكتىكى جۈپ دەمدە،
 ئۈنلىمىدى سەھەردە.
 گۈلباغ^① ئارا ئۇچالماس،
 بۇلبۇل تۆمۈر قەپەسىدە.
 قارا قۇشنى قۇشلىتىپ،
 يۈرەر ئامبال، مەسىكىن!
 چاي ئورنىغا قان ئىچەر،
 ئەسلىي زاتى نەسىكىن!
 پاناھ تىلەر بەندىلەر،
 نالە قىلىپ خۇداغا.
 تاقت قىلىپ بولارمۇ
 مۇنداق مۇدەھىش جاپاغا ...
 قانداق چىدار خان غوجا،
 ئەل - يۇرتىنىڭ زارىغا.
 ۋادەرىخا! بۇ قىسمەت،
 تەگدى كۆڭۈل تارىغا.

ئەلقىسسە: ئابدۇراھمان خان غوجا بەش يۈز تالىپ ئىچىدىن
 ئىشەنچلىك مەھرەم^② تاللىۋالدى. ئۇلارغا قوشۇمچە سپاھىگەرلىكنى^③
 ئۆگەتتى. ھوجرا ئىچىگە تۆمۈرچىلەرنى توپلاپ، نەيزە - قىلىچ
 سوقتۇرۇپ خۇپىيانە راسكەرلىق قىلدى.

① گۈلباغ — چاي ئىسمى (ئىلچىنىڭ مەركىزىي كوچىسى).
 ② مەھرەم — ئىشەنچلىك ياردەمچى، خىزمەتچى.
 ③ سپاھىگەرلىك — ھەربىي ئىلىم، ھەربىي مەشق.

يۇرۇڭقاشنىڭ سۇلىرى،
خادا تاشتەك تۇرۇلدى.
خان غوجىنى كۆرگەندە،
قارا بۇلۇت سۈرۈلدى.
ئەسكە ئالدى خان غوجا،
خىزىر، ئۇستاز سۆزىنى.
قايدىن كەلسۇن ئۇلۇغ سۇ،
ئاچماي بۇلاق كۆزىنى؟

ئالا - ئالا ئارغامچا،
گۈلەڭگۈچكە يارامدۇ؟
ئەل ئۈمىدىنى ئاقلىماي،
ئۆزىن ئەر دەپ سانامدۇ؟!
قايتتى شۇنداق كۈچ بىلەن،
ھوجرىسىغا خان غوجا.
دېدى: قىلىچ تەييارلار —
مەھرىمگە، خان غوجا.

.....

ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى خوتەننىڭ ئامبىلىدىن ئىشتەيلى:

قاراڭغۇ تۈن، كېچىدە،
ئامبال دارىن چۈش كۆردى.
چۈشىدە بەك يامان،
ئاچايىپ بىر ئىش كۆردى.

ئامبال چۆچۈپ ئويغىنىپ جىمكى يايى - دايىلىرىنى جەم قىلدى.

ئى يايىلار، دايىلار،
چۈشۈم شۇنداق ياماندۇر.
كىمدۇ بىرى تەختىمگە،
كۆز تىككىنى ئايدۇر.
يۈز بېشى، بەگ، چوڭلارنى،
يامۇلغا تېز يىغىڭلار.
زۇڭ داخۇينى ① ئېچىڭلار،
ھەريان تىڭلاپ بېقىڭلار.
ماڭا خىرىس قىلغاننى،
نەدىن بولسا تېپىڭلار.
شەمۇ - شەھەر كېزىڭلار،
يۇرت - مەلىنى قېزىڭلار.

ئامبالنىڭ يارلىقى بىلەن ھەممە يۇرتنىڭ بەگ، يۈز بېشىلىرى
يىغىپ كېلىنىپ، قاتتىق سوراق قىلىندى. ئاتچۇينىڭ سامان قورساق

① زۇڭ داخۇي — چوڭ يىغىن.

بېگى ئامبال ئالدىدا قۇيرۇق شىپاڭلىتىپ ئېيتتىكى:
 — «ئى ئامبال، ھېبىبىللا مۇپتاجنىڭ ئۈچ ئوغلى بار،
 ئۇلارنىڭ ئىچىدە بىرسىنىڭ پەيلى — ئىمانى بۇزۇقلارغا يار، پەقەت
 ئۇلاردىن باشقا سىلىگە يەنە كىم خىرىس قىلالىسۇن؟!»
 قورققىنىدىن لاغىلداپ تىتىرىگەن ئامبال ئوردا چىرىكلىرىگە
 دەرھال بۇيرۇق چۈشۈردى:

ھەي يايىلار، يايىلار، دەرھال باغلاپ كېلىڭلار.
 ھازىر يولغا كىرىڭلار. يۈرىكىنى سۇغىرىپ،
 ھېبىبىللا ھاجىنى، زىختا كاۋاپ قىلڭلار.

«خوپ» — دېدى - دە، ھايال ئۆتمەي ھېبىبىللا مۇپتاجنى
 چەمبەرچاس باغلاپ ئامبال ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. ئامبال ئېيتتىكى:

ئى ھاجىيۇ — مۇپتاجى، گۇناھىڭدىن كەچمەيمەن.
 خىرىس قىلغان تەختىمگە، يالغان بىلەن ئالدىساڭ،
 سەنمۇ؟ جاۋاب بەرگەيسەن. يۈرەك قېنىڭ ئىچكەيمەن.
 راست گېپىڭنى ئېيتىمىساڭ، ھازىر كاللاڭ كەسكەيمەن.

ئەللىسىسە، ھېچنىمىدىن خەۋىرى يوق ھېبىبىللا مۇپتاجى
 ئامبالنى رازى قىلالمىدى. ئامبال دەرغەزەپ بولۇپ قىزىتىلغان
 يىڭنىنى ئۇنىڭ تىرناقلىرىغا تىقتى. مىس لىگەننى قىزىتىپ
 كۆكرىكىگە ياقىتى. يامۇل ئىچى قىيامەت — ئەرساتقا تولدى ...
 شەھەرنىڭ قازى - كالانلىرى ئامبالدىن ھېبىبىللا مۇپتاجنىڭ بىر
 قوشۇق قېنىنى تىلدى. ئۈچ كۈنلۈك سۈرۈك بىلەن بورۇنغا ئالدى.
 ھېبىبىللا مۇپتاجى ئۇدۇل مەدرىسكە قاراپ يول ئالدى. ئۇ ئوغلى
 ئابدۇراھمان خان غوجىغا ئېيتتىكى:

ئارىسلاندىك ئەر بالام، ئامبالغا خىرىس قىل دەپ،
 سېنى كىملەر ئازدۇردى؟ كىملەر گۆرنى قازدۇردى؟

بۇ پەيلىڭدىن يان بالام،
 بىزگە جاھان تار بالام.
 نىيىتىڭدىن يانمىساڭ،
 پۈرتۈڭ بولار قان، بالام.
 تەلىپىڭنى بېجىرەي،
 نېمە دەپسەڭ خان بالام.
 بىزنى قويما ئەلەمگە،
 كۆز قارىچۇقۇم جان بالام.
 ئامبال بىلەن ئويناشما،
 ئۇ زەھەر — چاپان، بالام.
 جەڭگى - جېدەل باشلانسا،
 كۈن بولار يامان بالام.
 ئەزىزانە خوتەنتى،
 شېھىت قىلغان ئامبال شۇ.
 قاشتېشى ماكانغا،
 قان تېرىغان ئامبال شۇ.
 بالام قىلما قازاملىق،
 ئۇ قىلغىنىڭ نادانلىق.
 يۈرىكىنى يەپ بولغاچ،
 يۇرتتا ئەر يوق ياراملىق.
 كۆز ئالايىتساڭ ئامبالغا،
 بىزگە يوقتۇر ئاراملىق.

ئابدۇراھمان خان غوجا ھاجىم دادىكىسىنىڭ نەسەپتلىرىدىن
 سۆڭرە ئېيتتىكى:

ھاجىم دادا قۇلاق سال،
 مېنىڭ يۈرەك سۆزۈمگە.
 يۇرت ھالىنى ئويلىسام،
 قان - ياش تولار كۆزۈمگە.
 ئاتا، ئانام، ئەل يۇرتۇم،
 رىزا بولغاي مېنىڭدىن.
 ئەر سۆزىدىن قايتمايدۇ،
 يولۇاس باسقان ئىزىدىن.
 قولىدىن كەتكەچ تەختىمىز،
 قاچقان بىزنىڭ بەختىمىز.
 قاراقچىغا تا ئەبەت،
 قارشى پۈتكەن ۋەدىمىز.
 يوقلىقىدىن ئادالەت،
 كۆڭلۈمدە كۆپ ئاداۋەت.
 قولدا قىساس قىلىچىم،
 يالنىرايدۇ داۋامەت.
 ئامبالغا ئوت ئاچارمەن،
 ئىت قېنىنى چاچارمەن.
 شېھىت ئۆتكەن ئەۋلادنىڭ،
 قېنىغا قان ئالارمەن.
 ئامان قالسام غازىمەن،
 شېھىت بولسام رازىمەن.
 ئازاب چەككەن يۈرەكنىڭ،
 جان تومۇر ئاۋازىمەن.
 يېتىم - يېسىر، غۇرىيەتكە،
 تەپتى ئىسسىق يازىمەن...
 بىر كەم ئوتتۇز يېشىمدا،
 قىسمەت يەتتى بېشىمغا.
 دۇئا بېرىك جان دادا،
 رەھىم ئەيلەپ ئىشىمغا.

سېرىقسۇ^① دا — ھوجرامدا،
 يىگىتلىرىم ياتقاندۇر.
 تەقەززا بوپ شۇ تاپتا،
 ئەندىشىگە ياتقاندۇر.
 ئاق چاچ ئانام مېھرىبان،
 رازى بولغىن مېنىڭدىن.
 ئاق سۈتۈڭنى بەرگەنسەن،
 ئايرىپ قىزىل قېنىڭدىن.
 يېگەنمەنغۇ جان ئانا،
 سېنىڭ ئاپپاق نېنىڭدىن.
 ئاقلىمىسام قەرزىمنى،
 ئۆتمىسەم پەرزىمنى،
 تۈزكۈر قىلىپ، بەرگىنىڭ،
 تېشىپ چىقسۇن جېنىمدىن ...
 مەن سۈتۈڭنى ئاقلارمەن،
 جەڭگاھ ئارا تاقلارمەن،
 كۆكرىكىمنى قالقان قىپ،
 ئەل - يۇرتۇمنى ساقلارمەن.
 بارالمىدىم باغچامغا^②،
 سالام ئېيتىڭ ئاغچامغا.
 دىلى غەمناك بەش بالام،
 قىزىل گۈلۈم، غۇنچامغا.

ئابدۇراھمان خان غوجا شۇ تەرىقىدە مۇناجات ئېيتىپ ئىجازەت سورىدى. ھېبىبىللا ھاجى ئائىلاچلىقتىن رىزالىق بەردى، روزغار تەييارلاپ تەڭ كېچە مەھەل بىلەن ئاق يول تىلەپ ئۆزىتىپ قويدى:

ئابدۇراھمان خان غوجا،
 قايتىپ كەلدى قاتارغا.
 كۆپىنىڭ كۆزى قادالدى،
 بوينىدىكى تۇمارغا.
 بۆرە^③ باشلىق ئول تۇمار،
 مۇقەددەستۇر مۇبارەك.
 سۆيۈنەردى جان دىلىدىن،
 ئۇنى كۆرگەن ھەر يۈرەك.
 كۈتۈپ تۇرغان يارەنلەر،
 چۆرىسىگە ئولاشتى.
 غوجا سۆزى ئۇلارغا،
 دەرمان بولۇپ جۇغلاشتى.
 غوجا تولغان غەزەپكە،
 ئوت چاقنىغان كۆزلىرى،
 خەنجەر ئىدى، ئوق ئىدى،
 ئېيتقان ھەر بىر سۆزلىرى:
 — ئامبالدا يوق دىيانەت،
 بارچىسىدا خىيانەت،
 يۇرتنى تامام قاپلىغان،
 ۋابا يەڭلىغ جىنايەت.
 بىزنىڭ ئەلدە بولمىغاچ،
 بەركە، بىرلىك، ئىنايەت،

① سېرىقسۇ — يۇرت ئىسمى.

② باغچا — ھازىرقى خوتەن ناھىيىسىنىڭ باغچا بازىرى.
 ③ قەدىمكى تۆتىنئىزىم (ھايۋانلارنى مۇقەددەس بىلىپ چوقۇنۇش) ئىتىقادى بويىچە، تۈركى خەلقلەر ئۆزلىرىگە يول باشلىغۇچى سۈپىتىدە بۆرىنى تۈنم قىلغان. شۇنىڭدىن باشلاپ شۇ خەلقلەر ئارىسىدا بۆرىنى سىمۋول سۈپىتىدە ئۇلۇغلاش ئوخشىمىغان دەرىجىدە ساقلانغان.

بېشىمىزغا چۈشۈپتۇر،
 دەھشەت قىزىل قىيامەت.
 خوتەن خاراپ بولۇپتۇر،
 باغرى قانغا تولۇپتۇر،
 ئالدىمىزدا ئىككى يول —
 ھايات - مامات تۇرۇپتۇر.
 كىم كۆيۈنسە دىلىدىن،
 تۇغۇلۇپ ئۆسكەن ئېلىگە.
 قىلىچنى ئېپ قېنىدىن،
 مىنىسۇن ئاتنىڭ بېلىگە.
 بىلەنسۇن شەمشەر قىلىچلار،
 باتۇرلار خاتىر تېشىغا.
 ئەجەلدىن قىزىپ چېلىشلار،
 غەم ياغسۇن ياۋ بېشىغا.
 مەيداندا تاپقان شان بىلەن،
 تىكلەنسۇن بىرلىك تاغلىرى.
 مەرتلەر تۆككەن قان بىلەن،
 يۈيۈلسۇن يۇرتنىڭ داغلىرى.
 باش كۆتەر خوتەن ئوغلانى،
 خورەكنى توختات، باش كۆتەر.
 لەنەتلە تاتلىق چۈشلەرنى،
 لەنەتلە، ئۇخلاش بەس، يېتەر.
 مەرد بولساڭ چىق مەيدانغا،
 نامەرتلەرگە سۆزۈم يوق.
 ئەلنى سۆيمەس نامەردكە،
 قارايدىغان كۆزۈم يوق.
 ئانام ھەقىقى قەسەمىياد،

ئاتلاندىم مەن غازاتقا.
 يىگىت بولساڭ قىلىچ ئال،
 ئېتىڭنى چاپ مەيدانغا.
 .....
 سەپداش بولدى، يول ئالدى،
 تۇن كېچە ئەل ياتاردا.
 ئەھتىكاپتا ئولتۇردى،
 ئالتۇن^① دېگەن مازاردا.
 *
 ئۈچىنچى كۈن كېچىدە،
 شورۋاغ^② تامان تاقلىدى.
 دەرۋازا ئېچىلغۇنچە،
 تاڭنى كۈتۈپ ساقلىدى.
 سېزىپ دۈشمەن قاغىدەك،
 سېپىل بويلاپ قونۇشتى.
 چەللەپ غوجام كۆزىنى،
 تىركەشتىن^③ ئوق ئۈزۈشتى.
 جەڭ قىزدى كارامەت،
 شۇڭقار غوجام سالامەت.
 دۈشمەنلەرنىڭ بېشىدا،
 قاينار ئىدى قىيامەت.
 ئامبال - دارىن باش بولۇپ،
 قوللىرىدا تاش بولۇپ،
 جان تالىشىپ چاپاتتى،
 كۆزلىرىگە قان تولۇپ ...
 كېڭەش ئېيتىپ ئەمەتخان،
 كەلدى غوجام ئالدىغا،

① ئالتۇن — خوتەن شەھىرىدىكى «ئالتۇنلۇغۇم» مازىرى.
 ② شورۋاغ — ھازىرقى خوتەن شەھىرىنىڭ بىر يېزىسى.
 ③ تىركەش — ئوقدان.

دېدى : دۈشمەن ھىلىگەر،
يوشۇرۇندى دالدىغا.
ئىشنىڭ قىسمىنى جەڭدۇر،
ئوندىن توققۇزى رەڭدۇر.
جەڭ قىلماقنى بىلمەكلىك،
تىرىلمەك بىلەن تەڭدۇر.
راسلايلى ئېگىز شوتا،
تەييارلايلى شاخ - شۇمبا.
ئوتۇنغا ياغ چاچايلى،
ئوت قويۇپ يول ئاچايلى.
خان كېڭەشكە قوشۇلدى،
شاخ - شۇمبىلار توشۇلدى.
لاچىن بولۇپ ئەمەتخان،
ئوت بورانى سوزۇلدى.
گۈلخاندىن چوغ چېچىلدى،
ياۋلار ھەريان قېچىلدى.
ئاھۇ - پەرياد ئىچىدە،
«تۆمۈر دەرۋازا»^① ئېچىلدى.
نەيزە، قىلىچ زەپتىدىن،
مىڭلاپ چېرىك يىقىلدى.

تىرىكلىرى تۇغ تۇتۇپ،
تەسلىماتقا قېتىلدى.
قاچقانلىرى ئېتىلدى،
ئەجەل بىلەن چېتىلدى.
شېھىدانە خوتەنگە،
شام چىراغلار يېقىلدى.
قول - پۈتتىكى كىشەنلەر،
پارە - پارە چېقىلدى.
.....
كۈنلەر ئۆتتى، ئاي ئۆتتى،
دۈشمەن پۇرسەتنى كۈتتى.
قاچقان ئامبال چېرىكى،
پىيالىمنى^② جاي تۇتتى.
مەدەت تىلەپ ئوردىدىن،
ئىلتىماسقا خەت پۈتتى.
قىلىچتىن قان تامغۇزۇپ،
بار مۈلۈككە قول سوزۇپ،
خان ئەۋەتكەن قانخورلار،
سەپ تارتىپ كېلىپ يەتتى.

ئەلقىسسە: ئامبال قاچاقلىرى ھەيۋە بىلەن ئابدۇراھمان خان
غوجىغا بىر پارچە نامە ئەۋەتتى. نامىدە: «بىز بىلەن ئېتىشار بولسا
مەيدانغا چىقسۇن، ئېتىشماس بولسا خوتەننى دەرھال بىكارلاپ
قويسۇن» دېيىلگەن ئىدى.
خان غوجا بۇ نامىنى كۆرۈپ دەرغەزەپ بولدى:

قۇل، قارام بوپ ياتقىچە،
قانخور ئامبال قولىدا.

ئۆلۈپ كەتسەك ئارمان يوق،
ھەققانىيەت يولىدا.

① «تۆمۈر دەرۋازا» — خوتەن شەھىرى يېڭىشەھەر رايونىدىكى سېپىلنىڭ شەرقىي دەرۋازىسى.
② پىيالىما — گۇما ناھىيىسىنىڭ خوتەن - قەشقەر ئاشيولى بويىدىكى بىر يېزىنىڭ نامى. تاشيولنىڭ
ئىككى تەرىپى پايانسىز چۆل - دەشت.

دەپ جاۋابنامە يوللاندى. ئىلچى شەھرىنى دادىسىغا تاپشۇرۇپ، قايتا جەڭگە ھازىرلاندى:

جېنىم دادا شەھرىمىز،
گەمدى سىزگە ئامانەت.
ئىلكىڭىزدىن كۈچ تاپقاي،
يۇرتتا ئەدلىۋ - ئادالەت.
يۇرت بېشىغا كەلمەسۇن،
قايتىپ يەنە قاپاھەت.

مەن غازاتقا بارايمەن،
بېرىڭ دادا ئىجازەت.
دۇئا قىلىڭ جان دادا،
قىلىپ تۇرۇڭ شاپائەت.
قىرىق بىر مەھرەم يېنىمدا،
جەڭ قىلۇرمەن داۋامەت.
جېنىم دادا بىزلەرگە،
قىلىپ تۇرۇڭ شاپائەت.

ئەلقسىسە: خان غوجا ئىشەنچلىك دەپ تاللىغان قىرىق بىر مەھرەمنى سەپكە تىزىپ دادىسىنىڭ ئالدىدىن بىر - بىر ئۆتكۈزدى. رەڭگى - رۇخسارى، مېجەز - خۇلقى، روھىي ھالىتىگە قاراپ دادىسى قىرىق مەھرەمنى ئىشەنچلىك تاپتى. بىرسىگە كەلگەندە خان غوجىغا ئېيتتىكى:

بالام قىرقى يارادۇر،
مۇنۇ بىرسى قالادۇر.
چۈنكى كۆزى ئالادۇر،
دۈرە^①لىرىمۇ قارادۇر.
ئۇنى جەڭگە ئېپ چىقساڭ،
بەلكىم باشقا بالادۇر.

ئابدۇراھمان خان غوجا دادىسىنىڭ سۆزىگە قايىل بولمىدى. — ئى ھاجىم دادىكا! بۇنىڭ ئېتى ئىسمائىل. يەتتە يېشىدىن ئاش - تۈزۈمنى يەپ چوڭ بولغان بىر يېتىم. ئۇ ماڭا ئىشەنچلىك، دەپ ئېيتتىكى:

ئىسمايلىدۇر قاناتىم،
قاناتىمدۇر ھاياتىم.
مەن ئۇنىڭدىن ئايرىلسام،
قولىدا تۇرماس نىجاتىم.
ئۇنى سەپتىن ئالمىڭىز،
شۈبھە ئىچرە قالمىڭىز،
دۇئا بېرىڭ جان دادا،
ھەق ئالدىغا يولمىڭىز.

① دۈرە — چىش.

دادىسى خان غوجىنىڭ لەۋزىنى قايتۇرالمىدى. ئاخىرى:

يول بولسۇن بالام، يول بولسۇن، ئەل يۇرتۇڭنىڭ ئۈمىدى،
 پىشانەڭدە نۇر بولسۇن. قورالغىغا جور بولسۇن،
 مەھرەملىرىڭ، ھەمدىمىڭ، پىيالىمىنىڭ چۆلمۇ،
 خىزىر ساڭا يار بولسۇن. ئىزىڭ يەتكەچ گۈل بولسۇن.
 دەپ دۇئا ئەيلىدى. خان غوجا دادىسى بىلەن خوشلىشىپ،
 پىيالىمىغا قاراپ يول ئالدى. پىيالىمىغا يېقىن كەلگەندە دۈشمەنگە غازات
 ئېلان قىلىشقا ئىسمايلىنى ئەلچىلىككە ئەۋەتتى. ئىسمايىل پىيالىمىغا
 كىرىشى بىلەنلا چىرىكلەر ئۇنى باغلاپ ئېلىپ ماڭدى. ئامبال
 ئۇزۇندىن بېرى ئىسمايىلغا كۆز سېلىپ يۈرەتتى. ئۇ ھەييارلىق بىلەن
 ئىسمايىلنى قۇچاقلىدى. پۇت - قولىنى يەشتۈرۈپ چوڭ زىياپەت
 ئۇيۇشتۇردى. ئوڭ يېنىغا ئولتۇرغۇزۇپ ئىسمايىلغا ئېيتتىكى:

ئى ئىسمايىل قاندىشىم، قاراپ تۇرغىن ئۇلارنىڭ،
 قايسى شەيتان ئازدۇردى؟ قانغا پاتار ھەممىسى.
 مەزھىپىڭدىن قايتۇرۇپ، ۋاقت، پۇرسەت غەنىمەت،
 بىزگە ئورا قازدۇردى؟ ئەقلىڭنى يىغ ئۆزۈڭگە.
 داداڭ بىلەن بىر سەپتە، قىلغىل ئەمدى بىر خىزمەت،
 ئىدۇق بىزلەر بىر چاغدا. قۇلاق سالغىن سۆزۈمگە.
 سېنى ئولجا قىلغانتى، ئابدۇراھمان پاشانىڭ،
 يەتتە ياشار ۋاقتىڭدا... كالىسىنى ئېلىپ كەل.
 داداڭنىمۇ ئۆلتۈرگەن، ياكى نەيزەڭ ئۇچىدا،
 غوجا نەسلى ئەمەسمۇ؟ يۈرىكىنى تىلىپ كەل.
 ئاكاڭنىمۇ ئۆلتۈرگەن، مانا تەييار سوغاتلار،
 ئاشۇ پەسلەر ئەمەسمۇ؟ سەكسەن يامبۇ ئالسەن.
 ئۇنۇتنىڭما قىساسنى، بىز خوتەنگە بارغاندا،
 ئەگەشكىنىڭ نېمىسى؟ چارىگاھتا ياتسەن.

ئامبال سەكسەن يامبۇنى ئىسمايىلنىڭ ئالدىغا قويدى.

ئىسمايىلنىڭ نىيىتى بۇزۇلدى، خان غوجىدىن رىشتىسى ئۈزۈلدى. يامبۇغا سېتىلدى، ۋەدە بېرىپ ئۇلارغا قېتىلدى.

ئابدۇراھمان پاشانىڭ، كالا بىزنىڭ دەۋىرىڭ،
ئىشەنچىسى مەندىدۇر. ئامانەت ئۇ تەندىدۇر.

ئىسمايىل نىقابىنى يۈزىگە تارتتى، ئىپلاسلىق بۇرچىنى يەلكىسىگە تارتتى، خان غوجامغا كېلىپ، ھىلىگەرلىك بىلەن شۇنداق دېدى:

قۇلاق سېلىڭ بۇ گەپكە، ھەر ياڭزا ئوق ئاتاركەن.
باردىم دۈشمەن تەرەپكە. ئۇلارغا تەڭ كۈچ بولماس،
چېرىكلىرى ساناقسىز، كۈچ بولسىمۇ دۇچ بولماس.
ھېچبىر ئەمەس يارقىسىز. ئۇرۇشمايلى كېتەيلى،
ئېگىز سېپىل سوقۇپتۇ، ماكانغا تېز يېتەيلى.
چۆرىدەپ تومۇر توقۇپتۇ. يا ئۇلارغا ئەل بولۇپ،
مەھكەم ساقلاپ ياتاركەن، ئامراقلىشىپ ئۆتەيلى.

خان غوجىنىڭ ۋۇجۇدى غەزەپكە تولدى. دادىسىنىڭ مەسلىھىتىنى ئەسلەپ، ئىسمايىلدىن كۆڭلى دەر گۇمان بولدى. ئەقىل قۇشلىرى پىيالىمغا قاراپ ئۇچتى. ئىسمايىلغا ئۇخلاشقا ئىجازەت بېرىپ، قۇرئاندازى ئەمەتخان بوۋايدىن مەسلىھەت سورىدى. كېڭەش بويىچە، ئىسمايىلغا تۇيدۇرماي قالغان ئەزىمەتلىرى بىلەن دەرھال جەڭگە ئاتلىنىش قارارىغا كەلدى. مەسۇمخان بىلەن سۇدۇرخانىمۇ ئىككى يۈزدىن ئاتلىق چەۋەندازلىرى بىلەن تەييار بولدى. خان غوجا ئاق بوز تۇلپارغا مىنىپ قىلىچىنى قىنىدىن سۇغىرىپ، پىيالىمنىڭ ئوتتۇرىسىدىن دۈشمەن توپىغا بېسىپ كىردى:

ئارغىماقلار ئاتلاندى، ۋاقتى سائەت ئىسمايىل،
چېرىك بېلى قاتلاندى. تۇردى چۆچۈپ ئورنىدىن.
بىرىنچى رەت ئېلىشتا، ھارام نىيەت، شۇم پېئىل،

سەكسەن چېرىك پاتلاندى . خەنجەر ئالدى قوينىدىن .
 ئىككى - ئۈچلەپ نۆۋەتتە ، ماڭدى چىغىر يول بىلەن ،
 يۈزلەپ ئۆلۈك سەپ بولدى . پىنھان تۇتۇپ ئۆزىنى .
 پىيالىمدا دۈشمەنگە ، مەخپىيەتتە پاشانىڭ ،
 جان ساقلىماق گەپ بولدى . چەللەپ ئاتتى كۆزىنى .

.....

ئىسمايىلنىڭ قولى تىترەپ ئاتقان ئوقى خان غوجامنىڭ ئوڭ
 يوتىسىغا تەگدى ، خان غوجام قانسىراپ ئاخىرى ئاتتىن يىقىلدى ،
 كۆزىنى ئېچىپ قارىغۇدەك بولسا ، يېنىدا قىلچىنى تەڭلەپ ئىسمايىل
 تۇراتتى .

— ھەي ئىسمايىل ، بېلىمدە ئون يەتتە بەزى دۈردۈنۈم بار ، بىر
 بەرسىنى يىرتىپ پوتامنى تېڭىپ قوي ، — دېدى . ئىسمايىل
 ئېيتتىكى :

سەندىن قىساس ئېلىشقا ، بېشىڭ تەندىن جۇدادۇر ،
 ئەزرائىل بولۇپ كەلدىم . پەيمانغا تولۇپ كەلدىم .

ئىسمايىل خەنجىرىنى سۇغىرىپ خان غوجامنىڭ گېلىغا ئۇرماقچى
 بولدى . خان غوجا ئېيتتىكى :

— ھەي ئىسمايىل ، بىردەم تەخىر قىلغىن ، جان ئالساڭمۇ نامەردلىك
 بىلەن ئالما ، — دېدى . دە ، بېشىنى كۆتۈرۈپ غەزەپ نەيزىسىنى
 ئىسمايىلنىڭ كۆزىگە قادىدى ، مۇناجات ئوقۇپ پىيالىمنى لەرزىگە
 سالىدى :

ۋادەرخا! بىر چاياننى بىلمەيىن ئاسراپتىمەن ،
 مۇھتەرەم ھاجىم دادامنىڭ ھەق سوزىن ئوقماپتىمەن ،
 كۆزلىرىم ئويغاق تۇرۇپ ، غەپلەت ئارا ئۇخلاپتىمەن ،
 بىر قاۋاننى ئۆز بالام دەپ قەدىرلەپ ساقلاپتىمەن ،
 ھەق گۇمانىنى تەرك ئېتىپ ، ناھەقنى مەن ياقلاپتىمەن .

كەلسە ئالدىمغا خۇشامەت بىرلە، يادەك ئېگىلىپ،
چىشلىرىنى كۆرسىتىپ، ھى - ھىلسا يالغان كۈلۈپ،
كۈلكىسى، جا جىلۋىسىنى مەن ئادان راست دەپ بىلىپ،
ئىلتىپات ئەيلەپتىمەن ئوبدان كىيىم، ئاش - نان بېرىپ،
پەيلى ياتنىڭ شۇملۇقىنى ھېچقاچان بىلمەپتىمەن.

ئاسرىساڭ ئادەم بالاسى، ئاغزى - بۇرۇنۇڭ قان ئېتەر،
بوۋىلارنىڭ بۇ سۆزىن ھېكمەت چىراغى شان ئېتەر،
ياتقا ئاشكار ئەيلىسەڭ سىرىڭنى ئول پەيمان ئېتەر،
دۈشمىنىڭگە دىل بېرىپ، باشىڭنى راست پەيخان ئېتەر،
سىر تۇتۇش ئالتۇن ئىكەنكىم، قەدرىگە يەتمەپتىمەن.

مەيلى ئىسمايىل نىخۇيىكى ئادىمى ئاڭنى يوقات،
مەيلى كەس كاللامنى ياكى كۆكرىكىمگە نەيزە ئات،
مەن ئۆزۈم ئادەم تۇرۇپ، كۈتمەسمەن ئىتتىن ئىلتىپات،
يات ياۋۇز ئاسراندىدىن دات، پەندىيات، مىڭ پەندىيات،
لەنتى بىلىسەڭ ساڭا شۇنداق جاۋاب بەرمەكچىمەن.

ئىسمايىل بەزگەكتەك تىترەشكە باشلىدى، كۆزىنى يۇمۇپ
زەھەر خەندىلىك بىلەن خان غوجامنىڭ گېلىغا شۇنداق ئۇرغان ئىدى.
قىلىچ ئوغاقتەك ئېگىلىپ كەتتى. خان غوجام يەنە بىر قېتىم بېشىنى
ئېگىز كۆتۈرۈپ، ئەل - يۇرتى بىلەن خۇشلاشماق بولۇپ شۇنداق
مۇناجات ئېيتتى:

ئادىمىزاتنىڭ كۈلمىكى بادۇر،
ھامانەم بىر كۈن ئۆلمىكى باردۇر،
مېنىڭ بۈگۈن ئۆلەر كۈنۈمدۇر،
ئانا تۇپراقنى سۆيەر كۈنۈمدۇر.
رازى بولغايسىز ئاتا - ئانىلار،

جاندىن ئەزىزلەپ سۆيگەن بالىلار.
 رازى بولغاي ئول پىرۇ ئۇستازىم،
 باش ئېگىپ قىلاي ئۇنىڭغا تازىم.
 رازى بول مېنىڭ ئەزىمەتلىرىم،
 مېنى ئۆستۈرگەن ئەزىز يەرلىرىم.
 رازى بول تاغ، تاش، دەريا - قىرغاقلار،
 رازى بول ئەل - يۇرت، يېقىن - يىراقلار ...
 سىلەرگە كۆزۈم قانداقمۇ قانار،
 ئويلىسام باغرىم ئوت بولۇپ يانار.
 قەسەمىياد خەلقىم، تۇغۇم ئالدىدا
 ئۆلسەم ئوچلىرىم بولمىغاي ئادا.
 قىساس قىلىچىم سىزگە ئامانەت،
 ئەلۋىدا، ئەلۋىدا، ئەلۋىدا! ...

ئەلقىسسە: ئىسمايىل ئاخىرى مەرتە خەنجىرىنى سۇغىرىپ خان
 غوجىنىڭ يۈرىكىگە سانچىماقچى بولۇپ تۇرغاندا، بوراندەك ئات
 ئويىنىتىپ كېلىۋاتقان قوشۇننى كۆرۈپ قالدى - دە، دەرھال كۆزىدىن
 غايىب بولدى. مەسۇمخان بىلەن سۇدۇرخان يېتىپ كېلىپ قارىغۇدەك
 بولسا خان غوجام قان دەرياسى ئىچىدە بېھۇش يېتىپتۇ. ئۇلار
 ئۆكسىنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى ئېتىپ زار - زار بوزلىنىپ، خان
 غوجامنىڭ بېشىنى يۆلدى. خان غوجام تەسلىكتە جىلغا تەرەپنى
 ئىشارە قىلدى. مەسۇمخان ئېتىغا مىنىپ جىلغا تەرەپكە قۇيۇندەك
 ئۆچتى. ھايال ئۆتمەي ئىسمايىلنى ئاتقا سۆرتىپ ئېلىپ كەلدى. خان
 غوجام كۆزىنى ئاران ئېچىپ:

— بۇ مەلئۇننى ئىلچى ئەھلىگە تاپشۇرۇڭلار، — دېدى - دە،
 كۆزىنى مەڭگۈلۈك يۈمدى.

ئېگىز چىنار يېقىلدى، قايغۇ - مائەم قېتىلدى.
 گۈلدۈرماما چېقىلدى. غازات قىلغان باتۇرنىڭ،
 نالە - پەرياد ئۈستىگە، ئىگەكلىرى چېتىلدى.

ھەر يۈرەكتىن غەزەپنىڭ، جىنازىغا يېپىلدى.
 ۋولقانلىرى ئېتىلدى. تەتۈر كىيىپ ئىگىنى،
 مەسۇم، سۇدۇر كۆز يېشى، يولدا ساما سېلىندى.
 سەل - يامغۇردەك بىلىندى. كەڭ باياۋان قۇچمى،
 خان غوجامنىڭ جەسىدى، پىر قىيامەت قىلىندى.
 تەختىراۋانغا ئېلىندى. چاقماق چېقىپ ئاسماندا،
 مەھرەملەرنىڭ مىلتىقى، دۇررى مونچاق تۆكۈلدى.
 تەتۈر قىلىپ ئېسىلدى. گويا قات - قات بۇلۇتلار،
 تۇغ - ئەلەملەر ئېگىلىپ، چاك - چېكىدىن سۆكۈلدى.

مەسۇمخان بىلەن سۇدۇرخان جىنازىنى قولدىن قولغا تالىشىپ
 شەھەرگە ئېلىپ مېڭىۋاتقان ھازىدارلارغا قاراپ ئېيتتىكى:
 — ئەگەر ھاجى دادىكام بىلەن، ئاغىچى ئانىكام سوراپ قالسا:

ئۈنچە - مارجان چېچىلدى، سەگۈ تېرەك يېقىلدى،
 تېرىپ بولماي كەچ قالدۇق. يۆلەپ بولماي كەچ قالدۇق.

دەپ جاۋاب بېرىڭلار، — دېدى.
 جىنازا ئىلچى دەۋرۋازىسىدىن كىردى. خان غوجامنىڭ ئانىكىسى
 ئېگىز مۇنارىغا چىقىپ پىيالما تەرەپتىن كۆز ئۈزمەي قاراپ تۇرغىنىغا
 ساق ئۈچ كۈن بولغان ئىدى. بىردىنلا بىر جىنازا ئالدىدا ئىككى
 ئوغۇلنىڭ ئىگىنى تەتۈر كىيىپ ساما ئىچرە كېلىۋاتقانلىقىنى
 كۆردى - دە، «ئاھا!» دەپ يېقىلدى. سۇڭرە جىنازىغا ئۆزىنى ئېتىپ
 شۇنداق بوزلىدىكى، ئۇنىڭ مىسكىن زارىدىن يەر يېرىلىپ،
 تاغۇ - تاشلار ئېرىپ كەتكۈدەك بولدى:

بۈگۈن ئۇلۇغ جۈمە كۈن، بالام،
 ماڭا بولدى قارا تۈن، بالام.
 يېشىم ئاقتى يۈزۈمگە، بالام،
 زۈلمەت پاتتى كۆزۈمگە، بالام.

ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
ئادىرخان غوجام.

قۇلاق سالغىن سۆزۈمگە، بالام،
تويۇۋالاي يۈزۈڭگە، بالام.

جىنازاڭغا باش قوياي، بالام،
جامالىڭدىن گۈل ئوياي، بالام.

ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
ئادىرخان غوجام.

ھەزىتاجىم دادىڭىزنى، بالام،
ئاخۇن ئاغىچا ئانىڭىزنى، بالام،

بەش ناتىۋان بالىڭىزنى، بالام،
يۈتمەس دەردكە قويدىڭىز، بالام.

ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
ئادىرخان غوجام.

ئوڭ يېنىڭغا قارىسام، بالام،
مىلتىقلىرىڭ ئېسىقلىق، بالام.

سول يېنىڭغا قارىسام، بالام،
قىلىچ، نەيزەڭ تىزىغلىق، بالام.

جىنازاڭنىڭ ئۈستىگە، بالام،
ئالتۇن تۇغۇڭ يېپىغلىق، بالام.

باش - كۆزۈڭگە قارىسام، بالام،
ئىگەكلىرىڭ تېڭىغلىق، بالام.

ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
ئادىرخان غوجام.

سۇلار كەتتى ساي قالدى، بالام،
ئىگىسى يوق جاي قالدى، بالام.

دادىسىدىن ئايرىلغان، بالام،
بەش قۇلۇنۇڭ - تاي قالدى، بالام.

ئالما، ئانار ئۇزۇلدى، بالام،
ئادىرخان غوجام.

ئەمدى قۇرۇق باغ قالدى، بالام.
 پاشا غوجام كەتتى دەپ، بالام،
 يۈرىكىمدە داغ قالدى، بالام،
 ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
 نادىرخان غوجام.

پىيالىمغا بارغاندا، بالام،
 تاشلار تەكى بولدىمۇ، بالام.
 ئاستىڭىزغا سالغاندا، بالام،
 يانتاق كۆرىپ بولدىمۇ، بالام.
 ئۈستىڭىزگە ياپقاندا، بالام،
 قامغاق يوتقان بولدىمۇ، بالام.
 ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
 نادىرخان غوجام.

تاغۇ - تاشلار تەۋرەيدۇ، بالام،
 بۇلبۇل مۇڭلۇق سايىرىدۇ، بالام.
 غەمگە پاتقان لەشكىرىڭ، بالام،
 خان غوجام دەپ يىغلايدۇ، بالام.
 ھاۋادىكى ئاق بۇلۇت، بالام،
 ساڭا ماتەم تۇتۇپتۇ بالام.

غېرىب - غۇرۇا ئەۋلادىڭ، بالام،
 زەھەر - زوقۇم يۇتۇپتۇ، بالام.
 ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
 نادىرخان غوجام.

ئېغىلدىكى بوز ئېتىڭ، بالام،
 ئوت سەپ بەرسەم يېمەيدۇ، بالام.
 قوتاندىكى كالاڭمۇ، بالام،
 سېنى ئىزدەپ مۆرەيدۇ، بالام.
 ئاسماندىكى تورغايىمۇ، بالام،

ساڭا نەزمە توقۇيدۇ بالام،
 تاغلاردىكى قۇشلارمۇ، بالام،
 مەرسىيەڭنى ئوقۇيدۇ بالام.
 ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
 نادىرخان غوجام.

ئالا تايغان كۈچۈكۈڭ، بالام،
 كۆككە قاراپ ھۇۋلايدۇ، بالام.
 ئايۋىنىڭدا ئاسلانلار، بالام،
 مياڭلىشىپ يىغلايدۇ، بالام.
 ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
 نادىرخان غوجام.

تىنچ ياتقىن گۆرۈڭدە، بالام،
 يۇرتۇڭ ماڭار يولۇڭدا، بالام.
 قارا زۇلمەت تەختىنى، بالام،
 كۈل قىلارمىز ئوتۇڭدا، بالام.
 ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
 نادىرخان غوجام.

مەھشەرگاھقا بارغاندا، بالام،
 خۇدا قازى بولغاندا، بالام،
 داۋاغا تىك تۇرارمىز، بالام،
 دۈشمەندىن خۇن سورارمىز، بالام.
 ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
 نادىرخان غوجام.

ئاھ ھەسرىتا، خان بالام!
 ئاھ نادامەت، جان بالام!!

ئېيتىپ بەرگۈچى: شاھ مۇھەممەت
 نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇكېرىم راخمان

[ئىلاۋە] «ئابدۇراھمان خوجا» داستانى شەرق كلاسسىك خەلق داستانچىلىقىنىڭ ئاخىرقى يىرىك نەمۇنىلىرىنىڭ بىرى بولۇپ، ئۇيغۇر ھازىرقى زامان رېئالىستىك ئەدەبىياتىنىڭ شەكىللىنىش مۇساپىسىدە مۇھىم ئورۇن تۇتىدۇ. ئۇنىڭ مەيدانغا كېلىشى، خەلقىمىزنىڭ چىڭ سۇلالىسى ھۆكۈمرانلىقىغا قارشى ئېلىپ بارغان كۈرەشلىرى بىلەن زىچ باغلانغان.

«ئابدۇراھمان خوجا» داستانىدىكى ئابدۇراھمان (1833 — 1863) تارىخىي شەخس بولۇپ، 1860 - يىللاردا كۆتۈرۈلگەن خوتەن خەلق قوزغىلىڭىنىڭ مەشھۇر سەركەردىلىرىنىڭ بىرى. ئۇ 1863 - يىلىدىكى «پىيالما جېڭى» دە مەھرىنى تەرىپىدىن سۇيقەست بىلەن ئۆلتۈرۈلگەندىن كېيىن، ئانىسى ئاخۇنئاغىچا (1810 — ؟) تەرىپىدىن بۇ داستاننىڭ 30 نەچچە كۆپلىتى توقۇلۇپ، ئۇنىڭ ماتىمىدە، نەزىر - چىراغلىرىدا ئوقۇلغان. رۇس شەرقشۇناسى رادلوف ئەسەرلىرىنىڭ 6 - تومىدا بۇ داستاننىڭ تۇنجى ئىجادچىسى ئاخۇنئاغىچا ئىكەنلىكى ھەققىدە مەلۇمات بېرىلىپ، داستاندىن پارچىلار ئېلان قىلىنغان. 1890 - يىلى خوتەن رايونىدا ئىلمىي تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىپ، «ئىلمىي تەكشۈرۈش ئۆمىكى ئاسىيا ئېگىزلىكىدە» ناملىق كىتابىنى يازغان فرانسىيىلىك ئالىم، ئېكسپېدىتسىيون دۇترېبوتىلنىڭ 1898 - يىلى ف. گرېنارد تەرىپىدىن نەشرگە تەييارلىنىپ پارىژدا فرانسۇز تىلىدا نەشر قىلىنغان بۇ كىتابىدا «ئابدۇراھمان خوجا» داستانىنىڭ 100 مىسىراسىنى چاغاتاي ئۇيغۇر يېزىقىدا ئەينەن بېرىپ، ئاستىغا فرانسۇزچە تەرجىمىسىنى قوشۇپ ئېلان قىلغان. 20 - ئەسىرنىڭ باشلىرىدىمۇ بۇ داستاننىڭ قوليازما نۇسخىلىرىنى ياپونىيىلىك ئېكسپېدىتسىيىچىلەر ئېلىپ كەتكەن.

«ئابدۇراھمان خوجا» داستانى يۈز نەچچە يىلدىن بۇيان مەدداھلار، خەلق داستانچىلىرى تەرىپىدىن ئوقۇلۇپ، ئۈزلۈكسىز بېيىنغان. ئۇنى ئاتىسىدىن ئۆگىنىپ، ھېلىغىچە ئېيتىپ كېلىۋاتقان شاھ مۇھەممەت ئاكا ئەنە شۇ مەشھۇر داستانچىلارنىڭ بىرى. داستاننىڭ بۇ كىتابىمىزغا كىرگۈزۈلگىنى شاھ مۇھەممەت ئوقۇپ، فولكلور شۇناس ئابدۇكېرىم راخمان

رەتلىگەن نۇسخىسى بولۇپ، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان «ئۇيغۇر خەلق داستانلىرى» (1980 - يىل نەشرى) ناملىق كىتابتىن ئېلىندى.

«ئابدۇراھمان غوجا» داستانىنىڭ شاھ مۇھەممەت ئاكا ئوقۇپ، مەرھۇم مەمتلى سايت رەتلەپ نەشرگە تەييارلاپ، خوتەن ۋىلايەتلىك مىللىي قەدىمكى ئەسەرلەرنى يىغىش، رەتلەش، نەشرگە تەييارلاش ئىشخانىسى تەرىپىدىن شۇ نام بىلەن 1984 - يىلى باستۇرۇلغان مەتبەئە نۇسخىسى ئەڭ مۇكەممەل نۇسخا ھېسابلىنىدۇ. ئۇ 81 بەت، ئىككى قىسىم بولۇپ، نەسر قىسمى تەخمىنەن 21 بەت كېلىدۇ، نەزم 1141 مىسرادىن ئارتۇق. بۇ نۇسخا تولۇق بولۇپلا قالماستىن، ئۆزىدە خوتەن شېۋىسىنى ساقلاپ قالغانلىقى بىلەنمۇ ئالاھىدە خاراكتېرلىنىدۇ. گەرچە بۇ كىتابمىزدا مۇشۇ نۇسخىنى قايتا ئېلان قىلالىغان بولساقمۇ، راۋاب ياكى تەمبۇر تەڭكەشلىكىدە مەخسۇس ئاھاڭ، يۈكسەك ھاياجان بىلەن ئوقۇلىدىغان، چاچما شېئىر شەكلىدىكى ئۆزىگە خاس بايان ئۇسلۇبىغا ئىگە بۇ ئېپوسنىڭ ئوقۇرمەنلەرگە يەنىلا بەدىئىي زوق ئاتا قىلىدىغانلىقىغا ئىشىنىمىز.

ئابدۇللا سۇلايمان

زىۋىدىخان

زىۋىدىخان: — مەمەت كېرىم باي،
 جەينىم كېرىمباي،
 دۇۋاغا ① كىرىپ،
 لامۇسقا ② كېلىپ،
 كېۋەز تېرىلى.
 كېۋەز تېرىساق
 تاۋا كىيەمىز،
 دۇردۇن كىيەمىز،
 كېۋەز تېرىمساق،
 كولوڭغا كىرەمىز،
 بۇلوڭغا كىرەمىز،
 شۇنداغا دېگەندە،
 مەمەت كېرىمباي،
 ئالما توپاقىغا،
 توقۇمنى توقۇپ،
 تۆپىسىگىمۇ،
 ساپالىنى قويۇپ،
 ئۈننىڭىغا ئاتىپ،
 لامۇسقا بېرىپ،
 بىر قىرىپ ھەيدەپ،
 ئىككىمۇ قىر ھەيدەپ،
 زىۋىدىخان قىر بولغاندا،
 — زىۋىدىخان قارا كۆز،
 قورسىقىم بەك ئاچتى.
 بىر چارەك ئۇندا،
 بىر كۆمەچ ساسىلا،
 سۇنمۇ ئەكىلىپ،
 ئىتتىك يۇغۇرۇپ،
 شۇنداغا دېگەندە،
 زىۋىدىخان قارا كۆز،
 سۇنمۇ ئەكىلىپ،
 بىر چارەك ئۇندا،
 خېمىر يۇغۇرۇپ،
 ئوچاققا ئوتىنى،
 راسا قالايتۇ.
 بىر چارەك ئۇندا،
 بىر كۆمەچ ساپتۇ.
 بىر چارەك ئۈننىڭ،
 كۆمىچىنى كۆمەپ،
 ئورنىدىن قوياپ،
 بىردەم تۇرغاندا،
 مەمەت كېرىم باي:
 — زىۋىدە قارا كۆز،

① دۇۋا — گۇما ناھىيىسىنىڭ بىر بازىرى.
 ② لامۇس — دۇۋا بازىرىنىڭ بىر گەتى.

ئون بەش سوغىدا،
 كۆلىنىڭ سۈيىدىن،
 لىققىنا ئەكەلسىلە،
 قورسىقىم بەك ئاچتى،
 كۆمەچنى ئېچىپ،
 سۇغىما چىلاپ،
 ئانداغغا يېيەمىز.
 زېۋىدىخان قارا كۆز،
 سۈنى ئەكىلىپ،
 ئوچاقنى باقسا،
 كۆمەچ چىقىمدى.
 زېۋىدىخان قارا كۆز:
 — مەمەت كېرىمباي،
 كۆمەچ نەكەتتى؟
 شۇنداغغا دېگەندە،
 مەمەت كېرىمباي:
 — زېۋىدىخان قارا كۆز،
 قورسىقىم بەك ئىچىپتۇ،
 ھەممىنى يەپ بولدۇم.
 زېۋىدە قارا كۆز:
 — مەمەت كېرىمباي،
 ئىشتىنى قاسماق تاز،
 كونا سامانلىق تاز،
 دۆدۈنە كالىپۇك تاز،
 بىر چارەك ئۇنىنىڭ،
 كۆمچىنىغىنا،
 بىر ۋاقلىقىڭغا يەپ،
 بوغان تاز.
 سەندەكقۇ تازدىن،
 سۆزۈمنى ئالاي،
 دەپقىنا يىغلاپ،
 يامانلاپ كەتتى.
 مەمەت كېرىمباي،
 ئۈچ قىرىپ ھەيدەپ،
 ئالىما توپاقىنى،
 توختاتىپ قويپ،
 ئىزنى باقسا،
 ئۆز ئۆيىگە ماڭغان،
 ئىزلىرى تۇرۇپتۇ.
 زېۋىدە قارا كۆز،
 نەگىما كەتكەندۇ؟
 دەپقىنا ئەمدى،
 ئوينىما ھەيدەپ،
 ئۆيىگە كېلىپ،
 قارىغۇدەك بولسا،
 ئۆيىگەغىنا،
 ھەرگىز كەلمەپتۇ.
 مەمەت كېرىمباي،
 قارىياغا ① چىقىپ،
 قاراقاشقا چىقىپ،
 بىر كىشىدىن سورىسا،
 زېۋىدە قارا كۆز،
 قاراقاشقا كېتىپتۇ.
 مەمەت كېرىمباي،

① قارىيا — خوتەن - قەشقەر تاشيولى بويىدىكى ئۆتەڭ.

ھارۋىغا چىقىپ،
 قاراقاشقا كىردى.
 قاراقاشقا كىرىپ،
 خەقتىن سورىسا،
 زىۋىدىخان قاراكۆز،
 ئىلچىگە كېتىپتۇ.
 مەمەت كېرىمباي،
 يىغلىغىلى تۇردى.
 يەكشەنبە بازارغا،
 بارغاندا خېنىم،
 ئاشپەز بولۇۋالساڭ خېنىم،
 ساقنى ئۆزىڭىز،
 ساتسىڭىز خېنىم،
 سۇيۇقىنى ماڭا،
 بەرسىڭىز خېنىم،
 ئاشپەز نىمكارى دېسە،
 يوغىنا دۆلەت،
 ئەمەسمۇ خېنىم؟
 ئىلچى شەھىرىگە،
 كەلگەندە خېنىم،
 ناۋاي نىمكارى بولۇۋالسام،
 ناۋاي نىمكارى دېسە،
 يوغىنا دۆلەت،
 ئەمەسمۇ خېنىم؟
 يۇرۇڭقاشقىمۇ،
 بارغاندا خېنىم،
 چارشەمبە بازارغا،

يىغلاپقىنا ئەمدى،
 بارغاندا خېنىم،
 ناۋاي بولۇۋالساڭ خېنىم،
 ساقنى ئۆزۈڭ،
 ساتساڭ خېنىم،
 چۈشۈكنى ماڭا،
 بەرگەندە خېنىم،
 ناۋاي نىمكارى دېسە خېنىم،
 يوغىنا دۆلەت ئەمەسمۇ؟
 كۆمەچ يېگەن قانىمنى،
 پىچىۋەتسەم بولمايدۇ؟
 دەپقىنا يىغلاپ؛
 يۇرۇڭقاشقا بارىپ،
 لوپقىما بارىپ،
 چىرىغا بارىپ،
 كۆلنىڭ باشىدا،
 يىغلاپ ئولتۇرۇپتى؛
 شۇ زىۋىدىخان،
 ئىككىما قاپاقنى،
 يۈدۈپما كېلىپ:
 — مەمەت كېرىمباي،
 نەدىن كەلدىڭلار،
 شۇنداغىا دېگەندە.
 مەمەت كېرىمباي:
 — زىۋىدىخان قارا كۆز،
 سىزنىما ئىزدەپ،
 مېشىگە كەلدىم.

ئەمدى كېتىلى، ئۇنىڭ ئىچىدە بازار ئايلىنىپ،
 دەپقىنا تۇرۇۋالدى. ئۇنىڭ ئىچىدە ياماقچىلىغا،
 — كېتەرمەن بولساق، ئۇنىڭ ئىچىدە راسا ساتامىز.
 ئۆيىگە بېرىپ، ئۇنىڭ ئىچىدە — مېنىڭ دادىكامنىڭ،
 تۇغقانلار بىلەن، ئۇنىڭ ئىچىدە دۇنياسى جىقتى.
 خوش دىيىشىپ كېلىلى. ئۇنىڭ ئىچىدە دۇنيا ساقلانغان،
 شۇنداقىنا دەپ، ئۇنىڭ ئىچىدە ئالا كۈچىكى ماڭا تېگەتتى،
 زېۋىدىخان قاراكۆز، ئۇنىڭ ئىچىدە — ئەكىلىڭ قوپاڭ،
 ئۆيىگە ماڭدى. ئۇنىڭ ئىچىدە يۇندا ئېچىپ بېرەر،
 مەمەت كېرىمباي، ئۇنىڭ ئىچىدە بىزمۇ باقمىلى.
 كۆل باشىدا قالدى. ئۇنىڭ ئىچىدە مەمەت كېرىمباي،
 زېۋىدىخان قاراكۆز، ئۇنىڭ ئىچىدە كۆل بېشىدا قالدى.
 ئۆيىگە كەلسە، ئۇنىڭ ئىچىدە زېۋىدىخان قاراكۆز،
 دادىسى ئەمدى، ئۇنىڭ ئىچىدە كۈچۈكىنى ئالىپ.
 ئۆلەپما قايتۇ. ئۇنىڭ ئىچىدە — ھەي زېۋىدىخان،
 زېۋىدىخان قاراكۆز: ئۇنىڭ ئىچىدە قۇلاقى قېنى؟
 — مەمەت كېرىمباي، ئۇنىڭ ئىچىدە — ئاچام كېسىلىۋالدى.
 مېنىڭ دادىكام، ئۇنىڭ ئىچىدە — قۇيرۇقى يوقكەن،
 تازا باي ئىدى. ئۇنىڭ ئىچىدە قۇيرۇقى قېنى؟
 بازارغا بارسا، ئۇنىڭ ئىچىدە — سىڭلىم كېسىۋالدى.
 كىيىپ بارتقان، ئۇنىڭ ئىچىدە — يەنە ھېچ نەرسە،
 موۋۇتتاتونى، ئۇنىڭ ئىچىدە ساڭا تەگمەمدۇ؟
 ماڭا تېگەتتى. ئۇنىڭ ئىچىدە — مەمەت كېرىمباي،
 شۇنداققا دېگەندە. ئۇنىڭ ئىچىدە مېنىڭ دادامنىڭ،
 مەمەت كېرىمباي: ئۇنىڭ ئىچىدە سىرى بەك جىقتى،
 — زېۋىدىخان قاراكۆز، ئۇنىڭ ئىچىدە يەرلىرىمىز جىقتى،
 توننىمۇ ئەكىلىڭ، ئۇنىڭ ئىچىدە بىر يېرىم چۆنەكلىك،

ئەكىلەممەپتۇ،
 يۈدۈپلا ئەكەلەدى،
 دەپقىنا بارسا،
 بى زىۋىدىخان،
 ئۈچ تال سۆگەتنىڭ،
 ھۆل شىۋىقىنى،
 بىر قىلىپ ئېگىپ،
 يۈگۈرۈپ يۈرگۈدەك.
 — ھەي زىۋىدىخان.
 سۆگەت ياغىچىدا،
 بۇغداي ئورىلامتۇ؟
 — بولاق بۇغدايدا،
 ئوغاقلرىمىز،
 ئۇپراپ كېتىدۇ.
 سۆگەت ياغىچى،
 بارنى ئەپكەلدىم.
 مەمەت كېرىمباي،
 سۆگەت ياغىچىدا،
 بۇغداينى ئورۇپ،
 كولۇڭچە يەرگە،
 خىماننى ئېتىپ،
 ئاسماندىن ئېگىز،
 ئىلمىكىنى ئاتسا،
 يەردىن پەس تۇردى.
 مەمەت كېرىمباي:
 — بى زىۋىدىخان،
 ئۇلاغ ئەكىلىڭ،
 خاماننى قوشاي،
 دەپقىنا قايتۇ.
 بى زىۋىدىخان،
 يەتتە كۈن بولدى،
 ھەرگىز كەلمىدى.
 زىۋىدىخان،
 ئېشەكنى تېپىپ،
 ئەكىلەلمەپتۇ.
 مەنغىنا بارىپ،
 ھەيدەپ كېلەي دەپ،
 بېرىپ قارسا،
 بى زىۋىدىخان،
 ئىككىغىنا چاشقان،
 ئىككىغىنا مېكىيان،
 بىر غىنا خورازنى،
 ھەيدەپ يۈرگۈدەك.
 — ھەي زىۋىدىخان،
 سېنىڭ دادىكاڭ،
 چاشقانىنى قوشاپ،
 خامان ئالامتى؟
 — مەمەت كېرىمباي،
 يوغان خاماندا،
 ئېشەكلىرىمىزنىڭ،
 توۋاقلارىمۇ،
 ئۇپراپ كېتىپتۇ،
 بانىمۇ ئەكەلدىم.
 — بى زىۋىدىخان،

زىۋىدىخان بىلەن، ئۇنىڭ ئىسمىنى سەۋەب قىلىپ باقتىم، ئۇنىڭ ئىسمىنى
ئۇخلاپمۇ كەتتى. ئۇنىڭ ئىسمىنى دەپقىنا قويۇپ، ئۇنىڭ ئىسمىنى
مەمەت كېرىمباي، ئۇنىڭ ئىسمىنى گەپنى تۈگەتتى. ئۇنىڭ ئىسمىنى
ئۇخلاپ ئويغىنىپ، ئۇنىڭ ئىسمىنى بى زىۋىدىخان، ئۇنىڭ ئىسمىنى
چاپقىنىنى ئۇۋىلاپ، ئۇنىڭ ئىسمىنى كۆڭلى خوش بولۇپ، ئۇنىڭ ئىسمىنى
قوپاپ قالسا، ئۇنىڭ ئىسمىنى بەش كۈن بولغاندا، ئۇنىڭ ئىسمىنى
ئوغلى يوق ئىمىش. مەمەت كېرىمباي، ئۇنىڭ ئىسمىنى
بالا ئورنىدا، ئۇنىڭ ئىسمىنى دەرتكە چىدىماي، ئۇنىڭ ئىسمىنى
بىر دانە يوغان، ئۇنىڭ ئىسمىنى ئۆلەپمۇ قاپتۇ. ئۇنىڭ ئىسمىنى
تەكى ياتامىش. زىۋىدىخان قارا كۆز، ئۇنىڭ ئىسمىنى
— ھەي زىۋىدىخان، يالغۇزما قاپتۇ.
ئوغلانم نە كەتتى؟ مەمەت كېرىمبايدىن،
ئاخشام ساق قالغان، ئايرىلىپ قاپتۇ.
نېمە بولۇپ كەتتى؟ كۈندىن ئاي ئۆتۈپ،
دەپقىنا سورىدى. ئايدىن يىل ئۆتۈپ،
زىۋىدىخان قارا كۆز: ئۈچ يىل بولغاندا،
— ئالدىرماي تۇرسىلا، «زىۋىدىخان» دەپ،
مەمەت كېرىمباي، قوشاق تارقاپتۇ؛
تۇغمىغان خوتۇن، زىۋىدىخان دەمدۇ كىشى،
بۆشۈككە دائىم، توك سويىمىنى يەمدۇكىشى.
تەكى بۆلسە، زىۋىدىخاننىڭ ئىشىقىدا،
بالا بولامىش، شۇنداقمۇ غەم يەمدۇكىشى؟
دەپ ئاڭلاپ قالدىم. زىۋىدىخاننىڭ مەيدىسى،
شۇڭا تەكىنى، ئەنجاندا ئاتقان پاختىدەك.
بۆلپ قويايتىم، سۆڭگىچىنىڭ گۆشى يوق،
خۇدايىم بەرسە، رەندە سالغان تاختىدەك.
بالمىز بولا، زىۋىدىخانغا كۆيمىگەن،

خوتەندە ئامبال قالمدى .
 زىۋىدىخاننىڭ ئىشقىدا ،
 قوڭخدا تامبال قالمدى .
 زىۋىدىخان دەپ ئاڭلىدىم ،
 بەلنى مەھكەم باغلىدىم .
 ئىشقى ئوتىدا كۆيۈپ ،
 يۈرىكىمنى داغلىدىم .
 سوسەي تۇماق كىيگەنلەر ،
 زىۋىدىخاننى سۆيگەنلەر ،
 گوينايدىكەن دەرماندا .
 زىۋىدىخانغا كۆيگەنلەر ،
 قالدىكەن ئارماندا .
 خېنىم ئاغچام زىۋىدىخان ،
 جېنىم ئاغچام زىۋىدىخان .
 ئاقدۇ پەلەك ،
 كۆيدۇ يۈرەك ،
 يار تۇتمىدىم ،
 سېنىڭدىن بۆلەك .
 رەھىمى قىغىل ،
 ھەي زىۋىدىخان .

ئېيتىپ بەرگۈچى: گۇما ناھىيە سانجۇ يېزا ئاقتىكەن جاي كەنتىدىن

روزاخۇن راۋاب

نەشرگە تەييارلىغۇچى: غالىپجان تۇرسۇن

بىنامازچوق^①

تومۇز ئايلارى كېتىپ،
 كۈنلەردىنما كۈن ئۆتۈپ،
 ياماسۇ^② دېگەن يەرگە،
 كۈز ئايلارى كېلىپتۇ.
 ياماسۇدىكى قويچى
 ساۋۇتۇاي دېگەن گاداي،
 گەمسىدىن چىقىپ چۈشتە،
 ھوشۇراخۇن بالىسىغا،
 قەلىماخۇنۇم بالىسىغا:
 — قوي قوتازنى يىغىڭلا،
 ھىندىل ئاغىز^③ بارىڭلا،
 ئۆچكە - قوينى ھەيدەڭلا،
 ياماسۇغا كېلىڭلا،
 دەپقىنا جېكىلىدى.
 ھوشۇراخۇن بالاسى،
 ئارقا يايلاغ^④ بېرىپمۇ،
 قوتازنى يىغىپتۇ.
 قەلىماخۇن بالاسى،
 ھىندىل ئاغىزغا بېرىپ،

ئۆچكە قوينىما ھەيدەپ،
 ياماسۇغا بىر كېلىپ،
 ياماسۇدا يېتىپتۇ.
 بېرىم كېچە بولغاندا،
 ساۋۇتۇاي دېگەن گاداي؛
 — ھوشۇراخۇنۇم بالام،
 قەلىماخۇنۇم بالام،
 ئونىڭىزدىن بىر قوپاڭ،
 مال - قوتازلىرىڭىزمۇ
 قاچىقىنا بىر كەتتى،
 جىنىمىغىنا بالىكام،
 دەپقىنما قۇياپتى،
 ئىككى بالىسى قوپاپ،
 مال - قوتازلارغا قاراپ؛
 — جەينىمىغىنا دادىكا
 قاچىقىنا كەتمەپتۇ،
 مەشەدىلا ياتىپتۇ،
 دەپقىنا ئېيتىپ قوپاپ،
 يەنە بىردەم ياتىپتى.

① سۆزلەر بىر - جاي ئىسىملىرى بولۇپ، كوئىنلۇن تاغ تىزىملىرىنىڭ گۇما ناھىيىسى تەۋەلىكىدىكى قىيا چوققىلار ۋە جىلغىلارنى كۆرسىتىدۇ. تۆۋەندىكىلەرمۇ شۇنداق.
 ② بەلگىسى قويۇلغان
 ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑

نوخۇ چىللىغان چاغدا،
 ساۋۇتۇاي يامان گاداي؛
 — ھوشۇراخۇنۇم بالام،
 ھوشۇراخۇنۇم بالام،
 ئورنىڭىزدىن بىر قوپالڭ،
 قەلىماخۇنۇم بالام،
 ئونىڭىزدىن سىز قوپالڭ.
 ھوشۇراخۇنۇم بالام،
 ئۇرۇپ - ئۇرۇپمۇ ھەيدەپ؛
 قەلىماخۇنۇم بالام،
 چامداپ - چامداپمۇ ھەيدەپ؛
 پېشىمنىڭ ۋاقتى بىلەن،
 يايىت داۋاندىن ⑥ ئېشىپ،
 ئۆچكە ئېغىلغا ⑦ بارىلى.
 جانىمغانا بالىكام،
 ئەچكۈ ئېغىلدا قونامىز،
 دەپقىنما قوياپتى.
 ھوشۇراخۇن بالاسى،
 ئۇرۇپقىنا ھەيدەپتۇ.
 قەلىماخۇن بالاسى،
 قوغلاپقىنا ھەيدەپتۇ.
 ساۋۇتۇاي يامان گاداي،
 تۇمشۇق ئاغزىغا ⑧ كېلىپ؛
 — ئىتتىكىنە ھەيدەڭلار،
 جەينىمىغانا بالىكام،
 كەچقىنا بولاپ قاپتۇ،
 دەپقىنما قوياپتى.
 ئىتتىكىنا بىر ھەيدەپ،
 ئۆچكە ئېغىلغا كېلىپلا،
 قوتىزىنى توختاتتى.
 بۈك - تاقىنى چۈشۈرۈپ،
 ئۆچكە ئېغىلدا قوياپتى.

ساۋۇتۇاي تۈن كېچىدە
 — ھوشۇراخۇنۇم بالام،
 قوتازلارغا بىر قاراڭ،
 يامسۇنغا ⑨ قاچىپ كەتتى.
 قەلىماخۇنۇم بالام،
 ئۆچكە - قويغا سىز قاراڭ،
 ياپىغا ⑩ چىقىپ كەتتى.
 جەينىمىغانا بالىكام
 يامسۇنغا كەتمسۇن،
 ئەمدى تەييارلىنىلى،
 دەپقىنا گەپ قىلغاندا؛
 ھوشۇراخۇن بالاسى
 ئىگىنىنى تېز كىيىپ،
 قولغا ھاسسىنى ئېلىپ،
 يۈگۈرۈپما بىر كەتتى.
 — دادىكايە دادىكا،
 جەينىمىغانا دادىكا،
 قارا ئېغىلدا ⑪ ئوتلاپتۇ
 قېچىپقىنا كەتمەپتۇ،
 دەپقىنا ھەيدەپ كېلىپ،
 ئۆچكە ئېغىلغا ئاپ كەتتى.
 قورسىقىنى تويغۇزۇپ
 زولۇق ۋاقتى بولغاندا:
 — ھوشۇراخۇنۇم بالام،
 قەلىماخۇنۇم بالام،
 قوي قوتازنى ھەيدەڭلار،
 مال - قوتازنى ھەيدەڭلار،
 دەپقىنا ئېيتىپ قويدى.
 ساۋۇتۇاي دېگەن گاداي،
 ئالدىدا راۋان باشلاپ
 كۈنلۈك ئاغزىدىن ⑫ ئاتلاپ،

ئالدىداغىنا ماڭىپ،
ئاسمان قىيىدىن ⑩ گۆتەپتۇ.
بورۇھانغا ⑪ چىققاندا،
— شاخ باسقانغا بارىلى،
جانىمغىنا بالىلىرىم،
شۇنداققىنا دېگەندە،
قالا دېگەندەك بولدى،
قالغۇدەك بى بولسا،
ئۇلۇغ يايلاخ ⑫ دەريادىن،
تۇپان بالاسى كەلدى،
ئۇلغىيىقىنا كەلدى،
سوغىنا توسۇۋالدى.
— ھوشۇراخۇنۇم بالام،
خۇدايىمغا ئامانەت،
مەشەدىمۇ ياتايلى،
دەپپاققىنا بى توختاپ
بۇرۇھاندا ياتىپتۇ.
تەڭ كېچەمۇ بولغاندا،
ھوشۇراخۇن بالاسى،
بىر چۈشنى كۆرۈپ قوپتى:
قارنۇاش ⑬ دېگەن تاغدا،
قاراقۇر ⑭ دېگەن قىيدا،
مۇنەججىم تىكەسىنى
ئاتىپقىنا چۈش كۆرۈپ:
— ئانىكامۇ ئانىكا،
جەينىمغىنا ئانىكا،
مەنغىنا بىر چۈش كۆردۈم،
چۈشۈمگە تەلىم بەرسىلە،
تىكە گۆشى ئاتامە،
جەينىمغىنا ئانىكام،
شۇنداققىنا دېگەندە؛

شېھىت بۇلاققا ⑮ بارىپتۇ،
نامازنىمۇ ئوقۇپتۇ.
— ئىتتىكرەكمۇ ھەيدەڭلار،
ھوشۇراخۇنۇم بالام.
سوغىنا توسۇۋالا،
شاخ باشقانغا ⑯ بارىلى،
دەيقىنا ما قوپاپتى.
ھوشۇراخۇن بالاسى
ئىتتىكىنى بىر ھەيدەپ،
قەلىماخۇن بالاسى
ئۇلغىنىمۇ ھەيدەپ،
قاراتاش ⑰ مازارغا كېلىپ،
قارا دېگەندەك بولدى،
قارىغۇدەك بىر بولسا،
دەريانىڭ سۇيىغىنا
ئۇلغىيىپمۇ كېتىپتۇ.
ساۋۇتۇاي دېگەن گاداي
قوتىزىنى توختىتىپ،
تەرەتتىمۇ بىر ئېلىپ،
قاراتاش مازارغا ⑱ كېلىپ،
يىغلىغىلى تۇرۇپتى.
كۆزنى ئاچىپ قالسا،
دەريانىڭ سۇيىغىنا
ئازلاپقىنا بىر قاپتۇ،
ئۇن تاشلىققىنا قاپتۇ.
— ھوشۇراخۇنۇم بالام،
قەلىماخۇنۇم بالام،
قوتىزىڭنى ھەيدەڭلا،
ئونىڭىزدىن بى قوپالڭ.
قوي - ئۆچكىنى ھەيدەڭ دەپ
ساۋۇتۇاي يامان گاداي،

— ۋاي گاداي، ئەسكى گاداي،
 ساۋۇتۋاي دېگەن گاداي،
 ھوشۇراخۇن بالىنى
 يالغۇز يولغا سالىدىغۇمۇ؟
 ئارقىسىدىن چىقامسەن؟
 دەپقىنا ما قوياپتى.
 ساۋۇتۋاي دېگەن گاداي،
 ئورنىدىنغىنا قوپاپ،
 قولغا ھاسسىنى ئېلىپ،
 قارىۋاش تاغقا ماڭدى.
 قارا قوزغا بارغاندا،
 ھوشۇراخۇن بالاسى
 شۇ تىكەنى مارىدى.
 ساۋۇتۋاي دېگەن گاداي
 كەينىدىنغىنا بېرىپ:
 — ھەي بالام، جانىم بالام،
 ھوشۇراخۇنۇم بالام،
 مایاقتىغا قالسام،
 ئۈنچە - مارجان چاپىدۇ.
 مۇنەججىم تىكەسكەن،
 پەيلىڭىزدىن بى يانىڭ،
 ئۇ تىكەنى بى ئاتماڭ
 دەپقىنا ما تۇرۇپتى؛
 ھەرگىزىغا ئۈنماي،
 بىر پاي ئوقىنى ئاتىپتى.
 تىكەنىڭ ئوڭ پۈتىنىڭ
 ئۈستىگىغا تەگدى.
 تىكە ساڭايان بولدى.
 كەينىدىنغىنا قوغلاپ،
 تىكە ئالدىدا قاچىپ
 بى نامازچوققا ماڭدى.

ئانىسى يامان مەزلۇم:
 — تېخى سەھەركەنغۇ بالام،
 تاڭ ئاتقاندا دەپ بېرەي
 چۈشىڭىزگە تەلىمنى،
 دەپباققىنا بى ياتىپتى.
 — دادىكىما - دادىكا،
 مەن بىر چۈش كۆردۈم،
 چۈشۈمگە تەلىم بەرسىلە:
 قارىۋاش دېگەن تاغدا،
 قارقۇز^① دېگەن قىيدا،
 بىر تىكەنمۇ ئاتىپ
 چۈشۈمگىغىنە كىيدى.
 مىلتىق ئاتىپ باقماپتىم،
 جەينىمىغا دادىكا،
 دېگەنغىنا ۋاقتىدا،
 ساۋۇتۋاي يامان گاداي:
 — ھوشۇراخۇنۇم بالام،
 چۈشىڭىزما چۈش بولسۇن،
 ئۇلۇغلىرىم مەدەت بولسۇن،
 تۈز ئىمانىڭىز بولسۇن،
 يولىڭىزىغا بولسۇن،
 مىلتىقىڭىزنى ئالىپ،
 ئىشتىكىنى بى ماڭىڭ،
 دەپقىنا بى قوياپتى.
 ھوشۇراخۇن بالاسى
 مىلتىقىنىما ئېلىپ،
 ئۆشنىسىگىغا ئاتىپ،
 ئورنىدىنغىنا قوپاپ،
 قارىۋاش تاغقا ماڭدى.
 بى دەمدىن كېيىن ئانىسى
 ئاستاغىنا ئويغىنىپ:

ھوشۇراخۇن بالاسى،
 مىلتىقنى بى ئالىپ،
 كەينىدىنغىنا قوغلاپ،
 يۈگۈرۈپما كېلىپتى.
 تىكە يۈگۈرۈپ كېلىپ،
 بى ناماز چوققا كىرىپ،
 چالنىڭغىنا ئوتتۇرىستا
 بى دەمغىنا ياتىپتى،
 ھوشۇراخۇن بالاسى
 كەينىدىنغىنا قوغلاپ،
 ئۈچ غۇلاچ يەرگە ماڭدى.
 چالنىڭغىنا تۆپىسىدىن،
 شەگىنغا كەلگەندە،
 ھوشۇراخۇن دېدىكىم:
 چال سوۋىدا بولدى.
 — جەينىمغىنا دادىكا،
 چال سوۋىداغىنا بولدى،
 چىمچىلەك پۇتلىرىدا
 بى دۇئا قىلسىلا دادا،
 چىمچىلەك قوللىرىدا،
 بى دۇئا قىلسىلا دادا،
 خۇدايىمغا ئامانەت
 جەينىمغىنا دادىكا، -
 دەپقىنما يىغلاپتى،
 ساۋۇتۇۋاي دېگەن گاداي:
 — ئەمدى مەن قانداق قىلاي،
 ھوشۇراخۇنۇم بالام.
 مۇنەججىم تىكەسىنى
 ئاتماڭ دېسەم ئۇنىماي،
 ئانتۋەتتىڭىز بالام.
 خۇدايىمغا ئامانەت،
 ھوشۇراخۇنۇم بالام، -
 دەپپاققىنما كەينىگە
 يانپىقىنما بىر ماڭىپ،
 چالنىڭ تۇۋىگە بارىپ،
 باشنى تازا يۆگەپ،
 بى دەمغىنا ياتىپمۇ،
 قوپاپقىنما قالسا
 چال سوۋىدا ئىمىش،
 خۇدايىمغىنا بەرسۇن،
 ھوشۇراخۇنۇم بالام.
 دەپقىنما يىنا ماڭىپ،
 ئاستىغىراق بى قالاي،
 يا ئۇچۇپ كەتكەنمىكىن،
 ھوشۇراخۇنۇم بالام،
 دەپقىنما قالسا،
 ئاستىغىراق قالسا،
 ھوشۇراخۇن بالىسىنىڭ
 مىلتىقىنىڭ قونداقى
 باشقا تەكى بولاپتۇ.
 ئۇچىستىكى ئىگىنى
 ئاخىرەتلىك بولاپتۇ.
 تىكە سويۇلغان چالدىن
 ھوشۇراخۇن بالاسى
 ئۇچۇپقىنما كېتىپتۇ.
 دادىسىغىنا ئەمدى،
 يالغۇزغىنا بى قالىپ؛
 — ئىكالىدا ئۆلگەن بوسىڭىز
 يەتمىش ئادەم قىچقىرادىم،
 نامىزىڭنى ئوقادىم،
 ئالا قوتازنى ساتىپ،
 ئىسقىتىڭنى قىلادىم.

قارا قوتازنى سويۇپ، يەنە بىردەم ئولتۇرۇپ؛
 ئاشىڭىزنى بىرەدىم. — ئىكالىدا ئۆلگەن بولسىڭىز
 خۇدايىمغا ئامانەت ھوشۇراخۇنۇم غوجام،
 بى ناماز كەتكەن بالام، سەدىقائىمۇ قىلادۇك،
 دەپقىنا غىنا يىغلاپ، جەينىمغىنا بالىكام،
 كەينىگەغىنا ياندى. يەتمىش ئادەم قىچقىرىپ،
 بورۇھانغا چۈشۈپتى، نامىزىڭنى ئوقادۇك،
 ئانىسى ياۋاش مەزلۇم: ئالا قوتازنى ساتىپ،
 — ھەي گاداي، ئەسكى گاداي، ئىسقاتىنى قىلادۇك،
 ساۋۇتۇاي دېگەن گاداي، بى ناماز كەتكەن بالام،
 ھوشۇراخۇن بالامنى ھوشۇراخۇنۇم بالام،
 نەدە قويۇپ كەلدىڭىز؟ ھوشۇراخۇنۇم بالام؟
 نەدىراققىنا ئۆچتى ھوشۇراخۇنۇم بالام؟
 ھوشۇراخۇنۇم سورايتى؛ دەپقىناما سورايتى؛
 — ھوشۇراخۇن بالاڭلا، ھوشۇراخۇن كەپ قالدى،
 ئەشەدىراق كەپ قالدى، كەينىمىزدىنراق كەپ قالدى،
 تىكە گۆشى ئەپچۈشتى ھوشۇراخۇنۇم بالام،
 ھوشۇراخۇنۇم بالام، دەپقىناما يىغلادى.
 ئانىسى ياۋاش مەزلۇم؛ ھوي گاداي، ئەسكى گاداي،
 ساۋۇتۇاي يامان گاداي، ھوشۇراخۇن بالامنى،
 ھوشۇراخۇن بالامنى ئۇچراۋېتىپ كەلدىڭمۇ؟
 دەپقىنا قويۇپ قوشاق قوشاپ يىغلايتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: گۇما ناھىيە دۇۋا بازىرى دۇڭباغ كەنتىدىن مەرھۇم تۇردۇش توختىباقى نەشرگە تەييارلىغۇچى: تۇرسۇنمۇھەممەت ھۈسپىن

ھەۋزىخان

ئارىغۇللۇق^① ئابدۇللا،
 باغئېرىقلىق^② ھەۋزىخان،
 باھاۋىدىن يۈز بېشى،
 يۈسۈپ مىراپ بېگىمنى،
 شەنبە كۈنلۈكتە كىرىپ،
 ئويۇنغا تەكلىپ قىلدى.
 دۈشەنبە كۈنلۈكتە قوپاپ،
 يۈسۈن مىراپ بېگىم بىلەن،
 ئابدۇللاخۇن ئاق بۇرۇت،
 باغئېرىققا چىققاندا،
 نامازدىگەر ۋاقتىدا،
 ئويۇن راسا قىزغىلىق
 تۇرغانغۇ زامانلاردا،
 ئابدۇللاخۇن ئاق بۇرۇت
 كات تۆپىسىدە ئولتۇرۇپ،
 تار سۆڭىگە قاراپ قوپاپ،
 تالاغا قوپاپ ماڭدى.
 ئابدۇللاخۇن ئاق بۇرۇت
 چوڭ داۋزا تۈۋىگە چىققۇچە،
 ھەۋزىخان قوپاپ چىقىپ:

— جېنىمغىنا ئابدۇللا،
 دېگەن سۆزنى قىلغاندا،
 ئابدۇللاخۇن ئاق بۇرۇت،
 كەينىگە قاراپ تۇرۇپ:
 — جېنىمغىنا ھەۋزىخان،
 ئىككىمىز ھايات تۇرۇپ،
 بۇ جان ئېقىپ كەتمىسۇن،
 ئۆمىرىمىز بۇنداق ئۆتمىسۇن،
 دېگەنغۇ زامانلاردا،
 — ئۇنداق بولسا ئابدۇللا،
 مەن ئېرىمدىن ئاجرىشىپ،
 ئالتاي بولدى ئولتۇردۇم.
 شۇنداققىنا دېگەندە:
 — ئانداق بولسا ھەۋزىخان،
 بىر ئۆيدە بولاپ قالساق،
 دېگەنغۇ زامانلاردا،
 — ئابدان بولدى ئابدۇللا،
 دادامغا دېسەڭ بەرمىتۇ،
 ئۈنەش كۈندىن كېيىن چىققىنا،
 قېچىپ كېتىلى ئابدۇللا،

① ئارىغۇل — قاراقاش ناھىيە زاۋا يېزىسىدىكى جاي ئىسمى.
 ② باغئېرىق — قاراقاش ناھىيە زاۋا يېزىسىدىكى جاي ئىسمى.

شۇنداقتىن دەپ تۇدى .
 ئارىدىن ئونبەش كۈن ئۆتتى ،
 ئابدۇللاخۇن ئاق بۇرۇت ،
 بىر ئاتقا مىنىپ چىقتى .
 ھەۋزىخان دېگەن چوكان ،
 قولىدا قاپاق ، چۆگۈن ،
 سۇغا ماڭغىدەك بولسا ،
 يولدا يولۇقاپ قالدى .
 — ئابدان چاغدا چىقىپسىز ،
 جېنىمىغا ئابدۇللا ،
 رايىخان ئاچامنىڭكىدە ،
 كىرىپ ئولتۇرغاچ تۇرۇڭ .
 مەن سۇنى ئاپىرىپ قويپ ،
 ئۆزەمنى جەمسىرىپ كېلەي ،
 شۇنداقتىن دېگەندە ؛
 رايىخاننىڭكىدە كىرىپ ،
 سائەت ئولتۇرغان چاغدا ،
 ھەۋزىخان يېتىپ كەلدى .
 — جېنىمىغا ئابدۇللا ،
 يىنا بىردەم تۇغاچ تۇرۇڭ ،
 رايىخان ئاچام بىلەن ،
 ئۆيگە بىر بېرىپ كېلەي ، —
 شۇنداقتىن دېگەندە ،
 رايىخان بىلەن ئەمدى ،
 ھەۋزىخان ئۆيگە بەدى .
 رايىخان دېگەن مەزلۇم ،

تامدىن ئاقىدىن چىقىپ ،
 تۈنۈك بېشىغا كېلىپ ،
 تۈنۈك بېشىدا ئولتۇردى .
 ھەۋزىخان ئۆيگە كىرىپ ،
 بوغجىمىسىنى چېگىپ ،
 تۈنۈكتىن سۇنۇپ بەدى .
 رايىخان دېگەن مەزلۇم ،
 ئاقىدىن تامدىن چۈشۈپ ،
 ئۆيىگە يېتىپ كەلدى .
 ھەۋزىخان دېگەن چوكان ،
 داۋزىدىن قول سېپ چىقتى ،
 رايىخاننىڭكىدە كەلدى .
 نامازشامدىن ئۆتكەندە ،
 ئانقا مىنىگىشىپ قاچتى .
 تۆت ئاي ئابدان بولاشتى ،
 ئارىغا دۈشمەن چۈشتى .
 — مەن ، مەن دەيسىز ھەۋزىخان ،
 يوغان گەپ قىلماڭ ھەۋزىخان ،
 ئابدۇللا بىلەن ھەمراخان ،
 تال بوستاندا ئولتۇرتتۇ .
 ساڭا ئىزا بولمامتۇ ،
 دېگەنغۇ زامانلاردا ،
 ھەۋزىخان دېگەن چوكان
 ئورنىدىن قوپاپ كىرىپ ،
 ئەگۈن ئالدىغا بارسا ،
 تال بوستاڭغا قارسا ،

يوغان گەپ قىلماڭ ھەۋزىخان،
 ئابدۇللا بىلەن ھەمراخان،
 چۈنەك بېشىدا ئولتۇرىتۇ، —
 شۇنداققىنا دېگەندە،
 ئورنىدىن قوپاپ ئەمدى،
 ئۇن كېسىپ ئولتۇرغان يەدىن
 قولغا پىچاقنى ئەپ قوپتى.
 ئۆگزىسىگە چىقىپ ئەمدى،
 باققا قارىغۇدەك بولسا،
 چۈنەك بېشىدا ئولتۇرتۇ.
 ھەۋزىخان دېگەن چوكان،
 تامدىن سەكلەپ چۈشكەندە،
 ئابدۇللاخۇن ئاق بۇرۇت،
 تامدىن سەكلەپ قەچكەتتى.
 ھەمراخانغۇ بىچارە،
 ساخالغا يامىشىپ قالدى.
 ھەمراخاننىڭ كەينىدىن
 يۈگۈرۈپ بېرىپ،
 چاچ بېغىدىن ئولغاپ تۇتۇپ،
 ئوڭدىسىغا يانقۇزۇپ،
 مەيدىسىگە مىنىپ ئولتۇرۇپ:
 — جېنىمغىنا ھەمراخان،
 بىر مەكتەپتە ئوقۇپتوك،
 بىر نان بولسا تەڭ يەپتوك،
 بىر جام سۇنى تەڭ ئىچكەن،
 يۈزۈمگە ئاياق قويدۇڭ،

ئابدۇللاخۇن ئاق بۇرۇت،
 ھەمراخاننىڭ قولىنى تۇتۇپ
 قاققلاپ كۈلۈپ تۇرتۇ.
 ھەۋزىخان كەينىگە ياندى،
 ئۆيگە كىرىپ ئەمدى،
 ئوچاققا چۆگۈننى قويدى.
 ئوچاققا چۆگۈننى قوپاپ،
 دەستۇرخاننى سەپ قوپاپ،
 ئابدۇللانى قىچقىردى.
 سىنچاينى قويۇپ تۇرۇپ:
 — جېنىمغىنا ئابدۇللا،
 مەن ساڭا تېگە چاغدا،
 قېچىپ تەككەن، ئابدۇللا.
 سەن مېنى ئالا چاغدا،
 راس قىزىپتىڭ ئابدۇللا.
 ئەمدى ساڭا نېم بولدى،
 يۈزۈمگە ئاياغ قويدۇڭ، —
 شۇنداققىنا دەپ تۇردى.
 — جىق گەپ قىلماڭ ھەۋزىخان،
 قىلىچ سالساڭمۇ كەسمەيتۇ،
 مىلتىق ئاتسا تەگمەيتۇ،
 ھەمراخاننى تاشلىمايمەن، —
 شۇنداق دەپ قوپاپ كەتتى.
 ئارادىن ئۈچ كۈن ئۆتتى،
 پىنا دۈشمەن يۈگۈرۈپ كىردى:
 — مەن، مەن دەپسىز ھەۋزىخان،

سېنى مەن ئۆلتۈرىمە دەپ، — جېنىمغىنا خان دادا،
 نېيىتىمنى بۇزۇپ كەلدىم، — مەندىن گەپما سورىمىسلا،
 شۇنداققنا دېگەندە: مەن تولا قىزىپ كەتتىم،
 — ئۇنداق بولسا ھەۋزىخان، بىر ئۆيگە سولاپ قويسلا،
 تېرىقچىلىق جان تىلەي، بىر قوشۇققۇ قان تىلەي،
 مەن راستىمنى دەپ بېرەي، — قۇرئان قۇچاقلاپ بېرەي،
 شۇنداققنا دېگەندە، ھەۋزىخان قوپاپ تۇدى.
 ھەمراخان قوپاپ قاچتى. تالنىڭ چولۇسىغا پۇتلاشتى.
 ھەۋزىخان بېسىپ بېرىپ، ئۈستىگە مىنىپ تۇرۇپ،
 بوغىزغا پىچاق سۈردى. پىچاق يۇلۇندىن ئۆتكەندە،
 نەپەسنى تامام قىلدى. ھەۋزىخان ئۆيىگە چىقتى،
 باھاۋىدىناخۇن يۈز بېشى: — جېنىم بالام ھەۋزىخان،
 ئەڭنايىغىڭىز غەرق قان، قىزىل قانغا بويلاپتۇ.
 چىرايىڭىز سېرىق سامان، كاككۇك گۈلدەك بولاپتۇ.
 نېمە بولدى ھەۋزىخان، — شۇنداققنا دېگەندە،
 — جېنىمغىنا خان دادا، مەندىن گەپما سورىمىسلا،
 مەن تولا قىزىپ كەتتىم، بىر ئۆيگە سولاپ قويسلا،
 بىر دانە قوغۇن بەسىلە، — شۇنداققنا دېگەندە،
 — راستىڭنى دە ھەۋزىخان، نېمە بولدى، — دېگەندە:
 — ئاچچىغ دېگەن شەيتانكەن، ئاچچىغ كەينىگە كىرىپ،
 ھەمرا ئادىشىنى ئۆلتۈردۈم. پۈتمىسە كىرىپ چىقسلا،
 تاللىق باغدا قالدى، — دەپ بۇ سۆزنى بايان قىلدى.
 باھاۋىدىناخۇن يۈز بېشى، تاللىق باغقا كىرگەندە،
 بىر ئېتىز يەنىڭ ئىچى قىزىل قانغا بويلاپتۇ.
 ھەمراخان دېگەن چوكان قانغا ئويۇشۇپ قاپتۇ.
 ياتقىنىنى كۆرۈپ ئەمدى، پىشانىسىگە بىرنى ئۇردى.
 بىر قولىنى چاينىۋېتىپ، ئۆيىگە يېنىپ چىقتى.
 — قوقماڭ بالام ھەۋزىخان، سىزگە ئۆلەم كەلمەيتۇ.

ئىگەر ئۆلەم كېلىپ قالسا،
ئەللىك سەر پۇلۇم باردۇر،
شۇنىڭغا كېلە ھەۋزىخان، —
شۇنداققىنا دېگەندە:

— جېنىمغىنا خان دادا،
ئۈچ پارچە خەت يازدۇسىلا،
ئۈچ ئورۇنغا تاپشۇرسىلا.
گۈنايىم ئازراق قالسۇن، —
شۇنداققىنا دېگەندە،
ئۈچ پارچە خەت يازدۇدى،
ئۈچ ئورۇنغا تاپشۇدى.

يامۇلدىن چىقتى ئامبال
ئارىدىن ئۈچ كۈن ئۆتتى،
ھەمراخانى يەلدى،
ھەۋزىخاننى يەللىدى.

شەھەرگە ئەكىرىپ ئەمدى،
زىندانغا سېلىپ قويدى.
بىر كام قىرىق كۈن بولغاندا،
گۈندىپايىنى قىچقىردى:

— جېنىمغىنا گۈندىپاي،
بىر تەڭگە پۇلۇم بەيكەن،
مانى ئاچىقىپ، باغىن،
ئوسما، ئۇپپا - ئەڭلىكتىن

ئەكىرىپقىنا بەگىن، —
شۇنداققىنا دېگەندە،
گۈندىپاي چىقىپ ئەمدى،

سودىسىنى قىلىپ بەدى.
ئوسمىنى قويپ بولاپ،
ئەڭلىكىنى ئېتىپ بولاپ،
ئەينەك كۆرۈپ ئولتۇسا،
ئۆلەم خېتى كەپ قالدى.

باغئېرىققا خەت يازدى،
باھاۋىدىن يۈز بەشى،
شۇل سائەت يېتىپ كىردى:

— جېنىمغىنا بىڭ دارىن،
ئەللىك سەر پۇلۇم باردۇ،
ئۆلەم خېتىنى ياندۇتسىلا.
دېگەنغۇ زامانلاردا،

— ئەمدى ئۆلۈم خەت يانمايدۇ
بەش كۈن قولۇڭغا بېرى،
يۈز كۆرۈشۈپ ئەپ كىرگىن -
شۇنداققىنا دېگەندە،

ئۆيىگە ئاچىقىپ ئەمدى،
ئۈچ كېچە - كۈندۈز ئىچىدە،
ئويۇن - مەشرەپنى راست ئەتتى،
ئۈچ كېچە - كۈندۈز ئىچىدە،
دۇئا - تەلەپنى كۆپ قىلىپ،
ئالتىنچى كۈنى قويپ

شەھەرگە ئاتلىنىپ ماڭدى.
تاناي بېشىغا كىرگەندە،
ھەۋزىخان دېگەن چوكان:
— جېنىمغىنا خان دادا،

ئاتنىڭ بېشىنى قايدۇرسىلا،
تۆت ئېغىز گېپىم باردۇ،
بايان قىلاي ئاڭلىسىلا.
يامۇلغا كىرىپ بولساق
گەپلەشكىلى قويمایدۇ، —
ھەمراخانغا چىدىمايمەن،
ئاچچىغ دېگەن شەيتانكەن،
ئاچچىغ كەينىگە كىرىپ،
ھەمراخاننى ئۆلتۈدۈم.
مېنى ئېتىپ بولغاندا،
نامىزمنى قىلمىسىلا.
توي ئورنىدا چىقاسىلا.
قارا مەخمەل بۆكەم با،
جىنازىغا كەيگۈزسىلە.
قارا چۈمبىلىم باردۇر،
جىنازىغا تاتتۇسىلا.
ئالتۇن گۈيىكەم باردۇر،
جىنازىغا ئاستۇسىلا،
باغئېرىققا ئاچقىپ،
مولغۇدەك مازار^① بېشىدا،
يەكەن يولىنىڭ بويىدا،
يول لېۋىدە قويپ قويىسىلا.
تاش ئورنىمىز بىر بولسۇن،
ھەمراخاننى ئاچتۇسىلا،
ئىچى ئوران بىلەك بولسۇن،

شۇنداققىنا دېگەندە،
ئاتنىڭ بېشىنى قايتۇدى،
بوقۇلداپ يىغلاپ تۇدى.
— جېنىمغىنا خان دادا،
ئۆلۈشۈمگە چىدامەن،
سالاسۇنما بىر بولسۇن،
خادىمىزما بىر بولسۇن،
قىرىق دانە شەددە تىكىسىلە،
يىگىرمە دانە شەگلە،
ھەمراخاننىڭ ئېتىدا بولسۇن.
يىگىرمە دانە شەگلە
مېنىڭ ئېتىمدا بولسۇن،
شۇنداق دەپ قويپ ماڭدى.
يامۇلغا كىرگەن چاغدا،
ۋاڭ دوتەي دېگەن ئەمدى:
— جېنىمغىنا ھەۋزىخان،
ئۆيدىكى تەيتەينى بەرسەم،
سېنى ئەپ قالغىلى بولسا،
شۇنداققىنا دېگەندە،
— جېنىمغىنا ۋاڭ دارىن،
ئۇنداق پوقنى يېمىسىلە،
ھەر كىشىنىڭ ئوتى ئۆزىگە،
بىر پاي ئوق ماڭا بەسىلە،
مەن تولا قىزىپ كەتتىم، —
شۇنداققىنا دېگەندە،

① مولغۇدەك مازار — باغئېرىق كەنتىدىكى قەدىسى مازار.

— ئون مىڭ تەلىك ئاچچىقتى،
 قاغا جىگدىسىگە ئالماڭلا،
 ئۆلۈمگە كېتۈر باشڭلا،
 مەندىن رازى بولاڭلا، —
 — ئەنجان پاختىسى پاختا،
 خوتەن پاختىسى پاختا،
 يوغان چېچماڭ ھەۋزىخان،
 يا داۋزىسىدا ئانتتۇ.
 ئابدۇللاخۇن ئاق بۇرۇت
 قىيمىغان چوماق يەيتتۇ.
 يۈسۈن مىراپنىڭ ئاتلىرى،
 تاسقىمىغان بوغاز يەيتتۇ، —
 شۇنداق دېيىشىپ ياندى.
 باھاۋىدىناخۇن يۈز بەشى،
 ھەۋزىخاننى ئەپ چىقتى.
 باغئېرىققا چىققاندا،
 مولغىدەك مازاۋىشتا،
 يەكەن يولىنىڭ بويىدا،
 يۈتمىنىڭكى ئاستىدا،
 يول بويىدا قويپ قويپ،
 شەگلىنى ئېسىپ قويپ،
 قوشاق قوشاپ يىغلايدۇ:
 خادىڭىزغا قالسام
 شايى ياغلىق چىگىلىك.
 مەن بۇنىڭغا قالسام،
 ئا بالام، ئا بالام، ئا بالام.

يەتتە جاللاتنى قوشتى،
 ھەۋزىخاننى ئەپ ماڭدى،
 يىپ بازىرىغا كەلگەندە،
 خالاپىققا ھەۋزىخان:
 شۇنداق دەپ قويپ ماڭدى.
 يا داۋزىسىغا^① كەلگەندە:
 — جېنىمىغىنا جاللاتلا،
 بىر چوگۇندا سۇ بەگىن،
 تەرەتنى تازا قىلاي.
 ئىككى رەكەت نامازىم با،
 ۋاخلىغىن ئادا قىلاي.
 ئاندىن ئاتقىن، جاللاتلا، —
 شۇنداققىنا دېگەندە،
 چوگۇندا سۇ ئەكەلدى،
 بوي تەرەتنى راس قىلدى،
 نامازىنى ئادا قىلدى،
 ئاتقىلى تەييا بولدى.
 — جېنىمىغىنا جاللاتلا،
 مېنى ئاتساڭ ئۇستاڭ ئات،
 نا ئۇستاڭما ئاتمىغىن،
 بىر سە تەڭگە شاڭلايمەن، —
 شۇنداققىنا دېگەندە،
 بىر جاللات قويپ كېلىپ،
 بىر پاي ئوق چىقىرىۋاتتى،
 يۈرەكنىڭ ئاغزىغا تەگدى،
 تىك موللاق ئېتىپ چۈشتى.
 ھەمراخاننىڭ ئاچىلىرى:
 مېنىڭ يۈرىكىم ئېقىپ كەتتى.

① يا داۋزىسى — قاراقاش ناھىيە بازىرىدىكى قەدىمىي كوچا ئىسمى

شېخىڭىزغىما قالسام،
 لىپ-لىپى، لىپ-لىپ قىلادۇر.
 مەن بۇنىڭغا قالسام،
 بۇ يۈرىكىم ئېقىپ كەتتى.
 ئا بالام، ئا بالام، ئا بالام.
 بۈگۈن تاڭلىما ياز بولۇر،
 قالغاچ كېلىپ سايىرشۇر،
 ھەۋزىخان نەدە دېسە،
 ئارغۇلغا كەتتى دەمەنمۇ.
 ئا بالام، ئا بالام، ئا بالام.
 تاڭلا تۆت كۈن ياز بولۇر،
 كاككۇك كېلىپ سايىرشۇر.
 ھەۋزىخان نەدە دېسە،
 شەھەرگە كەتتى دەمەنمۇ؟
 ئا بالام، ئا بالام، ئا بالام.
 مېھمانخاننىڭغا كىرسەم،
 يېمىگەن نېنىڭىز تۇرادۇر،
 ئاسقۇدا ئەڭنىڭىز تۇرادۇر،
 مەن بۇنىڭغا قالسام،
 بۇ يۈرەك ئېقىپ كەتتى.
 ئا بالام، ئا بالام، ئا بالام...
 تاللىق باققىمۇ كىرىپ باقسام،
 بەش پۈتتىڭىزنىڭ ئىزى بار.

ئېيتىپ بەرگۈچى: ئابلىمىت قارىم
 نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇللا مەجنۇن

باي نەزەر

چوڭ چىنە سىنىپ كەتتى،
 سىنچاي چىنىگە دەز يەتتى.
 خوتەن زېمىنىدىن بەش تالىپ،
 ئاقسۇغا چىقىپ كەتتى.
 ئاقسۇ يولى ھەيۋەتلىك،
 شېكەر سۈيى شەرۋەتلىك.
 مۇرادىغا يەتمىگەن،
 بەش تالىپقۇ رەمەتلىك.
 ئاقسۇ يولىدا كېتىپ پاسا،
 باي نەزەر، نۇرى نەزەر،
 چوڭ قاسىم، كىچىك قاسىم،
 دېگەن بولانچىلار كېلىپ،
 بەش تالىپنىڭ يولىنى توستى.
 بەش تالىپنىڭ ئەڭ كىچىكى:
 — جېنىمغىنا باي نەزەر،
 باي نەزەر، نۇرى نەزەر،
 بىر خوجۇندا ئالتۇن بار،
 ئۇنى بېرەي باي نەزەر،
 بىر خوجۇندا يامبۇ بار،
 ئۇنىما بېرەي باي نەزەر.
 شاخ كەسمىگەن پالدۇدا،
 جان قىيىنماڭ باي نەزەر -
 دېگەنغۇ زامانلاردا،
 باي نەزەر، نۇرى نەزەر،
 بۇ گېپىنى تېڭىشماي،
 ئارا پالدۇنى چۆرۈۋا كەلدى.
 — جېنىمغىنا باي نەزەر،
 بىر چوگۇندا سۇ بەرگىن،
 تەرەتنى تازا قىلاي،

ئىككى رەكئەت نامازىم بار،
 تازا مەن ئادا قىلاي.
 ئاندىن ئۆلتۈر، باي نەزەر، —
 دېگەنغۇ زامانلاردا،
 چوگۇندا سۇنى بەدى،
 تەرەتنى تازا قىلدى.
 ئىككى رەكئەت نامازىنى،
 شول سائەت ئادا قىلىپ،
 ئوڭ - چەپكە سالام بېرىپ،
 دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ تۇسا؛
 باي نەزەر، نۇرى نەزەر،
 ئارا پالدۇنى چۆرۈپ كەلدى.
 — جېنىمغىنا باي نەزەر،
 باي نەزەر، نۇرى نەزەر
 شاخ كەسمىگەن پالدۇدا
 جان قىيىنماڭ باي نەزەر.
 بىلىمدە سىمىم باردۇر،
 بىلىمدىن سىمنى يېشىپ،
 سىمدا بوغاپ ئۆلتۈرگىن، —
 شۇنداقتىن دېگەندە،
 بىلىمدىن سىمنى يېشىپ ئەكىلىپ
 سىمدا بوغاپ ئۆلتۈردى.
 بەش تالىپنى دۆۋىگە كۆمۈپ،
 ئالتۇن - كۈمۈشنى
 قۇمغا كۆمۈپ،
 باي نەزەر، نۇرى نەزەر،
 چوڭ قاسىم، كىچىك قاسىم،
 ئەندىشىدە قوپاپ قاچتى.
 ئاقسۇ ئامبىلىغا ئاڭلاندى،

ئاقسۇدىن چىقتى ئامبال،
 بىر لەڭزە ئەسكەر بىلەن،
 بەش تالىپنىڭ قېشىغا كېلىپ،
 ئىز ئىزداپ قوغلاپ بېرىپ،
 باي نەزەر، نۇرى نەزەرنى،
 چوڭ قاسىم، كىچىك قاسىمنى،
 بەشتوغراق دېگەن يەردىن،
 تۇتۇپ باغلاپ ئېلىپ كەلدى.
 بەش تالىپنىڭ قېشىغا كېلىپ،
 چىڭ دارىن دېگەن ئامبال:
 — جېنىمىغنا تالىپلار،
 تۇتۇپ كەلدىم بولانچىنى،
 ئۆلتۈرۈپقىنا ئاتايىمۇ؟
 قىساسىڭنى ئالايمۇ؟
 يا چانايقىنا ئاتايىمۇ؟
 شۇنداققىنا دېگەندە:
 بەش تالىپنىڭ كىچىكى
 ندا قىلدى تەۋرىنىپ:
 — جېنىمىغنا چىڭ دارىن
 ئاپىرىپلا ئۆلتۈرۈۋەتمىسە،
 قىساسىمىزنى ئەپ بەسە،
 شۇنداق ندا كەلگەندە:
 باي نەزەر بولانچىغا،
 يەتتە ئۆلەم توختاتتى.
 نۇرى نەزەر بولانچىغا،
 نۆت ئۆلەم ھۆكۈم قىلدى.
 چوڭ قاسىم، كىچىك قاسىمغا،
 بىردىن ئۆلەم ھۆكۈم قىلدى.
 چوڭ قاسىمنىڭ كاللىسىنى
 بىر قىلىچتا چېپىۋاتتى.

كىچىك قاسىمنىڭ كاللىسىنى
 بىر قىلىچتا چاچراتتى.
 چوڭ قاسىمنىڭ كاللىسىنى
 «قەشقە داۋزىسى» قا ئاستى.
 كىچىك قاسىمنىڭ كاللىسىنى
 «ئاقسۇ داۋزىسى» قا ئاستى.
 باي نەزەر بولانچىنىڭ،
 ئەۋەل پېيىنى قىيىپ تاشلاپ،
 ئىككىنچىسىدە
 قولنى كەستۈرۈپ،
 ئۈچىنچىسى قۇلاقنى كېسىپ،
 تۆتىنچىسىدە بۇنىنى كېسىپ،
 بەشىنچىسىدە تىلنى كېسىپ،
 ئالتىنچىسى كۆزىنى ئويپ،
 يەتتىنچىسىدە
 بېشىنى كەستۈردى.
 نۇرى نەزەر بولانچىنىڭ،
 ئەۋەل پېيىنى قىيىپ تاشلاپ،
 ئىككىنچىسى قولنى كېسىپ،
 ئۈچىنچىسى تىلنى كېسىپ،
 تۆتىنچىسى بېشىنى كېسىپ،
 نۇرى نەزەرنى ئۆلتۈردى.
 باي نەزەر، نۇرى نەزەرنىڭ
 كاللىسىنى ئەكىلىپ ئەمدى،
 ئاقسۇ يولىغا ئېسىپ قويدى.
 باي نەزەر، نۇرى نەزەر،
 ئالتۇن - كۈمۈشكە تويدى.
 باي نەزەرلەر باي بولدى،
 كاللىسى كېسىلىپ لاي بولدى.

ئېيتىپ بەرگۈچى: ئابلىمىت قارىم
 نەشرگە تەييارلغۇچى: مەمتىلى سايىت

كۆسىكلە^①

(راۋاب بىلەن ئورۇندىلىدىغان قىزىقچىلىق)

- باغقىمۇ جىرىم سالسام،
ئەچكۈ تازىلار غاجايدۇ.
كالتەك بىلەن بىر قويسام،
ئوپۇر - توپۇر قاچىدۇ.
— باغقا ئەچكۈ كىردى ئانا،
— قانداق ئەچكۈكەن بالام؟
— جاغال ئەچكۈكەن ئانا.
— توسۇۋەتسەڭچۇ بالام،
— چۆگۈلۈپ ئۈسۈتكەن^② ئانا،
— قىرقىۋەتسەڭچۇ بالام،
— قىيتاق ئەچكۈكەن ئانا.
— ئۆلتۈرۈۋەتسەڭچۇ بالام،
— ياغاق ئەچكۈكەن ئانا.
— سېغىۋەتسەڭچۇ بالام،
— پورداق ئەچكۈكەن ئانا.
- ئۆلتۈرۈۋەتسەڭچۇ بالام،
— گەپ قىتقان^③ ئەچكۈكەن
ئانا.
— نىمە دىتۇ — مە ...
— نىمە دىتۇ — مە ... يەنە
نىمە دىتۇ؟
— ئەپپىيە پىپىيىپۇ
ھەببە بىبىبو،
پۇۋۋەببە بىبو،
ھوۋۋەببە ھوۋببو^④ ...
— ھەببە خېنىم،
بىر سۆيەڭ خېنىم.
ھە پىز قىلدى يۈرەك،
ھە غىز قىلدى يۈرەك،
ھە بىر سۆيەڭ خېنىم.

① كۆرسىلە دېگەن سۆز ئاھالى، ئورغۇ تەلىپى بىلەن «كۆسىكلە» دەپ ئوقۇلغان ۋە ئاڭلىغۇچىلارغا شۇنداق ئۆزلىشىكىن.
② ئۈسۈپىدىكىن.
③ گەپ قىلىدىغان.
④ ئۆشكىنىڭ ئاۋازىنى دوراش.

دەپقنا بېرىپ،
 مەسىنى ئېلىپ،
 خورجۇنغا سېلىپ.
 ھەببە خېنىمنىڭ،
 ئالدىغا كېلىپ،
 مەسىنى قويپ،
 — بىر سۆيەڭ خېنىم،
 غىز قىلدى يۈرەك،
 ھە بىر سۆيەڭ خېنىم،
 پىز قىلدى يۈرەك، -
 دەپسەم كۆسلە؛
 — يارغا مەيلىڭىز،
 بولسا مەشۇقۇم.
 دوپپا ئەكىلىڭ،
 دەدى كۆسلە.
 قالدېم بالاغا،
 چىقتىم تالاغا،
 قاندىغا قىلاي،
 قاندىغا چىداي،
 يارىنىڭ دەردىگە،
 دەپقنا كېلىپ.
 يەتتە پۇل ئېلىپ،
 يانچۇققا سېلىپ،
 بازارغا چىقىپ،
 دوپپىچىنىڭما،
 ئالدىغا كېلىپ،

دېسەم، كۆسلە،
 — ياغا مەيلىڭىز،
 بولسا مەشۇقۇم،
 مەسە ئەكىلىڭ، -
 دەدى، كۆسلە؛
 — قانداق قىلىمەن؟
 دەپسەم، كۆسلە
 — ياغا مەيلىڭىز،
 بولسا مەشۇقۇم
 مەسە ئەكىلىڭ، -
 دەدى كۆسلە؛
 يەتتە پۇل ئېلىپ
 يانچۇقۇمغا سېلىپ،
 خورجۇننى ئېلىپ،
 دۇلدۇلغا مىنىپ،
 بازارغا بېرىپ،
 مەسچىنىڭغۇ
 ئالدىغا بېرىپ،
 — مەسچى ئاكا
 مەسەڭ نەچچە پۇل، -
 دەپدەم كۆسلە؛
 — كۆرەپ ئېلىڭلا،
 دەدى كۆسلە؛
 — ئۈچپۈل بېرەي؟
 — ياق،
 — ھە تۆت پۇل بېرەي،

— دوپپىچى ئاكا،
 دوپپاڭ نەچچە پۇل،
 دېدىم كۆسىللە؛
 — كېلىڭ خىدىرىم^①،
 كۈرەپ ئېلىڭا،
 دېدى كۆسىللە.
 ئۈچ پۇلنى بېرىپ،
 دوپپىنى ئېلىپ،
 بېشىمغا كىيىپ.
 ھەبىبە خېنىمنىڭ،
 ئالدىغا كېلىپ،
 — بىر سۆيەڭ خېنىم،
 پىژ قىلدى يۈرەك،
 ھە بىر سۆيەڭ خېنىم،
 غىز قىلدى يۈرەك،
 دېدىم كۆسىللە.
 شۇنداق ئۆرۈلۈپ،
 ئارقىسىنى قىلىپ،
 تۇردى كۆسىللە.
 — ھەبىبە خېنىم،
 نېمە بولدىكىن؟
 نېمە لازىمكىن؟
 دەرھال ئەكىلەي،
 دېدىم كۆسىللە؛
 ئالدىمدا شۇ چاغ،

غىتىلداپ مېڭىپ،
 كەتتى كۆسىللە.
 تۇرغان يېرىمدا،
 قاققان قوزۇقتەك،
 قالدىم كۆسىللە.
 ئاچچىقىم كېلىپ،
 تۆت تامغا مېڭىپ،
 باشلىرىم قېتىپ،
 ئەندىمنى ئالدىم،
 تىللاپ كۆسىللە؛
 — توختاپ تۇر جۇما،
 ئارقىڭدىن يېتىپ،
 ئالدىڭغا ئۆتەپ،
 ئاسماققا ئېسىپ،
 باسماققا بېسىپ،
 پىخىلدا تىمسام.
 توختاپتۇر جۇما،
 پاسراخۇننىڭ،
 ئالغۇش توپىقىدەك،
 بۇ ... بۇ ... بۇ ...
 بۆقرە تىمسەم.
 توختاپتۇر جۇما،
 زىۋەرىخاچامنىڭ،
 سېرىق ئاسلىنىدەك،
 مەر ... مەر ... مەر ...

① خېرىدارىم.

مىقىراتمىسام .
 توختاپتۇر جۇما ،
 پاسادا ياتقان ،
 يالاقتا ياتقان ،
 قارا قانچىقتەك ،
 كاڭ ... كاڭ ... كاڭ ...
 كاڭلدا تىمىسام .

توختاپ تۇر جۇما ،
 سېنى تاپمەن .
 چاچتىن تۇتمەن ،
 راسا قانغىدەك ،
 ئەنتىمنى ئالمەن ،
 خەپ ، خەپ ، خەپ ،
 توختاپ تۇر جۇما .

ئېتىپ بەرگۈچى: قاراقلىش ناھىيە زاۋا يېزا شەيدان كەنتىدىن دېھقان

ئىمىر ئابدۇللا

نەشرگە تەييارلىغۇچى: مەمتىمىن قۇربان

يالىپۇزخان

قايپاش ① دېگەن كەنتىدىن
 يېتىم ئېرىقنىڭ ② بويىدىن
 توكا ياغچى بىلەن ئەمدى،
 يالىپۇزخان داڭلىغ چوكان
 ئولغۇندۇ، تولغۇندۇ،
 قولغا ئۇچ پۇلنى ئالدى.
 ئۇچ پۇلنى قولغا ئېلىپ:
 — ھاي ياغچى، توكا ياغچى
 بۈگۈن كۈنگە سەيشەنبەكەن،
 ئەتە كۈنگىمما چا [ر] شەنبە.
 ئۆگۈنلۈككىمما پەيشەنبە،
 جۈمەما ئۆتۈۋا كەتسۇن،
 شەنبەمما كېتىۋا قالا
 يەكشەنبە باز [ر] غا كىرىپ،
 بىر پۇلغا ئەڭلىك ئالغىن،
 بىر پۇلغا ئۇيا ئالغىن،
 ئوسمالا [ر] دا كۈكە [ر] ئەي.
 ئەڭلىككە [ر] دىمما قىزا [ر] تاي،
 ئۇپالا [ر] دا ئاقا [ر] تىپ،
 بوغما شايمەنى كىيىپ،
 با [ر] دۇنيانىمۇ تاپمامتىم.
 شۇنداققىنا دېگەندە:

— ماقۇل مۇسۇ [ل] مان،
 ماقۇل، — دەپ
 بايقى توكا ياغچى
 ئۇچ پۇلنى قولغا ئېلىپ،
 يانچۇقنىڭ تېككە سېلىپ،
 دېككولاپ يۈگۈرۈپ قوپاپ،
 تاناي بېشىمۇ ③ كىرگەندە،
 بىر ناۋاي ھارامزادە:
 — ۋاي ياغ! ۋاي ياغ،
 راس، — دەپتى،
 راس چاغۇنكەن دەپ كېلىپ،
 ئۇچ گۆشگىردەكنى يەپتى،
 ئۇچ پۇلنى سۇغىرىپ ئالدى.
 قولنى قولىتۇقلاپ چىقتى.
 يالىپۇزخان يامان چوكان،
 — ھا [ر] ماڭ مۇسۇ [ل] مان،
 ھا [ر] ماڭلار، —
 دەپ ئالدىغا يۈگۈرۈپ چىقتى.
 — ھەي مۇسۇ [ل] مان، جېنىم
 مۇسۇ [ل] مان،
 بۈگۈن ھا [ر] دۇق سو [ر] ماڭلار،
 تاناي بېشىمۇ كىرسەممەن

① قايپاش — قاراقاش ناھىيىسىدىكى جاي نامى.
 ② يېتىم ئېرىق — قاراقاش ناھىيىسىدىكى جاي نامى.
 ③ تاناي بېشى — قاراقاش بازىرىدىكى جاي نامى.

بىر ناۋاي ھارامزادە،
 «ۋاي ياغ، ۋاي ياغ راست» دەپتى
 راس چاغۋا دەپ كىرىپتىم
 ئۈچ گۆشگىردەكنى يەپتىم
 ئۈچ پۇلنى سۇغۇرۇپ ئالدى.
 قولامنى قولتۇقلاپ چىقتىم.
 شۇنداققىنا دېگەندە:
 — خاپا بولماڭلا [مۇسۇل] مان،
 ئەتە كۈنگىما دۈشەنبە،
 دۈشەنبازا [غا چىقىپ،
 ناۋاي ئالدىغا با] [ماي،
 قاسساپ تازغىمۇ قارىماي،
 باققال قېشىغا با] [ماي،
 بىر پۇلغا ئوسما ئېڭلە،
 بىر پۇلغا ئەڭلىك ئېڭلە،
 بىر پۇلغا ئۇپا ئېڭلە،
 ئوسمالا [دا كۆكە] [تەي،
 ئەڭلىكلە] [دە قىزا] [تاي،
 ئۇپالا] [دا ئاقا] [تەپ،
 بوغما شايمەنى كىيىپ،
 با] [دۇنيانىمۇ تاپمامتىم.
 شۇنداققىنا دېگەندە:
 بايىقى توكا ياغچى،
 — ماقۇل مۇسۇل] مان،
 ماقۇل دەپ،
 دۈشەمبازا [غا چىقتى،
 تەنزىچىنىڭ ئالدىدىن
 سودىسىنى قىلىۋا كىردى. —

ھوي ياغچى، توكا ياغچى،
 ھا [ماڭ مۇسۇل] مان،
 ھا [ماڭلار، — دەپ
 يالپۇزخان يۈگۈرۈپ با] [دى.
 بايىقى توكا ياغچى
 — ھاي خېنىم، جېنىم خېنىم
 بۈگۈن ھا [دۇق سوراڭلار،
 مەن سوداڭنى قىپ كەلدىم.
 شۇنداققىنا دېگەندە
 ئوسمىنى دەمدەك قويپ،
 ئەڭلىكىنى ئېتىپ قويپ،
 ئۇپىنى سۇ] [توپ بولاپ،
 بوغما شايمىنى كىيىپ
 لەپپەڭشىپ قول سېپ ماڭدى.
 بايىقى توكا ياغچى:
 — ھوي مۇسۇل] جېنىم
 مۇسۇل] مان،
 ئو] [دا ئالدىغا با] [ماڭلا،
 ئۈجمە قاتا] [دا ئويناڭلا.
 ئو] [دا ئالدىغا با] [ساڭلا،
 ھېكىم بېگىم كۆرۈپ قالال]،
 قولۇمدىن كېتىۋا قاسىلە، —
 شۇنداققىنا دېگەندە:
 — ئو] [دا ئالدىغا با] [مايمەن،
 ئۈجمە قاتا] [دا ئوينايمەن،
 — دەپ
 يالپۇزخان قول سېپ كەتتى.
 ئۈجمە قاتا] [غىمۇ يەتكەندە
 ھېكىم بەگ ھارامزادە،

— ۋاي بېگىم، ئەزىمەت بېگىم،
 سىلىگە راسا تېگىتتىم.
 قامچىسىنى يە [ر] دە قويمايتقان،
 ئانتىن ھەرگىز چۈشمەيتقان،
 ئۆيگىمۇ ھەرگىز كىرمەيتان،
 شۇنداق بىر كىشىگە غۇ،
 تەگكۈمغۇ يامان بارىدى.
 جېنىمغىنا ھېكىم بېگىم،
 مەن ئېرىمدىن ئايرىلىپ،
 بەش يۈز تەڭگە قە [ر] ز قىپتىم،
 شۇ قە [ر] زنى تۆلەپ بولسام،
 ئاندىن تەگسەم، — دېگەندە:
 شۇ قە [ر] زلىرىنى مەن بېرەي،
 قاچانلىققا بارىمەن؟ —
 شۇنداققىنا دەپ تۇ [ر] دى.
 — بىزىمانلىققا ① با [ر] سىلا،
 يورۇقتىن بېرىپ قالمىسىلا،
 نامازشام بىلەن با [ر] سىلا.
 شۇنداققىنا دەپ تۇ [ر] دى.
 بايقى يالپۇزخان
 قول سېلىپ يېنىپ كەلدى.
 ھېكىم بەگ ھارامزادە
 ئات ئوينىتىپ كىرىپ كەتتى.
 ئو [ر] دىسىغا كىرىپ بولاپ،
 نامازشامنىما قىلالماي،
 نامازدىگە [ر] دىمۇ ئاتلاندى.
 پەلچەك ② ئېشەككە پۇلنى ئاتىپ،
 ئا [ر] غىماق ئاتقا قوڭغى ئاتىپ،

باشاقچى ③ تەرەپىدىن
 ئات سېلىپمۇ كەلگەندە،
 يالپۇزخان يامان چوكان
 ئوڭ - چەپىسىگىمۇ كۆز تاشلاپ
 قاش ئېتىپ قويۇپ تۇرۇپ،
 — ھا [ر] مىسىلا ھېكىم بېگىم،
 — دەپ،
 ئالدىغا ئۆتۈپ تۇ [ر] دى.
 ئانتىڭ بېشىنى قايدۇ [ر] دى
 — دۆلەت زىيادە، دەپ تۇ [ر] دى.
 — ھاي خېنىم، جېنىم جېنىم،
 ئاتلىرىغۇ نېمىكىن؟
 ئۆيلىرىغۇ نەدىكىن؟
 ئە [ر] لىرىمۇ با [ر] مىكىن؟ —
 شۇنداققىنا دېگەندە:
 — ۋاي بېگىم، ئەزىمەت بېگىم،
 مېنىڭ ئېتىمنى سو [ر] سىلا،
 يالپۇزخان داڭلىغ چوكان.
 مېنىڭ ئۆيۈمنى سو [ر] سىلا
 قاياش دېگەن كەتتىدىن،
 يېتىم ئېرىقنىڭ بويىدىن.
 مېنىڭ ئېرىمنى سو [ر] سىلا
 قەشقە [ر] شە [ر] ھە [ر] ىگە كەتكىلى
 ئون تۆت يىلغىنا بۇلاپتى،
 ئۆلەم خېتى كەلگىلى
 يىگىرمە بىر يىل بولايتۇ، —
 شۇنداققىنا دېگەندە
 — مەن ئالساممۇ تېگەملا؟

① باشاقچى — قاراقاش ناھىيىسىگە قاراشلىق بىر كەنت.
 ② بىزىمانلىققا — كەچتە، ئاخشايدا، بىر زامانلىققا.
 ③ پەلچەك — پۈتى ماپاق، چاقچى.

پولتوڭشىپقىنا چىققاندا
 نامازشامغا يېتىپ چىقتى.
 داۋزا قاققىلى تۇرغاندا:
 — ھوي ياغچى، توکا ياغچى،
 ھېكىم بېگىم كەلمەكچى،
 ئۆگزىگە چىقىپ ئولتۇرۇڭلا،
 مورا تۇۋىدە تۇرۇڭلا،
 «ئۆھۋ!» دېيىشىم كىرىڭلا، —
 شۇنداققىنا دەپ قويدى.
 بايقى توکا ياغچى،
 ئىمىلەكلەپ يۈگۈرۈپ چىقىپ،
 مورا تۇۋىدە ئولتۇ[ر]دى.
 يالپۇزخان يامان چوكان،
 داۋزىسىنى ئېچىپ قوياپ:
 — كىرىسىلە غوجام ھېكىم
 بېگىم،
 يۈ[ر]سىلە غوجام ھېكىم بېگىم،
 دەپ ئۆيگە باشلىغىلى تۇردى.
 پەلچەڭ ئېشەكنى سولىۋاتتى،
 ئا[ر]غىماق ئاتنى ئېسىۋاتتى.
 بەش يۈز تەڭگە پۇلىسىنى،
 ساندۇققا سولىۋېلىپ بولاپ،
 ئوڭ پۇتقا باشلاپ قوياپ،
 سىنچايىنى قۇيۇپ تۇ[ر]سا،
 — ھوي خېنىم جېنىم خېنىم،
 ئۇنداغ ئولتۇ[ر]ساق بولماس،
 نىكا[ھ]. پىكا قىلىۋاتساقچۇ،
 شۇنداققىنا دەپ تۇ[ر]دى:
 — ۋاي بېگىم ھېكىم بېگىم
 بىردەم چىداپ ئولتۇ[ر]سىلا،
 مەن بىر موللا تېپىۋالاي،
 نىكا[ھ] ھەققى تېپىۋالاي.
 ئۆزۈمنى راسلىۋالاي، —
 شۇنداققىنا دەپ تۇ[ر]سا،
 ھېلىقى توکا ياغچى
 ئۆگزىدە ئولتۇرۇپ يۆتەلدى،
 «ئۆھۋ - ئۆھۋ» يۆتلىشى
 ھېكىم بېگىم چاچراپ قوپتى:
 — ھاي خېنىم، جېنىم جېنىم،
 ئۆگزىدە بىرسى يۆتلىدۇ،
 ھېلى مېنى، كىرسە ئۆلتۈرىدۇ.
 ئىلاجىسى بولسا بىر قىلىسىلا، —
 شۇنداققىنا دېگەندە:
 — ۋاي بېگىم، ئەزىمەت بېگىم،
 بىزنىڭ گاداينىڭ ئاچچىغى
 بەكقىناغۇ ياماندى.
 مەشەگە يۈگۈرۈپ كەلسىلە،
 بۇ گاداينىڭ بۆشۈكى با[ر]،
 بۆشۈككە بۆلەپ قوياي،
 ساقاللىق بالام دە[ر]مە،
 تاماق چىش بالام دە[ر]مە،
 بۇرۇتى با[ر] بالام دە[ر]مە، —
 دەپ
 بۆشۈككە بۆلەپ قويدى.
 خېخىدەكتىن بىر يە[ر]دىن،
 قو[ر]ساقىدىن بىر يە[ر]دىن،
 پاچىقىدىن بىر يە[ر]دىن،
 ئۈچ يە[ر]دىن تېڭىپ قويدى.
 خاخرىقىنا ياتقاندا،
 توکا ياغچى يۈگۈرۈپ كىرىپ،

تام - تورۇسقا بىر قاراپ،
 بۇلۇغىغا قارىسا،
 بۆشۈكتە بالا يانقۇدەك.
 بالىنىڭ يانقىنىنى كۆرۈپ:
 — ھوي خوتۇن،
 جاللات خوتۇن،
 مەن ئۆگزىگە چىكەتكەندە،
 بۆشۈكتە بالاڭ يوقتى،
 بالا پەيدا بولۇپ قايتۇ،
 نەدىن تاپنىڭ ما[ۋۇ] بالىنى؟ —
 شۇنداققىنا دېگەندە
 — سەن ئۆگزىگە چىكەتكەندە،
 بۆشۈكتە بالاڭ يوقتى،
 بالا پەيدا بولۇپ قېلىشى،
 بوي ئامەمدە قايتكەن.
 تۇغۇپ، ساي ① بولەپ قويدۇم،
 — شۇنداققىنا دېگەندە،
 — سۆيەپ قويماي بالىنى، — دەپ
 دېككوسلاپ يۈگۈرۈپ بېرىپ،
 ماكىدەككىنە بىر سۆيسە،
 بۇرۇتلىرى سانجىلدى.
 — ھوي خوتۇن، جاللات خوتۇن،
 بالانىڭ بۇرۇتى با[ر] كەن،
 موچىنى ئاچقىپ بە[ر] گىن،
 بۇرۇتىنى يۇڭدۇتاي،
 ئۇستۇرىنى تاپقاچ چىققىن،
 ساقاللىرىنى چۈشۈرۈتاي،
 ئامبۇ[ر]نى ئالغاچ چىققىن
 ھىڭگاڭ چىشىنى تا[ر] تىۋاتاي،

— شۇنداققىنا دەپ تۇ[ر]سا،
 يالپۇزخان يامان چوكان،
 ئۆيلىرىگە يۈگۈرۈپ كىرىپ،
 — تاپالمىدىم موچىنى،
 تاپالمىدىم ئامبۇ[ر]نى،
 ئۆزەڭ تاپساڭچۇ ئۇستۇرىنى، —
 شۇنداققىنا دەپ چىقتى.
 — ھوي خوتۇن، جاللات خوتۇن،
 مەن سېنى ئىشقا بۇيرۇپ،
 قايسى ئىشنى قىپ كەلگەن؟
 ئۆزەم قىلسام بولمامدۇ، — دەپ
 ئۆيلىرىگە كىرىپ كەتتى.
 ھېلىقى يالپۇزخان:
 — ۋاي بېگىم، ئەزمەت بېگىم،
 ھىجىيىما ياتاملا،
 ھىڭگىيىما ياتاملا،
 بىزنىڭ گاداى يامان گاداى،
 ئۇستۇرىنى ئاچقىپ سالسا،
 ساقاللىرىنى چۈشۈرۈۋېتىپ،
 راس كۇسا قىلىپ قويتۇ.
 بۇرۇتلىرىنى يۇڭدۇتېتىپ،
 ھەم يۇمشاق قىلىپ قويتۇ.
 چىشلىرىنى تا[ر] تىۋېتىپ،
 بەك كۇماك قىلىپ قويتۇ،
 جىڭ نوچا قىلىپ قويتۇ.
 جانلىرىنى جاپلىسىلا،
 شۇنداققىنا دېگەندە،
 «ئىللەللا» دەپ بىر قوپتى،
 بۆشۈكىنى يۇدۇپ قوپتى.

① ساي — ھازىر، ئەمدىلا، باياتىن.

داۋزا ئالدىغا چىققاندا: — ھوي بالىكام، توختاڭ بالىكام، ساقلىڭىزنى چۈشۈرۈۋېتىپ، بۇرۇنڭىزنى يۇڭدېۋېتىپ، چىشلىرىڭىزنى تا[ر] تىۋېتىپ، راس كۇماك قىلىپ قويىتىم، ھەم يۇمشاق قىلىپ قويىتىم، جىڭ نوچا قىلىپ قويىتىم، — شۇنداققنا دېگەندە: جان ئاچچىقتا يۈگۈرۈپ قاچتى، داۋزا ئالدىسىغا با[ر]غاندا، «ھوي بالام، ئىشىكىڭنى ئاچ» دەپ داۋزىسىغا بىرنى ئۈستى. چوڭ بالىسى يۈگۈرۈپ چىقتى، — ھوي باللا، يۈگۈ[ر] باللا، مەيە[ر] دە بىر نە[ر]سە كەپ قاپتۇ: يا ئېيىقمۇ، ئادەممۇ؟ يا ساراڭمۇ، ھايۋانمۇ؟ بۆشۈك ساتقىلى كەلدىڭمۇ، بىزغۇ بۆشۈك ئالمايمىز، — شۇنداققنا دېگەندە: — ھاي بالام، جېنىم بالام، گەپنى ئاستا قىلىڭلا، مەن سىلىنىڭ داداڭلا، — شۇنداققنا دېگەندە: — ھاي باللا، يۈگۈ[ر] باللا، ما[ر]اۋۇ گاداي نېمە دەيتۇ، مەن سېنىڭ داداڭ دەيتۇ. ئۆشنىسىدە بۆشۈك تۇرتۇ. بۆشۈك ساتقىلى كەپتۇ. بىزغۇ بۆشۈك ئالمايمىز، تەپ ما[ر]اۋۇ گادايىنىڭ قۇڭىغا، — شۇنداققنا دېگەندە: باللىرى يۈگۈرۈپ چىقىپ تەپكىلىما تۇ[ر]دى قۇڭىغا: «كاپياڭ - كۇپپۇڭ، كاپياڭ - كۇپپۇڭ، كاپياڭ - كۇپپۇڭ، كاپياڭ - كۇپپۇڭ» نەچچەن توقساننى تەپتى. پەللىكىنى ئۇۋىلاپ ئەلىماخۇنۇمغا ئە[ز] قىلدى، شەيخىسىلام قوشاپ بە[ر]دى. قاياشقا ئاچقىپ ئەندى، ئۆينى كۆ[ر]سىتىپ قوياپ مەھكىمگە كىرىپ ئولتۇردى. شەيخىسىلام قوپۇپ ئەندى، يالپۇزخاننى ئەكىردى. داۋزىدىن كىرىپ بولغۇنچە قاشلىرىنى ئويناتىپ كۆز تاشلاپ قوپۇپ كىردى. بايقى ئەلىماخۇنۇم ئاشىق بولۇۋا قالدى. — ھاي خېنىم، جېنىم خېنىم ما[ر]اۋۇ بېگىم نېمە دەيدۇ، پەلچەڭ ئېشەكقۇ بىر قالدى، ئا[ر]غىماق ئاتقۇ بىر قالدى،

يالىپۇرخان يەنە تۇل قالدى،
 بەش يۈز تەڭگە پۇل قالدى.
 شۇنداققنا دەيدۇيا،
 قانداق قىلىمىز، — دېگەندە:
 — ۋاي ئاخۇنۇم، ئەلىماخۇنۇم،
 مەن بۇ گاداينى كۆرۈپتەم،
 قاياش تەۋەسىگىمۇ با [ر] ماپتى،
 ھېكىم بېگىم دەپ ئاڭلىمىغان،
 شۇنداققنا دېگەندە:
 — تەپ ما [ۋۇ] گاداينىڭ
 قۇڭىغا،
 شۇنداق دەپ ئەمرى قىلدى.
 تەپكىلىما تۇ [ر] دى قۇڭىغا
 «كاپپاڭ - كۇپپۇڭ،
 كاپپاڭ - كۇپپۇڭ،
 كاپپاڭ - كۇپپۇڭ،
 كاپپاڭ - كۇپپۇڭ...»
 نەچچەن بەش يۈزنى تەپتى.
 شەيخۇنىسلامنىڭ بىر پاي كېپىشى
 قۇڭىغا كەپلىشىپ قالدى.
 جان ئاچچىقتا يۈگۈرۈپ قاچتى.
 بىر يە [ر] گىچىلىك با [ر] غاندا،
 دېمى كېسىلىپ قالغاندا
 توسما تۆپىسىگە
 چىقىپ ئولتۇرۇپ
 دېمىنى بىر ئالاي دەپ
 زوڭ ئولتۇ [ر] غۇدەك بولسا،
 پوككىدەك قىلىپ چۈشتى.

كەينىگە قاراپ باقسا
 بىر پاي كېپىش تۇرتۇ،
 «شەيخۇنىسلامنىڭ كېپىشى»^①،
 كېپىشى قوغلاپ كىلىپتۇ،
 ئۆزى قاچان كېلە [ر] كىن» دەپ،
 قوپاپ قاچقىلى تۇ [ر] دى.
 مازا [ر] بېشىغا يەتكەندە،
 چۈشۈپ كەتكەن
 بىر ئوران تېپىپ،
 ئورانغا سەكرەپ كىرىپ،
 تېزەكتە ئىس سېپ ئولتۇ [ر] دى.
 ئەلىماخۇنۇم بىلەن يالىپۇرخان
 مۇزاكىرىلاشقىلى تۇ [ر] دى.
 — ھاي خېنىم، جېنىم خېنىم
 ئە [ر] لىرى با [ر] مۇ؟
 — يوق، دەپتى،
 — ئېرىم قەشقە [ر] گە كەتكىلى،
 ئون تۆت يىلغۇ بولاپتى،
 ئۆلۈم خېتى كەلگىلى
 يىگىرمە بىر يىل بولاپتى، —
 شۇنداققنا دېگەندە:
 — مەن ئالسام راس تېگەملا
 — سىلىگە راسا تېگىتىم.
 تون پېرىجىسىنى سامايتقان،
 سەللىسىنى ھەرگىز ئامايتقان،
 تەرەتنى ئۇشاتمايتقان،
 سەججادىدىن^② چۈشمەيتقان،
 مۇھىرنى يە [ر] دە قويمايتقان،

① كېپىش — كىش.
 ② سەججادە — جاپناماز.

دېككوكلاپ يۈگۈرۈپ قويۇپ،
 مورا تۇۋىدە ئولتۇرۇشى،
 يالىپۇزخان يۈگۈرۈپ چىقىپ،
 داۋزىسىنى ئېچىپ قويدى.
 — چۈشسىلە غوجام
 ئەلىماخۇنۇم،
 يۈ[ر]سىلە غوجام ئەلىماخۇنۇم،
 كىرىسىلە غوجام
 ئەلىماخۇنۇم، — دەپ
 ئۆيگە باشلىغىلى تۇ[ر]دى.
 بەلچەك ئېشەكنى سولتۇتتى.
 ئا[ر]غىماق ئاتنى ئېسىۋاتتى،
 بەش يۈز تەڭگە پۇلىسىنى،
 ساندۇققا سېلىۋېتىپ بولاپ،
 ئوڭ پۇتقا باشلاپ قويپ،
 چەپ پۇتقا ئۆتەپ تۇ[ر]سا،
 — ھەي خېنىم يالىپۇزخان،
 مۇنداق ئولتۇ[ر]ساق بولماس،
 بىز بولساق ئەلەم ئادەم
 شانائەت بولۇپ قالالا،
 نىكا[ھ] - پىكا قىلىۋاتساقچۇ،
 — شۇنداققىنا دەپ تۇ[ر]دى.
 — ھاي ئاخۇنۇم،
 جېنىم ئاخۇنۇم،
 بىردەم چىداپ ئولتۇ[ر]سا،
 مەن بىر موللا تېپىۋالاي،
 بىر خون نان تېپىۋالاي،
 ئۆزەمنى زاسلىۋالاي، —
 شۇنداققىنا دەپ تۇ[ر]سا،
 ھېلىقى توكا ياغچى،

شۇنداق بىر كىشىگە غۇ،
 تەگكۈمغۇ راسا بارىدى.
 مەن ئېرىمدىن ئايرىلىپ،
 بەش يۈز تەڭگە قە[ر]ز قىپتىم،
 شول قە[ر]زىمنى بېرىپ بولسام،
 ئاندىن تەگسەم، — دېگەندە؛
 — شول قە[ر]زلىرىدىن
 مەن بېرەي.
 قاچانلىققا بارمەن،
 — بىزىمانلىقىما با[ر]سا،
 يورۇقتىن بېرىپ قالمىسلا، —
 شۇنداققىنا دەپ ياندى.
 ھېلىقى ئەلىماخۇنۇم،
 نامازشامنىمۇ قىلالماي،
 نامازدىگە[ر] دە ئاتلاندى.
 بەلچەك ئېشەككە پۇلىنى
 ئا[ر]تىپ،
 ئا[ر]غىماق ئاتقا قوڭغىنى
 ئا[ر]تىپ،
 پولىتوڭشىپقىنا چىققاندا
 نامازشامغا يېتىپ چىقتى.
 داۋزا قاققىلى تۇ[ر]غاندا،
 ھېلىقى يالىپۇزخان،
 — ھوي ياغچى، توكا ياغچى،
 ئەلىماخۇنۇم كەلمەكچى،
 ئۆزىگە چىقىپ تۇرۇڭلا،
 مورا تۇۋىدە ئولتۇرۇڭلا،
 «ئۆھھۆ» دېيىشىم كىرىڭلا، —
 شۇنداققىنا دەپ قويدى.
 بايقى توكا ياغچى،

ئۆگزىدە ئولتۇرۇپ يۆتەلدى،
 «ئۆھھۆ - ئۆھھۆ» يۆتلىشى،
 ئەلماخۇنۇم چاچراپ قوپتى.
 — ۋاي خېنىم، جېنىم خېنىم
 ئۆگزىدە بىرسى يۆتلىدۇ،
 ھېلى مېنى، كىرسە ئۆلتۈرىدۇ.
 ئىلاجىسى بولسا بىر قىلىسلا، —
 شۇنداققىنا دېگەندە:
 — ھاي ئاخۇنۇم، ئەلماخۇنۇم،
 بىزنىڭ گاداينىڭ ئاچچىغى،
 بەككىناغۇ ياماندى.
 مەشەگە يۈگۈرۈپ كەلسىلە،
 جۇۋازغا قوشاپ قويماي،
 تۈكى يوق توپاق دە [ر] مە،
 قۇيرۇقى يوق توپاق دە [ر] مە،
 تۇۋىقى يوق توپاق دە [ر] مە،
 كۈدە قۇلاق موزاي دە [ر] مە، —
 دەپ جۇۋازغا قوشاپ قويدى.
 ئالتە تاشنى ئېپ قويدى
 دوققۇشىپ ماڭغىلى تۇردى.
 ھېلىقى توكا ياغچى
 ئۆگزىدىن يۈگۈرۈپ كىرىپ،
 تام - تورۇسقا بىر قاراپ
 ئىچكىرى - تاشقىرى
 كىرىپ - چىقىپ،
 جۇۋازخانغا كىرىپ باققاندا
 قىپ يالىڭاچقىنا بىر توپاق
 دوققۇشىپ ماڭغىلى تۇرۇپتۇ.

ھېلىقى توكا ياغچى
 — ھوي خوتۇن، جاللات خوتۇن،
 مەن ئۆگزىگە چىكەتكەندە
 جۇۋازدا ئۇيۇڭ يوقتى.
 ئۇي پەيدا بولۇپ قايتۇ،
 نەدىن تاپتىڭ توپاقتى، —
 شۇنداققىنا دېگەندە:
 — ۋاي مۇسۇ [ل] مان جېنىم
 مۇسۇ [ل] مان،
 سەن ئۆگزىگە چىكەتكەندە،
 جۇۋازدا ئۇيۇڭ يوقتى،
 با [ر] يوق بىر كالىڭىز بارىدى.
 ئىككىزەك موزايلاپتى،
 ئە [ر] كىكىنى قېتىپ قويدۇم،
 چىشىسى ئۆزەمدۇرمەن، —
 شۇنداققىنا دەپ قويدى.
 بايىقى توكا ياغچى
 — ئۆزەم ھەيدەي توپاقتى، —
 دەپ
 تالتىزنى ① قولغا ئېلىپ،
 سۆڭگەچكە راسا سېلىپ،
 ھەيدىگىلى تۇرغاندا،
 بىچارە ئەلماخۇنۇم،
 پۇشاشاڭشىغىلى تۇ [ر] دى،
 توپناقشىغىلى ② تۇ [ر] دى.
 — ھوي خوتۇن،
 يۈگۈ [ر] خوتۇن،
 بۇ توپاق چايان ③ توپاقتەن،

① تالتىز — جۇۋازچىلار جۇۋازنىڭ كۆتىكىدىكى كۈنجۈرنى ئاجرىتىشقا ئىشلىتىدىغان ئۈچى بىسلىق تۆمۈر تايماقچە.

② توپناقشىش — سەكرەش.

③ چايان توپاق — كۆندۈرمىگەن.

تويىناقشىغىلى تۇ[ر]دى،
 دىككاڭشىغىلى تۇ[ر]دى،
 پۇششاڭشىغىلى تۇ[ر]دى.
 جۇۋالدۇزنى ئاچىقىپ بەرگىن،
 بۇرنىنىڭ پەرىكىدىن تېشىپ،
 بىر چۈلۈك ئۆتكۈزۈپ قويماي،
 توخماقنى ئاچىقىپ بە[ر]گىن،
 سوقما قىلىۋا قويماي،
 ئۈستۈرنى ئاچىقىپ بەرگىن،
 بىر ئۆكۈز قىلىپ قويماي، —
 شۇنداق دېگىلى تۇ[ر]غاندا،
 بىچارە ئەلىماخۇنۇم
 دوغۇلداپ ماڭغىلى تۇ[ر]دى.
 يالپۇزخان دېگەن چوكان،
 ئۆيلىرىگە كىرىپ چىقىپ،
 — تاپالمىدىم توخماقنى،
 تاپالمىدىم ئۈستۈرنى،
 ئۆزەڭ تاپساڭ جۇۋالدۇزنى، —
 دەپقنا يېنىپ چىقتى.
 — ھوي خوتۇن، جالات خوتۇن،
 مەن سېنى ئىشقا بۇيرۇپ،
 قايسى ئىشنى قىپ كەلگەن،
 ئۆزەم چىقسام بولمامدۇ، — دەپ
 ئۆيلىرىگە كىرىپ كەتسە،
 — ھاي ئاخۇنۇم، ئەلىماخۇنۇم،
 نەچچىدە با[ر]دۇ[ر] ياشلىرى،
 ئالتە تاشنى ئىشتالماي،
 تە[ر]لەپ كېتىپتۇ باشلىرى.
 جانلىرىنى جايلىسىلا، —
 شۇنداققنا دېگەندە؛

«ئىللەللا!» دەپ بىر قوپتى،
 جۇۋاز كەسكۈنىنى يۈدۈپ قوپتى،
 داۋزا ئالدىسىغىمۇ چىققاندا،
 — ھوي توپاق، توخناڭ توپاق،
 بۇرنىنىڭ پەرىكىدىن تېشىپ،
 چۈلۈك ئۆتكۈزۈپ قويىتىم.
 توخماقنى ئاچىقىپ بەرسە،
 سوقما قىلىۋا قويىتىم.
 ئۈستۈرنى ئاچىقىپ بەرسە،
 ئۆكۈز قىلىۋا قويىتىم، —
 شۇنداققنا دېگەندە
 «ئىللەللا!» دەپ قاچقانچە،
 داۋزا ئالدىسىغا بارغاندا،
 «ھوي باللا ئىشكىڭنى
 ئاچ!»، — دەپ
 داۋزىسىغا بىرنى ئۈستى.
 چوڭ مەخسۇم يۈگۈرۈپ چىقتى؛
 — ھوي باللا، يۈگۈ[ر] باللا،
 دادام نامازغا كەتكەن،
 ناماز ھەققىنى تولا ئېلىپ
 قوينى جىق ئەكەلگەندۇ،
 قوينى سولشىپ بېرەي، — دەپ
 چوڭ مەخسۇم يۈگۈرۈپ چىقسا،
 قىپ يالىڭاچقىنا بىر گاداى
 جۇۋاز كەسكۈنىنى
 يۈدۈپ تۇرغاننى،
 چوڭ مەخسۇم كۆرۈپ ئەمدى،
 — ھوي باللا، يۈگۈ[ر] باللا،
 مەيەگە بىر نەرسە كەپ قاپتۇ.
 يا ئېيىقمۇ، ئادەممۇ،

يا ساراڭمۇ، ھايۋانمۇ؟
يا كۇسغان قانچىمۇ؟
بوينىدا كەسكۈ تۇرىدۇ،
تەپ ما [ۋۇ] گاداينىڭ قۇڭىغا،
شۇنداققىنا دېگەندە؛

— ھوي بالام، جېنىم بالام
مەن سىلنىڭ داداڭلا [ر].
گەپنى ئاستا قىلىڭلا [ر]، —
شۇنداققىنا دەپ تۇردى.

— تەپ ما [ۋۇ] گاداينىڭ قۇڭىغا
ما [ۋۇ] گاداي نېمە دەيتۇ،
مەن سېنىڭ داداڭ دەيتۇ.
شۇنداققىنا دېگەندە،
شەيخىسىلا يۈگۈرۈشۈپ كېلىپ
تەپكىلىما تۇ [ر] دى قۇڭىغا:
«كاپپاڭ - كۇپپۇڭ، «كاپپاڭ
- كۇپپۇڭ،
كاپپاڭ - كۇپپۇڭ، «كاپپاڭ
- كۇپپۇڭ...»
بىر مىڭ بەش يۈزنى تەپتى.
پەللىكىنى ئۇۋىلاپ
ئەرز قىلغىلى ھېكىم يوق،
مازا [ر] بېشىغىمۇ يەتكەندە
ھېلىقى ھېكىم بېگىم
ئەلماخۇنۇمنى كۆرۈپ
— جېنىمغىنا ئەلماخۇنۇم،
سىلە قايشقا بارغانمۇ؟
يالپۇزخاننى ئالغانمۇ؟
ئەڭنا ياغنى ① سالغانمۇ؟

جۇۋازغا قوشاپ قويغانمۇ؟
جۇۋازنى يۈدۈپ كەللىمۇ؟
يالپۇزخاننى تالىشىپ،
مېنى قوغلاۋاتقانمۇ؟
كىرىسلە غوجام ئەلماخۇنۇم،
بىر ئوراند ئولتۇ [را] يلى، —
دەپ
ئورانغا كىرىپ ئولتۇ [ر] دى،
تېزەكتە ئىس سەپ ئولتۇ [ر] دى.
يالپۇزخان، توکا ياغچى،
مۇزاكىرلاشقىلى تۇ [ر] دى.
— ھاي مۇسۇ [ل] مان،
جېنىم مۇسۇ [ل] مان،
بەلچەڭ ئېشەك ئىككى بولاپتۇ.
ئا [ر] غىماق ئات ئىككى بولاپتۇ.
مىڭ تەڭگە پۇل بولاپتۇ.
بۈگۈن بازا [ر] غا بېرىپ
بىر ئويناپقىنا كەلسەكچۇ،
بەلچەڭ ئېشەككە سەن مىنسىڭ،
ئا [ر] غىماق ئانقا مەن مىنسىم،
— شۇنداققىنا دېگەندە؛
بايىقى توکا ياغچى
— ماقۇل مۇسۇ [ل] مان،
ماقۇل، — دەپ
بەلچەڭ ئېشەكنى توقۇپ،
بەلچەڭ ئېشەككە ئۆزى مىندى.
ئا [ر] غىماق ئاتنى توقۇپ
بە [ر] دى،
يالپۇزخاننى مىندۈ [ر] دى.

باز[ر]غا بېرىپ ئەمدى،
 قاسساپ بازىرى ئاغرىغا،
 بېرىمۇ چۈشۈپ تۇرۇپ،
 — ھوي ياغچى، توکا ياغچى،
 مەشەدە تۇ[ر]غاچ تۇ[ر]غن.
 قاسساپ بازىرىغا كىرىپ،
 بىر چۆ[ر]گىلىپ چىقمايمۇ؟
 — ماقۇل مۇسۇ[ل]مان،
 ماقۇل دەپ،
 بايمىقى توکا ياغچى
 ئەشەدە^① تۇ[ر]غاچ تۇ[ر]دى.
 يالپۇزخان كىرىپ ئەمدى،
 ئوڭ - چەپپىسىگىمۇ كۆز
 تاشلاپ،
 قول سېلىپ كېتىۋا با[ر]سا،
 قاسساپ ئاداش يۈگۈرۈپ كېلىپ،
 — ھاي خېنىم، جېنىم خېنىم،
 يا تۇش قۇيرۇقنى تا[ر] تايىمۇ،
 يا دەندىندىن تا[ر] تايىمۇ،
 نەدىنىقنى ئاتلىكى^②
 — بىزنىڭ بالدۇ[ر]قى
 چۆپقەتلە[ر]،
 مەندىن گەپما سو[ر]مايتتى،
 ئۆزى چاغلان تا[ر] تىتتى.
 قۇيرۇقتىنغۇ سەپ بېرىتتى،
 شۇنداققنا دېگەندە،
 ھېلىقى قاسساپ ئاداش،
 بىر ياتۇ گۆش ئەكىلىپ،

خۇ[ر] جۇنغا سېلىپ قويدى.
 خۇ[ر] جۇنغا سېلىپ قويپ،
 — ھاي خېنىم، جېنىم خېنىم،
 ئاتلىرىغۇ نېمىكىن؟
 ئۆيلىرىغۇ نەدىكىن؟
 تېخى ئە[ر]لىرىمۇ با[ر]مىكىن،
 — شۇنداققنا سورىغاندا:
 — ھاي ئاداش، قاسساپ ئاداش،
 مېنىڭ ئېتىمنى سو[ر]سا
 يالپۇزخان داڭلىغ چوكان.
 مېنىڭ ئېرىمنى سو[ر]سا
 قەشقە[ر] شە[ھ]ە[ر]ىگە كەتكىلى
 ئون تۆت يىلغىنا بولمايتتى.
 ئۆلەم خېتى كەلگىلى
 يىگىرمە بىر يىل بولمايتتى.
 مېنىڭ ئۆيۈمنى سو[ر]سا
 قاياش دېگەن كەتتىدە،
 يېتىم ئېرىقنىڭ بويىدا، —
 شۇنداققنا دەپ تۇ[ر]دى.
 — ھاي خېنىم، جېنىم خېنىم
 مەن ئالسامۇ تېگەملا،
 — ھاي ئاداش، قاسساپ ئاداش
 سىلىگە راسا تېگىتتىم،
 ئۆيدىن گۆشنى ئۈزۈمەيتقان،
 ھەم دەندىندىن تا[ر] تىتقان،
 تۇش - قۇيرۇقتىنمۇ
 چىق بېرىتقان،
 شۇنداق بىر كىشىگەغۇ

① ئەشەدە — ئاشۇ يەردە.
 ② ئاتلىكى — ئالدىنكى، ئالدىلا.

بايىقى توكا ياغچى
 ئىمىلەكلەپ يۈگۈرۈپ چىقىپ،
 ئۆگزىگە چىقىپ ئولتۇر[دى].
 مورا تۈۋىدە ئولتۇرۇشى؛
 يالپۇزخان يۈگۈرۈپ چىقىپ،
 داۋزىنى ئېچىپ قويۇپ:
 — كىرىسە ئاداش،
 قاسساپ ئاداش،
 يۈ[ر]سە ئاداش،
 قاسساپ ئاداش، —
 دەپ ئۆيگە باشلىغىلى تۇردى.
 بەلچەك ئېشەكنى سولتۇتتى،
 ئا[ر]غىماق ئاتنى ئېسىۋاتتى.
 بەش يۈز تەڭگە پۇلىسىنى،
 ساندۇققا سولۇۋەپ بولاپ،
 ئوڭ پۇتقا باشلاپ قويپ،
 سىنچاپنى قويۇپ تۇ[ر]سا،
 — ھاي خېنىم، جېنىم خېنىم،
 ئۇنداق ئولتۇ[ر]ساق بولماس،
 باز[ا] دا دۇكان قالغان.
 نىكا[ھ] - پىكا قىلىۋاتىلى، —
 شۇنداققىنا دېگەندە:
 — ھوي ئاداش، قاسساپ ئاداش،
 بىردەم چىداپ ئولتۇ[ر]سلا،
 مەن بىر موللا تېپىۋالاي،
 نىكاھ ھەققى تېپىۋالاي،
 بىر خون نان تېپىۋالاي،
 ئۆزەمنى راسلىۋالاي، —

تەگكۈمغۇ يامان بېيدى ①.
 مەن ئېرىمدىن ئايرىلىپ،
 بەش يۈز تەڭگە قە[ر]ز قىپتىم،
 شۇ قە[ر]زىمنى بىرىۋەپ
 بولسام،
 ئاندىن تەگسەم، — دېگەندە؛
 — شۇ قە[ر]زلىرىنى مەن بېرەي.
 قاچانلىققا بارمەن.
 — بىزىمانلىققا با[ر]سلا،
 نامازشام بىلەن با[ر]سلا،
 يورۇقتىن بېرىپ
 قالمىسلا، — دەپ
 يالپۇزخان قول سېپ كەتتى.
 ھېلىقى قاسساپ ئاداش،
 ئۆيلىرىگە با[ر]غاندا،
 نامازشامنىمۇ قىلالماي،
 نامازدىگە[ر] دېمۇ ئاتلاندى.
 بەلچەك ئېشەككە پۇلىنى
 ئا[ر]تىپ،
 ئا[ر]غىماق ئاتقا
 قوڭغىنى ئا[ر]تىپ،
 پولاتوڭشىپقىنا چىققاندا،
 نامازشامغا يېتىپ چىقتى.
 داۋزى قاققىلى تۇ[ر]غاندا،
 — ھوي ياغچى، توكا ياغچى،
 ئۆگزىگە چىقىپ ئولتۇرۇڭلا،
 «ئۆھھو» دېيىشىم كىرىڭلا،
 قاسساپ ئاداش كەلمەكچى، —

شۇنداق دەپمۇ تۇرۇشى،
 بايىقى توکا ياغچى
 ئۆگزىدە ئولتۇرۇپ يۆتەلدى.
 «ئۆھھۆ - ئۆھھۆ» يۆتلىشى،
 قاسساپ ئاداش چاچراپ قوپتى.
 — ۋاي خېنىم، جېنىم خېنىم،
 ئۆگزىدە بىرسى يۆتلىدۇ،
 ھېلى مېنى كۆرسە ئۆلتۈرىدۇ.
 ئىلاجىسى بولسا بىر قىلسىلا،
 شۇنداققىنا دېگەندە،
 يالپۇزخان دېگەن چوكان:
 — ھوي ئاداش، قاسساپ ئاداش،
 بىزنىڭ گاداينىڭ ئاچچىغى
 بەككىنا ياماندى،
 مەشەگە يۈگۈرۈپ كە[ل]سىلە،
 ئايۋاننىڭ تۈگرۈكىنىڭ
 سوقۇمىسى قالماپتى،
 سوقۇما قىلىپ قويماي.
 «نەدىن تاپتىڭ بۇ سوقۇمىنى»
 دېگەنغۇ زامانلاردا،
 ئىشكايلىدىكى^① سەگۈينى،
 ئەكىرىپ قويماپ قويدۇم
 دە[ر]مە، —
 شۇنداققىنا دەپ تۇ[ر]دى.
 ھېلىقى يالپۇزخان،
 پىشاڭنى سېلىپ قويماپ،
 تۈگرۈكىنىڭ ئاستىغا،
 سوقۇما قىلىپ قويدى.

بايىقى توکا ياغچى،
 ئۆگزىدىن يۈگۈرۈپ كىرىپ،
 تام - تورۇسقا بىر قاراپ،
 ئۆينىڭ سەنىگە قارسا،
 شاخ - پۇتاقلىق بىر سوقۇما،
 (تۆت قىرلىق قىلىپ قويغان)،
 كەرىلىپقۇ ياتادۇ[ر].
 توکا ياغچى بۇنى كۆرۈپ:
 — ھوي خوتۇن، جاللات خوتۇن،
 مەن ئۆگزىگە چىكەتكەندە
 بىر سوقۇما پەيدا بولۇپ قاپتۇ.
 نەدىن تاپتىڭ بۇ سوقۇمىنى، —
 دېگەنغۇ زامانلا[ر]دا،
 — سىلە ئۆگزىگە چىكەتكەندە،
 سەن ئۆيىنى مەزمۇت سالماي،
 ئايۋاننىڭ تۈگرىكى
 تۈگرىكى بېسىپ كەتكەن.
 ئىشكايلىدىكى سەگۈنى،
 ئەكىرىپ قويماپ قويدۇم، —
 شۇنداققىنا دېگەندە؛
 باش - ئاياغقا بىر قاراپ،
 — ھوي خوتۇن، جاللات خوتۇن،
 ھەرىنى ئاچقىپ بە[ر]گىن،
 بوينىقىنى كېسىۋاتاي،
 شوتىنى ئاچقىپ بە[ر]گىن،
 شاخ - پۇتاقىنى ئېلىۋاتاي،
 چىڭ چاسا قىلىپ قويماي، —
 شۇنداققىنا دېگەندە،

① ئىشكايلى — ئىشك ئالدى.

شۇنداققىنا دېگەندە،
 جان ئاچچىقتا يۈگۈرۈپ قاچتى.
 داۋزا ئالدىغا با[ر]غاندا،
 داۋزىسىغا بىرنى ئۈستى.
 چوڭ بالىسى يۈگۈرۈپ چىقتى.
 — ھوي باللا، يۈگۈ[ر] باللا،
 دادام باز[ر]غا كەتكەن.
 قوينى چىق ئەكە[ل]گەندۇ،
 پايدىنى كۆپ تاپقاندۇ، —
 شۇنداققىنا دەپ ئەمدى،
 چوڭ بالىسى يۈگۈرۈپ چىقسا
 قىپ يالىڭاچقىنا بىر گاداي،
 تۇ[ر]غىنىنى كۆرۈپ ئەمدى:
 — مەيەدە بىر نە[ر]سە
 كەپ قاپتۇ،
 يا ئېيىقمۇ، ئادەممۇ،
 يا ساراڭمۇ بۇ ھايۋانمۇ،
 قىپ يالىڭاچقىنا تۇرادۇ.
 تەپ ما[ر]اۋۇ[ر] گادايىنىڭ قۇڭغىغا،
 — شۇنداققىنا دېگەندە،
 — ھاي بالام، جېنىم بالام،
 گەپنى ئاستا قىلىڭلا[ر]،
 مەن سىلنىڭ داداڭلا[ر].
 شۇنداققىنا دەپ تۇردى.
 — ھوي باللا، يۈگۈ[ر] باللا،
 ما[ر]اۋۇ[ر] گاداي نېمە دەيتۇ،
 مەن سېنىڭ داداڭ دەيتۇ.
 تەپ ما[ر]اۋۇ[ر] گادايىنىڭ قۇڭغىغا،
 — دېگەنخۇ زامانلا[ر]دا،
 تەپكىلىما تۇردى قۇڭغىغا:

يالپۇزخان ئۆيگە كىرىپ
 — تاپالمىدىم شوتاڭنى،
 ئۆزەڭ ئاچچىقمن ھەرەڭنى، —
 شۇنداققىنا دېگەندە؛
 — ھوي خوتۇن، جاللات خوتۇن،
 مەن سېنى ئىشقا بۇيرۇپ
 قايسى ئىشنى قىپ كەلگەن.
 ئۆزەم قىلسام بولمامدۇ، — دەپ
 ئۆيلىرىگە كىرىپ كەتسە،
 — ھوي ئاداش، قاسساپ ئاداش،
 خاخراپما ياتاملا،
 كەرنىپما ياتاملا،
 بىزنىڭ گاداي يامان گاداي.
 شوتىنى ئاچچىق سالىسا،
 بويناقلرىنى كېسىۋېتىپ،
 شاخ - پۈتمىنى ئېلىۋېتىپ،
 تۆت قىرلىق قىلىپ قويتۇ.
 ھەرنى ئاچچىق سالىسا،
 چىڭ چاسا قىلىپ قويتۇ.
 جانلىرىنى جايلىسىلا،
 شۇنداققىنا دېگەندە:
 «ئىللەللا!» دەپ بىر قوپتى.
 شىپاڭنى ئۆرۈپ قوپتى.
 داۋزا ئالدىسىغىمۇ يەتكەندە
 — ھوي سوقۇمام، توختاڭ
 سوقۇمام،
 شاخ - پۈتمىڭنى ئېلىۋېتىپ،
 تۆت چاسا قىلىپ قويتتىم،
 بويناقلرىڭدىن كېسىۋېتىپ،
 ھەم سىلىق قىلىپ قويتتىم، —

«كاپپاڭ - كۇپپۇڭ،
 كاپپاڭ - كۇپپۇڭ،
 كاپپاڭ - كۇپپۇڭ،
 كاپپاڭ - كۇپپۇڭ...»
 بىر مىڭ نەچچە يۈزنى تەپتى.
 ئە[ر]ز قىلغىلى ھېكىم يوق،
 مازا[ر] بېشىغا يەتكەندە،
 ھېكىم بېگىم، ئەلىماخۇنۇم،
 قاسساپ ئاداشنى كۆرۈپ،
 — ھوي ئاداش، قاسساپ ئاداش،
 سىلە قاياشقا بارغانمۇ؟
 يالىپۇرخاننى ئالغانمۇ؟
 ئەڭىنايغىنى سالغانمۇ،
 سوقۇما قىلىپ قويغانمۇ،
 يالىپۇرخاننىڭ قېشىدىن
 مەشەگە قېچىپ كەلدىڭمۇ؟
 كىڭلە^① ئاداش قاسساپ ئاداش،
 بىر ئورۇندا ئولتۇرايلى.
 ئورانغا كىرىپ ئولتۇ[ر]دى.
 تېزەكتە ئىس سەپ ئولتۇ[ر]دى.

نەشرگە تەييارلىغۇچى: مەمتىلى سايت
 ئېيتىپ بەرگۈچى: ئابلىمىت قارىم

ئەبەيدۇللاخان

شېك شىسەينىڭ ۋاقتىدا،
 ياتقان يېرىمىز جاڭگاللىق.
 گومىنداڭنىڭ ۋاقتىدا،
 ياتقان يېرىمىز سامانلىق.
 ماخوسەننىڭ ۋاقتىدا،
 ئەبەيدۇللا بىلەن مەمتىلخان،
 ئەگرى ساي^① دېگەن يۇتتا،
 قۇش - قاچىغى ئويناغلىق
 تۇغانغۇ زامانلاردا،
 قۇمبېرىقتىكى^② دانا تاز،
 قورغانغا كىرىپ ئەمدى،
 لەڭپۇگۈەنگە چېقىپ قويدى.
 لەڭپۇگۈەن دېگەن تۇڭگان،
 خوتەن سىلىڭغا خەت يازدى.
 سىلىڭدىن كىپ تەگدى گۇڭسا،
 جالالىدىن خان غوجام ئوقۇپ،
 ئەبەيدۇللا تاپتۇدى.
 — ھاي بالام ئەبەيدۇللاخان،
 ئويۇننى ئازراق ئويناڭ سىز.
 ئويۇن بېشىڭىزغا چىققۇدەك،
 ئەر سېلىڭدىن خەت كەپتۇ، -
 دېگەنغۇ زامانلاردا؛
 — ھاي دادا جالالىدىنخان،
 خوتەنگە مەن بېرىپ كېلەي،
 سىلىڭ بىلەن كۆرۈشەي، -
 شۇنداققنا دېگەندە؛
 — ھاي بالام ئەبەيدۇللاخان،
 سىز ئۆزىڭىز كىچىك بالا،
 ناتوغرا گەپ ئۆتۈلەپ قالما،
 خوتەنگە سىز ئۆزىڭىز بارماڭ،
 ئۆزەم باراي خوتەنگە، —
 شۇنداققنا دەپ تۇدى.
 — ھاي دادا جالالىدىنخان،
 ئۆزەم كىچىك بولساممۇ
 تۆت ئېغىز گېپىم باردۇر.
 جايدا يولداپ كېلەمەن، —
 شۇنداققنا دەپ تۇدى.
 ئەبەيدۇللاخان ئاتلاندى،
 گازۇنغا^③ يەتكەن چاغدا
 لەڭپۇگۈەنگە يولاقتى.
 لەڭپۇگۈەن دېگەن تۇڭگان:
 — نەگە بارسىز ئەبەيدۇللا
 دېگەنغۇ زامانلاردا:
 — خوتەن شەرىگە ماڭدىم
 بىر پارچە خەت ئېۋەتىپسەن،
 خەت ئۇچۇرىنى ئېپ كەلدىم.

① ئەگرى ساي — قاراقاشتىكى جاي ئىسمى.

② قۇمبېرىق — جاي ئىسمى.

③ گازۇن — خوتەن شەھىرىدىكى جاي ئىسمى.

دېگەنغۇ زامانلاردا: — مېنىڭ ئالدىمغا كەلگۈچە،
 چەچەن سوقاپ ئولتۇساق،
 گۈنايىتىدىن ئۆتەدىم.
 ئەبەيدۇللا غوجام ئېتتى: — ساڭا چەچەن سوقاپ
 ئولتۇغىچە
 پولاتتىن خەنجىرىم باردۇر،
 پەرەڭدىن مىلتىقىم باردۇر،
 ئېتىشىپ ئۆلەمەن لەڭپۇگۈەن،
 چېپىشىپ ئۆلەمەن لەڭپۇگۈەن،
 شۇنداققۇنا دېگەندە: — گەپنى بەك يوغان قىلدىڭ،
 يوغان گەپ قىلما ئەبەيدۇللا.
 سەككىز لەڭزە لەشكەر با،
 قانداق توشايسەن ئەبەيدۇللا.
 شۇنداققۇنا دېگەندە: — سەككىز لەڭزە لەشكەرگە
 قىرىققىنا پاۋنىم باردۇر.
 سېنىڭ ھەممەڭگە توشايدۇ.
 دېگەنغۇ زامانلاردا،
 لەڭپۇگۈەن يېنىپ كەتتى.
 ئەبەيدۇللاخان يېنىپ كەلدى.
 لەڭپۇگۈەن دېگەن تۇڭگان
 ئەتىسى چۈش ۋاقتى بىلەن
 سېپىل ئالدىغا چىققاننى،
 بىر لەڭزە ئەسكەر باشلاپ،
 پوجوبلوغ^① مىرزاكېرىم كېلىپ،

— نەگە بارىسىز لەڭپۇگۈەن،
 ئاچچىغىڭىز غەزەپ كەپتۇ.
 لەڭزى باشلاپ مېڭىپسىز،
 شۇنداققۇنا دېگەندە:
 — قاراقاش دېگەن شەددىن
 ئېڭىز ئېرىققۇ كەنتلىك
 جالالىدىنخاننىڭ بالىسى
 ئەدەتسىز سەتقىنا گەپ قىلدى.
 يۈرەككە نەقىش باغلاشتى.
 ئەدىۋىنى بىر بېرىپ كېلەي،
 شۇنداققۇنا دېگەندە:
 — ئابدان بولاپتۇ لەڭپۇگۈەن،
 ئەبەيدۇللا دېگەن باللا،
 ئۆزى كىچىك، نادان باللا،
 ئۆزىنى تۇتالماي قىپ ساپتۇ
 چەپ قوللىغىزغا تەڭ كەلمەس،
 بۈگۈن كەچ بولاپ قاپتۇ،
 ئەتە سەدە باساقچۇ؟
 مەنمۇ باراي لەڭپۇگۈەن،
 شۇنداققۇنا دېگەندە،
 لەڭپۇگۈەن يېنىپ كەتتى.
 مىرزا كېرىم بەگ
 ھوجرىسىغا كىرىپ،
 بىر پارچە سالام يازدى:
 «سالام سىزگە ئەبەيدۇللاخان،
 سالامدىن كىن سۆزۈم شۇكى
 سىز مۇشۇ گەپنى قىلغۇچە
 تۆت ئېغىز ياخشى

① پوجوبو — خوتەن ناھىيىسىدىكى جاي ئىسمى.

گەپ قىلىشىڭىز،
 گۇناھىڭىزدىن ئۆتەدى.
 بۇ بىرەھىم تۇڭگانلا.
 قاراقاشقا بېرىپ قالسا،
 ئەكىرىپلا ئۆلتۈرۈۋاتامۇ؟
 يا تاياققا باسامۇ؟
 يا باغلاپ تاقاققا ئاسامۇ؟
 جېنىڭنى جايلاپ قاچساڭچۇ» .
 ئەبەيدۇللاغا خەت تەگدى،
 بۇ خەتنى ئوقۇپ بېقىپ
 كېچە تاڭنىڭ ۋاقتىغىچە
 جابدۇغىنى تەي قىلدى.
 كېچە تاڭنىڭ ۋاقتى بىلەن،
 دۇۋا پاششىمغا ئاتلاندى.
 ئەتىسى لەڭپۈگۈەن كەلدى،
 زاۋا ① كەنتىنى تۇڭگان باستى.
 ئاق ئايۋانغا كىرىپ نۇرۇپ،
 لەڭپۈگۈەن دېگەن تۇڭگان،
 مۇرىغا چىنەپ ئوق ئاتتى.
 جالالىدىنخان غوجام قوپاپ،
 قول باغلاپ ئالدىغا چىقتى،
 سەيدىنسى خېنىم ئەمدى
 ئايلىنىپ يېقىلىپ چۈشتى.
 جالالىدىنخان غوجام دەيدى:
 — ئۆيگە كىرىلى لەڭپۈگۈەن،
 سىنچاي ئىچىلى لەڭپۈگۈەن،
 شۇنداققىنا دېگەندە،
 لەڭپۈگۈەن تۇڭگان ئەيىتتى:
 — سىنچايىڭنى ئىچمەيمەن،
 ئەبەيدۇللانى تېپىپ ئەكىلىپ،

ئالدىمغا توغرى قىلغىن.
 — ئەبەيدۇللانى كۆرمىڭىلى،
 تۆت يېرىم ئاي بولاپتۇ.
 ئەبەيدۇللا ماڭغىنى قارا،
 ئەگرى سايدا ئوينايىمىش،
 شۇنداققىنا دېگەندە،
 قولىنى چەمبەرچاس باغلاپ،
 چوغدەككە ئېسىپ قويدى.
 قىقىراسلاپ يىغلاغلىق،
 ئېگىز ئېرىققا خەت يازدى،
 مەمىتىلىخان غوجام كىردى،
 — جېنىمغىنا لەڭپۈگۈەن
 ئاكامنى چۈدۈرۈپ قويساڭ،
 ئەبەيدۇللانى مەن تاپسام،
 شۇنداققىنا دېگەندە،
 جالالىدىنخاننى چۈدۈردى،
 ئەبەيدۇللانى تاپماققا
 ئون بەش كۈن قارا بەدى،
 لەڭپۈگۈەن يېنىپ كەتتى.
 جالالىدىنخان غوجام بىلەن
 سەيدىنسى خېنىم ئەمدى
 مەمىتىلىخان غوجام باشلىق،
 مەسلەتنى تازا قىلدى.
 ئەتىسى ئەتىگەن قوپاپ
 مەمىتىلىخان ئۆزى ئاتلاندى،
 دۇۋا پاششىمغا چىققاندا،
 ئەبەيدۇللاخان غوجام ئەمدى
 دۇۋا پاششىم دېگەن يەدە
 بىر يېرىم كۈن يېتىپ بولاپ
 پۇشنىڭ ② تېغىغا قوزغالدى.

① زاۋا — قاراقاش ناھىيىسىنىڭ بىر يېزىسى.
 ② پۇشا — خوتەن ناھىيىسىنىڭ تاغلىق بىر جايى.

مەمىتىلىخاننى ياندۇردى .
 مەمىتىلىخان كىرىپ بولغۇچە ،
 يەنە تۇڭگانلىغا چاقا بادى .
 «ئەبەيدۇلانى ئىستىسەڭ
 پۇشنىڭ تېغىغا چىققىن» .
 لەڭپۇگۈەن دېگەن تۇڭگان
 لەڭزى باشلاپ ئەپ ماڭدى ،
 داۋان تىكە يەتكەندە ،
 ئەبەيدۇللاخان غۇجام ئەمدى
 قۇرئان ئوقۇپ ئولتۇرۇپ ،
 كۆزلىرى غەپلەتكە كەتتى .
 غەپلىتىدە چۈش كۆردى :
 ئوڭ تەرەپتىن
 قارا بوران كەلدى .
 سول تەرەپتىن
 سېرىخ بوران كەلدى .
 قاراڭغۇدا قېلىپ چۈشىدى .
 ئەبەيدۇللاخان چۆچۈپ قوپتى .
 — ھاي پەۋانلار ، ياش بالىلار ،
 مائىككۆيلەن يۈگۈرۈپ بېرىپ ،
 داۋاننىڭ تىككە قاراڭلار ،
 مېنىڭ چۈشۈم بۇزۇلدى ، —
 شۇنداققىنا دېگەندە ،
 ئىككى پەۋان يۈگۈرۈپ بېرىپ ،
 داۋاننىڭ تىككە قالسا
 قۇم - تۇپراقتەك تۇڭگانلار ،
 داۋانغا يۈزلىنىپ تۇرىدۇ .
 پەۋانلا قېچىپ بادى ،
 — خان غۇجام ئەبەيدۇللاخان ،
 ئاسماندىكى يۇلدۇزنىڭ
 ئەدىتىنى ئالغىلى بولا ،
 تۇڭگانلار ئەجەپ تولا ،
 بەيئەت قىلىلى خان غۇجام ،
 چوڭلىرىمىز بولساق غۇجام

ئەتىسى مەمىتىلىخان چىقتى
 مەمىتىلىخان غۇجام چىقىپ ،
 پاششىيىمنىڭ شەپىخلىرىدىن :
 «پۇشنىڭ تېغىغا قوزغالدى»
 دېگەن خەۋەرنى ئالدى ،
 مەمىتىلىخان يەنە ئات سالىدى .
 ئات ئاۋازىنى ئىشتىپ ،
 ئەبەيدۇللاخان يۈگۈرۈپ چىقتى ،
 ھادۇقما سورىماي تۇرۇپ ،
 ئاتتىن چۈشۈرمەي تۇرۇپ ،
 ھامىسلا دېمەي تۇرۇپ :
 — جېنىمىغنا خان ئاتا ،
 خوتەندە نېمە گەپ -
 سۆزۈم باردۇر ،
 ۋەقەنى بايان قىلسىلا ، -
 شۇنداققىنا دېگەندە ؛
 — خوتەندە نېمە گەپ -
 سۆزۈڭ بولا ،
 سەيدىنسىە خان ئاناڭغا ،
 جالالىدىنخان داداڭغا
 خوتەن بىر ھارام بولدى .
 خوتەنگە كىرمەي بولمايدۇ .
 شۇنداققىنا دېگەندە :
 — مەن خوتەنگە كىرمەيمە ،
 ئەگەر خوتەنگە كىرسەم
 تۇڭگان دېگەن بىرەھىم ،
 ئاپىرىپلا ئۆلتۈرۈۋاتامۇ ،
 يا قىيىنغا باسامۇ ؟
 سەيدىنسىە ئانامنىڭكى
 دۇنياسى ئۆزىدىن ئاشۇر ،
 ئىككى ھەرەمگە يول سالىسۇن ،
 بەيتۇللادا كۆرەشكەيمىز .
 كۆپتىن كۆپ سالام دېسىلە ، —
 دەپ ،

ئاتقان ئوقىدا ئۆلەمىز. ئۇششاقلىرىمىز بولساق غۇجام ئات ئايىغىدا ئۆلەمىز، — شۇنداققىنا دېگەندە: — جېنىڭنى جايلا پەۋانلا، — دېگەنغۇ زامانلاردا، ئۈچپۈز پەۋاندىن ئىككى يۈز ئاتمىشى قويپ قاچتى. قىرىق پەۋانلا قالدى. — خان غوجام ئەبەيدۇللاخان، ياتساق بىللە ياتىتتۇك، قويساق بىللە قوپىتتۇك، سىنچاي بولسا تەڭ ئىچكەن، سېمىز گۆش بولسا بىز پەيتتۇك. جېنىمىغا خان غوجام، بىز بۇ يەردىن قېچىپ بېرىپ، جالالىدىن غوجامنىڭ تەرىگە قانداق قالامىز؟ سەيدىنىسە خېنىمنىڭ، تەرىگە قانداق قالامىز؟ ئەبەيدۇللا نەدە قالدى، دەپ سورىغىدەك بولسا، نېمە دەپ جاۋاب بېرەمىز؟ جېنىمىغىلا ئەبەيدۇللاخان قاچساق بىللە قاچامىز، قالسىلا بىللە قالامىز. ئوتقىما بىللە كىرەمىز، سۇدىما بىللە ئاقامىز، — دەپ، پەۋانلار يىغىلىشىپ تۇردى. — بۈگۈپىڭلىگە مىڭ رەخمەت، سەيدىنىسە ئانام باردۇر. جالالىدىنخان دادام باردۇر، مېنى تۇڭگانلار ئۆلتۈرسە

دەدى ئاغرىغىدا قالا. ھەر بىرىسىڭلىگە قالاپ بالامنىڭ پەرۋانىسى دەپ ياشىرامىكى پەۋانلار. ھەققىڭدە دۇئا قىلسام، قېچىپ كەتسەڭلە پەۋانلا، شۇنداققىنا دېگەندە، قىرىق پەۋان قاچتى. ئەبەيدۇللا تەنھا قالدى. چۈش پېشىمىغىچە ئېيتىشتى. تۇڭگانلار بۆلۈنۈپ بېرىپ، تاغ ئارقىسىغا يوشۇرۇنۇپ، ئارىغا ئېلىپ تۇتۇۋالدى. چەمبەرچاس قىلىپ باغلاپ، داۋاننىڭ تىككە كەلگەندە: — گەپنى بەك يوغان قىتتىڭ جېنىمىغا ئەبەيدۇللا، ئات - ئۇلۇغام ھېرىپ قالدى. قانداق قىلىمەن ئەبەيدۇللا. شۇنداققىنا دېگەندە: — ئات - ئۇلۇغاڭ ھارغان بولسا ئون چارەك ئالتۇن بىلەن ئۆزەمنى نەزرە قوياي، — شۇنداققىنا دەپ تۇردى. بۇ گېپىنى تېڭىشماي زاۋا كەنتىگە يېتىپ كەلدى، ئەبەيدۇللاخان غوجام ئېگىز ئېرىققا خەت يازدى: ئوتتۇز ئالتە غوجىلار ھەممىسى گۈكىرىشىپ ماڭدى. ئاتچۇيدا كەينىدىن يەتتى. لەڭپۈگۈھەننى توختاتتى: — ئەبەيدۇللاخاننى ئۆلتۈرمىسەڭ

ئۈنۈش چارەك ئالتۇن ① بەسەك
ئۈنۈش كۈن قارا بەسەك، -
شۇنداققىنا دېگەندە،
ئۈنۈش كۈن قارا بەدى.
ئۈن چارەك ئالتۇن ئەپ بادى،
ئۈن چارەك ئالتۇننى ئۆتكۈزۈپ،
سەيدىن سە خېنىم ئەمدى:
— بالام قېشىغا يېرىم سائەت
سولاپ قويساڭلا تۇڭگانلا،
تۆت ئېغىز گېپىم بەيدى، -
دېگەنغۇ زامانلاردا،
ئەكسەپ سولاپ قويدى.
ئىشكىتىن كىرىپ بولغۇچە
ئەبەيدۇللاخان غوجام يىغلاپ:
— ۋاي ئانىكا سەيدىن سە خان،
سەن مېنى بالا دەپ تۇققۇچە
ئىت بىلەن ئېشەك تۇغساڭچۇ،
ئىت تۇغقان بولساڭ ئانا،
يالاققا باغلاپ باقادىڭ،
ئېشەك تۇغقان بولساڭ ئانىكا
ئوتان توشۇپ ساتادىڭ.
مىس زەنجىرنى قىزىتىپ
بىلىمگە يۆگەپ قويدى.
مىس ئاياقنى قىزىتىپ
چوقامغا تېڭىپ قويدى.
مېنىڭ جېنىم قاقشىپ كەتتى، -
دېگەنغۇ زامانلاردا:
— جېنىمىغا ئەبەيدۇللاخان،
يۈرىكىمنى قاقشاتماڭ،
يۈرىكىم سېسىپ كەتتى.
ئۈن چارەك ئالتۇن بەدۈك
بەش چارەككە ئالتۇن يوق.

قانداق قىلاي ئەبەيدۇللاخان.
شۇنداققىنا دېگەندە:
— بەش چارەككىنا ئالتۇنغا
ئاش ئېچىتقان ئاياق -
قوشۇقۇڭ بولسىما
سېتىپ تۆلەپ بەرگىن ئانىكا.
مەن قاراقاشقا باغاندا،
كۈنلۈككە ئىشلەپ ئېلىپ بەسەم.
شۇنداققىنا دېگەندە:
— جېنىمىغا تۇڭگانلا
يەنە بەش كۈنلۈك قارا بە،
ئەبەيدۇللاخان قىيىنما،
بەش كۈنلۈك قارا بەدى.
بەش چارەك ئالتۇننى بەدى،
بەش چارەككىنا ئالتۇندىن
ئىككى يېرىم سە كاملىدى.
ئۈچ كۈنلۈك قارا تىلىدى،
ئۈچ كۈن قارا توشقىچە،
بىر يېرىم كۈن بولغاندا،
ئىككى تۇڭگان مەسلات قىلدى:
— ئېتىۋاتىلى ئەبەيدۇللاخان،
ئېتىۋاتمىساق ئەبەيدۇللاخان
قۇلاقنى تىندۇرمايدۇ،
ئالتۇننى ئالماي قويمايدۇ، -
شۇنداققىنا دېگەندە:
لەڭپۈگۈەنگە خوش كەلدى.
— ئاتقىلى ھۆكۈم كەسكەن
توققۇز دانە پەۋان با،
ئەتە ئەتىگەن ئاتماقچى،
ئەبەيدۇللاخان قېتىپ ئاچىقىپ
ئېتىۋاتىلى، — دېگەن چاغدا.

① 1936 - يىلى بىر چارەك ئالتۇن 20 سەرگە باراۋەر قىلىپ ھېسابلىناتتى. لەڭپۈگۈەنگە تۆلەنگەن 15 چارەك ئالتۇن تەخمىنەن 300 سەر ئالتۇن قىممىتىگە باراۋەر.

دادام قاراقاشنىن كەلگەندە،
ئىنئام قىلا ئاخۇنۇم.
بىر كېچە ساقلاپ ئولتۇرسىلا
ئىتقا تاشلاپ بەمسۇن،
خالجايغا كۆممسۇن.
قاراقاشقا باغاق بەسلە،
شۇنداققىنا دەپ تۇدى.
گەدىنىدىن ئىشتىپ ئايرىپ،
ئات بازىرىدا^① ئولتۇرغۇزۇپ،
ئەۋەل بەش پاي ئوق قويدى.
بەش پەۋانغا ئوق تەگدى.
ئىككىنچى بەش پاي ئوق قويدى،
تۆت دانە پەۋان بىلەن
ئەبەيدۇللاغا ئوق تەگدى.
گەجگىسىدىن ئوق تېگىپ،
ئوڭ كۆزىنى بۆسۈپ چىقتى،
مېخىسى تامغا چاپلاشتى.
نەپەسنى تامام قىلدى.
مەتسالى مۇپتاخۇنۇم
ئەڭنايىغىنى تەتۈ كىيىپ،
مۇسۇتتىدە ئولتۇردى.
مىرزا كىرىم بەگ تۈن كىرىپ
مۇسۇتتىدە ئولتۇردى.
قاراقاشقا باغاق يازدى.
كېچە تۈننىڭ ھەسسىسى بىلەن
ھەممە غۇجىلا گۈكىرەپ بادى.
لەڭپۈگۈن دېگەن تۇڭگان:
— بىر نېمەڭ بارمۇ غۇجىلا،
ھەممەڭ گۈكىرىشىپ كەپسە.
شۇنداققىنا دېگەندە:
— بالامنىڭ بېشىنى يەپسىز،

ئەتسى ئەتىگەن قوپاپ
توققۇز دانە پەۋانغا
ئەبەيدۇللانى قوشۇپ ئاچقىپ،
شە ئايلىتىپ ئەپ كېلىپ
گۈلباغ ئۆستەڭ^① بويىغا چىقتى:
— جېنىمىغىنا تۇڭگانلا
مېنى ئېتىۋاتقىلى قوپتۇڭلا،
بۇنىڭغا يۈزمىڭ رازى،
مەتسالى مۇپتا خۇنۇم
مەشەدە بادۇ، تۇڭگانلا،
بىر قىچقىرىپ قويساڭلا.
تۆت ئېغىز گېپىم بەيدى.
شۇنداققىنا دېگەندە،
مەتسالى مۇپتاخۇنۇم
شۇ جايغا پەيدا بولدى:
— جېنىمىغىنا ئاخۇنۇم
مەن قاراقاشتا چىغمدا
ئوتتۇز ئالتە ئادىشىم بارىدى،
مىيەگە بىرسى كەلمەپتۇ.
كۆپتىن كۆپ سالام دېسلە.
مەندىن ھەم رىزا بولسۇن،
مەنمۇ رازى ئاخۇنۇم.
سەيدىنىسە ئانىكام باتۇ،
جالالىدىنخان دادام باتۇ،
كۆپتىن كۆپ سالام دېسلە،
مەندىن بەك رىزا بولسۇن.
مەنمۇ رازى ئاخۇنۇم.
ئىككىنچى سۆزۈم شۇكى،
مېنى ئېتىۋېتىپ بولغاندا،
كاللامنى رۇسلاپ قويسىلا.
قانلىغ تونۇمنى سالدۇرۇپ،
تونلىرىنى يېپىپ قويسىلا.

① گۈلباغ ئۆستەڭ — خوتەن شەھەر ئىچىدىن ئاقىدىغان ئۆستەڭ.

② ئات بازىرى — خوتەن شەھىرىدىكى قەدىمىي كوچا نامى.

قىزىل قاندا بويلاغلىق،
ئوڭ كۆزلىرى ئويلاغلىق،
ياتقىنىنى كۆرۈپ ئەمدى
يەنە ئايلىنىپ چۈشتى.
ھۇشىغا كېلىپ ئەمدى
قارا بوراندەك ياش تۆكتى:

ئىمامى ئەپتەر ھەيۋەتلىك،
كۆلچەك سۈيى شەرۋەتلىك.
مىرادىگە يەتمىگەن
ئەبەيدۇللا رەمەتلىك.

دەريا سۈيىنى كەچتۈك،
كۇلا كۆۋرۈكنى^① كەستۈك.
تۇتقان قولغا چۈشكەندە،
قىزىل قېنىڭنى چاچتى.
ئاتا - ئانىسىدىن كەتكەن
ئا بالام! ئا بالام.

ئاق قۇچقاچ ئارىسىدا
قارا قۇچقاچقا ئوق تەگدى.
ئېگىز ئېرىق ئارىسىدىن
ئەبەيدۇللاغا كۆز تەگدى.

ئاق قۇچقاچ قارا قۇچقاچ
چا بۇغدايغىمۇ توپدۇڭمۇ؟
سەيدىننەسە خان ئاناڭنى
دەت ئوتىدا قويدۇڭمۇ؟
ئا بالام!

ئېيتىپ بەرگۈچى: ئابلىمىت قارىم
نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇللا مەجنۇن

جەسىدىنى بەرمەمسىز؟
دېگەنغۇ زامانلاردا:
— ئىككى يېرىم سە ئالتۇنۇم
گەدىنىڭدە قالغان غۇجىلا.
سەن ئالتۇننى بەگەندە،
ئان جەسىدىنى بېرەمسىز،
ئىگەر ئالتۇننى بەمسەڭ
خالىجايعا كۆمەمسىز، -
شۇنداققىنا دېگەندە،
بىر چارەك كۈمۈش بەدى،
ئەبەيدۇللانى ئەپ كەلدى.
زاۋا كەنتىگە چىققاندا،
سەيدىننەسە خېنىم ئەمدى
كېسەل بولاپ ياتقانكەن،
قېشىغا خەۋە كىردى:
— ئەبەيدۇللانى ئەكەلدۈك،
شۇنداققىنا دېگەندە
ئورنىدىن يېقىلىپ قوپاپ،
داۋزى ئالدىغا چىقسا،
جىيىنىنى كۆگەن چېغىدا
ئايلىنىپ يېقىلىپ چۈشتى.
ھۇشىغا كەلگىنىدە،
جىيىنىنىڭ قېشىغا كېلىپ،
يۈزنى ئۆرۈپ قالسا

① كۇلا كۆۋرۈك — يۇرۇڭقاش دەرياسىنىڭ يۇقىرى ئېقىنىدىكى ھازىرقى قاشتېشى (ئىلگىرىكى نامى قاراڭغۇ تاغ) يېزىسى تەۋەلىكىدە، 20 - ئەسىرنىڭ 20 - يىللىرىدا ياسالغان ئاسىيا كۆۋرۈك.

سادىق تۈيتەللە ①

يۈز يىللار بۇرۇن باشاقچى ② دېگەن بۇ يۇرتقا سادىق باي دېگەن بىر كىشى بەگ ئىكەن. ھېچكىمگە گەپ بەرمەيدىغان پوچى، مەنمەنچى، قارا يۈرەك بۇ ئادەم ھەر پەيشەنبە كۈنى ئۆستەڭنىڭ كۆۋرۈكى ئۈستىدە ئالۋان - سېلىق يىغىدىكەن. شۇ سەۋەبتىن كۈنلەر ئۆتكەنسېرى كۆۋرۈك ئەتراپى پەيشەنبە بازارغا ئايلىنىپتۇ.

قۇۋان راۋاب ئىسىملىك بىر قويچى زاۋال ۋاقتى بىلەن سادىق بەگنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىدىن راۋاب چېلىپ ناخشا ئېيتىپ ئۆتۈپتۇ. سادىق بەگ قاتتىق غەزەپلىنىپ ئۇنى چاقىرتىپ:

— بىزنىڭ ئۆيىمىزنىڭ ئالدىدىن بويايلىق بىلەن ئۆتۈشكە نېمە ھەددىڭ؟ — دەپ ۋارقىراپتۇ ۋە غالىچىلىرىنى ئۇنى ئۇرۇپ - دۇمبالاشقا كۆشكۈرتۈپتۇ. قۇۋان راۋاب بۇ خورلۇققا ۋە يۇرتداشلىرىنىڭ ئۈنسىز نالە - پەريادلىرىغا چىدىماي راۋابىنى چېلىپ مۇنداق قوشاق توقۇپتۇ:

باشاقچى كۆۋرۈكى	كۆڭلى قارادۇر.
پەيشەنبە بازارىدۇر.	قولدا قامچا،
سادىق تۈيتەللە	قاياق يارادۇر.
جاننى ئالادۇر.	سارەم خېنىمنىڭ
ئالاباش سەگلىرى	قاشى قارادۇر.
ئادەم تالادۇر.	كۆتەكتەك ئولتۇرۇپ،
ئىدىرس باقى ھاجى	دۇتتا چالادۇر،
باشقا بالادۇر.	ئايشەم ھەم تاجەك،
ئەمەت بەگ دېگەن	ئۈسسۈل سالادۇر.

① تۈيتەللە — لەقىم.
 ② باشاقچى — قاراقاش ناھىيىسىدىكى بىر مەھەللىنىڭ نامى. ئەسكەرتىش: باشاقچى ۋە يېقىن كەنت - مەھەللىلەردە ياشىغان باي، ئەمەلدارلارنىڭ ئىسمى بۇ داستاندا ئېيىن تىلغا ئېلىنغان.

- دەدەكلەر ئۇنى
ئوراپ ئالادۇر.
ئويۇن مەشرەپلەر
كۈندە بولادۇر.
خەقنىڭ كىيىشى
جەندە كۇلادۇر.
سادىق تۈپتەللە
ھەممىنىڭ چوڭى.
ئالۋان - سەيسى دەپ،
بېسىلماس ئۇنى.
يۇلۇپ تۈگىدى
قولتۇقنىڭ يۇڭى.
ۋاسالغۇ، گۈلە،
شاپتۇلنىڭ توڭى.
بەش بالاك چىقىپ
موللاققا تۇردى.
ئاتنى مىنىشنىڭ
جالالىدىن خاندەك.
قارچىغا ئوينىشنىڭ
غوجىۋېلا خاندەك.
ئۆستەڭ بويىدا
يۈسۈن مىراپتەك.
كۆۋرۈك بېشىدا
مەمتىلىخان دەك.
كىپىش كىيىشنىڭ
شەمشىت كۆكەيدەك.
سپەچ يۆگىشنىڭ
پوتا باغلىشنىڭ
تۇرسۇن يايىدەك،
قازى كالاندەك.
يوغان گەپ قىلىشنىڭ
رەخمىم دۇكاندەك.
ئاتتا ئولتۇرۇشۇڭ
راخمان پوكاندەك.
پەداز قىلىشنىڭ
خېنىم چوكاندەك.
ياغلىق باغلىشنىڭ
ناسىر چىغچىدەك.
چاپان كىيىشنىڭ
ئاسىم دوغىدەك.
تامبال كىيىشنىڭ
ھاشىم يورغىدەك.
تەلپەك كىيىشنىڭ
تۇردى ھاجىدەك.
ھاسا تۇتىشنىڭ
ھەسەن قازىدەك.
يولدا مېڭىشنىڭ
قاسىم گاچىدەك.
قوسقىنىڭ تاغار،
پۈتۈڭ ئاچىدەك.
سالام قىلىشنىڭ
ئۆرە خادىدەك.
قارنىڭ تويمايدۇ،
قېرى كالىدەك.
قىلغان قىلىقنىڭ
كىچىك بالىدەك.
بويۇن تولغىشنىڭ
خېنىم سەتەڭدەك.

نەپىسنىڭ تويمايدۇ
خۇددى لەھەڭدەك .

مال - دۇنيا ئۈچۈن
جان سائقان بېگىم .

تويماس قارىڭنى
خۇدايىم تويغۇزار .

قومۇشلۇق مازارغا
كۈمەپ قويغۇزار .

*
جامائەت كۆرسە
موللامچى بېگىم .

زاغرىغا خوشى يوق
تومنانچى بېگىم .

قۇۋان راۋاب شۇنداق قوشاق ئوقۇپ يۈرگەن مەزگىللەردە، سادىق بەگ ئۆزىنى چوڭ تۇتۇپ ئامبالنى كەمسىتىدىغان گەپلەرنى قىلغانلىقتىن ئامبال ئۇنى زىندانغا سولايتۇ. بۇ خۇشخەۋەرنى ئاڭلىغان قۇۋان راۋاب باشقاچى كۆۋرۈكىدە سادىق بەگنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىغا ئاڭلىتىپ تۇرۇپ مۇنداق قوشاق ئوقۇپتۇ:

ئامبال پالدى
سادىق داداڭنى .

بېشىڭغا تىكلىدۈك
بولجا - خاداڭنى .

خۇدايىم بەردى
مىنگەچ كەلمەپسەن

قارا ماداڭنى .
سېنىڭ جاجاڭنى .

سادىق بەگنىڭ ئەتىۋارلىق ئادىمى موللايى خاتىپ بۇ مەسخىرىنى ئاڭلاپ، ئىچى پۇشۇپ ئۆزىنى قويغىلى يەر تاپالماي ئاخىرى «مورا تۈۋىدىن، نوگاي بېغىدىن» ئورۇن ئاپتۇ. موللايى خاتىپنىڭ بۇ رەسۋالىقى جامائەت ئارىسىغا پۇر كېتىپتۇ. قۇۋان راۋاب جامائەتنىڭ خۇشاللىقىغا ئورتاق بولۇپ مۇنداق قوشاق توقۇپتۇ:

سادىق تۈپتەللە
ياتتى يامۇلدا .

قالدى ئارغۇلدا^① .
شۇ زامانلاردا

موللايى خاتىپ
موللايى خاتىپ

① ئارغۇل (ئارغول) — باشقاچى كەتتىگە قوشنا مەھەللە نامى .

تۈگمەنگە بېرىپ	سەللىنى تاشلاپ
سالى كۈمەچنى	نەشنى تارتىپ،
كۈمەچنى يەپ بولۇپ،	تۈگمەنگە باراي دەپ،
ئوسۇرۇپتۇ بەشنى.	باشلىرى قاتىپ،
موللا دىمەيمىز،	شۇنداق تۇرغاندا
سەندەك كېكەچنى.	ئېشىكى قېچىپ كېتىپ،
يۆگمەس ئەمدى	ئېشەكنى تاپالماي،
يوغان سىپەچنى،	توقامغا ئارتىپ،
قونچاڭغا كەپلىدۇق	تۈگمەنگە بارغىچە،
چىڭداپ بۈگەچنى.	قىلدى كېڭەشنى،

ئېيتىپ بەرگۈچى: قاراقاش ناھىيە زاۋا پىزا باشاچى كەنتىدىن

مۇھەممەت توخا

نەشرگە تەييارلىغۇچى: مەمتىمىن قۇربان

شېرىپ بوجاڭ

【تۈزگۈچىدىن】 تارىختىن ھېكايەت قىلغۇچىلار مۇنداق بايان قىلىدۇ: ھىجرىيە 1360 - يىللىرى ھازىرقى چىرا ناھىيىسى بوستان (ئىماملا) يېزىسىنىڭ ئون پولو^① دېگەن يېرىدىكى نۇرى ئىسىملىك ئوقۇمۇشلۇق بىر زات بۇرقتا بەگ ئىدى. سىيە - رەھىم، ساخاۋەتتە پۈتۈن كوراپ دەريا ساھىلىدا يېگانە ئىدى. پېقىر، پۇقرا، يېتىم - يېسىرلارنىڭ بېشىنى سىلاتتى. ھۆكۈمەت نامىدىن يۇرتنى ئەدلى بىلەن سوراپ، ئەلىنى ئامان قىلىشقا تىرىشاتتى. شۇ ۋەجىدىن نۇرى بەگ ئون پولودا پۇقرالارنىڭ ئىشەنچ - ھۆرمىتىگە ئىگە ئىدى. ئەمما ھەر نەرسىنىڭ كۈشەندىسى بولغىنىدەك، نۇرى بەگنىڭ شۆھرىتىگە ھەسەت قىلىپ، ئۇنىڭ ماڭار يولغا خۇبىيانە ئورا كولايدىغانلاردىن — ئۆزىنى «ئون پولونىڭ دىنىي ئۆلماسى» دىمۋالغان سەيداجى دېگەن كىشى ھەم ئۇنىڭ چاپىنىدا تەرلەپ كۈن ئالىدىغان مەھەممەت بۇقا، نىياز غاز، قايمىم بوجاڭ دېگەنلەر مۇ بار ئىدى. سەيداجى، نۇرى بەگنىڭ ئەمىلىنى قولغا ئېلىشنىڭ باھانىسىدا نىياز غاز، قايمىم بوجاڭ، مەھەممەت بۇقىلار بىلەن بارغانلا يەردە پىتتە - پاسات ئۇرۇقىنى تېرىپ، قەست پىلانلاپ، پۇرسەت كۈتۈپ كېلەتتى. «ئېچىشقان يەرگە قىزىلمۇچ باس» دېگەندەك، چىرا يامۇلى ھىجرىيە 1367 - يىلى (مىلادىيە 1946 - يىلى 9 - ئاي) نۇرى بەگنىڭ شېرىپ ئىسىملىك ئوغلىنى مۇئاۋىن بەگلىك ئەمىلىگە تەيىنلەپ بارلىق چۈشۈرىدۇ. بۇ ئىش بەگلىك تاماسىدا ئىچى ئۆرتەپ، بىتاقەتلىك تۈگىمىدە ئېزىلىپ ئون بولۇۋاتقان سەيداجىغا قاتتىق ئەلەم بولىدۇ.

شېرىپ بوجاڭ چىرىدىكى مەكتەپ، مەدرىسەلەردە بىر نەچچە يىل ئىلىم تەھسىل قىلغان، دادىسىغا ئوخشاش خەلقپەرۋەر، ئادالەتتى ياقلايدىغان، پۇقرانىڭ قايىشى يېگىت ئىدى. ئۇ بەگلىككە تەيىنلەنگەن يىللىرى چىرا يامۇلى ئامبال تەۋەلىكىدىكى پۇقرالارغا مال - چارۋا بېجى، دېھقان بېجى تاپشۇرۇش؛ ئون پولو تەۋەسىدىكىلەر تۇياق بېجى، دېھقان بېجى ھېسابغا 30 سەر ئالتۇن تاپشۇرۇش، بۇ ھەر بىر ئائىلىنىڭ كۆكەرتكەن يېرى بىلەن باققان چارۋىسىغا قاراپ يىغىۋېلىنىدۇ، دېگەن مەزمۇندە پەرمان چۈشۈرىدۇ. بۇ ھالدا يېرى، چارۋىسى كۆپ بولغان

① ئون پولو — ئەينى چاغلاردىكى چىرا ناھىيىسىنىڭ ئىماملا، كېرىيە ناھىيىسىنىڭ ئاتچان، پولو يېزىلىرى كۈزدە تۇتۇلىدۇ.

سەيداجى، مەھەممەت بۇقا قاتارلىقلارغا سېلىق كۆپ تەقسىم بولاتتى. شۇل ۋەجىدىن سەيداجىلار، نۇرى بەگ بىلەن شېرىپ بوجاڭغا: «ئون يولغا تەقسىم بولغان ئالتۇن سېلىقنى پۇقرالارنى كاندائالتۇن كولاشقا سېلىپ، چىققان ئالتۇنلارنى تۆلسەك» دېگەن تەكلىپنى بېرىدۇ. لېكىن شېرىپ بوجاڭ: «يامۇل سېلىقنى ئىگىلىگەن بېرىگە، چارۋا سانغا قاراپ چۈشۈرگەن، ھەر كىم ئۆزىگە تەگمىشىنى تاپشۇرىدۇ» دەپ قەتئىي رەت قىلىدۇ. بۇ ئىشتىن سەيداجى ۋە ئۇنىڭ ھەمبىرىلىرى قاتتىق خاپا بولۇپ، بۇ ئاتا - بالغا بولغان خىيانەت، قەستلىك ھەرىكەتلىرىنى تېخىمۇ ئۇلغايىدۇ. ئەمما ئون يولو پۇقرالىرى ئۇنىڭ قىلغان ساخاۋەتلىك ئىشلىرىغا يارىشا قوشاقلىرىنى توقۇپ راۋايقا قاتىدۇ.

بۇ ئىشلار ئۆتۈپ، يەنە ئاز ۋاقىتتىن كېيىن چىرا ئامبال يامۇلى: «ئون يولدىن چەرچەن يولى ھاشىرىغا ئون ئادەم، ئون توپاق، ئون تۈگە بىلەن بىر بوجاڭ بىرگە ماڭسۇن» دېگەن مەزمۇنىدا يارلىق چۈشۈرىدۇ. ئەمما بۇ ھاشار - سېلىق دەمۇ بېخلىقتا ئۆتۈپ كەتكەن ئاچكۆز سەيداجى ۋە ئۇنىڭ ھەمتاۋاقتلىرى: «ھاشارغا يۇرتتىن ئون جۇنداقنى توپاقلىرى بىلەن يولغا سالايسى، ئون تۈگىنىڭ ئىشى بىرگەپ بولار» دەپ يەنىلا ئېغىرچىلىقنى نامراتلارغا ئىتتىرىپ تۇرۇۋالىدۇ. لېكىن، شېرىپ بوجاڭ يۇرت چوڭلىرىنىڭ كېڭىشىدە ئۇلارنىڭ ئۆكتەملىكىنى: «نامراتلارنىڭ توپاق، تۈگىسى تۇرماق يېپىنچىسى بىلەن سېلىنچىسىمۇ يوق. ئۆزۈمۈ بېتىشمەيدۇ، بۇ يۇرتتا ئون چوڭ باي بار. شۇڭا بۇ يەرنى (ئون يولو) دەيدۇ، ھاشارغا بارىدىغان ئون ئادەم، ئون توپاق، ئون تۈگىنى مۇشۇ ئون باي چىقىرىدۇ. بۇ، ئادالەتنىڭ ھۆكۈمى، بارىدىغان بوجاڭنىڭ ئورنىغا مانا مەن بار» دەپ كەسكىن رەت قىلىدۇ. سەيداجىلار دەماللىقچە ھېچ نەرسە دېيەلمەي كۆڭلىدە غوم ساقلايدۇ. شېرىپ بوجاڭ بايلاردىن تەلەپ قىلىنغان ئادەم، چارۋىنى ئېلىپ چەرچەنگە بېرىپ يول ياساش ھاشىرىنى تاماملاپ ئىككى ئايدىن كېيىن بىللە ئاپتارغان ئادەم، چارۋىلارنى ساق - سالامەت قايتۇرۇپ كېلىدۇ. ھىجرىيە 1368 - يىللىرى (1947 - يىلىنىڭ ئاخىرى) چىرا ئامبال يامۇلى شېرىپ بوجاڭنىڭ يۇرت سوراشتىكى ئادىللىقى، جان پىدالىقىنى نەزەرگە ئېلىپ، ئۇنى ئون يولونىڭ بەگلىكىگە (دادىسىنىڭ ئورنىغا) تەيىنلەپ پەرمان چۈشۈرىدۇ. يامۇلدىن چىققان چىرىكلەر بۇ پەرماننى نۇرى بەگ بىلەن كۆرۈشمەيلا قايىم بوجاڭغا بېرىپ قويۇپ، چىرىغا قايتىدۇ. قايىم بوجاڭ ھايال قىلماي بۇ خەۋەرنى سەيداجىغا يەتكۈزىدۇ. ئۇلار ھەممە ئۈلپەتلىرىنى بېغىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن ئادالەتسىزلىك دەپ قارىغان بۇ پەرمان ھەققىدە كېچە - كۈندۈزلىپ كېڭەش قىلىدۇ. سەيداجىلار ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ئاخىرى يېڭى پەرماننى ۋاقىتتىنچە بوشۇرۇپ قويۇپ شېرىپ بوجاڭنى مەخپىي ئۆلتۈرۈش، ئاندىن يۇرتقا ئېلان قىلىش ھەققىدە كېلىشىدۇ.

شېرىپ بوجاڭنىڭ گۈدەك چاغلاردا مەھەللىدە بىرگە ئويناپ چوڭ بولغان ئىسلامخان دېگەن بىر يارى بار ئىدى. تولىمۇ لېۋەن، چېپىرى نۇرلۇق بۇ قىزغا شېرىپ بوجاڭنىڭ ئۇزاقتىن بېرى مەيلى بار ئىدى. گاھى چاغلاردا ئاندا - مۇندا كۆرۈشۈپمۇ تۇراتتى. ئەگەر تەڭرى رىسقىنى قوشسا، ئۇنىڭ بىلەن ئاخىرەتلىك ئەر - خوتۇن بولۇش ئىستىكى كۈچلۈك ئىدى.

مەككەر سەيداجىلار ئۆزىنىڭ رەزىل قەستىنى مۇشۇ پاك مۇھەببەت گۈلىنى چەيلەشتىن باشلىماقچى بولىدۇ. ئۇلار ئالدى بىلەن ئىسلامخاننىڭ دادىسى چۈرۈق ئاڭنى قورقتىپ ھەم پۇل بىلەن ئالداپ، قىزنىڭ رازىلىقىنى ئالمايلا ئۇنى نىياز غازغا مەجبۇرىي نىكاھلاپ ئالدىراش توپىنى قىلىدۇ. سەيداجىلار بۇ ئاشىق - مەشۇقلارنىڭ ئۆزلىرى رازى بولمىغان بۇ توپىدىن كېيىن، ھامان بىر كۈنى خۇپىيانە كۆرۈشىدىغانلىقىنى پەمىلەپ، تەرەپ - تەرەپكە مازىلاشقا ئادەم قويدۇ. ئۇلارنىڭ كۈتكىنىدەك مەلۇم بىر كۈنى شېرىپ بوجاڭ ئىسلامخان ۋەدە قىلغان ئورۇنغا باردى. ئاشىقلار ۋىسال تېپىپ ئايرىلىشقا كۆزى قىيىلى خېلى ۋاقىت بىرگە تۇرۇپ قالدۇ. دەل شۇ ۋاقىتتا نىياز غاز غېرىپ چىكىش قاتارلىق چوماقچىلارنى باشلاپ كېلىپ، شېرىپ بوجاڭنى «خوتۇنۇمنى ئازدۇرۇڭ» دېگەن باھانە بىلەن قاتتىق دۇمبالايدۇ. ئورۇشتىن مەقسەت قەتلى قىلىش بولغاچقا، تاكى جېنى چىققۇچە تۇرىدۇ. ئون پۈلۈنىڭ قاياشى، نۇرى بەگنىڭ گۆھىرى، نامراتلارنىڭ غەمگۈزارى شېرىپ بوجاڭ بۇ باقى ئالەمدىن ئەنە شۇنداق ئېچىنىشلىق ھالدا 23 يېشىدا ئۆزىدۇ. ئۇنىڭ مۇسبىتىگە ئون پۈلۈقنىڭ يەتتە ياشتىن، يەتمىش ياشقىچە ھەممىسى قاتنىشىدۇ. نامرات - مىسكىنلارنىڭ ئالىسى، مەرىسىيە قوشاقلىرى گۈلدۈرۈمۈمەدەك ئون پۈلۈ ئاسمىنىنى بىر ئالىدۇ. ھازىرۇل سەيداجى بوجاڭلىق جىدىلى بىلەن شېرىپ بوجاڭنىڭ ياش ھاياتىنى نابۇت قىلىپ، خەلقنىڭ لەنتىگە قالدۇ.

تۆۋەندىكىلەر شېرىپ بوجاڭنىڭ ئانىسى سۇلتانخان، ئاتىسى نۇرى بەگ ۋە ئۇنىڭ يار - بۇرادەرلىرى، شېرىپ بوجاڭدىن ياخشىلىق كۆرگەن مىڭلىغان كىشىلەر توقىغان قوشاقلار بولۇپ، ھازىرمۇ چىرا، كېرىيە تاغلىرىدىكى خەلقلەرنىڭ راۋابلىرىنىڭ ئاۋاسى بىلەن يادلىنىپ تۇرماقتا.

بۇ داستان تاغ راۋابى بىلەن ئوقۇلىدىغان مۇكەممەل مۇزىكىلىق قۇرۇلمىغا

ئىگە.

يىغلاشماڭلار پۈلۈقلەر،
يىغلاشماڭلار سۇلتان خانلار.
يىغلاشماڭلار نۇرى بەگلەر،
شېرىپجانغا شۇم كۆز تەگدى.
شېرىپجانغا شۇم كۆز تەگدى،
پۈرىكىگە ئاھ مۇز تەگدى.
ئون پۈلۈنىڭ تاغلىرىنى،
مۇسبەت بىلەن ئەلەم ئەگدى.

تۇمان باستى كۆك ئاسماننى،
 مەڭرەپ ماڭدى قوي پادىلار.
 شېرىپجاندەك گاڭگۇڭ يىگىت،
 ئەمدى نەدىنمۇ تېپىلار؟

پۇماس تاغنىڭ^① تۇماندىن،
 ئەيرەنلىقنى كۆرگىلى بولماس.
 شېرىپ بوجاڭدەك چىرايلىقنى،
 ئەمدى يەنە كۆرگىلى بولماس.

پوماس تاغنى تۇمان باستى،
 باش يار سۈيىنى چىم-قۇم باستى.
 شېرىپ بوجاڭ ئۆلۈپ كېتىپ،
 ئون پولونى غەم - غۇم باستى.

شېرىپ ئاخۇن بوجاڭ بولۇپ،
 سورىغاندى ئون پولونى.
 يېتىم - يېسىر نامراتلارنى،
 دىلدىن مېھمان قىلغان ئەردى.

شېرىپ بوجاڭ بولغان چاغدا،
 ئون سەككىزگە كىرگەن ئەردى.
 نامرات قويچى دېھقانلارغا،
 كۆيۈنۈپ قولىدا بارنى بەردى.

دەريادىكى سۈزۈك سۇلار،
 ئاقتى ئۇرۇلۇپ ئىككى قېشىغا.
 كىچىك تۇرۇپ شېرىپجاننىڭ،
 بەگلىك قۇشى قوندى بېشىغا.

يۇرت ئەھلىگە باش بولدى،
 زالىملارغا ئۇ تاش بولدى.
 نامراتلارنى ئەتىۋارلاپ،
 غېرىبلارغا ئاداش بولدى.

باش ئەگمەيتتى بەگ - بايلارغا،
 يۆلەك ئىدى گادايلارغا.
 ئۇنىڭ باسقان ھەر بىر ئىزى،
 تىلىمىزدا داستان ئەردى.

نېنى يوققا نانلار بېرىپ،
 مېلى يوققا ماللار بېرىپ،
 داستىخاننى كەڭرى سېلىپ،
 شۆھرەتلەرنى تاپقان ئەردى.

بەكمۇ ئۇزۇن چەرچەن يولى،
 قۇملۇق ئىمىش ئوڭ ۋە سولى.
 ئاشۇ يولدىن باشلاندىغۇ،
 بۇ يەردىكى ئىشنىڭ غولى.

ئون پولوغا ئالۋاڭ كەلدى،
 «چەرچەن يولغا ھاشارغا» دەپ.
 «تۈلۈك بىلەن ھاشاچى تېز،
 يەتكۈزۈلسۈن پاشاغا» دەپ.

شېرىپ بوجاڭ يۇرت ئەھلىنى
 يىغدى، كاتتا كېڭەش بولدى.
 بۇ سېلىقنى قانداق چېچىش —
 توغرىسىدا تالاش بولدى.

بايلار ئېيتتى: سېلىقلارنى،
 پۇقرالارغا سالايلى، — دەپ.
 گادايلىرىنىڭ بالىلىرىنى،
 ھاشارچىغا ئالايلى، — دەپ.

شېرىپ بوجاڭ ياقىتۇرمىدى،
 بايلاردىكى ئۆكتەملىكىنى.
 — مال بېشىغا، يەر سانغا، —
 دەپ، — چاچايلى سېلىقنى.

پولو تاغدا ئەلمىساقىتىن،
 كۆرۈلمىگەن بىر ئىش بولدى.
 بۇ سېلىقنى يەر سانغا،
 مال بېشىغا چېچىش بولدى.

بايلار بەردى ئىلاجىسىز،
 باشقا كەلگەن ئادەم، مالنى.
 خەلق بولدى راسا خۇشال،
 كۆرۈپ يېڭى بۇ ئەھۋالنى.

سەيداجىدەك بەگ - بايلارغا،
 بۇ ئىش بەكمۇ ئەلەم بولدى.
 كېچىلىرى ئۇيقۇسى يوق،
 ئالەملىرى مالەم بولدى.

شېرىپ بوجاڭ ئون ھاشانى،
 ئېپ چەرچەندىن يېنىپ كەلدى.
 يۇرت ئەھلىگە سالام بېرىپ،
 ناخشىنى ئېيتىپ كەلدى.

شۇنداققىنا تۇرغان چاغدا،
 چىرا يامۇلدىن چىقتى يارلىق.
 تىقنۇۋالدى ئول يارلىقنى،
 سەيداجى قىپ ئىچى تارلىق.

ئول يارلىقتا: شېرىپ بوجاڭ،
 كۆتۈرۈلگەن بەگلىككە، دەپ.
 ئون پولونى باشقۇرىدۇ،
 باش بولىدۇ ئەللىككە، دەپ.

سەيداجى ئۆز ئەتراپىغا،
 جۇغلىدى بەش چوماقچىنى.
 (قويدى ئۆيىنىڭ چۆرىسىگە،
 ئىككى لالما قۇلاقچىنى).

دەپ: شېرىپ بەگ بولۇپ قالسا،
 بۇزۇلىدۇ ئىش - كۈشىمىز.
 يوقاتمىساق كۆزدىن ئۇنى،
 ئامان قالماس بۇ بېشىمىز.

ئەنە شۇنداق پىشلىشىۋېلىپ،
 مەخپىي قولنى سالماق بولدى.
 سۈيقەست بىلەن شېرىپجاننىڭ،
 ياش جېنىنى ئالماق بولدى.

پۇماس تاغنىڭ قاپتىلىدا،
 يامغۇر - يېشىن تۇمانى بار.
 سىم-سىم يامغۇر دەپ قالماڭلار،
 جىلغا - جىلغا قىيىنى بار.

- پۇماس تاغنىڭ تۇمانىنى،
 ھەيدىگىلى شامال يوقمۇ؟
 شېرىپجانغا بۇ خەۋەرنى،
 يەتكۈزگىلى ئامال يوقمۇ؟
- قۇربان ھېيتنىڭ ناماز كۈنى،
 شېرىپ بوجاڭ مېيىپ بولدى.
 يەكشەنبە كەچ تاياق تېگىپ،
 دۈشەنبە تاڭ شېھىت بولدى.
- باشتىن كەلدى شېرىپ بوجاڭ،
 ئاق بوز ئاتتا چېپىپ ئويناپ.
 سەيداجىنىڭ يانداغلىرى،
 تۇردى مەخپىي ئۇنى پايلاپ.
- ئوچىقاڭغا مانا پاتامدۇ،
 يارماي سالغان بۇ كۆتچەك؟
 غېرىپ چىكاشقا بەلگە بەردى،
 قايمىم بوجاڭ بوز تېكچەك.
- چۈشتىن ئۆتۈپ بولدى پېشىن،
 سۇ سەكرەيدۇ تاشمۇ تاشتىن.
 ئايرىلدۇق بىز يامان چاغدا،
 شېرىپ بوجاڭ قېرىنداشتىن.
- قاتار - قاتار جېرىم سالسا،
 ئوتتۇرىسىدا قېرىم بولدى.
 ناۋايخاننىڭ ئالدىدىلا،
 قىيامەتلەر قايمىم بولدى.
- بۇ شۇم خەۋەر ئۇچۇپ - ئۇچۇپ،
 كەتتى يېراق - يېراقلارغا.
 ئەل - جامائەت قارلىق تۇتۇپ،
 قوشۇۋالدۇق قوشاقلارغا.
- سۆڭەت سېلىپ-بوستان قىلىپ،
 سايىسىدا ياتالىمدى.
 ئون پولودا شېرىپ بوجاڭ،
 مىرادىغا يېتەلمىدى.
- باش يار^① تۆپىسى تېرىلىپتۇ،
 ئارپا بىلەن يالاڭ ئاق يازغا.
 شېرىپ بوجاڭ ئۆلۈپ كەتسە،
 تۆلەن قالىدۇ نىيازغا.
- چارلۇڭ تاغدىن^② سەل چۈشكەندە،
 پۇماس تاغقا يۆلىنەرمۇ؟
 پولولۇقنى دېمىسە،
 شېرىپ بوجاڭ ئۆلەرمۇ؟

قاچقۇنچىدا^① باققان قوينى،
پۇماس تاغقا يۆلەيلىمۇ؟
شېرىپ بوجاڭ ماڭغان يولدىن،
گۈللەر تېرىپ يىغلايلىمۇ؟

ئۆگزىدە «بۇق - بۇق» دەيدۇ،
شېرىپ بوجاڭنىڭ دەمدىرى.
ئوغلىنى زىكرى قىلادۇ،
نۇرى بېگىم پەدىرى.

شېرىپ بوجاڭ ئات مەنەتتى،
ئىزاڭگۇنى قېقىپ - قېقىپ.
سۇلتانخاننىڭ كۆز ياشلىرى،
دەريا بولدى ئېقىپ - ئېقىپ.

ئەل يىغلاشتى ھۆي تاتىشىپ،
يار كوچىسىنىڭ ئىككى يېقىدا.
ئىسلامخانمۇ زار يىغلىدى،
مەكتەپخاننىڭ بولجالىقىدا.

شېرىپ بوجاڭ ئون پولودا،
يىگىتلەرنىڭ گۈلى ئىدى.
ھايات چاغدا ھەمىشە ئۇ،
غېرىبلارنىڭ پۈت - قولى ئىدى.

شېرىپ بوجاڭ ئېتىڭ قالدى،
ئۈچ تېمىغا گۈل سالغان.
بىر تېمى قالغان چاغدا،
ئاخىرەتكە يول ئالغان.

ئۆلۈپ كەتتى شېرىپ بوجاڭ،
ئىماملىدىن كەلدى سوچاڭ.
بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ چىرىدىن،
چىقتى بۇيان مايۇزى كوچاڭ.

قازانقتا بېيكەن ياغاچ باسماق،
تورۇستا بېيكەن تۆمۈر ئاسماق.
شېرىپ بوجاڭنىڭ بېشىغا چىقتى،
ئەمەل دېگەن يۈزىنىز قاسماق.

ئۆيىنىڭ ئىچىدە بار ئۆي-قازناق،
ئادەمگە بار ئۆمرىدە ئازماق.
شېرىپ بوجاڭنىڭ بېشىغا چىقتى،
كۆڭۈل دېگەن يۈگەنسز ئارغىماق.

ئا كۈلۈڭدا مانا قوقاس بار،
ما كۈلۈڭدا مانا كۈمە بار.
شېرىپ بوجاڭغا كەلگەن قىسمەت،
بۇ ئالەمدە يەنە كىمگە بار؟

پولو - پۇماس يوللىرىدا،
شېرىپ بوجاڭنىڭ ئىزى قالدى.
يىغلاشماڭلار جېنىم بالىلار،
ئۇنىڭ سۆيگەن قىزى قالدى.

سىم - سىم يامغۇر، قىيانلارنى،
دەريا - ئېقىن شوراپ كەتتى.

شېرىپ بوجاڭغا قەست قىلغانلار،
بىرىنى بىرى سۆرەپ كەتتى.
ئاق تاشتىكى ① بۇغدايلىقتا،
ئۈنۈپ قاپتۇ ھەم بۇدۇشقا.
شېرىپ بوجاڭغا قەست قىلغانلار،
قارا نىيەت ھەم ئۇرۇشقا.

پولو - دۈۋرۈس ② ئاراسى،
بولدى ئىشنىڭ گۇۋاھىسى.
شېرىپ بوجاڭنى ئۆلتۈرگەن،
سەيداجىنىڭ غالىچىسى.

بالدۇر تاياق سالغىنى،
غېرىپ چىكاش دېگەن غالىچا.
خۇدا بەرگەي جاجاڭنى،
كۆزىڭگە پاتار كۆك پىت، سالجا.

تەلپىكىم سەككىز تالا،
تۆتى ئالا، تۆتى قارا.
شېرىپجانغا زامىن بولدى،
پولودىكى نىياز قارا.

دۇدۇن كەسكەن مىس قاچى،
تاۋا كەسكەن مىس قاچى.
قاتىللارغا باش بولغان،
پولودىكى سەيداجى.

① ② چىرا ناھىيە بوستان (ئىماملا) يېزىسى تەۋەلىكىدىكى تاغ، يايلاق، جىلغا ئىسىملىرى.

- سەيداجىدۇر نا ئەھلى،
ئەسلى ئادەم ئەمەستى.
شېرىپ بوجاڭنى ئۆلتۈرۈپ،
بەگلىكتە ئىدى قەستى.
- چىرا يامۇلدىن ئىككى چىرىك،
يېڭى يارلىق ئېپ چىقتى.
غېرىب چىكاشنىڭ قولغا،
تۆمۈر كويىزا سېپ چىقتى.
- ئا جىلغىنىڭ موندەكى،
ما جىلغىنىڭ موندەكى.
ئۆزىگە يېنىپ تەگدى،
سەيداجىنىڭ چەندەكى.
- غېرىب چىكاشنى، سەيداجىنى،
نىياز غازنى يالاپ ماڭدى.
چېتىپ بىرىنى بىرىگە،
چەمبەرچەس قىپ باغلاپ ماڭدى.
- ئەي غالىچىلار، غالىچىلار،
خۇدا بەرسۇن جاجاڭنى.
ئىتمۇ سىيىپ سۇغارماس،
ئۆلگەن چاغدا خاداڭنى.
- كۆڭلى يۇمشاق شېرىپ ئاخۇننىڭ،
ئۇلار شۇنداق بېشىنى يېدى.
ئۆزلىرىگە قىلىپ ئاخىر،
چىرا يامۇلدا توقماق يېدى.
- باش ئېتىزنى قۇم باستى،
ئاياغ ئېتىزنى چىم باستى.
شېرىپ ئاخۇن ئۆلەپ كېتىپ،
ئۇن پولونى غەم باستى.
- سۈكە ئۈستىگە كات قويدى،
ھاجەتمەنلەر ياتسۇن دەپ.
ئۈرۈمچىدىن خەت كەلدى،
غېرىب چىكاشنى ئاتسۇن دەپ.
- چىرا يامۇلنىڭ داۋزىسى،
گاھ ئېچىلىپ، گاھ يېپىلۇر.
شېرىپ بوجاڭدەك مەرد يىگىت،
قايسى يۇرتتىن تېپىلۇر؟
- شېرىپ ئاخۇن ئېتىڭىز قالدى،
دەرۋازىدا خېتىڭىز قالدى.
بەدنىيەتلەر ئالدى جاننى،
مەسۇم قىزىڭىز يېتىم قالدى.
- چىرىدىن چىققان مايۇزى،
بۇ ۋەقەنى يەللىدى.
كىملىكىنى قاتلىنىڭ،
پاكت بىلەن دەللىدى.
- يىغلاشماڭلار پولولۇقلار،
يىغلاشماڭلار سۇلتانخانلار،
يىغلاشماڭلار نۇرى بەگلەر،
قارا كۆز بالاڭغا شۇم كۆرتەگدى.

شېرىپ نامنى يادلايمىز، قەبرىسىنى چۆرگىلەيمىز،
ئەسلەپ ئۇنى قوشاق توقۇپ. مائەم تۇتۇپ، ئىمان ئوقۇپ.

ئېتىپ بەرگۈچلەر: چىرا ناھىيە بوستان يېزا باش قاراسۇ كەنتىدىن

ھاشىم ئاخۇن دەڭگى، چىمەنخان، نۇردى ئاخۇن جۇمباڭ

خاتىرىلىگۈچلەر: مەنئۇربان ئىسمائىل، مەتسىدىق قۇرباننىياز،
ئابدۇقادىر مەتسىدىق مەنئاسىم ئابدۇراھمان

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇللا سۇلايمان

ئەيسا بەگ

【تۈزگۈچىدىن】 ئەيسا بەگ 20 - ئەسىرنىڭ باشلىرىدا چىرا ناھىيە دامىكو يېزا يۇناتى كەنتىدە تۇتۇن خەلقى، ھۆرمەتكە سازاۋەر بىر خەيرى - ساخاۋەتچى. ئۇ 1888 - يىلى تۇغۇلغان. يۇناتى كەنتىدە باجگىر، ھۆژدار بەگ بولغان. ئۇ ئاجىز كىشىلەرگە كۆپ مېھرىبانلىقلارنى قىلغان. ھەر يىلى روزا ھېيت، قۇربان ھېيتلاردا كەمبەغەللەرگە بۇغداي، كەندىر، كىسىم، قوي، ئۆچكە .. قاتارلىق تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرىنى ھەقسىز تارقىتىپ بەرگەن. ئورۇنلۇق يېتىشمىگەن يوقسۇللارغا قانچىلىك دېسە، شۇنچىلىك ئاشلىقنى تاپسا بېرىدىغان، تاپالمىسا بەرمەيدىغانغا «خۇدا يولىدا» دەپ بەرگەن. شۇڭا يوقسۇللار ئۇنى بەگ ھۆرمەت قىلغان. ئۇمۇ كەمبەغەللەرگە زىخىرچىلىك تەكەببۇرلۇق قىلمىغان. ئەيسا بەگ، خەيرى - ساخاۋەتچى بۇ زاتنى كۈيۈمۈڭلى پىراۋۇدۇن يايلاق تاللىشىپ 1939 - يىلى 7 - ئاينىڭ 7 - كۈنى يۇلتۇزدا يەتتە يېرىگە پىچاق تىقىپ ئۆلتۈرۈۋەتكەن. 1951 - يىلىدىكى ئوچۇق سوت يىغىنىدا پىراۋۇدۇنغا ئۆلۈم جازاسى بېرىلىپ، نەق مەيداندا ئىجرا قىلىنغان.

«ئەيسا بەگ» ھەققىدىكى بۇ داستاننى ئەيسا بەگنىڭ چوڭ قويچىسى توختىباي، ئەيسا بەگنىڭ قىزى نەزىرىنى بېرىپ بولغاندىن كېيىن، ئەيسا بەگنىڭ كىچىك قويچىسى تۈدەك باينى ۋە ئاغىنىسى ساۋۇر نىيازنى يۇناتقا چاقىرتىپ، بىر كېچە ئۇخلاتماي قوشاقلار توقۇپ، راۋابقا تەڭكەش قىلىپ تەييارلىغان ۋە ئەيسا بەگنىڭ قىزلىرى، دوست-يارانلىرى يىغىلغان سورۇندا چېلىپ ئورۇنلىغان. شۇنىڭدىن باشلاپ بۇ قوشاق ئېغىزدىن - ئېغىزغا، سورۇندىن - سورۇنغا كۆچۈپ يۈرۈپ، ھەممە قوشاقچىلار — ئۇ بىر ئاز، بۇ بىر ئازدىن تولۇقلاپ بېيىتقان. كېيىن ساۋۇر نىياز ئاكا بۇ قوشاقنى تېخىمۇ كېڭەيتىپ تۆۋەندىكىدەك داستان ھالىتىگە كەلتۈرگەن. مۇزىكىلىق بۇ داستان قويچى (تاغ) راۋىسى بىلەن ئوقۇلىدۇ.

رەجەپ ئېيىنىڭ،
 يەتتىنچى كۈنى،
 مەنە كېچىسى،
 ئەيسا بەگنىڭ،
 ئۇخلاپ ياتىپ،
 تەڭ كېچە بىلەن،
 چۈشى بۇزۇلدى.
 چۆچۈپ ئويغىنىپ،
 «ئاھ» دەپ تولغىنىپ،
 ئۇيان ئۆرۈلۈپ،
 بۇيان ئۆرۈلۈپ،
 ئورنىدىن قوپۇپ،
 تەرەتنى ئالىپ،
 مېچىتكە بارىپ،
 جايىنامازنى سالىپ،
 ئىماماخۇننىڭ،
 دېگىنى بويىچە،
 يەرنىنىمۇ
 ئىخلاس بىلەن،
 ئادا قىلدى.
 كالامولانى،
 ئالدىدا قويۇپ،
 ئوقۇپ - ئوقۇپ،
 تامام قىلىپ،
 مانا سۈرەنى —
 سۈرەنى ئوقۇپ،
 دۇئا قىلىپ،
 ئۆيىگە ياندى.

نىساخانمۇ،
 ئوبدان خېنىم،
 ئورنىدىن قوپۇپ،
 ھويلا - ئارامنى،
 سۈپۈرۈپ - سۈپۈرۈپ،
 چىنىدەك پاكىز،
 قىلىپ قويىۋا،
 پەتنۇستا چىنىنى،
 چەينەكتە چاينى،
 ئەيسا بەگنىڭ،
 مانا ئالدىغا —
 ئالدىغا قويدى.
 سىن چاي ئىچىپ،
 ئولتۇرغاندا،
 مەنمۇدى ياۋاي —
 مەنە مارنۇمى^①
 ئىدايەتقۇ —
 مەنە مارۇمى^②
 ئىشىكىنىمۇ،
 سالام بېرىۋغۇ،
 شۇنداق كىيدى —
 شۇنداق كىيدى.
 ئەيسا بەگمۇ،
 ئورنىدىن قوپۇپ،
 راست قوپاۋغۇ،
 ئىككەۋلەننى،
 ئولتۇرۇڭ، — دېدى.
 بىر جۈپ چىنىگە،

① مارنۇمى — پۈتۈنچى بېشى.
 ② مارۇمى — سەپەر تەييارلىغۇچى.

چايىنى قۇيۇپ —
 قۇيۇپمۇ بەردى .
 سىنچاي ئىچىپ ،
 مانا ئولتۇرۇپ ،
 ھەي بالامغۇ ،
 مانا ئىدايەت ،
 ئاتلارنى سۇغۇرۇپ ،
 بوغازنى بېرىپ ،
 جابدۇق توقۇۋ ،
 تەييارلاڭلار .
 شۇنداق جابدۇپ ،
 چىرا سۇڭغا ،
 مانا بارىمىز ،
 بارىمىز ، — دېدى .
 ئىدايەتتۇ ،
 ئاتلارنى سۇغۇرۇپ ،
 بوغازنى بېرىپ ،
 قارا ئاغماقنى
 توقۇۋا ئالدى .
 كۆپكە - يۈگەن ،
 پەرقۇ سېلىپ ،
 جەدە ئاتنى
 توقۇۋا ئالدى .
 تاۋا كۆپچەك —
 كۆپچەكنىمۇ ،
 سىيتلاپ سالدى .
 بۇرغۇل ئاتنى ،
 تۇرۇق ئاتنى ،
 تۇقۇۋا ئالدى .
 ئەيسا بەگمۇ ،

تون ، قالپاقنى ،
 كىيىۋىغنا —
 كىيىۋىغنا ئالدى .
 جابدۇنۇپ چىقىپ ،
 ئاغماقنىۋىغۇ ،
 زىندىبايغا تارتىپ ،
 مىنىۋىغنا —
 مىنىۋىغنا ئالدى .
 مىنىپ بوغاندا ،
 مىنە كەينىدىن ،
 نىساخانلىرى ،
 ئۆيدىن چىقىۋىغۇ ،
 جەدە ئاتقا ،
 مىنىۋا ئالدى .
 مىنە يانداشىپ ،
 سەپەرگىمۇ ،
 تەييار بولدى .
 بۇرغۇل ئاتقا ،
 مەنمۇدى ياۋاي ،
 مىنىۋىغنا .
 مىنىۋا ئالدى .
 تۇرۇق ئاتقا ،
 مىنە ئىدايەت -
 مىنىۋىغنا ،
 مىنىۋا ئالدى .
 چوڭ قاچۇغىنى ،
 مەنمۇدى ياۋاي ،
 كىچىك قاچۇغىنى ،
 مىنە ئىدايەت ،
 قولغا ئېلىپ ،

شۇنداق تۇراتتى،
 گۈلدۈر - گۈلدۈر،
 ئات ئاۋازى،
 كېلىۋغىنا،
 چىرا يامۇلىنىڭ،
 دورغا بېگى،
 مانا بىر كېلىپ:
 — ھەي بېگىمغۇ،
 ئەيسا بېگىم،
 ئامباللىقنىڭ،
 مانا يارلىقى.
 پىراۋۇدۇنلار،
 ئەرزى قىلدى، —
 دەپ سۆزلىدىغۇ،
 تىلىنى چاپناپ،
 يەنە سۆزلىدىغۇ،
 ئەيسا بەگمۇ:
 — ياخشى سۆزنى،
 مېنى قىلدىڭىز، — دەپقۇ،
 ئاتتىن چۈشتى.
 — ئىشەنگىممۇ،
 كېلە دەيمۇ، —
 دوغا بەگى،
 ئۆيىگە باشلاپ،
 مېھمان قىلىپ،
 ئۈزۈتۈپ قويغىلى،
 بىللە ماڭغىلى،
 ئورنىدىن قوپتى.

ئەيسا بەگمۇ،
 ماڭغىلى قويۇپ،
 تون - قالپاقنى،
 مېنى كېيىۋغۇ،
 ئاغماقنىۋغۇ،
 زىندىپايغا تارتىپ،
 مېنىۋغىنا.
 مېنى بىر ئالدى.
 تۇيغۇن قىزى،
 جانانخانغۇ،
 ئۆيەپ قىلىپ،
 ئەيسا بەگنىڭ،
 مېنى كەينىدىن،
 شۇنداق چىقىپ:
 — جېنىم دادىكا،
 ئەيسا بېگىم،
 دۈشمەن قولىغا،
 چۈشۈپ كەتمەڭ، —
 بۇ سۆزنىۋغۇ،
 يەنە قىلغاندى،
 ئەيسا بەگمۇ،
 ئۆرۈلۈپ - چۆرۈلۈپ،
 قالاپ تۇرۇپ:
 — ھەي قىزىمغۇ،
 تۇيغۇن قىزىم،
 ئۇششا قىزىم،
 قىخ دانە ئېرىك،
 ئېغىلدا باردۇر،

خام تاراچقۇ،
 يېنە قىلىڭ سىز،
 يېتىم - يېسىر،
 يوقسازلىغا،
 ئاپىرىپمۇ،
 يەنە بېرىڭ سىز.
 پىراۋۇدۇنغا،
 تېتىپ چىقارمەن،
 تېتىماي چىقسام،
 ئەيسا ئېتىم،
 گۆچسۇن، — دەۋغۇ،
 كىيىك مۇڭگۈزلۈك،
 قامچىنىڭ ئۆزى، ئىككارىغۇ^①
 زەي قامچا بىلەن،
 ئاغماقنى شايلاپ،
 بىرنى سالدى.
 چىرا يامۇلغا،
 مەنە قاراپقۇ —
 مەنە يول ئالدى.
 بىر ئاش پىشىم،
 بولغانلىدا،
 مەنە پۇناقتىن،
 مەنە چىرىغا،
 بېرىپ قالدى.
 ئېتىنى باغلاپ،
 ئۆزىنى چاغلاپ،
 داۋزا باقار،
 بىر چېرىككە،

مەنە پۇل بەردى.
 چىرىكمۇ ئۇڭا،
 مەنە يول بەردى،
 ئەيسا بەگمۇ،
 مېڭىپ - مېڭىپ،
 يامۇلغا چىقتى.
 چوڭ ئامبالمۇ،
 ئورنىدىن قوپۇپ،
 جۇخۇلا قىلىپ،
 جوزىغا باشلاپ،
 سىنچاي قۇيۇپ،
 يېنە تۇراتتى.
 پىراۋۇدۇننا،
 ئىشىكتىنمۇ،
 مەنە بىر كىيىدى،
 ئەيسا بەگمۇ،
 ئورنىدىن قوپۇپ،
 يېنە ئولتۇرۇپ،
 — ھەي بالامغۇ،
 پىراۋۇدۇننا،
 كىچىكىڭدىن،
 مەنە مەن باققان،
 كىشىۋۇلغۇلغۇ،
 يېنە ھەم بولغان.
 ئەزىنىمۇ،
 مەنە قىلغۇچە،
 قاشمىغىمۇ،

① ئىككارىغۇ — ئىككى تىغلىق.

مەنە كەيسە گچۇ؟ —
 پىراۋۇدۇننا:
 — ھەي بېگىمغۇ،
 ئەيسا بېگىم،
 تەرسا بېگىم،
 ئەقىلىدىن ئازغان،
 قېرى سا بېگىم،
 مۇتەھەم بېگىم؛
 ئاياغ پۇناققا،
 ئالتە تاش تۈگمەن،
 ئۆستىگىنى،
 كۈمدۈرۋاتتىڭ،
 تاشلارنى،
 چىقىرىپ ئاتتىڭ.
 دۈمۈكۈ يانىڭ،
 ئۇ قېتىدىنمۇ،
 ئۇ تامدىنمۇ،
 ئۈچ ئېغىلغۇ —
 مەنە يايلاغىنى،
 تاتىۋىغىنا —
 يەنە بىر ئالدىڭ.
 شۇنىڭ ئۈچۈن،
 ئەزى قىلدىم.
 مەن سېنىغۇ،
 بۈگۈن ئۆلتۈرۈپ،
 بىر قوشۇقمۇ،
 قېنىڭنى ئىچەرمەن —
 ئىچەرمەن، — دىدىيا،
 يا باشمىغا،
 كەلگىنىنى،
 كۆرەرمەن، — دىدىيا.
 پىراۋۇدۇننىڭ،
 بۇ سۆزىنى،
 ئامبال ئاڭلاپ،
 يەنە ئاچچىقلاپ،
 ئەزىنى يېتىپ،
 تاشلاۋ ئاتتى.
 ئەيسا بەگمۇ،
 ئورنىدىن تۇرۇپ،
 چاۋاكىنى ئۇرۇپ،
 پىراۋۇدۇنغا،
 مەنە سەپ سېلىپ،
 ئوبدان قالاپ،
 ساقىلىنى تاراپ،
 — قولۇڭدىن كەلسە،
 قېنى ياغ يېگىن، —
 دېگەن سۆزىنى،
 مەنە بىر قىلدى.
 پىراۋۇدۇننا،
 مېڭىپ - مېڭىپ،
 بېلىنى باغلاپ،
 ئۆزىنى چاغلاپ،
 ئېتىنى مېنىپ،
 دۈمۈكۈياغا ①،
 يەنە كېلىۋىغۇ:
 — ھەي ئاداشقۇ،

① دۈمۈكۈيا — داسكۇ يېزىسىدىكى جاي ئىسمى.

يۈگەن قېقىپ،
 دۈۋىتىپ - دۈۋىتىپ،
 ئۆزىنى چاغلاپ،
 يۇلغۇن ياغا
 يېتىۋا كەلدى.
 پېشىمنىڭمۇ
 ۋاقتى بىلەن،
 ئامبال بېگىمۇ،
 مانا يامۇلدىن،
 ئەيسا بەگنى
 ئۆيىگىمۇ
 ئۆزىتىپ قويدى.
 توختاپ تۇرغان
 پىراۋۇدۇننا،
 ئۆيگە بېرىۋغۇ،
 يەنە كېلىۋغۇ،
 يۇلغۇن ياغا،
 شۇنداغ كېلىپ،
 ئۆزىنى چاغلاپ،
 ئېتىنى باغلاپ،
 گىنداغمغۇ،
 ئەيسا بەگنىڭ
 ئالدىنى توسۇپ -
 توسۇۋا تۇردى.
 پېشىن ۋاقتى،
 ئەيسا بەگمۇ،
 پېشىنى ئۆتەپ،
 مېڭىپ - مېڭىپ،

مەنە جىللاخۇن،
 يېنىڭدىكى
 ئاشۇ غىلاپقا
 سېلىپ قويغان
 پىچاقىڭنى
 ماڭا بىر بەرگىن، —
 دېگەن سۆزنى،
 مەنە بىر قىلدى.
 — ھەي ئاداشقۇ،
 پىراۋۇدۇننا،
 پىچاقىمنى،
 قانداق قىلسەن؟
 — سەن سومغىن،
 مەن بىر دېمەي، —
 دەپ تۇرۇۋالدى.
 پىراۋۇدۇننا،
 جىللاخۇننىڭ،
 پىچاقىنى
 قولغا ئالىپ،
 چاقىنىڭ
 ئالدىغا بېرىپ،
 بەش پۇل بېرىپ،
 ئىككى بىسلىق
 قىلىۋا چاقىتىپ،
 مەنە پاقىرتىپ،
 ئۆتەكەننىڭ
 قونجىغا سالىپ،
 ئېتىنى مەنىپ،

يۇلغۇن ياغا،
 يېتىۋا كەلدى.
 مەنە كەينىدە،
 مەنمۇدى ياۋاي،
 يەنە ئۇكاسى،
 مۇسۇراجىممۇ
 (تۇغقانمىشقۇ)
 مەنە ماڭمايغۇ،
 كەينىدە قالدى.
 ئەيسا بەگمۇ
 يېتىپ كەلدى،
 پىراۋۇدۇننا،
 ئېتىنىمىغۇ،
 دالدىغا باغلاپ،
 يولنىڭ ئوتتۇرا-
 ئوتتۇراسىغا
 مەنە كېلىۋۇغۇ
 يولنى توسۇپ،
 زولڭ ئولتۇردى.
 شۇنداققىنا
 مانا تۇرغاندا،
 ئەيسا بەگمۇ:
 — پىراۋۇدۇننا،
 نېمىش قىلارسەن،
 مەنە بۇ يەردە؟ —
 بۇ سۆزنى قىلدى.
 — سېنىڭ ئالدىڭنى،
 توسۇپ تۇرادىم، —
 بۇ سۆزنى قىلدى.
 — مېنىڭ ئالدىمنى،
 يېنە توساۋغۇ
 نىمىغىننا-
 نېمە قىلماقچى؟
 — مەن سېنىغۇ،
 بۈگۈن ئولتۇرۇپ،
 بىر قوشۇقمۇ
 قېنىڭنىمۇ،
 مەنە ئىچمەكچى —
 دېگەن سۆزنى
 مەنە بىر قىلدى.
 ئەيسا بەگمۇ،
 پىراۋۇدۇننى،
 گەجگە قوشاشقۇ،
 قامچا بىلەن،
 بىرنى سالىدى.
 كاللا قوشاشقۇ،
 قامچا بىلەن،
 بىرنى سالىدى.
 پىراۋۇدۇننا
 مانا ئورنىدىن
 چاچراپ قويۇپ،
 ئەيسا بەگنى
 ئاغماقدىن
 تارتىۋا ئالدى.
 ئەيسا بەگمۇ:
 — توختاپ تۇرغىن،

ماڭىغىمۇ،
 يېقىن كەلمە، —
 دەپ سۆزنى قىلىپ،
 ئاغماقنىغۇ
 قالدۇرۇپ قويۇپ،
 تون، قالپاقنى،
 يېنە سېلىۋىغۇ،
 غانجىغۇلاچقا
 چېگىپ قويۇپ،
 ئاغماقنىمۇ
 قويۇپ بەردى.
 ئەيسا بەگنىڭ
 ئاغىغۇ
 چۆرۈلۈپ - چۆرۈلۈپ،
 كىشىنەپ - كىشىنەپ،
 پىقىراۋغۇ،
 شۇنداق تۇردى.
 ئەيسا بەگمۇ
 يېڭىنى تۈرۈپ،
 نەرنى تارتىپ،
 پىراۋۋۇدۇننىڭ
 ئىككى بىلەكتىن،
 راست تۇتۇۋغۇ،
 كۆتۈرۈۋىغىنىنا
 بىرنى سالدى.
 پىراۋۋۇدۇننا،
 ئەيسا بەگنىڭ
 تېگىگە چۈشتى،
 ئەيسا بەگمۇ
 تۆپىگە چۈشتى.
 پىراۋۋۇدۇننا،
 ئاستىدا ياتىپ،
 ئۆتەكىنىڭ
 مەنە قونجىدىن
 پىچاقنى ئالىپ،
 ئەيسا بەگنىڭ،
 كىندىك تۈۋىگە.
 يەتتە يەگە
 پىچاق ئۇرغاندا،
 ئەيسا بەگمۇ
 «ئاھ» دەۋىغىنا،
 «ۋاي» دەۋىغىنا.
 مەنە يېقىلدى.
 ئاغماقنىغۇ
 قىقىراپ - قىقىراپ
 ئۆيىگە باردى.
 ئىشىك تۈۋىدە،
 چاپچىپ - چاپچىپ،
 مۇڭلۇق كىشىنەپ،
 قىقىراۋىغىنا،
 شۇنداق تۇردى.
 ئەيسا بەگنىڭ،
 ئۇششا قىزى،
 ۋاپادار قىزى
 جانانخانمۇ
 قارا ئاغماقنىڭ

يۇلغۇن ياغا
 يېتىۋا كېلىپ،
 مەنە دادىسى
 ئەيسا بەگنىڭ،
 غىق - ۋاق قاننىڭ
 ئاراسىدا
 ياتقانىنى
 مەنە ھەم كۆردى.
 بېھۇش بولۇپ،
 قارا ئاغماقتىن
 يەنە يېقىلدى.
 كۆزىنى ئېچىپ،
 «ئاه دادام!» دەپ،
 ئورنىدىن قوپۇپ-
 قوپاۋغىنا
 ئەيسا بەگنى-
 قان ئاراسىدىن-
 ئاراسىدىنمۇ
 ئېلىۋا چىقتى.
 جانانخاننىڭ
 مەنە كەينىدىن،
 ئەڭلىنىمۇ —
 يەنە يەڭگۈشلەپ،
 ئەيسا بەگنىڭ —
 تۇنجى قىزى
 ھۆرنىساخان
 مەپە بىلەن،
 مانا ئۇچقاندەي

ئەنسىز - مۇڭلۇق
 كىشىنى،
 ئاڭلاپ، ئۆيدىن
 شۇنداق چىقىۋا،
 دادىسى مەنەگەن
 قارا ئاغماقتى،
 سىنچىلاپ كۆردى.
 ئاغماقتىڭغۇ
 ئۈستىدىكى
 غانچىغۇلاچقا
 چىگىۋا قويغان
 تون - قالپاقتىنى
 مەنە ھەم كۆردى.
 ئۇنىڭكى كۆڭلى
 پېشكەللىكىنى،
 تۈيدى بولغاي:
 — جېنىمغا دادام،
 ئەيسا بېگىم،
 قەيەردە سىز؟ — دەپ،
 مانا ھۇي تارتىپ،
 يىغلاپ كەتتى.
 قارا ئاغماقتى،
 مەنە ئالدى.
 ئاتنىڭ كەگەن
 ئىزى بىلەن،
 قارا سىنجا
 كۆزى بىلەن،
 يولنى سالدى.

شۇنداق چىقتى .
 ئەيسا بەگنى
 مەپىگىمۇ ،
 سېلىۋىغىنا ،
 مەنە ھەم قويۇۋا ،
 جانانىخانمۇ ،
 پىراۋۇدۇننىڭ
 ئالدىغا بېرىپ :
 — قانغا - قانمۇ
 مەنە ئالۇرمەن .
 جانغا - جانمۇ ،
 مەنە ئالۇرمەن .
 دادامنىغۇ ،
 ئۆلتۈرگەنغۇ ،
 پىچاقنى بەرگىن ،
 پىچاقنى بەرمىسەڭ ،
 ئۆتۈكۈمنىڭ
 قونجىدا بار
 شەمشەر پىچىقىم ،
 خەنجەر پىچىقىم ،
 شاپتەي پىچىقىم -
 دەۋغىنا شۇنداق ،
 تۇرغىنىدا ،
 پىراۋۇدۇننا :
 — ھەي جانانىخان ،
 كىچىك چۈشۈپتىڭ ،
 مەنە قولۇمغا ،
 بىر بالامغۇ ،
 باتۇ سەندىن ،
 ئامبالنىڭ سۆزىدىن ،
 بۇ پوقنىۋغۇ ،
 مەنە مەن يېدىم .
 بىر قوشۇقمۇ ،
 مەنە قان تىلەي ، —
 دەپ سۆزنى قىلدى .
 جانانىخانغۇ ،
 ئۆتەكىنىڭ
 فونجىدىنغۇ ،
 خەنجىرىنى
 سۇغۇرۇپ ئالىپ ،
 پىراۋۇدۇننىڭ
 مەنە ئالدىغا
 ئېتىلىپ بېرىپ ،
 ساغىلى قوپتى .
 پىراۋۇدۇننىڭ
 چۇماقچىلىرى ،
 يالاقچىلىرى ،
 جانانىخاننى
 تۇتۇۋىغىنا .
 مەنە بىر ئالدى .
 شۇنداققىنا
 مەنە بىر تۇرغاندا ،
 بەگ ، بوچاڭلار
 يېتىپ چىقتى .
 پىراۋۇدۇننى ،
 باغلاپ بېكىتىپ ،

گۇڭسىنى قىلىپ،
 مەنمۇدى ياۋاي،
 چىرا يامۇلغا
 ئېلىپ ماڭدى.
 پىراۋۇدۇننى
 ئايرىۋىغىنا،
 شاڭ گۇڭسىغا
 سولاپ قويدى.
 مەنە كېچىسى،
 پىراۋۇدۇننا،
 ئىشكىڭمۇ،
 ئۈلگۈچىكىنى،
 ھارى قوياۋغۇ،
 قوپاپ قاچتى.
 مامداننىڭمۇ
 ۋاقتى بىلەن،
 چىرا يامۇلنىڭ،
 مەنە ئامبىلى-
 ئامبىلىمۇ
 بۇ خەۋەرنى،
 ئاڭلاۋىغىنا —
 قىخ ئاتلىقنى،
 ئۆزى بىلەن،
 بىللە ئېلىپ،
 دۇمۇكۇغا كېلىپ،
 يۇلغۇن ياغا،
 يېتىۋا چىقتى.
 ئەيسا بەگنى،

يەللەپ كۆردى.
 يەتتە يەگە،
 پىچىقۇرغانمۇ،
 زىددىسى چىقتى.
 پىراۋۇدۇننى،
 «قېنى؟» دەپ سودى.
 — پىراۋۇدۇننا
 ئوق ئىشكەلنى،
 چىقىۋا قاچتى، —
 دەپدى يۇرتنىڭ،
 ئەمەلدارى،
 بوجاڭ - جوجاڭ
 جاي - جايلارغا
 يېنە خەت يېزىپ،
 ئوتتۇز ئاتلىقنى
 تەرەپ - تەرەپكە
 يولغا سالىپ،
 ئون ئاتلىقنى
 ئۆزى بىلەن
 بىللە ئېلىپ،
 ئاياغ پۇناقنىڭ
 جاڭگىلىغا ماڭدى.
 ئامبالغىمۇ،
 بىر قويچىمۇ،
 ئۇچراپ قالدى.
 — ھەي، ھەي قويچىم،
 ئوبدان قويچىم،
 پىراۋۇدۇننى،

تۇتۇپ بەرسەڭ،
 بىر سەر ئالتۇن،
 شاڭ قىلۇرمەن، —
 بۇ سۆزنى قىلدى.
 ئۇ قويچى تۇرۇپ:
 — ھەي ئامبالغۇ —
 خان ئامبىلى،
 مەن بولسامغۇ
 ئەيسا بەگنىڭ
 چوڭ قويچىسى
 توختى باي مەن.
 — پىراۋۇدۇننا،
 مەشەدە بار، — دەپ،
 بۇ سۆزنى قىلىپ،
 ئاياغ پۇناقنىڭ،
 مەنە جاڭگىلىدا،
 يەر قازناقتىن،
 پىراۋۇدۇننى
 ياتقان يەدىن،
 ياقىسىدىن
 بوغاۋغىنا،
 ئامبال ئالدىغا
 ئاچقىۋۇغۇ،
 توغرىلاپ بەردى.
 ئامبال بەگمۇ،
 پىراۋۇدۇننى
 باغلاپ بېكىتىپ،
 يېنە قوياۋغۇ،
 توختى بايغا،
 بىر سەر ئالتۇن،
 يېنە شاڭ بەردى.
 جانانخانمۇ
 ئاتلارغىمۇ
 بۇغازنىمۇ،
 ئادەمگىمۇ،
 تاماقنىمۇ،
 ياساۋغىنا
 تەييار قىلىپ
 مەنە تۇغاندا،
 ئامبال بەگمۇ،
 يېتىپ چىقتى.
 جانانخانغۇ،
 ئامبالنىڭمۇ
 ئېتىنىڭ بېشىنى
 تۇتۇۋغىنا،
 بۇ سۆزنى قىلدى:
 — مەنە ئامبالغۇ —
 مەنە خان ئامبىلى،
 دادام بولسا
 ئۆلۈۋا كەتتى.
 قاناتىمىزدىن،
 مەنە ئايرىلدۇق.
 بىر مىڭ توققۇز يۈز
 مو يەرنى،
 ئۈچ مىڭ توققۇز يۈز
 چارۋىلىق،

سەكسەن ئاتلىق
 يايلاقى بادۇ؛
 ئاتمىش تۆگىلىك
 يايلاقى بادۇ؛
 پادشاھلىققا
 مەنە تۇتتۇمەن.
 پىراۋۇدۇندىن
 جانغا - جانمۇ،
 قانغا - قانمۇ،
 مەنە ئالۇرمەن.
 پىراۋۇدۇنغا،
 جانانخانمۇ
 ئېتىلىۋىغىنا،
 يېنە تۇرغاندا،
 ئامبال بەگمۇ،
 جانانخانغا:
 — سەۋرى - تاقت،
 يېنە قىلىڭ سىز.
 يۇقىرىغىمۇ،
 مەنە يوللايمىز، —
 دېگەن سۆزنى
 قانغا - قانمۇ
 مەنە ئالۇرمىز، -
 دېگەن سۆزنى
 يېنە بىر قىلدى.
 پىراۋۇدۇننى
 چىرا يامۇلغا
 يالاپ ئاپىرىپ،
 گۈندىخانغا
 سولىۋا ئېتىپ،
 سەككىز كۈنمۇ
 مەنە بولغاندا،
 دوتەيدىنمۇ
 چىپىەر كەلدى:
 — پىراۋۇدۇننى
 مامداتنىڭمۇ
 ۋاقتى بىلەن،
 بىر پاي ئوقتا
 ئاتسۇن، — دەۋغۇ،
 خەۋەر كەلدى.
 تەڭ كېچە بىلەن،
 ئامبال يامۇل،
 پىراۋۇدۇننى
 گۈندىخاندىن،
 يېنە ئاچقىپ:
 — كېپىڭ بولسا،
 ئوتتۇرىغا قويغىن.
 مامداتنىڭمۇ،
 ۋاقتى بىلەن،
 سېنى ئاتۇرمىز، —
 بۇ سۆزنى قىلدى.
 پىراۋۇدۇننا:
 — مېنىڭا گېپىم
 ئەرزىم يوقتۇ،
 بۇ جىنايەت،
 مەندە باتۇ، —

دېگەن سۆزنى،
 مانا بىر قىلىۋا،
 جىلام - جىتتە،
 بولسا قالدى.
 پىراۋۋۇدۇننى،
 گۈندىخانغا،
 يەنە ئەكشىپ،
 سولسا قويدى.
 باش توخۇمۇ
 جىم بولغاندا،
 دوتەيدىنمۇ
 يەنە بىر پارچە
 بۇيرۇغ كەلدى:
 — پىراۋۋۇدۇننى،
 ئاتماڭ سىز دەپ،
 خاپىلىقنى،
 تاتماڭ سىز دەپ.
 پىراۋۋۇدۇننى
 قويپ بېرىڭ،
 ئىجراسىدىن
 جاۋاب بېرىڭ، -
 دېگەن مەزمۇندا
 ئۇچۇر كەلدى.
 ئامبال بەگمۇ،
 مەنە بىر ئوقۇپ،
 — قانداغ سۆز بۇ؟
 قانداغ گەپتۇ؟
 دەپ ئويلىنىپ،

ئاقسىنى
 تەكشۈرۈپ باقسا؛
 خوتەننىڭمۇ،
 مەنە ئەلىمى -
 ئەخمەتتوختى
 ئەلەمغىنا،
 تۇغقانبارلىق
 يەنە قىلىۋاغۇ -
 دوتەينىڭمۇ
 يانچۇقىنى
 ئالتۇن - كۈمۈش،
 يامبۇ بىلەن،
 لىق توشقۇزۇپ،
 پارە بېرىپ،
 ئۆزىنى چاغلاپ،
 دوتەينىڭمۇ
 گېلىنى ياغلاپ،
 مەنە مۇشۇنداق،
 ئىشنى ئۇدۇللاپ -
 ئۇدۇللاۋغىنا
 مەنە ھەم قويدى.
 دوتەي بەگكە،
 مەنە پارە بار.
 ئامبال بەگكە،
 نېمە چارە بار؟
 پىراۋۋۇدۇننى
 قىشقۇرتۇۋغىنا
 مەنە ئاچىقىپ:

— سېنىمغۇ
 ئاتماقچى بوغان،
 ئىككىنچى بۇيرۇغ،
 يېتىپ كەلدى.
 خوتەنگىمۇ،
 قاراپ ماڭغىن.
 پۇناققىمۇ،
 ئەمدى بارمىغىن.
 ئەيسا بەگنىڭ
 بالىلىرىمغۇ،
 سېنى تاپسا،
 ئۆلتۈرۈۋاتىتۇ،
 ھاياتىڭدىنمۇ،
 ئايرىلىپ قالارسەن.
 بۇ سۆزىنىمۇ،
 مەنە قىلغاندا:
 — ماقۇل ئەمەسە
 دەۋغىنا بىر،
 چىرا سوڭنىڭ
 توپا دېگەنغۇ
 لەڭگەگە چىقىپ،
 ئۆزى بىلەن
 ئۆزى گەپلىشىپ:
 ئەيسا بەگنىمغۇ،
 ئۆلتۈرۈپ ئاتتىم،
 مىرادىمغا،
 مەنە بىر يەتتىم.
 ئاياغ پۇناققا

تالاشقان تۈگمەن،
 مەنە ھەم قالدى.
 شۇ تۈگمەننى،
 ماڭدۇراي دەۋغۇ،
 پۇناققا ياندى.
 سەكسەن ئادەم،
 كەينىگە سالدى.
 پالتا - كەتمەن،
 تاش - توخماقۇ،
 ئۇزۇقنى ئالىپ،
 تۈگمەنگە بادى.
 تۈگمەنگە بېرىپ،
 خارەتلىرىمۇ،
 قوغاچلىرىنى
 چېپىۋا ئاندىن،
 ئادەملىرىمۇ
 ئۆستەڭلەرنى،
 چېپىۋا ئاندىن
 ئىش باشلىدىغۇ.
 پىراۋۇدۇننا،
 ئۆزىنى چاغلاپ،
 ئېتىنى باغلاپ،
 يەتتە قاتقۇ،
 كۆپچەكنى سالىپ،
 قارا سۆگەتنىڭ
 ساپىسىدا،
 يانپاشلىدىغۇ،
 ئەيسا بەگنىڭ

باتۇرقىزى
 جانانخانمۇ،
 ئۇيا قىلىپ،
 توخسان ئادەم
 كەينىگە سالپ،
 كۆيە تەلپەك،
 تونچە جاپاننى،
 كېيىۋغىنا،
 ئۆتەكنىڭ
 قونجۇغىمۇ
 شاپتەي پىچاقنى،
 يەنە سېلىۋغۇ،
 چۈش ۋاقتى بىلەن،
 تۈگمەنگىمۇ
 يېتىپ كەلدى.
 پىراۋۇدۇننىڭ
 چۇماقچىلىرىغۇ،
 پىراۋۇدۇنغا:
 — جېنىڭنى جايلا،
 جانانخانغۇ،
 قارا بوراندەي،
 كېلىۋاتىدۇ، —
 بۇ سۆزنى قىلدى.
 پىراۋۇدۇننا
 ئېتىنى شىشىپ
 مىنىۋغىنا،
 قوپاپ قاچتى.
 جانانخانغۇ،
 بوينى قارا
 ئاغماقنىغۇ،
 بىر شۇڭگۈتۈپ،
 پىراۋۇدۇننىڭ
 كەينىدىن يېتىپ،
 توخماق بىلەن،
 گەجگە قوشاش
 بىرنى سالدى.
 پىراۋۇدۇننا،
 ئېتىدىن موللاق
 ئېتىپ ئۈزۈلۈپ
 يەرگە چۈشتى.
 جانانخان
 پىچىقىنى ئېلىپ،
 پىراۋۇدۇننى
 ئۆلتەگىلى،
 سالغىلى قوپتى.
 جانانخاننىڭ،
 مەنە كەينىدىن
 بىرسى كېلىپ،
 ئۇنىڭ قولىنىڭ
 بېغىشىنى تۇتۇۋالدى.
 جانانخان،
 كەينىگە شۇنداق
 قالغاندا،
 پىراۋۇدۇننىڭ
 يانداغچىلىرىغۇ،
 جانانخاننى

تۇتۇۋا ئالدى .
 پىراۋۇدۇننا ،
 دۈگچەكلەپ قويۇپ ،
 ئېتىنى مىنىپ ،
 يامۇلغا قاچتى .
 يامۇلغا چىقتى ،
 ئامبال بەگمۇ :
 — بىز باشتىمۇ
 نېمە دېگەن ؟
 پۇناققىمۇ
 بارمىغىن دەۋغۇ ،
 بۇ سۆزنى قىلغان ،
 ئۆزۈڭنى چاغلىماي ،
 سۆزۈمنى ئاڭلىماي ،
 پۇناققىغۇ
 يەنە بېرىپسەن ،
 ئىش تېرىپسەن ،
 ئەمدى بارما ،
 ھاياتىڭدىن
 ئايرىلىپ قالاسەن ، —
 دەپ سۆزنى قىلدى .
 — ئۆزۈڭنى ئويلا ،
 جېنىڭنى جايلا ،
 بىر دەۋغىنا ،
 خوتەنگىمۇ ،
 قاچۇرۇۋاتتى .
 جانانىخانغۇ ،
 توقسان ئادەم

بىلەن بارىپ ،
 يامۇلغا بېسىپ ،
 يەنە بىر كېلىپ :
 — ھەي ئامبالغۇ ،
 مىنە خان ئامبال ،
 سۆزىڭىز باشقا ،
 ئىشىڭىز باشقا ،
 ئاغزىڭىز باشقا ،
 چىشىڭىز باشقا ،
 باشقىكەنغۇ
 مىنە بىر دەۋغۇ ، —
 سوئال قىلدى ،
 ئامبال بەگنى ،
 ئوسال قىلدى .
 ئامبال بەگمۇ -
 چىرا ئامبىلى :
 — مىنە بۇ ئىشنى ،
 مەندىن كۆرمەڭ ،
 مەندىن ئۆيمەڭ ،
 مىنە بىر دەۋغۇ
 ئىككى بۇيرۇغنى
 ئوقۇپ بەردى .
 جانانىخانمۇ
 ئاڭلاۋغىنا
 مىنە بىر تۇدى .
 ئىككىنچى بۇيرۇغ ،
 ئوقۇلغاندا ،
 جانانىخانغۇ ،

ئۇنى ئاڭلاۋغۇ،
 تىترەپ كەتتى.
 مەنە ئامبال بەگ؛
 — مەن بولسامغۇ
 بەندى پەرمان،
 بى ئەلەج بولدۇم
 مەنە، — دېگەندە؛
 جانانخانمۇ
 ئۆرۈلۈپ - چۆرۈلۈپ،
 چىرا سوڭنىڭ،
 شەھىرىگە چىقىپ -
 يېنە چىقىۋغۇ،
 مائەم تۇتۇپ،
 يىغلاپ - يىغلاپ،
 مانا مۇنداق دەپ:
 قوشاق قوشتى؛
 — كۈن ئۆرۈلۈپ
 كەچ بولدى،
 جان دادام،
 خان دادام!
 كەپتەرلىرىڭىز
 پەس بولدى،
 ئۆز دادام،
 يۇلتۇز دادام!
 سىز ماڭغان
 بۇ يوللاردا،
 سەر دادام،
 گۆھەر دادام،
 ئەمدى ماڭماق،
 تەس بولدى.
 ۋاي دادام،
 ئاي دادام! —
 دەپ يىغلاپ،
 يىغلاپ - يىغلاپ،
 ئۇنى پۈتۈپ،
 دەردنى يۈكلەپ،
 ئۆيىگە ياندى.
 جانانخانمۇ،
 ئۆيىگە بېرىۋا،
 ئەيسا بەگنىڭ
 دوست - يارلىرىنى،
 تۇغقانلىرىنى،
 ئۆيىگە باشلاپ،
 ئەزىر بېرىۋا،
 يولغا سالدى.
 دادىسىنىڭ،
 ئاسقۇدىكى
 تون - قالىپىنى،
 شايى ياغلىق،
 پوتا بېغىنى،
 مانا بىر كۆرۈپ،
 ئاتخانغا،
 مەنە بىر چىقىپ،
 قارا ئاغماقنى،
 يەنە بىر كۆرۈپ،
 ئون سېلىۋا،

يىغلاپ كەتتى .
 ئاھ ئۇرۇۋا ،
 يىغلاپ كەتتى :
 — ئاغماقلىرىڭىز
 ئاتخانىدا ،
 يەنە قىقىرايتۇ ،
 قېنى سىز دادام ؟
 دەمدەلىرىڭىز ،
 مېنە ئۇللەيتۇ
 ئىشپاڭ باشىدا ،
 قېنى سىز دادام ؟
 قاچۇغىلىرىڭىز
 مېنە سايرايتۇ ،
 تاماق باشىدا ،
 قېنى سىز دادام ؟
 پۇناق يولغا
 مېنە گۈل سالغان ،
 بۇرغۇل ئاتنىڭ ،
 مېنە ئىزى بار .
 قوشاق قوشاپ
 يىغلىغىلى ،

ئەيسا بەگنىڭ
 ئىككى قىزى بار .
 ئەيسا بېگىم ،
 دەۋۋازاڭدا ،
 پىتىپ قويغان ،
 خېتىڭ قالدى .
 يەنە قوشاۋغۇ ،
 ئېتىڭ قالدى .
 قوشاق قوشاپ ،
 يەنە يىغلاۋغۇ
 ئىككى قىزنىڭ
 يېتىم قالدى .
 ئەي خۇدايا !
 ئاللا ئىگەم ،
 يېتىملەرگە ،
 رەھىم ئەيلە ،
 ئەيسا بەگنىڭ ،
 قاتلىغا ،
 قىيامەتلەر
 قايمىم ئەيلە ! ...

ئېيتىپ بەرگۈچى: چىرا ناھىيە دامكۇ يېزىلىق ئورمانچىلىق پونكىتىدىن ساۋۇر نىياز

نەشرگە تەييارلىغۇچىلار:

تۇرسۇنتوختى سۇلايمان ، مەنقۇربان ئىسمائىل

بىر قالاپ قوياڭ دېسەم ...

- بولغىنى بولغان،
قالغىنى يالغان.
ئاسىنى كەڭ شەدە،
بىر كىشى بارىكەن،
ئاخشىمى ياتسا —
قوپىدىكەن سەدە.
- ئۇنىڭ ئۆت قىزى بارىكەن:
بىرسى ھەلىمە،
بىرسى سەلىمە،
بىرسى ياۋاش ئاغىچا.
بىرسى ھۇرۇنكەن،
ئىش دېسە قاچقاق،
بەكمۇ سولاش ئاغىچا.
- بويىتاقلىقىمدا،
ھايتاقلىقىمدا،
نەلىنى ئايلاندىم.
تۆت ئاغىچامنىڭ
بىرسىنى پايلاپ،
مەھەللىنى ئايلاندىم.
- تەلىيى ئوڭكەن ئاغىچامنىڭ،
كوچىدا ئۇچراشتۇق،
يەتكىچە مۇڭداشتۇق.
«گەتە جۈمەكەن،
شەمبەدە كەل» دەپ،
ھەيدىدى - خوشلاشتۇق.
- ئازىندا كەلسەم،
ئۇيغىسى قانماي،
- ئۆگزىدە ئۇخلاپتۇ.
شەمبەدە كەلسەم،
كۆزنى ئاچالماي،
كۆپىدە ئېغىناپتۇ.
ئۈنۈمنى ئاڭلاپ،
كۆزنى ئۇۋىلاپ،
چاپقىنى ئېرىتىپ،
ئەسنىدى بىر ساڭەت.
مېنى تونۇيالماي،
بۇرۇتۇمغا سەپسىلىپ،
ئەسلىدى بىر ساڭەت.
تونۇمدى دەسلەپ،
ئاخىرىدا ئەسلەپ،
— سىزمىدىڭىز؟ — دەيدۇ.
كىچىككىنە توختاڭ،
چېچىمنى تاراپ،
لېنتا چېگىمەن دەيدۇ.
پاسار تېرىپ كەل،
قوناق يېرىپ كەل،
چۆچۈر تۈگىمەن، دەيدۇ.
- پاسارمۇ تېرەرمىز،
قوناقمۇ بېرارىمىز،
چۆچۈرمۇ تۈگەرمىز،
راست گەپنى قىل، — دېسەم،
— ئەرگە تېگىمەن، — دەيدۇ.
— كىمگە تېگىسەن؟ — دېسەم،
— ساڭا تېگىمەن! — دەيدۇ.
— تويۇغۇڭغا نېمە ئالمەن؟

- دېسەم
— ماڭا مەيلىڭىز بولسا،
ئوغۇل،
تاڭكىس ئەكىلىڭ، — دەيدۇ.
— تاڭكىسچى ئەمەسمەن،
پاڭكىسچى ئەمەس،
ئۆتەكچى ئەمەسمەن،
كۆتەكچى ئەمەس،
قانداق قىلىمەن ئەندى؟
— دېسەم،
— ماڭا مەيلىڭىز بولسا ئوغۇل،
تاڭكىسچى بولۇڭ، — دەيدۇ.
- ئۆيۈمگە بېرىپ،
ساندۇقنى ئېچىپ،
موچەنى قويۇپ،
كويچەنى ئېلىپ،
ياچەنى قويۇپ،
داچەنى ئېلىپ،
ئارغماقنى توقۇپ،
ناخشامنى ئوقۇپ،
بازارغا بېرىپ،
بارغچە ھېرىپ،
دۇكانغا كىرىپ،
دويپىنى ئېلىپ،
ئىزىلىپ كەتمىسۇن
دەپ بېشىمغا كىيىپ،
يارنىڭ قېشىغا كەلسەم،
— كېلىڭ مەشۇقۇم، — دەيدۇ.
— بىر قالاپ قويماڭ، — دېسەم،
— ماڭا مەيلىڭىز بولسا ئوغۇل،
ئەينىكىم قېنى؟ — دەيدۇ.
- ئەينەكچى ئەمەسمەن،
چەينەكچى ئەمەس،
قانداق قىلىمەن ئەندى؟
— دېسەم،
— ماڭا مەيلىڭىز بولسا ئوغۇل،
ئەينەكچى بولۇڭ، — دەيدۇ.
- ئۆيۈمگە بېرىپ،
ساندۇقنى ئېچىپ،
موچەنى قويۇپ،
كويچەنى ئېلىپ،
ياچەنى قويۇپ،
داچەنى ئېلىپ،
ئارغماقنى توقۇپ،
بازارغا بېرىپ،
دۇكانغا كىرىپ،
تاڭكىسنى ئېلىپ،
توپا قونمىسۇن دەپ
خورجۇنغا سېلىپ،
ئىزمىسىنى ئىتىپ،
ئىگەرگە چېتىپ،
ئۆزەمنى چاغلاپ،
بىلىمنى باغلاپ،
ئىككى يانغا قاراپ،
بۇرۇتۇمنى تارلاپ،
يارنىڭ قېشىغا كەلسەم،
— كېلىڭ مەشۇقۇم، — دەيدۇ.
— بىر قالاپ قويماڭ، — دېسەم،
— ماڭا مەيلىڭىز بولسا ئوغۇل،

- بازارغا بېرىپ،
 دۇكانغا كىرىپ،
 ئايلىنىپ يۈرۈپ،
 تاللاپ ھەم كۆرۈپ،
 بىرىنى ئېلىپ،
 قوينۇمغا سېلىپ،
 توپا قونمىسۇن دەپ
 پۈدەپ ئەكىلىپ،
 يارىم قېشىغا كەلسەم،
 — كېلىڭ مەشۇقۇم، — دەيدۇ.
 بىر قالاپ قوياڭ ئەندى؟
 — دېسەم،
 — ماڭا مەيلىڭىز بولسا ئوغۇل،
 — ئوسمام قېنى؟ دەيدۇ.
 — ئوسمىچى ئەمەسمەن،
 توسمىچى ئەمەس،
 قانداق قىلىمەن ئەندى؟
 — دېسەم،
 ماڭا مەيلىڭىز بولسا ئوغۇل،
 ئوسمىچى بولۇڭ، — دەيدۇ.
 ئۆيۈمگە كىرىپ،
 پۇلۇمنى ئېلىپ،
 ئارغىماقنى توقۇپ،
 قەشقەرگە بېرىپ،
 بىر ئېتىز يەرنىڭ
 كۆكىنى ئېلىپ،
 ئوسمىنى تېرىپ
 پەرۋىشنى قىلىپ،
 خېلى ئۆسۈپ قاپتىكەن،
 ھەممىنى ئوراپ،
 ئارغىماققا ئارتىپ،
 تۆشىنى چىڭ تارتىپ،
 ئۈزەمنى چاغلاپ،
 بىلىمنى باغلاپ،
 ھەريانغا قاراپ،
 بۇرۇتۇمنى تاراپ،
 يارنىڭ قېشىغا كەلسەم،
 — كېلىڭ مەشۇقۇم، — دەيدۇ.
 — ئەمدىغۇ بولما؟ — دېسەم،
 — چالسى تولا، — دەيدۇ.
 — بىر قالاپ قوياڭ، — دېسەم،
 — سىز قانداق بالا؟ — دەيدۇ.
 — بىر سۆيۈپ قويۇڭ — دېسەم،
 — خەق كۆرۈپ قالا، — دەيدۇ.
 — تويمىمىز قاچان؟ — دېسەم،
 — بەك تىك تىك ئوغۇلكەنسەن،
 دەپ بولۇپ، —
 — چولام تەگمەيدۇ، — دەيدۇ.
 مەنمۇ ئۇنىڭغا، مىشچان
 ھۇرۇنغا،
 رەددىيە بېرىپ، گېلىمنى
 قىرىپ:
 — چولاڭ تەگمىسە بوپتۇ،
 ۋاقتىم يەتمەيدۇ.
 ئىشچان قىزلار تولمىغۇ،
 قېچىپ كەتمەيدۇ.
 قەلبى گۈزەلدىن،
 مېھرى ھەسەلدىن،
 ئىزدەپ تاپمەن! — دېسەم،
 خالايق،
 قىلمىشىغا يىغلايدۇ ...

ئېيتىپ بەرگۈچى: شاھ مۇھەممەت
 نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇللا سۇلايمان

图书在版编目(CIP)数据

天下只有一个和田.卷1. 下,民间叙述诗/阿布都拉·苏莱满编著. —乌鲁木齐:新疆大学出版社, 2006.4

ISBN 7-5631-2038-6

I. 天... I. 阿... III. ①和田地区—概况—维吾尔语(中国少数民族语言) ②民间叙述诗—作品集—和田地区—维吾尔语(中国少数民族语言) IV. ① K924.52
②I227.3

中国版本图书馆 CIP 数据核字 (2006) 第 033423 号

责任编辑:吐尔逊·阿不都拉

责任校对:阿达来提·牙合甫

封面设计:艾克拜尔·萨里

天下只有一个和田 ——民间叙述诗

阿布都拉·苏莱满 编著

新疆大学出版社出版

(乌鲁木齐市胜利路14号 邮编:830046)

新华书店经销

乌鲁木齐市翼百丰印务有限责任公司印刷

开本:880×1230毫米 1/32 11.375印张 插页2

2006年4月第1版 2006年4月第1次印刷

印数:0001—3050册

ISBN 7—5631—2038—6

定价:21.70元